ספרים

היוצאים לאור בפעם ראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

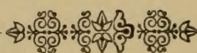
(הוקמה מחדש בשנת תרמ״ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בבערלין,
דוד גינסבורג בפטערסבורג
יוסף דערענבורג בפאריז,
שלמה חיים האלבערשטאם בביליץ,
אברהם אליהו הרכבי בפטערסבורג,
מרדכי יאסטראוו בפילאדעלפיא,
משה עהרענרייך ברומא,
דוד קויפמאנן בבודאפעסט.

שנה רביעית תרמ״ח.

Sepher Sikkaron.

BERLIN 1888.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.

(Dr. A. Berliner).

In Commission bei:

J. Kauffmann in Frankfurt a/M.

H. Engel in Berlin, Klosterstr. 15.

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

ספר זכרון

לרבי יוסף ברבי יצחק בן קמחי

הוציאו לאור

בנימין זאב באכער

מורה בבית מדרש הרבנים אשר בבודאפעשט.

ברלין, תרמ"ח.

בדפוס של צבי הירש איטצקאווסקי בברלין.

SEPHER SIKKARON

Grammatik der hebräischen Sprache

von

R. Joseph Kimchi.

Zum ersten Male
herausgegeben
von

Dr. Wilhelm Bacher,
Professor an der Landes-Rabbinerschule zu Budapest.

BERLIN 1888.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.
(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei:

J. Kauffmann
in Frankfurt a. M.

H. Engel
in Berlin, Klosterstr. 15.

הקדמת המוציא לאור.

ר׳ יוסף קמחי השאיר אחריו ברכה בקרב ישראל ילידי רוחו ויוצאי חלציו. ויהי שם בניו ר׳ משה ור׳ דוד הולך ואור עד היום הזה ושם ספריו נשכח מלב הדורות האחרונים עד קום דור הדש דור דעה הזוכר ימות עולם דור דורשי תולדות הכמת ישראל והכמיו ויכירו את יוסף ואת מעשהו בדקדוק לשון עבר ובפירוש כתבי הקדש. וגם הספר אשר אני מוציא בזה ראשונה לאור כבר נודע שמו לכל יודעי זקני לשוננו ובאמרי אליהם הא לכם ספר הזכרון זכו בו אין לי להאריך בספור ערכו ומתכנתו הנה באר את עניניו באר היטב הרב ר״א גייגער בדבריו על ר׳ יוסף קמחי בחלק הראשון לאוצר נחמד אשר נדפסו שנית בקבוצת מאמריו.

שלשה המה כתבי יד אשר בעזרתם הואלתי להוציא ס׳ הזכרון לאור. האחד נמצא בבית החכם ר׳ שז״ח האלבערשטאם והוא בחסדו הגדול הנודע במחנה הכמת עבר רצה להשאילני אותו. על כ״י זה נלוים בקובץ אחד עוד מאמרים אחרים בדקדוק אשר הפיצותי אור עליהם בדברי על ר׳ בנימין בן יהודה מן רומי[1]) והקובץ נזכר גם לפני זה ברשימת ספרים אחת אשר להחכם ר״מ שטיינשניידער[2]). — כתב יד השני אשר בו נעזרתי הוא אשר השתמש בו הרא״ג בדבריו הנזכרים והוא נמצא בבית אוצר הספרים הגדול אשר במינכען הבירה[3]). — והשלישי שמור הוא בבית אוצר הספרים הגדול אשר בבערלין הבירה[4]). ושני כ״י האחרונים נשלחו לעיר מושבי למען תמשול ידי עליהם ועלי לשבה חסד הממונים על בתי אוצרות הספרים הנזכרים וגם הסד החכם ר׳ שז״ח האלבערשטאם אשר בעזרתם זכיתי להתעסק בספר הזכרון ולכונן ולתקן את דבריו על פי שלשה עדים. ולשלשתם שמתי סימנים באותיות גדולות אשר בחרתי לכנותם בדרך קצרה. ה הוא סימן כ״י האלבערשטאם ב הוא סימן כ״י בערלין ומ הוא סימן כ״י מינכען.

---

[1]) עיין מאמרי Un abrégé de grammaire hébraïque de Benjamin ben Juda במכתב העתי Revue de Études Juives חלק עשירי.

[2]) עיין Verzeichniss hebräischer Handschriften, A. Ascher u. C., Berlin 1868. הקובץ נרשם שם במספר 9 ובין כתבי יד אשר להחכם האלבערשטאם נרשם במספר 157.

[3]) בקובץ הנרשם במספר 53. עיין Steinschneider, Die hebräischen Handschriften der k. Hof- und Staatsbibliothek in München. 1875.

[4]) בקובץ הנרשם במספר 36. עיין Steinschneider, Verzeichniss der hebräischen Handschriften, Berlin 1878.

כבר במקום אחר הראיתי לדעת במה נבדל כ״י ה משני חבריו[5]. כתבי יד ב ומ מלאים מן הקצה אל הקצה דבורים קטנים וגם גדולים אשר בכ״י ה אינם והיתרון הזה הוא הסרונם כי ההוספות לא מעשה ידי בעל ספר זכרון הנה כי אם ידי מגיה נבון הלשון וחכם הדקדוק כתבום בראשונה על גליון הספר ואחרי כן נספחו ובאו אל תוכו. מכ״י ב נכר עוד כי הדברים הנוספים הגהות היו בתחלה על שולי ספר הזכרון ואחר באו בקרבו אך מכ״י מ לא נודע כי מחוץ באו בקרב הספר. המעיין בהערותי יראה במקומות רבים דבורים נרשמים בסימן זה „מב (בגליון) מוסי״. בכל המקומות האלה[6] תמצאנה ההוספות בב כמו הגהות אם בגליון אם במקום מונה פנוי בתוך העמוד ובמ הדבורים האלה כגוף הספר נחשבו אין מבדיל ביניהם ובין שאר דברי הספר ויש מן ההוספות אשר גם בב נכתבו בתוך שורות הספר אבל הסופר מעיד על בלתי היותן מגופו בהקדימו לדבורים כאלה מלת הג״ה ר״ל הגהה. בהוספה אשר תמצא בהערה ב לעמוד 45 כתב בתחלה מלת הג״ה ובסופה „ע״כ הג״ה״ וכן בהערה ה לעמוד 50 אבל בהערה ז לעמוד 55 אין מלת הג״ה רק בתחלה. בהערה א לעמוד 33 יש בתחלתה מלת הג״ה ובסופה שם המקור אשר משם לקחה והוא „חיוג״. ויש אשר לא הכנים כ״י ב בתוך הספר רק מקצת ההוספה והשאר לא נמצא כי אם במ ראה כזה הערה א לעמוד 34. ויש אשר מקצת הדברים הנוספים נמצאים בב על הגליון וכולם במ בתוך הספר כמו בהערה ג לעמוד 41. ויש אשר נמצאה הוספה בגליון ב במקום אחד והיא נספחה במ אל תוך הספר אך במקום אחר. כן הערה א לעמוד 51 נכתבה בגליון ב איזה שורות למעלה מזה והערה ב אשר לעמוד 55 נמצאה בגליון ב איזה שורות למטה. מהערה ו אשר לעמוד 61 הדבור ממלת יחתך והלאה נמצא בכ״י ב במקום אחר והוא מקומו הנכון אחר מלת יחתך אשר בעמוד 58 שורה 21 אך לא בגליון כאשר רשמתי בטעות בהערתי כי אם בקרב הספר ונרשם בתחלתו במלת הג״ה ובסופו במלות ע״כ הג״ה.

מכל ההוספות האלה אשר כ״י ב מעיד עדות גמורה על היותם הגהות מתחלה נלמוד גם על דברים אחרים אשר גם בכ״י ב בגוף הספר נכנסו כמו בכ״י מ אבל בכ״י ה אינם ונאמר כי כולם הגהות היו ואין לבעל ספר הזכרון חלק בהם. בגלל הדבר הזה שמתי כ״י ה ליסוד מלאכתי וכל הדברים אשר לא נמצאו בו שמתים אל תוך ההערות זולתי אם הסר כ״י ה מלה או מאמר ע״י טעות הסופר אז מלאתי את החסרון משני כתבי יד האחרים כאשר יראה המעיין בהערותי.

בדברי הנזכרים על ר׳ משה הנקדן חויתי דעתי לאמר כי זה משה הנקדן היה מגיה ספר הזכרון כמוסיף על דבריו או כמבאר את דבריו וההוספות אשר בכתבי יד ב ומ רובן הם מעשה ידיו. ולפי השערתי נמצא על הוספה אחת גם את שמו נרשם כי בכ״י ב בסוף הערה ב לעמוד 48 נכתב סימן זה „מ״ה״ והוא לדעתי ר״ת משה הנקדן וגדול מזה כי בהוספה אחרת (ע׳ 68 ה׳ א) הזכיר המוסיף ספר אשר כתב הוא בדקדוק באמרו „כאשר פירשתי בנקוד בשער דגוש״

---

[5]) עיין מאמרי Moïse Ha-Nakdan, glossateur de la grammaire de Joseph Kimchi במכתב העתי .Revue des E. J, חלק י״ב.

[6]) עיין עמוד 33 הערה ה, ע׳ 42 ה׳ ט, ע׳ 44 ה׳ ה, ע׳ 48 ה׳ א ג ו, ע׳ 49 ה׳ ד, ע׳ 51 ה׳ א ו, ע׳ 53 ה׳ א ג, ע׳ 55 ה׳ ב, ע׳ 62 ה׳ ז.

ונקוד זה הוא ספר הנקוד לר׳ משה הנקדן אשר בשער הדגש שלו נמצאו על נכון דברי ההוספה. גם הקדמונים אשר נזכרו בהוספות, חיוג אבן גנאח אבן עזרא פרחון, הם הם המחברים הנזכרים לרוב בדברי ר׳ משה הנקדן.

אלה העצומות אשר הגשתי כבר לקיים כי ר׳ משה הנקדן היה מגיה ספר זכרון ועתה באתי להזק את דברי ממקום אחר. הנה דבר ידוע הוא כי ר׳ משה הנקדן גם בשם ר׳ משה בן הר׳ יצחק בן הנשיאה אשר ממדינת אינגלטירא יכונה ושמו זה השלם נקרא על ספר השהם אשר חלק הדקדוק שלו ומקצת חלק השרשים הוציא לאור החכם ג. וו. קולינס[7]). ויהי כאשר חפשתי בתוך ספר השהם מצאתי כי יש בו כמה וכמה מאמרים לקוחים מספר הזכרון מבלי אשר יגיד ר׳ משה כי מבאר ר׳ יוסף קמחי דלה לנו. עתה בצאת גם ס׳ הזכרון חוצה נקל יהיה לכל החפץ לדמות את שני הספרים זה אל זה לגלות מצפוני ס׳ השהם ולמצא את כל הדברים אשר קנה ר׳ משה מר׳ יוסף בלי שנוי או בשנוי מעט במשכו את דברי ס׳ הזכרון ברשת ספרו. מקצת הדברים האלה המובלעים מס׳ הזכרון בתוך ס׳ השהם אערוך לפני המעיין בתחתית העמוד[8]). ועתה אם אין ראיה לדבר אבל הוא רגלים לדבר כי זה משה האיש אשר התיר ידו לקחת מס׳ הזכרון דברים ולאספם אל ספרו הוא הואיל גם להוסיף על דברי ר׳ יוסף קמחי ולכתוב על גליון ס׳ הזכרון את אשר עלה על לבו.

אולם גם ראיות נכונות מצאתי כי בעל ההוספות על ס׳ זכרון ובעל ס׳ השהם איש אחד הוא. כי נמצאו בהוספות דברים אשר גם בס׳ השהם יעמדו על מכונם. בס׳ השהם עמוד 17 נתן ר׳ משה סימן על שלשת חלקי הקל פָּעַל פָּעֵל ופעֹול: „ושלשתן נאמרו בפסוק אחד ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד י״י מלא המשכן״. וסימן זה תמצא בהוספה אשר בהערה ג לעמוד 31[9]). בס׳ השהם ע׳ 29 יש: „והושבותים כי רחמתים מורכב מן שוב וישב כי לא יאמר והושבתים ולא והשיבותים״. וכזה נוסף לס׳ זכרון בהערה ג לע׳ 41. בס׳ השהם שרש מעך ע׳ 99 יש: „פִּיעל שמה מעכו שדיהן על משקל כי גרשו או מבנין מרבע על משקל זורמו מים עבות ושניהם פעלים שעברו שמה מעכו שמה עשו״ ופירוש זה נמצא מבואר יותר בהערה ה לעמוד 38[10]).

---

7) ספר השהם לונדון תרמ״ב.

8) עמוד 2 שורה 8—10 נמצא בספר השהם ע׳ 3. — ע׳ 2 שורה 10—11 בסה״ש ע׳ 4. — ע׳ 2 שורה 17—25 בסה״ש ע׳ 4. — ע׳ 4 שורה 29 עד ע׳ 3 שורה 6 בסה״ש ע׳ 5. — ע׳ 3 שורה 7—12 בסה״ש ע׳ 5 ו6. — ע׳ 3 שורה 14 עד ע׳ 4 שורה 6 רובו בסה״ש ע׳ 16. — ע׳ 8 שורה 22—29 בסה״ש ע׳ 6. — ע׳ 12 שורה 9—14 מפוזר בסה״ש ע׳ 6—8 — שער האותיות הנבלעות מס׳ הזכרון ע׳ 15 ו16 על סדר אחר בסה״ש ע׳ 16 ו17. — ע׳ 30 שורה 7—12 בסה״ש ע׳ 33. — ע׳ 31 שורה 9—22 בסה״ש ע׳ 35. — כל השער על חלקי הפעל ע׳ 14 נמצא עם דברים נוספים עליו בסה״ש ע׳ 33 ו34. — כל השער על הבנין הקל מן השלמים ע׳ 31—33 על סדר אחר בסה״ש ע׳ 36—37.

9) סימן זה הובא גם על ידי ר׳ אליהו הלוי בספר חבחור מאמר ב עיקר א ובביאור ס׳ המהלך בתחלת שער הפעלים.

10) עיין עוד ס׳ השהם שרש כסח ע׳ 89 והערה א לע׳ 24; ס׳ השהם ע׳ 17 שורה 8 והערה א לע׳ 15; סה״ש ע׳ 17 שורה 6 למטה והערה ו לע׳ 16.

עוד זה מצאתי כי בכ"י ב על הוספה אחת[11] נקרא שם ר' ברכיה ואין ספק כי הוא ר' ברכיה הנקדן אשר גם בס' השהם ע' 83 שורש חשך בא זכרונו.

כבר אמרתי למעלה כי המחברים אשר הביא ר' משה בעל ס' השהם את דבריהם הם הנזכרים בשם גם בהוספות על ס' זכרון הלא הם ר' יהודה חיוג (ע' 45 הערה ב, ע' 48 הערה א וה' ו, ע' 61 הערה ו, ע' 62 ה' ז) ר' יונה אבן גנאח (בכל ההערות אשר נזכר בהן היוג חוץ מהערה ו לע' 48 וזולתן ע' 48 הערה ג וע' 55 הערה ב) אבן עזרא (ע' 46 הערה ג) פרחון (ע' 13 הערה ו, ע' 48 הערה ג ע' 50 הערה ו, ע' 67 הערה ה). גם שם קמחי הוא ר' יוסף קמחי נמצא פעם אחת בהוספות עיין הערה ב לעמוד 23 אבל לא ידעתי ברור למה זכרו ואולי רצונו לומר: זה מה שקדם יאמר הקמחי אבל לי נראה וכו'. גם בס' השהם הזכיר את בעל ס' הזכרון בשמו השלם או בשם קמחי או אבן קמחי לבד וקמחי זה אינו ר' דוד קמחי כאשר חשב מורי הרב ד. ראזין[12]) כי אם ר' יוסף קמחי אביו והדברים אשר הביא ר' משה על שמו בס' השהם הלא הם כתובים בס' הזכרון[13]) זולתי דבר אחד אשר לא ידעתי מקורו[14]).

יש בכ"י ב עוד הוספות אחרות בתוך הספר או בגליון אשר בכ"י מ אינם ולכן לא הכנסתי אותן בתוך הערותי כי אם אספתי אותן לבדן בסוף הספר ושם ימצא אותם המעיין (עמוד 72). בתוך ההוספות האלה יש אחת בגליון המוספת על סימני האותיות המשרתות סימנים חדשים וזה לשונה: „ורבי הנ"ר (ר"ת הנעלה ר') אהרן י"צ נתן רמז וסימנין לאותיות המשמשות בשתי פנים אהן שמי בל תוך שני מאות בל כה"[15]). ושם ר' אהרן זה נמצא עוד בזמר לחנכה הנכתב בשער הקובץ אשר כ"י ב לס' זכרון בתוכו, ובזמר נרשם בראשי התיבות שם אהרן בן אברהם ושם יוסף בן יקר ומדברי מבוא הזמר נכר כי יוסף היה תלמיד אהרן ומחבר הזמר[16]). ואולי יוסף זה היה גם מעתיק ספר הזכרון בכ"י ב ומפני זה כתובה מלת יוסף בפסוק תבאתה לראש יוסף (עיין עמוד 41 שורה 5) באותיות גדולות כי הפיץ התלמיד הנזכר להגדיל שמו ולהאדירו בעשותו לו בקרב העתקתו

---

[11]) בסוף הערה א' לעמוד 53 נכתב בב: הר' ר' ברכיה.

[12]) במאמרו על ס' השהם במכתב העתי Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenth. שנת ל"ב עמוד 237.

[13]) עיין סה"ש ע' 37 שורה 8. „ואמר הרב ר' יוסף אבן קמחי כי לא יתחבר כינוי לנקבות במלה זאת כי אם בשתי מלות שמרגה אותם אבל לזכרים יאמר שמרום". והוא מה שנכתב בזכרון ע' 32 שורה 10. -- סה"ש ע' 29 שורה 13 „וקמחי אומר כי הלמ"ד גורמת ומבואר בשמוש האותיות" והוא מוסב על מה שנכתב בזכרון ע' 6 שורה 27. — והסימן אשר נתן ר' יוסף קמחי לאותיות השרש (ע' 3 שורה 5) הזכיר בסה"ש על שמו: „ואבן קמחי אמר „קת צד עט גזר ספ" (ע' 5 שורה 11 מתחת). בשרש הפך ע' 69 נכתב בסה"ש: „וקמחי דן שלשתן למקורות מבנין נפעל" עיין ס' זכרון ע' 36 שורה 9.

[14]) ספר השהם עמוד 31 שורה 5: „אבל קמחי אומר כי לבעבור אשר הפוך סביב העין ולא בתוכו אמר כן (ותשם בפוך עיניה) ולדבריו דוקא הוא". בספר הגלוי שורש פך ע' 138 לא פירש כן ר' יוסף. והח' קולינס הודיענו כי נזכר שם ספר הגלוי בס' השהם. (עיין ספר הגלוי עמוד IX).

[15]) ר"ל שמי אהן בלי תוך כי חסר תוכו הוא אות ר' אשר באהרן, שני מאות ר"ל ר' שערכו במספר שני (במקום שתי) מאות בל כה ר"ל איננו פה.

[16]) עיין רשימת שטיינשניידער לבית אוצר הספרים אשר בבערלין עמוד 17.

זכר עולם. ועוד מצאתי בין ההוספות על גליון ב (לעמוד 35 שורה 19) כתוב בסוף שם „אשר צעיר המדקדקים״ ולא ידעתי מי הוא.

מקום מיוחד בסוף הספר (ע׳ 71) שמתי גם להוספה אחת הנמצאת בכ״י ב ומ כאחד אך בה איננה והוא שער חלוף האותיות ומקומה בשני כ״י הנזכרים בין שערי השמות ושערי הפעלים (אחר שורה 5 לעמוד 30).

גם בכ״י ה נמצאת בסוף הספר הוספה אשר נפקד מקומה בשני כ״י האחרים ואשים לה מקום מיוחד בסוף הספר כי איננה מענין הספר והוא שיר של שלשה בתים כעין חידה ועניננו נקוד הצווי בבנין קל מן השלמים ועל החרוזות נלוה פירוש הבתים בלי שם מחברו.

מלבד שלשה כתבי יד אשר עליהם תכנתי עמודי ספרי לא היה בידי כתב יד אחר לעזר מלאכתי. אך כאשר יצאו העלים מתחת המכבש שלחתים לידי החכם המפואר אשר ידבנו לבו לעשות כחפץ כל מבקש דבר בגנזי אוצרות הספרים אשר בפארמא הוא הה׳ פ. פעררא ובחסדו הגדול עבר על פני שני כ״י אשר מס׳ הזכרון באוצר הספרים הנזכר[17] ושלח אלי חלופי הנוסחאות הנמצאים בהם ואם מעטים הם וקל ערכם ראיתי לאספם יחד בסוף הספר (עמוד 74) והחלופים אשר יסכימו בהם כ״י פארמא עם כ״י ב ומ לא כתבתים שם ואלה המה כפי מקומם בהערותי: ע׳ 2 הערה י״ד, ע׳ 5 ה׳ ז ויג, ע׳ 7 ה׳ א, ע׳ 8 ה׳ ו, ע׳ 11 ה׳ ו, ע׳ 17 ה׳ י״ג, ע׳ 19 ה׳ ג וז, ע׳ 20 ה׳ יב וה׳ יג (כמו כ״י מ), ע׳ 22 ה׳ ג, ע׳ 23 ה׳ ה, ע׳ 28 ה׳ א וה׳ ג וה׳ ז, ע׳ 52 ה׳ ד, ע׳ 56 ה׳ ה, ע׳ 64 ה׳ א, ע׳ 66 ה׳ ו ח, ע׳ 67 ה׳ ג. ואחר החילופים אשר בכ״י פארמא אספתי בסוף הספר גם ההוספות אשר בהם מלבד ההוספות הרבות אשר יסכימו בהם כ״י פארמא עם כ״י ב ומ הלא המה: עמוד 1 הערה ב (בחקתה במקום כחקתה), ע׳ 2 ה׳ טז, ע׳ 4 ה׳ ו, ע׳ 15 ה׳ א, ע׳ 24 ה׳ א וז, ע׳ 29 ה׳ א וג, ע׳ 33 ה׳ א ב וה (. . . ויתכן להדגיש הגימל כמו ושמו בו י׳ לגלות. . . . ואחר מלת כמו חסר מקום הפסוק), ע׳ 34 ה׳ א (כמו במ), ע׳ 35 ה׳ ב וג, ע׳ 38 ה׳ ה וז, ע׳ 41 ה׳ ג, ע׳ 42 ה׳ ב, ע׳ 46 ה׳ ה, ע׳ 48 ה׳ ב וג (סוף ההוספה ד״ה ושמעת כי . . . אינו בכ״י פארמא) ע׳ 66 ה׳ ד, ע׳ 69 ה׳ ד (כמו במ).

כל ההוספות האלה הנמצאות בכ״י פארמא לא בגליונות המה כי אם בתוך הספר. ונמצא בכ״י פארמא גם שער חלופי אותיות הנזכר אשר במ וב והשער הזה נכתב גם בשני כתבי יד אשר לס׳ זכרון בבית אוצר הספרים הגדול אשר באוקספורד הרשומים במספר 1472 ו1748 אך בכ״י הנרשם במספר 1465 לא נכתב. בדבר הזה היה לי לעינים ידידי הר׳ א. נייבויער וגם הוא הודיעני כי טעה בקראו ספר דקדוק אחד הנמצא בכ״י 695 על שם ס׳ זכרון כי הוא מעשה ידי מדקדק אחרון ובמקום אחר אאריך בזה.

מדי דברי בהוספות אשר נמצאו בכ״י זולת כ״י ה ואנכי הוצאתים מכלל ס׳ הזכרון ושמתים בהערות לבי נוקפני ואומר לי אולי יש בהם זעיר שם זעיר שם דבר ראוי להחשב אל עיקר הספר ורק בה יפקד מקומו. על כן אבקש מכל מעיין בספר זה אשר לפי תבונתו ודעתו ימלא הסרון מלאכתי בכל מקום אשר

---

[17]) והם נרשמים ברשימת דע ראססי במספר 396, 809.

יראה כי לא כמשפט עשיתי בהעבירי דבר הנראה לי כנוסף מגוף הספר לתתו בין ההערות או גם בשומי מקום בגוף הספר לדבר אשר הוא נוסף עליו[18]). וכזאת בקשתי גם על אודות חלופי הנוסחאות אשר בשפטי בין כ״י ה ובין ב ומ על הרוב כפי כ״י ה הרצתי להכין דברי הספר ומי יודע אם לא שגיתי בקצת דברים ושמתי בנוסחאות טפל לעיקר ועיקר לטפל. אולם כפי יכלתי וכמסת תבונתי יגעתי לברר וללבן דברי הספר היקר אשר זכיתי להוציאו ראשונה לאור למען ירוין הקורא בו ויבין הדברים כאשר יצאו מיד כותבם המחבר. ובעבור כי רק זה היה חפצי במלאכתי לא אספתי בין ההערות חלופי נוסחאות אשר כמוץ נחשבים בגרן הבקורת כמו חסרות ויתרות באותיות ובמלות זעירות או מוקדם ומאוחר במלות יחידות או טעיות הנגלות בהשקפה ראשונה[19]) אשר באספם אספה בין ההערות אין תועלת למבין ואין למוד לתלמיד. וגם בנקוד התבות אשר לא יסכימו בו תמיד שלשת כתבי היד אשר היו תחת ידי לא רשמתי חלופיהם וגם לא נקדתי בכל מקום אשר נקדו הם רק כל תבה אשר אמרתי כי בנקודה תקל קריאת הדברים והבנתם הדפסתיה עם נקודותיה.

בטור מיוחד בתחתית עמודי הספר צינתי מקומות הפסוקים אשר הביא ר׳ יוסף קמחי בספרו וגם מקומות מאמרים אחרים המובאים בו. ודבר מתמיה הוא כי ר״י קמחי המדקדק הקורא (כאשר כנה שמו ר׳ בנימין בעל ההגהות על ספר הגלוי) לא דקדק כראוי בהביאו פסוקי המקרא בספרו זה הכי קרא שמו זכרון כי הואיל הלך אחר זכרונו ולא שם לבו אל שגיאותיו לתקנן כפי הכתוב. יש כתובים אשר שנה את דבריהם בזכרו אותם[20]) ויש דברים אשר הביא כאלו נכתבו במקרא אך שם לא נמצאם[21]) ואם גם נוכל לאמר כי במקצת השגיאות האלה טעה

---

[18]) אולי מה שהכנסתי בעמוד 16 שורה 21 בתוך הספר מכ״י ה לבדו והוא דבר מתמיה אשר לא ידעתי מקורו גם כן איננו מדברי ר׳ יוסף קמחי.

[19]) כ״י מ מלא שגיאות שונות אשר נראה מהן כי הסופר לא הבין תמיד דברי הספר אשר העתיק. והנני נותן איזה משלים לזה. במקום מלות „והוטלה תנועת״ עמוד 4 שורה 31 כתב מלות „והתילדה בנטות״ אבל בכתבו בטעות שנית כל המאמר „וירב בנחל . . . . עד מלשון אבר״ כתב כהוגן „והוטלה תנועת. — במקום פעול ע׳ 7 שורה 3 כתב פועל. במקום תנצרך ע׳ 8 שורה 27 כתב תצטרף. — במקום לעולם ע׳ 10 שורה 6 כתב לעולה. — במ׳ לדבקות עמוד 55 הערה 2 כתב לבדקות. ועיין עוד עמוד 38 הערה ד. — הסופר אשר כ״י ב יצא מתחת ידו הטיב לדקדק במלאכתו, וגם בזאת נבדל כ״י זה מכ״י מ כי מלות רבות נכתבו בו חסרות בלי אותיות המשך וגם בנקוד התבות הוא מדויק יותר ומרבה להשים סימן רפה. הטעיות שבו מעט מזער המה ויש בתוכם שגיגה נפלאה מקורה השמעת אזנים אשר כתב „עֲי״נְ חי״ת״ (כן נקוד) במקום „ע׳ או ח׳״ ע׳ 22 שורה 20, גם כן כתב מחוננו במקום מכוננו ע׳ 39 שורה 15.

[20]) עיין עמוד 6 הערה 23, 26, ע׳ 12 ה׳ 19, 29, ע׳ 15 ה׳ 1, 7, ע׳ 16 ה׳ 34, 39, ע׳ 18 ה׳ 2, 3, 15, ע׳ 22 ה׳ 5, ע׳ 23 ה׳ 23. ע׳ 25 ה׳ 21, ע׳ 26 ה׳ 22, ע׳ 28 ה׳ 2, 12, 27, ע׳ 29 ה׳ 12, 19, ע׳ 34 ה׳ 3, ע׳ 36 ה׳ 1, ע׳ 42 ה׳ 27, ע׳ 44 ה׳ 9, ע׳ 46 ה׳ 23, ע׳ 49 ה׳ 4, ע׳ 51 ה׳ 19, ע׳ 56 ה׳ 11, 13, ע׳ 57 ה׳ 11, 16, ע׳ 58 ה׳ 14, ע׳ 59 ה׳ 3, ע׳ 62 ה׳ 7, 12, ע׳ 63 ה׳ 14, ע׳ 65 ה׳ 7, 29, ע׳ 67 ה׳ 3, 9, 21, ע׳ 68 ה׳ 1 וה׳ 12. — גם הפסוק אשר לקח מתוכו שם לספרו, מלאכי ג טז, שנה מעט בכתבו (עמוד 1 שורה 17) בספר זכרון במקום ספר זכרון.

[21]) עיין עמוד 6 הערה 24, ע׳ 12 ה׳ 31, ע׳ 13 ה׳ 25, ע׳ 27 ה׳ 10, ע׳ 29 ה׳ 4, ע׳ 36 ה׳ 5, ע׳ 51 ה׳ 17, ע׳ 57 ה׳ 18.

הסופר ולא המחבר יש בהן אשר נכר מדברי הספר כי המחבר היה השוגג ולא הסופר.

בשומי ספר זכרון אחרי היותו גנוז בכתובים לפני כל העוסקים בתולדות חכמת לשוננו לא עלי המלאכה לגמור ולחפש את עניני הספר ותוצאותיו ולבקר בין הדברים החדשים אשר שם בו מחברו ובין אשר שאולים הם אתו מן הגדולים אשר קדמוהו ולציין לכל דבור ודבור מקורו אשר לקח ממנו. הלא כזאת תהיה מלאכת החוקר אשר ישים עינו על כל ספרי ר׳ יוסף קמחי הנשארים ועל כל הדברים הנזכרים על שמו יחד ואשר יחפץ לדעת דרכיו ומעשיו בדקדוק לשון עבר ובפירוש כתבי הקדש. רק למען הקל העיון בספר הזה אערכה לפני קוראיו שמות הספרים והמחברים אשר בא זכרם בו. הלא המה: משנה ותלמוד[22]), אונקלוס (ע׳ 26 ש׳ 6) יונתן (ע׳ 29 ש׳ 15) המסורה (ע׳ 7 ש׳ 30, ע׳ 22 ש׳ 13, ע׳ 23 ש׳ 19) ספר יצירה (ע׳ 2 ש׳ 14), מנחם בן סרוק (ע׳ 2 ש׳ 30)[23]) ר׳ יהודה חיוג (ע׳ 30 ש׳ 14, ע׳ 64 ש׳ 8), ר׳ יונה בן גנאח (ע׳ 2 ש׳ 30, ע׳ 8 ש׳ 4, ע׳ 15 ש׳ 15, ע׳ 36 ש׳ 15, ע׳ 42 ש׳ 21)[24]), ר׳ שמואל הנגיד (ע׳ 42 ש׳ 19)[25]) ר׳ שלמה בן גבירול (ע׳ 3 ש׳ 2 ו5), ר׳ יצחק הלוי (ע׳ 3 ש׳ 1)[26]), ר׳ אברהם בן קמביל (ע׳ 3 ש׳ 2)[27]), ר׳ אברהם בן עזרא (ע׳ 3 ש׳ 1)[28]). ומלבד אלה הנקובים בשם[29]) מביא בעל ס׳ זכרון דברי מדקדקים ומפרשים בלי הזכיר שמם[30]). שתי פעמים הוא משיג על טעיות

---

[22]) אלה המקומות אשר בהם הוא מביא לשון חכמינו ז״ל ללמד על לשון מקרא: ע׳ 2 שורה 21, ע׳ 3 שורה 17, ע׳ 3 שורה 25, ע׳ 12 שורה 7, ע׳ 15 שורה 18 (= ע׳ 36 שורה 28), ע׳ 16 שורה 21, ע׳ 28 שורה 3, ע׳ 53 ש׳ 4, ע׳ 58 שורה 18.

[23]) עיין גם ע׳ 55 שורה 18 כי האומר לעוד נזם במקום לעדות נזם הוא מנחם.

[24]) גם מה שכתב ע׳ 6 שורה 8 בשם יש אומרים הוא מדברי ר׳ יונה וכן מה שכתב ע׳ 9 שורה 7 ד״ה ופרשו בו.

[25]) הפירוש אשר הוא מזכיר בשמו על מ׳ וישחך (מיכה ו יד) הזכיר גם בס׳ הגלוי ע׳ 62.

[26]) בספר השהם ע׳ 5 ר׳ יצחק בן לוי אבל לפי כ״י פעטערסבורג גם שם ר׳ יצחק הלוי כאשר יחשוב הר״ד ראזין (Monatsschrift XXXII, 234) הוא ר׳ יצחק בן ר׳ שאול רבו של ר׳ יונה. אך לדעתי הוא ר׳ יצחק הלוי הנזכר בהקדמת ר׳ יהודה בן תבון לס׳ הרקמה אשר העתיק חצי ספר השרשים של ר יונה ללה״ק.

[27]) בספר השהם שם ר״א בן קמניל ולפי כ״י פ״ב ר״א בן קמניאל והוא הרופא מסרקוסטא אשר כבדוהו ר׳ משה בן עזרא ור׳ יהודה הלוי בשיריהם.

[28]) במבוא לס׳ הגלוי אלה דבריו: „והר״ר אברהם בן עזרא שחבר ספר צחות והרבה יגיעות בשר להוציא הדברים לאור״. בתוך ס׳ הזכרון איננו זוכר עוד את שמו אבל מה שכתב ע׳ 56 שורה 22 בשם יש מהמדקדקים הוא נמצא בספר צחות עיין ספרי Abraham Ibn Esra als Grammatiker ע׳ 41, ומה שכתב ע׳ 2 שורה 11 בשם אחד מן הראשונים הוא נמצא בפירוש הארוך להראב״ע על שמות עיין ספרי הנזכר ע׳ 47. וגם דברים אחרים יש בזכרון אשר מקורם בדברי הראב״ע ור׳ יוסף הבליעם בספרו. עיין דבר כזה במה שכתבתי במה״ע Revue des Études Juives חלק י״ז עמוד 159.

[29]) כבר הראיתי במאמרי הנזכר למעלה ע׳ VIII הערה 5 כי שם פרחון לא נמצא בס׳ זכרון. עיין גם מה שכתב החכם מאתיאוס בהקדמתו לספר הגלוי ע׳ X.

[30]) יש אומרים ע׳ 16 שורה 16, ע׳ 53 שורה 11, 13, ע׳ 61 שורה 16, 19, ע׳ 62 שורה 1. יש מפרשין ע׳ 5 שורה 10, ע׳ 13 שורה 14, ע׳ 51 שורה 16. המפרשים ע׳ 54 שורה 16. יש מי שמפרש ע׳ 28 שורה 19, ע׳ 37 שורה 7 המפרש ע׳ 67 שורה 9.

הפייטנים[31]). ופעמים רבות הוא נשפט עם המשבשים לשונות התפלה ופורצים גדר הדקדוק[32]) וגם עם הטועים בקריאת מלת המשנה והתלמוד[33]). פעם אחת הוא נשען על חכמת המבטא הוא חכמת ההגיון[34]).

ואלה פסוקי המקרא אשר נמצא עליהם פירוש בספר הזה: בראשית כא כ (ע' 21 ש' 18), שמות יג יח (ע' 29 ש' 3), ויקרא יט יח (ע' 19 ש' 16), דברים א מא (ע' 66 ש' 16), שם לג טז (ע' 41 ש' 6). שמואל א א יח (ע' 6 ש' 4) שם טו ה (ע' 4 ש' 31), שמואל ב א י (ע' 9 ש' 7), שם ג יב (ע' 6 ש' 2), שם טו ח (ע' 51 ש' 20), מלכים א ו לב (ע' 67 ש' 16), ישעיה ח ל (ע' 6 ש' 1), שם מג יג (ע' 25 ש' 9), שם נ ד (ע' 16 ש' 25), שם נט יג (ע' 13 ש' 1), שם ס ד (ע' 10 ש' 19), שם סו ה (ע' 38 ש' 6), ירמיה ה יח (ע' 41 ש' 2), שם מב י (ע' 51 ש' 17), שם נא יא (ע' 4 ש' 32), יחזקאל כז לב (ע' 13 ש' 17), שם לא ח (ע' 13 ש' 29), זכריה ב יז (ע' 53 ש' 11), תהלים ב ו (ע' 67 ש' 9), שם ט ז (ע' 11 ש' 11), שם סח ג (ע' 35 ש' 8), שם עז יח (ע' 38 ש' 19), שם פ ו (ע' 28 ש' 19), שם פח טז (ע' 66 ש' 18), שם קי א (ע' 5 ש' 31), שם קטו יג (ע' 11 ש' 12), משלי א כ (ע' 10 ש' 16), שם כו כח (ע' 21 ש' 22), שם כז טו (ע' 21 ש' 22), שם כה כג (ע' 10 ש' 16), איוב ד ב (ע' 60 ש' 7), שם ד י (ע' 6 ש' 9), שם יז ד (54 ש' 17), שם יט כט (ע' 7 ש' 3), שם לו כב (ע' 64 ש' 21), שם לז יא (ע' 13 ש' 20), אסתר א יג (ע' 16 ש' 26), דברי הימים ב ב ט (ע' 15 ש' 21).

בסגנון לשון ספר הזכרון ראיתי דבר ראוי לשום עין עליו והוא כי ר' יוסף אהב מאוד להלביש את משפטי הדקדוק אשר ישים לפנינו מעטפות לקוחות מלשון המקרא ולפאר דבריו בלשון צחות כאשר עשה הראב"ע. לא אאריך לאסוף הלשונות האלה הנמצאות בס' הזכרון רק בתחתית העמוד ארשום המקומות אשר ימצאם שם הקורא[35]).

---

[31]) ע' 58 ש' 15, ע' 34 ש' 18 (עיין ספרי A. I. E. als Grammatiker ע' 107 הערה 30).

[32]) עיין ע' 8 שורה 9, ע' 22 שורה 3, ע' 22 שורה 18, ע' 23 שורה 20 ושורה 24, ע' 27 שורה 12, ע' 57 שורה 24, ע' 58 שורה 12, 18, ע' 66 שורה 20.

[33]) עיין ע' 6 שורה 18, ע' 13 שורה 6, ע' 21 שורה 11, ע' 39 שורה 6.

[34]) עיין ע' 20 שורה 4. הדבור הזה על חלקי השם אשר אינו ברור בכל פרטיו מובא בספר המכלול להרד"ק בשנוי לשון ושם ברור יותר וזה לשונו בשער דקדוק השמות (דף נ' ע"א דפוס ש"ה ויניציא): וכתב א"א ז"ל בספר הזכרון כי השם נחלק בחכמת ההגיון לשלשה חלקים. החלק הראשון שם שיש לו גוף מרגיש או אינו מרגיש אך הוא מורגש כמו אדם בית שדה או כרם והדומים להם. והחלק השני שם הנקרא הוא שאין לו גוף ולא הרגשה אך הוא יש כמו חכמה שכל כח חיים גבורה והדומים להם. והחלק השלישי שם ללא יש כמו חשך חלישות מות כסילות פריץ שבר אלה השמות והדומים להם אין להם לא גוף ולא הרגשה ואינם בריאה. ואין חיים ומות אור וחשך שכל וסכל דבר והפכו כמו מר ומתוק כי מר ומתוק זה יש וזה יש זה בריאה וזה בריאה אבל מות וחיים הסרת החיים הוא המות והסרת האור הוא החשך.— בס' מכלול מובא ספר הזכרון עוד שתי פעמים: בתחלת שער דקדוק השמות (דף מ"ח ע"א) ובשער הפעלים שפאיהם אלף נחה (דף כט ע"ב), עיין זכרון ע' 20 וע' 37 ש' 3.

[35]) עיין ע' 3 ש' 9, ע' 3 ש' 11, ע' 5 ש' 15, (וכן ע' 11 ש' 9), ע' 4 ש' 6,

ר׳ יוסף קמחי לא קרא שם לכל שערי ספרו ולא הוציא פרקיו במספר אבל אנכי למען יוכל המעיין להשקיף יחד על פני כל עניני הספר תקנתי לו לוח הפרקים הלא הוא בסוף הספר. והנה על נקלה ימצא המביט בלוח הזה חסרון בשערי הפעלים. נפקד מקום הפעלים אשר פא שלהם אלף וזה חסרון לא יוכל להמנות כי בכל כתבי היד אשר היו אצלי וגם כן בכתבי יד אשר באוקספורד ובפארמא לא נמצא שער להפעלים הנזכרים. ולא ידעתי למה משך ר׳ יוסף את ידו מהם. אבי כל המדקדקים אשר גם ר׳ יוסף הלך בעקבותיו ר׳ יהודה חיוג בספרו על אותיות הנוח פתח לפעלים האלה שער מיוחד והוא השער הראשון ולמה פסח עליהם ר׳ יוסף והחל במחלים אשר פא שלהם יו״ד. אך ראיתי כי גם בעל ספר השהם אשר בחלק השרשים מספרו קבץ השרשים השלמים לבדם והשרשים אשר בלתי שלמים לבדם נתן לפעלים אשר פא שלהם אלף מקום בראש השלמים ואמרתי כי גם ר׳ יוסף חשב כן ולא ראה להבדיל בין הפעלים הנזכרים ובין השלמים אבל מה נעשה בראותנו כי בדבריו על הפעלים המהלים חשב ערך הפעלים אשר פא שלהם אלף כערך הפעלים אשר פא שלהם יו״ד (עמוד 30). ועוד ראיתי כי קבע לשער פעלים מהלי היו״ד מספר בקראו אותו „חלק שני״ (עמוד 41) ואחרי זה נמנו במספר גם חלקי הפעלים הנשארים: חלק שלישי חלק רביעי וכו׳ עד חלק שמיני ונעדר „חלק ראשון״ ואמרתי כי אולי זה היה הלק הפעלים אשר פאיהם אלף וחסר מן הספר. אבל גם בזה לא שקטתי כי לחלק ראשון משערי הפעלים טוב להשוב שער הפעלים השלמים. ומי יודע אם החלוקה הזאת אשר לפנינו „חלק שני וכו׳ עד חלק שמיני״ מעיקר הספר היתה והנה איננה בכתבי יד אוקספורד זולתי בכ״י 1465 כאשר כתב לי ידידי החכם נייבויער. על זאת נניח הדבר בספק עד שיבוא כתב יד לידנו ימצא בו גם חלק הפעלים אשר נפקד עד עתה מקומם. ואולי לא היה כתב יד כזה מעולם כי כשגגה ושכחה היתה מלפני ר׳ יוסף אשר כתב את ספרו בחפזון ולא שב לתקן אותו כל צרכו.

בטרם אכלה לדבר עוד יש לי לברר את שם הספר כי פעם נקרא ספר הזכרון בה״א הידיעה ופעם זולתה ספר זכרון. ואין ספק כי הטיב לעשות המוציא לאור ספר הגלוי[36] כי קבע את שמו בלא הא כי ר׳ יוסף אשר בקראו שם לספריו רדף לשונות המקרא גם את ספרו זה קרא בשם הנמצא במלאכי ג טז (ויכתב ספר זכרון לפניו) אף כי שָׂם הפסוק הזה בראש הספר לאמר מזה לקחתי שם הספר אשר אני נותן לפניכם. ואין לשאול למה קראו בשיר אשר הקדים לספרו ספר הזכרון וגם הוא וגם אחרים כתבוהו פעמים רבות בה״א כי במרוצת

ע׳ 14 ש׳ 9, ע׳ 18 ש׳ 9, ע׳ 21 ש׳ 23, ע׳ 22 ש׳ 20, ע׳ 31 ש׳ 17, ע׳ 33 ש׳ 25, ע׳ 39 ש׳ 3 (וכן ע׳ 17 ש׳ 27), ע׳ 39 ש׳ 11, ע׳ 39 ש׳ 24, ע׳ 45 ש׳ 17 (וכן ע׳ 63 ש׳ 12), ע׳ 45 ש׳ 20, ע׳ 54 ש׳ 12, ע׳ 54 ש׳ 15, ע׳ 57 ש׳ 3, ע׳ 57 ש׳ 16, ע׳ 66 ש׳ 2, 4, ע׳ 66 ש׳ 2, ע׳ 68 ש׳ 15. ועיין גם לשונות המקרא אשר ישתמש בהם להגיד מוצאות האותיות: קרא בגרון, כנופת מתוק על חכך, לשון למודים, לבן שנים, מוצא שפתיך (ע׳ 2 ש׳ 17—14).

[36]) עיין ספר הגלוי עמוד VII ועמוד IX.

הדברים כאשר הזכירו שם הספר הנודע לא יכלו להזכירו כי אם בהוסיפם ה"א הידיעה על שם זכרון על פי משפטי הלשון.

בכלותי מלאכתי אודה לעושה באמונה את מלאכת חברת מקיצי נרדמים הוא החו' ר"א ברלינער על אשר נשא אתי במשא הגהת הדפוס. וברכת אלהי הרוחות לכל בשר תבוא עליו ועל כל העמלים לדובב שפתי ישנים ולהעלות מחשכת הנשיה רוח הקדמונים ולהצמיח בטל תחיה נטעי נעמנים ולתת לנפש כל אוהב חכמת ישראל מעדנים.

בודאפעשט, בירח כסלו שנת זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לפ"ק.

בנימין זאב בן לא"א ה"ר שמעון בכרך נ"י

המכונה

Wilhelm Bacher.

ספר זכרון

לר׳ יוסף קמחי.

מאל ראשון   מאיר אישון   דעה ולשון   אלם תרון
מפיו תורה   שכל מורה   גם בה אורה   אל עורון
אורה מחלים   רוח חולים   לב משכילים   שם לה ארון
הא לך קנין   מורת ענין   ובכל בנין   יש לך פתרון
עין שתום   על כל סתום   לו בסתום   דרך בתרון
זה דור דור שוא   בין דור דורשיו   תכיר ותשו   חבלך כשרון
והיה שוכל   כי לשכל   על הסכל   יש רב יתרון
אמרי שפר   מאין מפר   קח מספר   הזכרון

מבטא לשון קדש אשו נכחי   ולעלגי לשון אחו רוחי
ספרי יהי זכרי במדברי   בו יהיה מכרי ומקחי
יהיה ככתם פז עלי ראשי   ולאות כטוטפת עלי מצחי
בינו חרדים אל שפת יתר   נועם דבש צופי וטוב לקחי
הצטירו הצטירו מנהו   אל תפרעו ממהלך ארחי
לשואלים אתכם למי אלה   אמרו ילדים הם לבן קמחי[א]

אז נדברו יראי י״י איש אל רעהו ויקשב י״י וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי י״י ולחשבי שמו[1]. מי בכם מכל עמו. ויהי אלהיו עמו. ויעל במעלות החכמה. ויבוא במבואות המזמה. לברר וללבן שפת יתר לגלות צפוניה. ותעלומות ענייניה. בדברה דבורה אל אופניה. ולדעת אודותיה. ולהתבונן סודותיה. לבוא עד תכונתה[ג]. ולהניחה על מכונתה. הלא לנו לדעת את המשפט בראותנו בעלי לשון אחרת מקפידים על לשונם. ומישרים אורח הגיונם. שלא יטעו במדבריהם.

[א] בה השיר השני בא בראש והראשון אחריו. [ג] ב מ מוסי׳ ולחקה כחקתה.

[1] מלאכי ג טז.

ולא ישנו במשליהם. ומתפארים בחכמה הזאת יותר מכל שאר[א] החכמות. ותקנו בה כמה ספרים. בכמה שערים. וחכמי הגוים קראו שמה גראמטיקה[ב]. וחכמי הישמעאלים [ג]קראו אותה אלנחו[ג]. וזה פרושם צחות הלשון. ועל אחת כמה וכמה יש עלינו. לדקדק בלשוננו. ולצחצח הגיוני תורתנו. שהם דברי אלהים חיים. ושלא נטעה בתפלותינו. ולא נשגה בזמירותינו. לבלתי שום אור לחשך ומתוק למר ומלעיל מלרע ומלרע מלעיל ולהכיר בדבר פה. החזק הוא הרפה. ושלא נחליף העתים והיָמים. לנהרות וַיַמים. והשפחה והאָמה לזרוע ואַמה. ורבים כאלה אשר לא יספרו מרוב.

וידוע תדעו[ד] כי לשון הקדש נקראת עברית על שם עברי[1] וכן אברם העברי[2]. כי כאשר בלל יי' שפת כל הארץ ונפרדו שבעים איש איש ללשונו היה עבר אחד מהם ונשארה לו לשונו כאשר בתחלה. ותדע כי היא נכתבת ונקראת[ה] בעשרים ושתים אותיות זולתי חמש הכפולות. ויש מן הראשונים שפירשו[ו] לצורתם פירוש ואמרו כי מה שהוא באורך שב לעומק להעמיד התיבה כי לא תמצאנה באמצע תיבה. ומחלקות האותיות בחמש מוצאות כאשר נודעו עקבותיהם בספר יצירה המוצא הראשון קרא בגרון והוא מארבע אותיות וסימן שלו א"ח ה"ע והשני הלא הוא כנפת מתוק על חכך והוא מארבע אותיות וסימן שלו גיכ"ק. והשלישי הוא לשון למודים וסימן שלו דטלנ"ת. והרביעי [ז]לבן שנים[ז] וסימן שלו זצשר"ס. והחמישי מוצא שפתיך וסימן שלו בומ"ף ואלה ארבע אותיות נקראו אותיות השריקה כי כאשר תבא וי"ו עליהם בין נעות בין נחות לעולם בשורק[ח] כמו ובניהם[3] ובניך[4] ובריתו[5] ופרי הארץ[6] ופנית בבקר[7] ופניך[8] ומלא חפניו[9] ומלאו בתיך[10]. ולא נמצא וי"ו במקרא שתבא[ט] שבאית[י] על וי"ו אחרת ונמצא בדברי רבותינו שאמרו הן וולדותיהן[11]. ושאר האותיות כאשר תבא וי"ו עליהן בשבא אם תהיינה נעות לא תשתנה הוי"ו מן השבא כמו ושמרת[12] וזכרת[13] וכאשר תהיינה נחות תהיה הוי"ו בנקודה אחת[יא] כמו ושמרתם[14] וזכרתם[15] ועל אותיות אהח"ע תהיה הו"יו פתוחה כאשר תהיה האות נקודה[יב] בשבא ופתח כמו ועבדתם[16] ואמרתם[17] וארחתו[18] וחצי שבט המנשי[19] והלכתם[20]. וכשתהיינה נעות[יג] לא תשתנה מן השבא כמו ועבדת[21] והלכת[22]. ועוד יש שתי אותיות שאף מוצאם מן האף והם מ"ן. ותוכל לנסותם בסגירת החוטם באמרך אנאם נס[יד]. ואמרו על הרי"ש כי היא אות כפל בהדגשות הלשון עם החיך.

ודע כי שנים ועשרים אותיות הללו[טו] מחציתם שורש ומחציתם שמוש ומסרו להם הראשונים סימן[טז]. המשרתות חברם מנחם שמלאכתו בינה ור' יונה

א ב חסר. ב ב גרמטיא, ה גְרַאמַטִיקָא. ג ה קראוה אַל נַחו, ב ק' אלנכו. ד ב ידוע תדע. ה ב חסר. ו ה אשר פירשו. ז מ ב לבן השיניים. ח מ בשוריק. ט מ ב מוסי' הראשונה. י ב מוסי' או בשורק. יא מ בגליון ב מוסי' מפני שלא יתכן שבא על שבא בתחלת התיבות. יג ב אחריה. יג מ בגליון ב מוסי' ובאחד משבעה מלכים. יד ב מנמנ"ם. טו ה אילו. טז ה סִמָּן; מ ב מוסי' סימן מן.

[1] בראשית י כד. [2] שם יד יג. [3] שם לב טז. [4] שם ו יח. [5] תהלים כה יד. [6] ישעיה ד ב. [7] דברים טז ז. [8] שמואל ב' יז יא. [9] ויקרא טז יב. [10] שמות י ו. [11] בכורות יז. [12] שמות יג י. [13] דברים ה טו. [14] שמות יב יז. [15] במדבר טו לט. [16] שמות כג כה. [17] בראשית לב כא. [18] מלכים ב' כה ל. [19] דברי הימים א' כו לב. [20] בראשית יט ב. [21] שמות יג ה. [22] שם יז ה.

אמר שלומי אך תבנה ור׳ יצחק °לוי נתן סימן[א] נבואת המשכיל והר״ר אברהם °אבן עזרא[ב] כשתיל אב המון ור׳ אברהם בן קמביל הוכן שביל אמת והגדול ר׳ שלמה אבן גבירול אני שלמה כותב ואני אמרתי סימנם[ג] אתכנה משלי בו. ובאותיות השרש לא יכלו לחבר בהם סימנים נכונים במליצה. הראשון °נתן סימן[ד] גט ספר גזע צדק ור׳ שלמה אמר קט צח[ה] גזע ספרד ואני חברתים °צד עט קח[ו] גזר סף.

ודע כי אלף בית מחולק[ז] לאותיות השורש ואותיות השמוש א״ב שמוש ג״ד שורש ה״ו שמוש ז״ח שורש ט׳ שורש יו״ד שמוש כ״ל מ״ן שמוש סעפ״ץ שורש ק״ר שורש ש״ת שמוש. הנה החל באותיות השמוש ובהם °כלה לפי[ח] שהם כמו עמודים לתיבות וצורך גדול לדבור[ט] כי אי אתה יכול לחבר תיבות מאותיות השמוש לבדנה בעבור אשר ישרתו בם בקודש ופעמים יעשו[י] שורש ואותיות השרש לא ישרתו לעולם כי אם שתים מהם שנכנסו בשמוש התפעל בלבד והם ד״ט. ודע כי תי״ו התפעל לעולם מוקדמת לפ׳ הפעל כמו והתגדלתי והתקדשתי[1] והתברך בלבבו[2] וכאשר תהיה הפ״א מאותיות ז״ס ש״ץ לעולם תקדם הפ״א לתיו כמו וישתמר חקות עמרי[3] והמשתכר ישתכר[4] ויסתבל החגב[5] אשתעשע[6] וכאשר תהיה הפ״א צדי[יא] תתחלף התי״ו לט׳ כמו מה נצטדק[7] ויצטירו[8] הצטידנו אתו[9]. ורבותינו ז״ל מרגילים בלשונם כן נשתברו הלוחות[10] מצטער פטור מן הסכה[11] מצטמק ויפה לו[12] מצטרף לחשבון גדול[13]. וכשתהיה הפ״א זין תתחלף התי״ו בדלת ולא נמצא מפורש במקרא כי אם בלשון ארמית הזדמנתון לממר קדמי[14] ונמצא במקרא בהבלעת דגש רחצו הזכו[15] דגשות הזין לחסרון תי״ו[יב] התפעל ואם היה נכתב שלם היה הזדכו לפי שאין יכולת בלשון לחבר זין עם תי״ו לאמר הזתכו כי היה[יג] מחליף הז׳ לסמך והיה אומר הסתכו וזה ניכר לכל מבין. ואם תאמר יהיה מקדים התי״ו לזי״ן ויאמר התזכו ולא יהליפנו בינה שמעה זאת כי דרך הלשון להקדים ארבעה אותיות הללו קודם הת׳. וכבר הבאתי ראיה לשלש[יד] מן המקרא ולזי״ן מן התרגום ועוד מדברי רבותינו ז״ל שאמרו נזדמן[16][טו] נזדקן הדין[17] נזדעזעה[18]. ודגשות כ״ף הזכו להורות על בנין התפעל כי כל התפעל דגוש העין להפריד בינו ובין בנין נפעל שהיה רפוי העין כאשר אפרש לך בעניני הפעלים בעזרת המלמד לאדם דעת. ואם תאמר יהיה הזכו מבנין נפעל ויהיה דגשות הכ״ף לחסרון כ״ף אחרת שהיא אות הכפל ויהיה שרשו זכך ומן ושמים לא זכו בעיניו[19] והזכותי בבור כפי[20] אם זך וישר[21] שהם מבעלי הכפל בין תבין כי אז היה טעמו לעיל[טז] כשקל הברו נושאי כלי י״י[22] ששרשו ברר. ואם תאמר הנה תי״ו התפעל קודמת לשין כמו[יז] והתשוטטנה בגדרות[23] זה ראוי

א ה אמר. ב ה בן עזרא אמר, ב בן עזרא. ג ה חסר. ד ה אמר. ה ה צח קט. ו ה קח צד עט. ז מ נחלק. ח מ כלו לפי; ה סיים יפה. ט ה להם. י ה יבאו. יא ב צדיק. יב ב ד׳. יג ה יהיה. יד ה לשצ״ס, ב לשלש לשצ״ס. טו ב מוסי׳ נזדקר הגדי (סכה יד:). טז ה למעלה. יז ב חסר.

[1] יחזקאל לח לג. [2] דברים כט יח. [3] מיכה ו טז: [4] חגי א ו. [5] קהלת יב ה. [6] תהלים קיט טז. [7] בראשית מד טז. [8] יהושע ט ד. [9] שם ט יב. [10] ערובין נד. [11] סכה כו. [12] ירו׳ תרומות מא ע״ג. [13] בבא בתרא ט: [14] דניאל ב ט. [15] ישעיה א טז. [16] ע״ז כ: [17] סנהדרין מב. [18] ירו׳ ברכות ז ע״ב. [19] איוב טו טו. [20] שם ט ל. [21] שם ח ו. [22] ישעיה נב יא. [23] ירמיה מט ג.

לכל מבין וגלוי לכל משכיל כי להתחברות שני טית"ין הרחיקו התי"ו מהם בעבור שהם ממוצא אחד שלא יתבלבל הדבר ולא תשתבש קריאת[א] המלה כי היה לו לומר והשתוטטנה והיה כבד על הלשון לפי שהמלה מורכבת משני בנינים מבנין התפעל ומבנין מרובע וכל[ב] בנין מרובע חלום הפה לעולם. כבר ביארתי על מה נכנסו בשמוש ד"ט[ג] כי על ידי הדחק היה לפי שהט' והד' ממוצא התי"ו ולהם משפט הגאולה.

ועוד יש סדר אחר באותיות אל"ף בי"ת שלא תתחברנה ביחד שתי אותיות ממוצא אחד. א' ממוצא הגרון ב' ממוצא השפתים ג' ממוצא החיך ד' ממוצא הלשון ה' מהגרון ו' ממוצא השפתים ז' ממוצא השינים ח' ממוצא הגרון וכן כולם הרחיקום בזוגות שלא תתחברנה ממוצא אחד לצחות הלשון ולא נמצא ח"ע ביחד כי אם בשם אחד[ד] לעבד מצרי ירחע בדברי הימים[1] כי אם היה עברי לא היה שמו כן.

שער

בפרוש האותיות המשרתות **אתכנה משלי בו** ד' מהם שמושם בראש התיבות אבל לא בסוף וסימנהון **אלבש**

אלף ליחיד המדבר לנפשו אחד לזכר ואחד לנקבה כגון אעשה אשמור. ויש אלף נוספת בראש[ה] השמות וכן בסוף כאלף אזרוע אקדה אשכר אתמול וסימן האותיות הנוספות בראש[ה] השמות **אמתינה**[ו] והא' שהיא בסוף השמות כמו אשר שפכו דם נקיא בתרי עשר[2] שור ומריא וצאן דמלכים[3] כי יכולים להיות בלא אלף כמו גדי צבי. ויש אלף נוספת בסוף הפעולות[ח] עם ו' הקבוץ[ז] כמו ההלכוא אתו דיהושע[4] ולא אבוא שמוע[5] והם על מנהג לשון ערבי שכותבים עם ו הקבוץ לעולם א' בכל דבריהם אכלוא פעלוא. ויש אלף שורש כמו אמר אכל אהב ובעתיד נעלמת מן הקריאה אך נשמעת בקול כמו תאמר יאמר נאמר ויש כשהיא נעלמת מן הקריאה ומן הכתיבה אך נשמעת בקול כמו[ט] אמר אל אלוה[6] האלף הנכתבת היא למדבר והחולם מקום אלף השורש ואכל פתי לבדי[7] ולעמשא תמרו[8] ואהב את יעקב[9] החולם מקום פ"א הפעל אל תבא[10] במקום פ"א הפעל והאלף אשר בסוף במקום הא.[י] אובידה[11] נהפכה אלף לו"ו ודינו אאבידה בשקל ואאלפך חכמה[12]. וירב בנחל[13] דינו ויארב והוטלה תנועת האלף תחת היו"ד וכן הברו החצים[14] חסר אלף ודינו האבירו מלשון אבר[15]. אני אהבי אהב[16] דינו אאהב בשני אלפין וכן אאמור[יא] אאסוף אאמין[יב] אאזין. וכמוהו ואחר

א מ קריאות. ב ה ובא. ג ב ד"ט בשמוש. ד ה אשר. ה ה בראשי. ו ה ב מוסי' ובמקומם אפרשם ז ה חסר. ב עם ו' החבור. ח ה עם. ט ב כאשר יאמר. י ה מוסי' למד הפעל. יא ה, אאומר אל אלוה כמו. יב ה, אאמיץ.

[1] ד"ה א' ב לד. [2] יואל ד יט. [3] מלכים א' א יט. [4] יהושע י כד. [5] ישעיה כח יב. [6] איוב י ב. [7] שם לא יז. [8] שמואל ב' יט יד. [9] מלאכי א ב. [10] משלי א י. [11] ירמיה מו ח. [12] איוב לג לג. [13] ש"א טו ה. [14] ירמיה נא יא. [15] ישעיה מ לא. [16] משלי ח יז.

עד עתה[1] דינו ואאחר והצרי שבאלף מביא נח נעלם הכרת האלף הנעלמת פא הפעל נשמעת בקול ואינה נכתבת ואינו כמו ולא אחר הנער[2] שהוא לשון עבר והאלף פ״א הפעל והוא מבנין חזק והאלף שהיא בשתי נקודות[א] בעבור החי״ת שאינה מקבלת דגש כי היה דינו כמו אבד ושבר בריחיה[3]. וכאשר תהיה אלף עין הפעל כאלף וקאם שאון בעמך[4] שהיא בעבור יו״ד השרש שהיא במלת יקים ובעבור וי״ו יקום וכמו אלף וראמה וישבה תחתיה[5] שהיא[ב] בשבא ופתח °והיא בעבור יו״ד השרש שהיא במלת ירים ובגלל וי״ו ירום[ג] היא תחסר מן המכתב כמו רם ונשא[6] קמתי[7] כי זאת האלף תחסר מן המכתב ותראה בקריאתה במשמעת קול כאלו היא נכתבת. אך כאשר °תהיה האלף עין הפעל[ד] כמו שאה שאג שאל אינה נופלת מן המכתב כי אז היה משנה הענין. ובא מלשון שאלה חסר אלף יתן את שלתך[8] בשמואל[ה] כל שרית ישראל[9] והנה שבשין מביא אלף[ו] ויש מפרשין מלשון שליה כמו ובשליתה היוצת[10]. ויש מלה מזו הלשון שנשתנו תנועותיה מי יתן תבא שאלתי[11] וכאשר תהיה למד הפעל אלף כמו קרא מצא נשא לא תחסר מן הכתיבה ומן הקריאה כאשר תהיה על התיבה אות אחרת כמו קראו מצאו נשאו קראה מצאה נשאה. ועברו זרים בתוכם והמה שנים קראים אל יי׳ והוא יענם[12] חטאים לי״י לאכל על הדם[13] האלפים נכתבות ואינם נקראות כי החירק בעין והם נקראים כמו עונים בונים והיה דינם להקרא[ז] בשקל שומרים כי בעלי האלף דרכם כדרך השלמים והפרש יש בינם ובין בעלי ההא כאשר אפרש בבניני[ח] הפעלים[ט].

למד משרתת בראש התיבות במקורות ובשמות במקור לשמור °לבנות לקנות הלמד[י] בחירק כאשר לא תבא על א״ח ה״ע כי דרכה להפתח בבואה עליהם כמו לעשות לעמוד לחמול להרוג ועל האל״ף בסגול כמו לאסף לאהוב וזה בבנין קל. אך בבנין חזק לעולם בשבא על כל האותיות כמו לדבר להבר לאבד להלך ובבנין הפעיל כמו כן בשבא להגדיל להשליך. ואם תחסר ההא אז תפתח הלמד כמו לשמיד מעזניה[14] ולשבית עניי ארץ[15]. ותכנס על השמות כמו לבית לשדה למלך כאשר יהיה ידוע הלמד פתוחה כי דינם היה להבית להשדה להמלך[יא] וכאשר חסרה ההא נפתחה הלמד ונדגשה אות שלאחריה כאילו[יב] היתה בהא. ואם אינו ידוע הלמד בשבא כמו למלך לאיש לשדה. ובידוע כאשר תהיה על א״ח ה״ע תהיה בסגול או קמוצה כמו לאיש לעבד לחכם [לעשיר] הלמדין בנקוד ההאין שחסרו כי היה דינם להאיש להעבד להחכם להעשיר. ויש למד משמשת[יג] כמו בעבור לעבדים ולשפחות נמכרנו[16] לדוד מזמור נאם יי׳ לאדני שב לימיני[17] פירושו בעבור דוד שריך[יד] המשורר מזמור זה וענין המזמור

א ה מוסי׳ כלומר בצרי. ב מ ב מוסי׳ מנוקדת. ג מ ב והיא יוד בירים ו׳ [מ והאלף] בירום. ד מ ב נהיה העין אלף. ה מ ב חסר. ו ב מוסי׳ כמו מרשית השנה דברים יא יב. ז מ ב לשקל. ח מ ב בעניני. ט ב מוסיף בעזה״י. י ב חסר. יא מ ב מוסי׳ בהא הידיעה. יב מ כמו. יג מ ב משרתת. יד ב אמר.

[1] בראשית לב ה. [2] שם לד יט. [3] איכה ב ט. [4] הושע י יד. [5] זכריה יד י. [6] ישעיה נז טו. [7] מיכה ז ח. [8] שמואל א׳ א יז. [9] ד״ה א׳ יב לח. [10] דברים כח נז. [11] איוב ו ח. [12] תהלים צט ו. [13] ש״א יד לג. [14] ישעיה כג יא. [15] עמוס ח ד. [16] אסתר ז ד. [17] תהלים קי א.

יורה עליו. ויש לשון שבועה לתורה ולתעודה[1] וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי ארץ[2]. ויש למד נחלפת בנון אל פשטתם היום[3] כמו אן פשטתם וכן יש נון מקום למד נגד נשכתו[4] כמו לשכתו חרב נטושה[5] כמו לטושה °אבל גדולה[6] כמו אבן גדולה בספר שמואל[א]. ויש למד שרש ותחסר ותתבלע[ב] ברגש במלת יקח תקח שרשם[ג] לקח ואין לי מובלעת ברגש כי אם בשרש לקח שלא בחברתה או בחברתה במלות אחרות כמו גלו אלי[7] של תשלו[8] סלו לרכב[9]. ויש אומרים כי יש מלה אחרת שתתבלע בה למד שלא בחברתה ושני כפירים נתעו[10] שהיה דינו נלתעו[ד] כמו מלתעות כפירים[11] ופירושו נעקרו[ה] המלתעות. ויתכן פירושו מלשון תעה לבבי[12] ומן תעיתי כשה אבד[13] והיה דינו נִתְעוּ בשקל נבנו נקנו מן יתעו לבלי אכל[14] דאיוב ודגשות התי״ו לענין סוף[ו] פסוק ופתרונו[ז] היה טוב לולי כי הוא נופל על השנים ולא על הכפירים. ונמצאו במקרא דגושים לתפארת סוף פסוק ואתנה חדלו פרזון בישראל חדלו[15] וכמוהו לשונם בצמא נשתה[16] שהוא מקח[ח] נשתה גבורתם והיו לנשים[17]. ויש בלשון לקיחה מלות הסרות למד ואין להם תשלומי דגש כמו יקחו תקחו וזה להקל וכן במלת נסע יסעו תסעו ומשרש נשא ישאו תשאו והשם ממנו מקח שחר[18][ט] המ״ם בחירק והקו״ף דגושה בעבור הלמ״ד ודינו מלקח בפלס משכן מקדש. ויתכן לומר מַקַּח המ״ם פתוחה והקו״ף ברגש בשקל מפל בר[19] מטע י״י[20] דינם מנפל מנטע. והאומר מֶקח המ״ם בסגול מקח טעות הוא בידו לפי שישקלנו בשקל מֶכֶר שהמ״ם בו שורש ומ״ם מקח תוספת באותיות אמתינ״ה. וכאשר תתבלע אות בחברתה בבעלי הכפל חעי״ן תתבלע בלמ״ד וכן כל דגש שבמקרא בעבור אות שקדם מה שאין כן בנחים כמו יֵרד יֵשב יֵדעו אוֹמר אוֹכל.

בי״ת שמושה כשמוש הלמ״ד על המקור ועל השם בִשמור בַעשות בִבנות ובשמות בַבית בַשדה בידוע נפתח וכשאין ידוע בשבא או בחירק[י] כאשר תהיה שבא באות שאחריה ככל אשר זכרנו[יא] בלמ״ד. אך יש הפרש בין הב׳ ובין הל׳ כי הב׳ משמשת עם הפועל והל׳ עם הפעול בתתך לו לחם[21] הוא הנותן ולתתך עליון[22] הוא הנתון וכן בעשותך שפטים[23] הוא העושה לעשותך[24] הוא העשוי בשמרך הוא שומר לשמרך הוא שמור. ועוד כי הב׳ משמשת לשון עבר ועתיד כמו באמרם המלך אחשורוש[25][יג] בשלח י״י אותי[26] זה עבר בדברי עמך[27] בבא כל ישראל[28] זה עתיד והלמ״ד לעולם בעתיד להודות לעשות להלוך.

א מ ב חסר. ב מוסי׳ ויש למד תוספת במלת לבדו לבדי. ב מ ב ונבלעת. ג מ השרש. ד מ ב מוסי׳ דגשות התיו במקום למד. ה מ ב עיקור. ו מ שיהיה מענין אחר, ח שיהיה ענינו. ז ב ופירושו. ח ב כמו. ט ב מוסי׳ בדברי הימים אצל יהושפט י מ מוסי׳ רק. יא ב דברנו. יג בגליון מ ב מוסי׳ ח באמרם אליו (אסתר ג ד).

[1] ישעיה ח כ. [2] ש״ב ג יב. [3] ש״א כז יד. [4] נחמיה ג ל. [5] ישעיה כא טו. [6] ש״א א יח. [7] שם יד לג. [8] רות ב יז. [9] תהלים סח ה. [10] איוב ד י. [11] תהלים נח ז. [12] ישעיה כא ד. [13] תהלים קיט קעו. [14] איוב לח מא. [15] שופטים ה ז. [16] ישעיה מא יז. [17] ירמיה נא ל. [18] ד״ה ב׳ יט ז. [19] עמוס ח ו [20] ישעיה סא ג. [21] ש״א כב יג. [22] דברים כו יט. [23] לא נמצא במקרא רק בעשותי שפטים יחזקאל כח כו. [24] לא נמצא במקרא. [25] אסתר א יז. [26] לא נמצא במקרא רק ובשלח י״י אתכם דברים ט כג. [27] שמות יט ט. [28] דברים לא יא.

שי״ן משרתת °בראשי התיבות[א] שככה השבעתנו[1] °ואות השנייה ברגש[ב] חוץ אם תהיה מאותיות אחה״ע. ויש מהם מקצתם בפתח שלמה אהיה כעטיה[2] עד שקמתי דבורה[3] למען תדעון שדון[4] דינם היה בסגול כמו חבריהם ודון הוא פעול אומר דין זה דון כמו שפוט הוא וכל הפעלים ממחלי העי״ן כן הם נחליץ חשים[5]. ויש בקמץ שאתה מדבר עמי[6]. ויש שי״ן שורש וכאשר תהיה עי״ן הפעל ופ״ה הפעל תהיה נו״ן תתבלע בשי״ן כמו תשה ברעך משאת מאומה[7] השי״ן דגושה להבלעת הנו״ן כי דינם תנשה מנשאת ומשקלו תַטֵּה תַכֶּה ששרשם נטה נכה °כי דינם היה תנטה תנכה[ג]. וכאשר יהיה מבעלי הכפל תתבלע השי״ן אחת בחברתה כמו[ד] אשה ריח ניחח[8] ששרשו אשש בשקל צחה צמא[9] שהוא מן צחיח סלע[10] וכן וימשהו[11] ימשני אבי[12] °השין דגושה[ה] מענין כי משֹשת את כלי[13] וימשש לבן[14] אך אינם מבנין אחר. וזה הכלל אין דגשות שי״ן לעולם אלא בעבור נ׳ או בעבור שין אחרת וזה בע׳ או בל׳ הפעל כי כאשר תהיה שי״ן בראש התיבה תתבלע בה ה׳ שבמלה אשר לפניה כמו מה שמו ומה שם בנו[15] דגשות השינ״ם להבלעת קריאת[ו] ההאי״ן כמו שנבלעה כתיבתם[ז] במלת מזה בידך[16] מלכם תרכאו עמי[17] דישעיה.

שער

בשבע אותיות הנותרות המשמשות בראש ובסוף וסימנהון **תבן היום**.

תי״ו משרתת בראש הפעלים לנוכח תעשה תשמר תזכר וכן לרבים תשמרו תעשו תזכרו. ובמקום יו״ד לזכר תי״ו לנקבה. וכאשר יאמר ת׳ לזכר לנוכח לנקבה יוסיף יו״ד באחרית המלה תשמרי תזכרי תעשי. ותשרת בסוף בלשון עבר לנוכח שמרתָ עשיתָ זכרתָ התוין קמוצות לצורך ה״א או אל״ף ופעמים לא יכתבו והם בד׳ אותיות וסימנ׳ **הכנת**. ה׳ עליה ידיה רגליה ההאין קמוצות בעבור האלפי״ן החסרות ויש נכתבות כמו ואתיקיהא[18]. כ׳ עליך ידיך רגליך °הכפי״ן קמוצות[ח] בעבור חסרון הה״א ויש כתובות ובכה ובעמך[19] הנצבת עמכה[20]. נ׳ ותהרין תהיין הלהן תשברן[21] ותאמרן הנוני״ן קמוצות בעבור חסרון הה״א ורבם[ט] כתובים נָהִ[י]. ת׳ שמרת עשית פנית בנית התוין קמוצות בעבור חסרון ה״א °ותמצאם בהרבה מקומות מלאים בה״א על פי המסרה[יא]. אבל שאר האותיות לעולם לא תהיינה בסוף קמוצות אלא אחריהן א׳ או ה׳ כי לא תמצא אָ בָ גָ דָ ותמצא הָ °ואקברה שם[22] ואם תחתיה[23][יב] ולא תמצא וָ זָ חָ טָ יָ כָ ותמצא ךָ כמו שזכרנו[יב]

[א] מ ב בראש. [ב] ב והאות השנית דגושה. [ג] מ ב חסר. [ד] מ ב מוסיף אשו הגדולה (דברים ד לו). [ה] ב הדגש לשין אחרת. [ו] ב חסר. [ז] ב קריאת ה״א. [ח] ב קמץ. [ט] מ ב ורבים. [י] מ ב בהא. [יא] מ ב חסר. [יב] ב חסר.

[1] שיר השירים ה ט. [2] שם א ז. [3] שופטים ה ז. [4] איוב יט כט. [5] במדבר לב יז. [6] שופטים ו יז. [7] דברים כד י. [8] ויקרא א יט. [9] ישעיה ה יג. [10] יחזקאל כד ז. [11] בראי כז כב. [12] שם כז יז. [13] שם לא לז. [14] שם לא לד. [15] משלי ל ד. [16] שמות ד ב. [17] ישעיה ג טו. [18] יחזקאל מא טו. [19] שמות ז כט. [20] ש״א א כו. [21] רות א יג. [22] בראי מח ז. [23] ויקרא יג כג.

ולא תמצא לְ מָ נְ כי אם ןְ, °ותחיין את הילדים[1] [א] ולא סָ עָ פָּ תְּ צָ ץָ קָ רְ שָׁ ותמצא תְ °נתת עשית[א]. ותהיה התי"ו נוספת בראש השמות ובסוף כמו תפארת תלבושת והיא נוספת בשמות שהם מהלי הפ' מן הפעל תולדות תוצאות תושב ותוללינו שמחה[2] אמר אבן גנאח[ב] אפשר להיות מענין יללתה[3] והתי"ו אינה מן העקר והשם המופרד תולל וכמוהו תושב ופתרונו יללתנו ובכיתנו שמחה היא להם ולכן אומרים לנו ושואלים ממנו שיר לשורר להם לפי שבכיתנו ודאגתנו שמחה היא להם. וכאשר יסמכו תולדות תוצאות יהיו בשבא תולדות השמים[4] תוצאות חיים[5]. ולא יתכן בלשון עברי תיו ואחריו וי"ו אלא באותם שהם ממחלי הפ"א על כן יטעה האומר מהולל בתושבחות[6] כי דינו וישרו תִשבחות התי"ו בחירק בשקל תפארת ואחד מחכמי התלמוד שאלני לפי תמו מה ענין כי ראיתי בתלמוד ירושלמי תשבחות חסר וי"ו וחרק תחת התי"ו. וכן בשמות ממחלי עי"ן הפעל תקומה תרומה תשובה. וכן ממחלי הלי מן הפעל בראש ובסוף תכלית תבנית תרמית תכנית. ותהיה נוספת במחלי הקצוות תורה תודה תוגה הווין פאי הפעלים וההאין שהן למדי הפעלים חסרים וההאין הכתובות לנקבות. וכן בבעלי הכפל תחנה תפלה תהלה. ויש ת' שורש וכאשר תהיה הת' למ"ד הפעל ותוסיף עליה ת' הנוכח כמו ת' שמרתָ תבליע ת' השרש בת' הנוכח או בת' המדבר וכרתָּ וכרתִּי והשבתָּ והשבתִּי והמתָּ והמתִּי אתם המתֶּם[7] ודינם וכרתְּתָּ וכרתְּתִּי והשבתְּתָּ והשבתְּתִּי והמתְּתָּ והמתְּתִּי המתְּתֶּם. וכן מדי שבת בשבתו[8] דינו בשבתְּתוֹ °ויהיה המופרד[ג] ממנו שבֶּתֶת בשקל דלקת[9] דלקתו שבתתו. ויתכן שיהיה הדגש בעבור הנח כי אם היה שבתו היה הב' קמוצה והיה נח נעלם בין הב' ובין הת' ובעבור אותו נח הת' דגושה והב' פתוחה[ד].

כף תשמש בראש המקור והשם כמו הב' והל' כשמור כזכור כעלות ובראש השם כבית כשדה ודרכה כדרך שזכרנו בידוע ושאינו ידוע דרך אחת להנה.

ותקרא זאת הכ"ף כ"ף הדמיון כמו כעבד כאדניו[10] כשפחה כגברתה[11] כשדה החרם[12]. ויש כ' לשיעור כשש מאות[13] כבחצי מענה שדה[14] כחצת הלילה[15] כאלפים אמה במדה[16]. ותשמש בסוף לנוכח ידיך רגליך. ויש כף זו דגושה תבונה תנצרך[17] ויחנך[18] ודגשות זה בעבור נ' התוספת כי דרך לשון הקדש להבליע נ' התוספת בכ' הנוכח כאשר אפרש עתה[ה] בנו"ן ותהיה הכ' לנוכח עם מ"ם הרבים ידיכם רגליכם.

נו"ן תשמש בראש לרבים נעשה נשמור וזה בעתיד ובו"ו פתוחה יהיה עבר ונִשמר ונעשה וכן בכל אותיות אית"ן שהם לעתיד בו"ו פתוחה יהיה עבר יעשה עתיד ויעשה עבר יעשו ויעשו נעשה ונעשה נעבד ונעבד. ואותיות יתן שאחרי הווין דגושות ועל הא' שאינה מקבלת דגש תהיה הו"ו קמוצה וָאעשה

[א] ב חסר. [ב] ה מ גאנח. [ג] מ והנפרד, ב והמופרד. [ד] מ ב בא דגשות הת' כי הב' פתח. [ה] מ אותה. [ו] מ ב כבוא עליהם ו"ו.

[1] שמות א יז. [2] תהלים קלז ג. [3] ישעיה טו ח. [4] בראשית ב ד. [5] משלי ד כג. [6] תפלת ברוך שאמר. [7] במדבר יז ו. [8] ישעיה סו כג. [9] דברים כח כב. [10] ישעיה כד ב. [11] שם שם. [12] ויקרא כז כא. [13] שמות יב לז. [14] ש"א יד יד. [15] שמות יא ד. [16] יהושע ב ד. [17] משלי ב יא. [18] במדבר ו כה

ואראה ולעתיד בתוספת הווין בשבא. וכשתהיה הו״ו על האל״ף שהיא בשבא ופתח תהיה הו״ו פתוחה כמו ואקוה שמך כי טוב[1] והוא עתיד מפני שלא יכול לקרא שבא על שבא בתחלת התיבות. ואקוה לנוד ואין[2] עבר °ואברכהו גם ברוך יהיה[3] שניהם קמוצים[א] והם עבר ואברכהו וארבהו[4] בפתח והוא עתיד והו״ו מן וארבהו שהיא בשבא תורה עליו. ואעמד עליו ואמותתהו כי ידעתי כי לא יחיה אחרי נפלו ואקח הנזר אשר על ראשו ואביאם אל אדני הנה[5] הווין קמוצין זולתי ו״ו של ואמותתהו שהיא פתוחה ופרשו בו כי לאשר היה כוזב כי לא המיתו לכך הו״ו פתוחה בלשון עתיד. ובסוף השמות תשמש הנ׳ לנקבות ידיהן רגליהן להן תשמרנה תעשינה. ונהגו בעלי הלשון להוסיף נ׳ עם ו״ו הרבים ישמרון יזכרון שמעו עמים ירגזון[6] ויראון[7] צקון לחש[8] כמו צקו על דרך אשר לא ידעון אבתיך[9]. וכאשר ידביקו לנו״ן יו״ד °שהוא כנוי יחיד[ב] המדבר לנפשו[ג] אמרו ישחרונני[10] ימצאונני[11]. וכן נהגו להוסיף נו״ן תוספת בלא ו״ו ליחיד המדבר לעצמו זבח תודה יכבדנני[12] יסבבנהו יצרנהו[13] כי משם אתקנך[14] הנ׳ תוספת °כי נ׳ השורש במלת יצרנהו ובאתקנך נבלעות בע׳ הפועל. ידי נשים רחמניות[15] ואין ראני[16] ושם ידבר עמנו[17] הנונין נוספות[ד]. וכאשר רצו להבליע נון התוספת בנון הכנוי הדגישו נו״ן הכנוי ואמרו דנני אלהים[18] יסר יסרני יה[19] ומי יעידני[20] וכן בכף הנוכח ישמרך[21] ויחנך[22] תבונה תנצרך[23] נוני התוספת נבלעות בדגש ודינם ישמרנך ויחננך תנצרנך כמו משם אתקנך[24] הנו״ן הכתובה נו״ן התוספת והנ׳ שהיא פ׳ הפעל מן נתק בלועה בת׳. ואם תאמר הנה אתקנך נו״ן התוספת כתובה והכ׳[ה] דגושה תדע כי אין זה דגש חזק כי אם קל ודגש קל לא תתבלע בו אות ודגש חזק לא יהיה אחרי אות נחה ולא בתחלת תיבה אם לא תהיה קודם אות חלקה והיא ה״א[ו]. ולא יהיה דגש לא קל ולא כבד אחרי התנועות הגדולות כמו קמץ וצרי כי אם במלת בתים[ז] בלבד ואין לו דמיון בכל המקרא. ותאמר בכנוי היחיד שאינו נמצא ישמרנו יזכרנו הנו״ן דגושה בעבור נו״ן התוספת ליחיד כמו שנוספה ליחיד המדבר לנפשו כמו יכבדנני[25] ונבלעה בדגש במלות אחרות כמו דנני אלהים[26] הברכני נפשך[27] ודומיהם והיה דין ישמרנו יזכרנו ליחיד ישמרהו יזכרהו ואם יוסיף נו״ן התוספת יאמר ישמרנהו יזכרנהו יצרנהו כאישון עינו[28] וכאשר רצו להבליעה לא יכלו להבליעה בה׳ כי אינה נראית בדגש אלא מפיק על כן החליפוה בנו״ן והבליעו נ׳ התוספת בנ׳ הכינוי כמנהגם. ואם תאמר כי נו״ן ישמרנו נ׳ התוספת והדגש בעבור ה׳ ישמרנהו[ח] כבר הקדמנו כי אין דרך דגש להביא אות שלאחריו אלא אות שקדם. ותהיה נו״ן

א ב והוא קמץ ואברכהו גם ברוך יהיה קמוצה הו״ו. ב מ ב לכנוי היחיד. ג ב לעצמו. ד מ ב חסר. ה ב ואפילו הכי הכ׳. ו ב מוסי׳ כמו מה שמו ועיין לעיל. ז ב מוסי׳ וממלת אנה ימה שמה למה אין ראיה לפי שהנגינה בהם מלעיל מש״כ במלת בתים. ח מ ב מוסי׳ שחסרה.

1 תהלים נב יא. 2 שם סט כא. 3 בראשית כז לג. 4 ישעיה נא ב. 5 ש״ב א י. 6 שמות טו יד. 7 דברים יג יא. 8 ישעיה כו טז. 9 דברים ח טז. 10 משלי א כח. 11 שם שם. 12 תהלים נ כג. 13 דברים לב י. 14 ירמיה כב כד. 15 איכה ד י. 16 ישעיה מז י. 17 הושע יב ה. 18 בראשית ל ו. 19 תהלים קיח יג. 20 ירמיה מט יט. 21 במדבר ו כד. 22 שם ו כה. 23 משלי ב יא. 24 ירמיה כב כד. 25 תהלים נ כג. 26 בראשית ל ו. 27 שם כז יט. 28 דברים לב י.

נוספת בראש השמות כמו נו"ן של נמרוד מי נפתוחי[1] היתה נסבה[2] דינו סבה. ובסוף זכרון שברון דראון היה דינו ברגשות הר' על כן הד' בצרי ראשון אחרון הגיון עליון פריון הווין והגונין נוספות הווין למשך החולם והנונין לתוספת אמתינה שוזכרנו‎א. ויש מאלה השמות שישתנו בסמוך שברון מתנים[3] הגיון לבי[4] דראון עולם[5] ויש זכרון בשבא שלא בסמוך אין זכרון לראשנים[6] ויש מהם בשבא לעולם ‎ובסמוך ובמוכרת‎ב אביון עליון שריון יתרון פתרון. ויש נו"ן שרש כאשר תהיה פ"א הפעל תתבלע נו"ן בעינו וזה בעתידים כמו יסע ידור יפול יתן ותפול בצווי תן תנו סע סעו גש גשו נא אלי[7] שא שאו ידיכם[8] וזה בבנין קל כי בבנין חזק לא תחסר לעולם מראש הבנין עד סופו. ובבנין הפעיל לא תזכר ולא תפקד כי בהבלעת דגש תבא כמו הגיד הפיל הגיש הביט יגיד יפיל יניש יביט אין לה זכר לא בפעלים שעבר ולא באיתני"ם. וכשתהיה למ"ד הפעל נו"ן ותוסיף עליה נ' הרבים או נ' הנקבות אז תתבלע נ' השרש בהן כמו ונתנו את בנתינו[9] ולנו בנבעה או ברמה[10] דינם בשני נונין וכמוהו בצל דליותיו תשכנה[11] הנו"ן מן השרש בלועה בנ' הנקבות תרננה שפתי[12] דגשות הנו"ן הראשונה להראות בנין חזק ודגשות הנו"ן האחרונה שהיא לנקבות שהם השפתים להבליע נ' הכפל. אך חכמות בחוץ תרנה[13] משקלו תפעולה ולא תפעולנה‎ג מפני כי אם היה לנקבות רבות היה חסר ב' נונין נ' הנקבות ונ' הכפל ואין חוזק ברגש להביא ב' אותיות ואין דרך הלשון לחסר נ' הנקבות ואם הנ' לנקבות הרי אינו לשון רנה כי אין שם משתי נוני הכפל אפילו אחת וכן אומַר בנ' על צד תאמנה[14] כי אינה לנקבות לפי שאין שם דגש והיא בעבור נו"ן השורש כנו"ן ויהי אמן[15] באמנה אתו[16] על כן משקלו תְּפָעֲלָה ולא תפעלנה ותרנה ותאמנה לשון יחידה נופלת על כל אחת ואחת מהחכמות ומהבנות ואם היה תרנה לשון רבות היה תְרַנֵּנָה או תְרַנֵּנָה בשקל והנה תסבנה[17] וה' תרנה וה' תאמנה אינה לנקבות כי אם תוספת ‎כי מצינו תוספת ה' בסימן אמתינה‎ד אשמעה אשלחה אזכרה כי הת' תורה על הנקבה.

ה"א תשמש בראש השמות לידיעה הבית השדה הכרם ולעולם האות הסמוכה לה ברגש לבר מאותיות אחהע"ר שאין דרכם לקבל דגש כי אם במעט מקומות ועתה אומר לך מקצתם. אלף תביאו לחם תנופה[18] שפו עצמותיו לא ראו[19] דאיוב ויביאו לנו[20] דעזרא. ח' ע' אין בם דגש. ה' נראית במפיק. רי"ש הראיתם האיש העלה[21] דגלית הראיתם כי שלח[22] דאלישע הראיתם אשר בחר בו יי'[23] דשאולה בעבור הרעימה[24] דשמואל לא כרת שרך[25] דיחזקאל היאבה רים עבדך[26] דאיוב רומו מעט ואיננו[27] דאיוב לב יודע מרת נפשו[28] אל תאמר

א מ ב חסר. ב ב חסר. ג ב מוסי' והנ' דגושה היא הל' והע' בלועה בה. ד ב כתוספת ה"א. ה ה דאליאב.

[1] יהושע טו ט. [2] ד"ה ב' י טו. [3] יחזקאל כא יא. [4] תהלים יט טו. [5] דניאל יב ב. [6] קהלת א יא. [7] בראשית מה ד. [8] תהלים קלד ב. [9] בראשית לד טו. [10] שופטים יט יג. [11] יחזקאל יז כג. [12] תהלים עא כג. [13] משלי א כ. [14] ישעיה ס ד. [15] אסתר ב ז. [16] שם ב כ. [17] בראשית לז ז. [18] ויקרא כג יז. [19] איוב לג כא. [20] עזרא ח יח. [21] ש"א יז כה. [22] מ"ב ו לב. [23] ש"א י כד. [24] שם א ו. [25] יחזקאל טז ד. [26] איוב לט ט. [27] שם כד כד. [28] משלי יד י.

אשלמה רע[1]. וכשתהיה ה׳ לידיעה על אות מן א״ח הע״ר תהיה קמוצה ואינה נופלת בלשון עבר ובלשון עתיד אלא בשתי מלות שהם במקום אשר ההלכוא אתו[2] דיהושע ההשיבו נשים נכריות[3] ועל השם השוק והעליה[4] דשמואל פתרונו ואשר עליה. ויש ה׳ לתמיהה הלעולמים יזנח אדני[5] האפס לנצח חסדו[6] הנטע אזן הלא ישמע[7] היסר גוים הלא יוכיח[8] ולעולם הסמוכה לה רפויה[א] שלא כדרך ה׳ לידיעה זולתי מלה אחת הייטב בעיני י״י[9] והיא זרה עד מאד כי היא לתמיהה[ב] והיו״ד דגושה והה״א פתוחה. ואם[ג] הסמוכה לה מאותיות בג״ד כפ״ת והיא בשבא אז תִּדָּגֵשׁ כמו הבמחנים אם במבצרים[10] הכמות נבל[11] הכמכת מכהו הכהו[12] הברב כח[13] ועברו זרים בתוכם הבסוד אלוה תשמע[14] הבעד ערפל[15] הברכה אחת[16] הכזונה יעשה[17] שהם על בג״ד כפ״ת והם רפויים. ויש ה׳ לאמתת הדבר כמו הנגלה נגלתי אל בית אביך[18]. ויש ה׳ לקריאה הקהל חקה אחת[19] האויב תמו חרבות לנצח[20] הקטנים עם הגדולים יסף ה׳ עליכם[21]. ויש ה׳ נוספת לבנין הִפְעִיל הגדיל השליך. ויש ה׳ נוספת באיתני״ם אשמעה אזכרה אשלחה. ויש ה׳ נוספת בצווי הזכר שמרה שמעה זכרה. ויש ה׳ נוספת בראש השמות[ד] הצלה הצלחה הבנה[ה]. ובסוף לילה כי ה׳ לילה אינה לנקבות כי לשון זכר הוא ותמצא לילה בלא ה׳. ויש ה׳ במקום אֶל מצרימה ירושלימה בבלה פדנה ביתה תמנתה. וברוב מקומות ה׳ לידיעה על מ״ם רפויה המכסה את הקרב[22] המלאה הזרע[23] המלאה לה עמיר[24] המסכן תרומה[25]. ועל היו״ד רובם רפים היקום אשר ברגליהם[26] לי״י הישועה על עמך ברכתך סלה[27] ערו ערו עד היסוד בה[28]. ודע כי כל הלויים [ו]שבתורה ובמקרא[ו] רפויי למד ואין להם ענין ידוע כמו כל מלמעלה הלי רפויה וכל מלמטה דגושה הלמ״ד. ויש ה׳ שורש הרג הרס הפך ואינה נופלת לעולם[ז] וכמו כן כאשר תהיה הה׳ ע׳ הפעל לא תחסר[ח] אך כאשר היא ל׳ הפעל והיא חלקה תחסר כמו ה׳ עשה בנה פנה קנה עשו בנו פנו קנו. וכאשר תהיה למ״ד ודרכה במפיק לעולם לא תחסר כמו נגה גבה כמה לך בשרי[29] כי הם בדרך השלמים נקודתם קמץ ופתח אבל עשה בנה פנה קנה כולם קמוצים בעבור האות החלקה.

יו״ד תשמש לשאינו נמצא יעשה ישמור יאכל יקום יאמר ובסוף ליחיד המדבר לנפשו עיני רגלי ידי ראשי ולרבים[ט] ידֵי עבדי רגלי עיני. וכאשר יכנו הרבים לשאינו נמצא תקרא יו״ד הרבים כמו אָיו[י] עבדיו סוסיו ידיו רגליו עיניו והיא היוד שבעבדים ושבסוסים. ויש לענין יחיד אדוניו אלהיו בעליו ולא נמצא בעלו ארונו אך נמצא אלהו זו כחו לאלהו[30]. ויתכן כי על זאת הסברה שיאמר מן אלוה

א ה רפיא. ב ב לתימה. ג מ ב מוסי׳ האות. ד מ המלות. ה מ ב מוסי׳ להנפה גוים בנפת שוא (ישעיה ל כח). ו מ ב שבמקרא. ז ב חסר. ח ב מוסי׳ כמו אהב אהל להג מהר. ט ב מוסי׳ המדברים בעד נפשם. י מ ב יוד.

[1] משלי כ כב. [2] יהושע י כד. [3] עזרא י יז. [4] ש״א ט כד. [5] תהלים עז ח. [6] שם עז ט. [7] שם צד ט. [8] שם צד י. [9] ויקרא י יט. [10] במדבר יג יט. [11] ש״ב ג לג. [12] ישעיה כז ז. [13] איוב כג ו. [14] שם טו ח. [15] שם כב יג. [16] בראשית כז לח. [17] שם לד לא. [18] ש״א ב כז. [19] במדבר טו טו. [20] תהלים ט ז. [21] שם קטו יג. [22] שמות כט יג. [23] דברים כב ט. [24] עמוס ב יג. [25] ישעיה מ כ. [26] דברים יא ו. [27] תהלים ג ט. [28] שם קלז ז. [29] שם סג ב. [30] חבקוק א יא.

אלהו כן יאמר מן בעל בעלו ומן אדון אדונו אדוני בעלי. אך יוד אשרי בלעדי לא תחסר לא יאמר אשרו אשרִי כי אם אשריו אשרֵי ביוד וכן אשריך ביוד לא תחסר מן המכתב. ולא יאמר בלעַד בלא יו״ד ולא בלעדו בלעדי בחירק כי אם בלעדֵי אלהים יענה[1] ובלעדיך לא ירים[2]. ויש יו״ד שורש ירד ישבא ויש יו״ד נוספת בראש השמות ידלף ישבק יגבהה יקום מלשון תקומה יבול מן בול הרים ישאו לו[3] ובסוף יש יו״ד נוספת מהרי הנטפתי[4] הצרי[5] פערי[6] נערי[7] מוכיח אדם אחרי[8] הוא שם התואר אדם שהוא נסוג אחור. ורבותינו מרגילים זאת היו״ד בתואר השמות זכאי אשמאי בנאי וכן מרגילים הנו״ן שבחן זכרן.

וו תשמש בראש לתוספת שמות או פעולות ראובן ושמעון[9] זכור ושמור[10] אכל ושתה[11]. ויש ו״ו שתשיב עבר לעתיד שָמרו עבר ושמרו בני ישראל[12] עתיד זכרו עבר וזכרו פליטיכם[13] עתיד. שמר עבר ושמר י״י אלהיך לך[14] עתיד ג. ותשרת בסוף לרבים שָמעו שלחו פקדו אכלו. ויש ו׳ שורש אין לה ולד[15]. ויש עי״ן הפעל הן גוענו[16] בגוע אחינו[17]. ויש ו׳ למ״ד הפעל שלו הייתי[18] שלוה עלוה חדוה אלו הווין במקום ההאין וההאין הכתובות לנקבות.

מ״ם תשרת בראש התיבות מבית מכרם משדה החרם[19] ולעולם האות הסמוכה לה דגושה זולתי מאותיות אחהע״ר אז תהיה המ״ם בצרי כמו מראשו ועד רגליו[20] מראשית שנה ועד אחרית שנה[21] מעולם שברתי עלך[22] מהמדבר ועד הנהר[23] מאיש[24] מחמס תשעני[25] והדגשות לחסרון נו״ן מן בית מן כרם מן שדה ויש זרים מהם שאינם על אחהע״ר והם רפוים והמ״ם בחירק כמו מבציר אביעזר[26] בחתיתם מגבורתם[27] דיחזקאל. ותכנס מ״ם על מקור משמוע מבנות ג מדלק אחרי פלשתים[28] משמור והדגש לנו״ן ס כמו שזכרנו למעלה ד. וכמו כן על אות אחהע״ר תהיה המ״ם בצרי מרדוף מהלוך ס כמו שאמרנו ה ויש זרים כמו כן שהם על אות אחהע״ר והמ״ם בחירק מִרדוף אחרי פלשתים[29] מעצבך ומִרגזך[30] בחירק. ותהיה המ״ם נוספת בראש השמות משמר משכן מקדש ובסמוך יהיו פתוחות משמר י״י[31] משכן שלה[32] מקדש י״י[33]. ובמחלי הפ״א מושב מולד מוצא. ובמחלי העי״ן מלון מגור מבוא מקום וכאשר יסמכו יהיו בשבא מקום המשפט[34] מלון ארחים[35] מבוא העיר[36] ו. ובאו מהם שלא כדרכן ומוצאיו ומובאיו[37] את מוצאך ואת מובאך[38] דינם מבואיו מבואך אך לפי שהיו מוצאיו מוצאך המ״ם בחולם דִמו אליהם חבריהם לְוַוֵּגם וככה יכסימו[39] בעבור הברת יו״ד בשורק שב להיות

א מ ב מוסי׳ קים דברי הפורים (אסתר ט לב). ג מ ב מוסי׳ עמד ועמד ורעה בעז י״י (מיכה ה ג). ג ה מעשות. ד ס ב חסר. ו ב מוסי׳ וכאשר יהיה מהם שם מבעלי הכפל לא ישתנו בסמוך כמו מעוז פרעה ששרשו עוז.

[1] בראשית מא טז. [2] שם מא מד. [3] איוב מ ב. [4] ש״ב כג כח. [5] שם כג כ. [6] שם שם. [7] ד״ה א׳ יא לז. [8] משלי כח כג. [9] בראשית לה כג. [10] מכילתא על שמות כ ח. [11] ישעיה כא ה (בקצת כתבי יד ושתה). [12] שמות לא טז. [13] יחזקאל ו ט. [14] דברים ז יב. [15] בראשית יא ל. [16] במדבר יז כז. [17] שם כ ג. [18] איוב טז יב. [19] צ״ל משדה אחזתו ויקרא כז כב. [20] שם יג יב. [21] דברים יא יב. [22] ירמיה ב כ. [23] יהושע א ד. [24] בראשית ב כג. [25] ש״ב כב ג. [26] שופטים ח ב. [27] יחזקאל לב ל. [28] ש״א יז נג. [29] צ״ל מרדף אחרי דוד ש״א כג כח. [30] ישעיה יד יג. [31] לא נמצא במקרא. [32] תהלים עח ס. [33] במדבר יט כ. [34] קהלת ג טז. [35] ירמיה ט א. [36] שופטים א כד. [37] יחזקאל מג יא. [38] ש״ב ג כה. [39] שמות טו ה.

המ״ם בשורק וכמוהו הרו והגו[1] כי דינם היה הורו והָגו לפי שהורו דינו הורות מענין ולהורת בני ישראל[2] והוגו מן והגית בו יומם ולילה[3] ודינם הָגו כמו בנה בניתי בית זבל לך[4] אך לזוגם הוציאום במבטא אחד. ויש מ״ם נוספת במחלי הלמ״ד מְשרה מְקנה מרבה להכיל[5] נמבזה ונמס[6] נתחברו בו נ׳ נפעל ומ׳ השם כי דינו מְבזה או נבזה. ועל דעתי מגזרה זאת מנחה שרשו נחה מענין לך נחה את העם[7] ולא נחם אלהים[8] לפי שנוהגים אותה ואם כן אין הכלל ממנו מְנָחוֹת כמו שנהגו בתלמוד לקרא המ״ם בשבא כי אם בחירק כמו מן מקנה מְקנות ומן משרה מְשרות כי לא יאמר מְקָנות בשקל מנחות המ״ם בשבא כי אם יאמר מנחות המם בשבא °אז תהיה[א] שורש כמו שי״ן מן שִׂמלה שְׂמָלות וכן כִבשה כְבשות שפחה שְפחות. ותהיה מ״ם נוספת בסוף השמות חנם ריקם פתאום שלשום פי׳ חִנם מלשון[ב] אשר חנן אלהים את עבדיך[9] וכן הגם נתון בלא מחיר דגשות הנו״ן לנו״ן[ג] אהרת וריקם מן ריק ופתאום מן פתי °הוא מקרה[ד] שיקרה בלא ידיעה כי פתי היה האדם באותו מקרה ושלשום מן שלש תמול ויום שקדם שלישי ויש מפרשים שלשום שלש יום. ויש מ״ם בקבוץ הזכרים עם יו״ד אנשים שרים עבדים ואף יש יו״ד ומ״ם בקבוץ הנקבות נשים פלגשים כי דרכם לנקבות שמלות שפחות כבשות ואף יש בקבוץ הזכרים ו״ו תי״ו[ה] אבות. ויש מ״ם עם הא ידיהם רגליהם עיניהם שניהם וכמוהם ונשאו עליך בְניהם קינה[10] ההא והמ״ם לרבים ונשאר בְנִי הב׳ שמוש ונשאר נִי ופירושו קינה מן ולא נה בהם[11] שפירושו לשון בכי וקינה מענין ונהה נהי נהיה[12] אף על פי ששרשם איננו אחד ענינם אחד ושקל ני בשקל אף ברי יטריח עב[13] הב׳ שמוש ורִי מן רויה חסרה ל׳ הפעל ודינו רָוֶה בשקל נָוֶה כי תחת יפי[14] מלשון כויה וכן זר זהב[15] מן ארחי ורבעי זרית[16][ו] ואם היתה הא בניהם שורש היתה פתוחה כמו ידם רגלם גבהם נגהם. ויש מ״ם שורש מֶכֶר מרד ומ״ם ונתתי מכרם[17] איננה שורש כי אם מאמתינה בשקל מקנם ושרשיו וענינו מן וגם מים תכרו מאתם[18] וככה ורחוק מפנינים מכרה[19] בשקל למקנה[20] ומשפטו מכרתה ותי״ו החסרה כתי״ו פנה[21] מדה[22] בזה[23]. ויש מ״ם שורש נבלעת בחברתה כמו יהיו תַמים על ראשו[24] כמו תמימים. ויש תָמים בלא דגש לשון יחיד איש תמים[25] ורבים תמימים והחסרים תם ליחיד ולרבים תמים בדגש וכן עַמי עַמוֹ דינו עממי עממו בראית אחריך בנימין בעממיך[26] וכן עִמי עמו עמכם עמהם הממין דגושות למ״ם אחרת ומענינו ארזים לא עממהו[27] פי׳ לא היו עמו.

[א] מ ב היא. [ב] מ ב כי הוא מלשון חנן ריק פתי שלש ופירושם חנן נתן כמו. [ג] מ מביא נון. [ד] ב חסר. [ה] ב מוסי׳ בכורות. [ו] מ ב מוסי׳ פרחון.

[1] ישעיה נט יג. [2] ויקרא י יא. [3] יהושע א ח. [4] מ״א ח יג. [5] יחזקאל כג לג. [6] ש״א טו ט. [7] שמות לב לד. [8] שם יג יז. [9] בראשית לג ה. [10] יחזקאל כז לב. [11] שם ז יא. [12] מיכה ב ד. [13] איוב לז יא. [14] ישעיה ג כד. [15] שמות כה יא. [16] תהלים קלט ג. [17] במדבר כ יט. [18] דברים ב ו. [19] משלי לא י. [20] בראשית כג יח. [21] משלי ז ח. [22] איוב יא ט. [23] יחזקאל כט יט. [24] שמות כו כד. [25] לא נמצא במקרא. [26] שופטים ה יד. [27] יחזקאל לא ח.

שער

תדע כי עיקר כל הפעלים ארבעה חלקים ובכל אחד ואחד יש שמונה חלקים. [א]האחד הסא הבנינים והם שמונה. בנין פעל הקל כגון שָׁמַר והדומים [ב]לו. ובנין פִּעֵל החזק בדגש כגון דִּבֵּר שִׁבֵּר וחבריו. ובנין הִפְעִיל כמו הִשְׁלִיךְ הִגְדִּיל ורעיו. ובנין נִפְעַל כמו נִשְׁמַר נִזְכַּר ואחיו. ובנין הִתְפָּעֵל כמו הִתְהַלֵּךְ הִתְגַּדֵּל. ובנין הָפְעַל כמו הָשְׁלַךְ הָשְׁבַּר. ובנין פּוּעַל החזק כמו[ג] אשר פֻּקַּד על פי משה[1] כי שֻׁלַּח ברשת ברגליו[2]. ובנין פּוּעַל המְרבע כמו כאשר כּוֹנַן להשחית[3] ורעיו. אלו שמונה בנינים אע״פ אשר שמותם נשאו. ובסודותם נפלאו. ובבנינים נקראו. ועד השלושה לא באו. והם פָּעַל פִּעֵל הִפְעִיל כי רוב הלשון נתכן עליהם והם אבות לבנינים האחרים ובם חנו הפעלים ובם נסעו.

החלק השני שמונה פעולות. שלמים. מחלי עי״ן. מחלי למ״ד. מחלי הקצוות. מחסרי הנו״ן. מחסרי הי״וד. ובעלי הכפל. ולא אמרנו מחסרי הלמ״ד כמו ל׳ לקח שהיא פ׳ הפעל מפני שלא תמצא מהם כי אם מלה אחת לבדה על כן לא נמנית בחשבון.

החלק השלישי הלקי פעולות הבנין שהם ששה. עבר. פּוֹעֵל. פָּעוּל. צווי. מקור. אית״ן שהוא בעתיד. ושם דבר. ושם התואר. הרי שמונה אשר כוללים כל המקרא כי לא תמצא בכל המקרא תיבה שאינה [ד]מאחת אלה[ג] השמונה זולתי מלת הַדֶּבֶק לבדה כמו את על אל גם רק אך אף כי לא.

החלק הרביעי שמונה שאלות[ה] הנמצאות בכל התיבות של הפעלים. שאלה ראשונה פעלתו. שנייה בנינו. שלישית שרשו. רביעית משקלו. חמשית אם הוא כראוי. ששית חברו. שביעית פרושו. שמינית אם עומד אם יוצא והוא הנקרא עובר או בודד וסימנהון לב שמר הפץ. ל׳ פעלתו אם עבר או עתיד או מה היא פעלתו. ב׳ בנינו מאיזה בנין הוא מהשמונה[ד]. ש׳ שרשו לדעת[ה] אותיות השרש. מ׳ משקלו תיבה במשקלה באותיות ובניקוד אפילו אינה מענינה. ר׳ ראוי אם הוא כדינו. ח׳ חברו מלה אחרת בענינה. פ׳ פרוש היאך ענינו. השאלה השמינית צ׳ מן יוצא אם המלה פועל יוצא או עומד וי״א עובר או בודד. ובפעלים אבאר כל הענינים האלה באר היטב ועתה אביא ראיה ממלה אחת הֻטָּה פעלתו עבר בנינו מן הפעיל שרשו נָטָה משקלו הֻכָּה דינו הֻנְטָה חברו לא תטה משפט[4] פרושו ידוע כמו ועלי הטה חסד[5] והוא פועל עובר כי דבר אחר הטה כי נטה הוא בודד. נשלמו הארבעה שהם בשמונה[ו].

[א] מ ב החלק האחד. [ב] ב חסר. [ג] אחת מאלה. [ד] ח אם הוא משמונה בנינים. ב משמונה בנינים. [ה] מ ב מוסיף שלש. [ו] מ ב בשמונה שמונה.

[1] שמות לח כא. [2] איוב יח ח. [3] ישעיה נא יג. [4] דברים טז יט. [5] עזרא ז כח.

שער

האותיות הנבלעות בדגש והם ז׳ וסימנהון **תנו אליה.**

ת׳ תתבלע בדגש כת׳ של התפעל כמו ואשמע את הקול מִדַּבֵּר אלי[1] דינו מתדבר תתבלע הת׳ בדגשות הד׳. ולקח למטהר[2] דינו למתטהר תתבלע הת׳ בדגשות הט׳. אחרי אשר הֻטַּמָּאה[3] דינו התטמאה תתבלע הת׳ בדגשות הט׳ והוא מורכב משני בנינים מן הופעל והתפעל וכמוה הֻדַּשְּׁנה מחלב מדם כרים[4] דינו התדשנה. **נ׳** תתבלע בדגש כאשר תהיה פ׳ הפעל נ׳ תתבלע בע׳ הפעל כמו נסע יִסַּע יתן ידור יפול דינם ינסע ינתן ינדור ינפול וכן תתבלע נ׳ נפעל בפי׳ הפעל בצוויין והעתידין כנ׳ נשמר בהִשָּׁמר אֶשָּׁמר יִשָּׁמר דינם הנשמר אנשמר ינשמר. **ו׳** תתבלע בדגש[א] סגֻלָּה פרה אדֻמָּה[5] וידעו כי עֵירֻמִּם הם[6] והצגתיה ערֻמָּה[7] הווין מובלעין בעבור אותיות הדגושות כי הם מן אדום ערום[ב] ורבים כהם. **א׳** תתבלע בדגש כמו מכלת לביתו[8] כמו מאכולת בשקל מחגרת שק[9] ובמשקלם במסרת הברית[10] המ׳ קמוצה להביא נח נעלם ודינו בִמַאֲסורת הברית. וזאת המלה שהיא במלכים מכולת לביתו בדברי הימים מַכּוֹת לעבדיך[11] פירש בו המורה[ג] ר׳ יונה[ד] אבן גנאח[ה] שהוא כמו טָחוֹן מבעלי הכפל שרשו כתת מן כתית למאור[12] והביא במשקלו אם יתגדל המשור[13] ואף הביא מבול ואמר כי שרשם שרר בלל. ואני אמרתי כי שלשתם חסרי נון בפלס מַבּוּעַ ופירוש משור מלשון נסרים שבתלמוד[ה] וכמוהו וישר במגרה[14] היוד קמוצה להביא נח נעלם בעבור דגשות השין שחסר וכן עשו במלת ויזד יעקב נזיד[15] דינו היה וַיַּזֵד בדגשות הזין בשקל ויפל ויגד. ופירוש מבול גשם מן נבלי שמים מי ישכיב[16] דאיוב שהוא כמו וגשמי שמים ופירוש מכות מאכל ושרשו נכת ותרגום וינשכו[17] ונכיתו. **ל׳** נבלעת בדגש ל׳ לקח בדגשות ק׳ יקח תקח[ו] דינו ילקח תלקחו. **י׳** נבלעת בדגש ופטורי צצים[18] הצ׳ דגושה להבלעת יו״ד של ציץ וכן כי אצק מים[19] יצרהו[20] דגשות הצ׳ בעבור הי׳ שהי״א פ׳ הפועל. **ה׳** תתבלע בדגש מזה[21] מלכם תדכאו עמי[22] דגשות הז׳ והל׳ בעבור הה׳. זולתי ז׳ אותיות אלה לא תתבלענה בדגש כי אם אות בחברתה. **ב׳** תתבלע בה בית אחרת תסבו את העיר[23] כמו סביב[ז]. **ג׳** ג׳ אחרת תתבלע בה תחגו את חג י״י[24] כמו המון

[א] מ ב מוסי׳ ובלולים יעלו (מ״א ו ח). [ב] מ ב הווין בלמדין ו״ו אדום באדמה פרה אדמה ערמים מים עמוקים (משלי יח ד). [ג] מ ב מוסי׳ הגדול. [ד] ה מ בן גאנח. [ה] ב מלשון תלמוד. [ו] מ ב חסר, מוסי׳ אף ותלקח (אסתר ה ג) הקוף רפוי כמשפט. [ז] מ ב מן סבב; מוסי׳ ודינו תסבבו.

[1] צ״ל וישמע את הקול מדבר אליו במדבר ז פט, או ואשמע את מדבר אלי יחזק׳ ב ב. [2] ויקרא יד ד. [3] דברים כד ד. [4] ישעיה לד ו. [5] במדבר יט ב. [6] בראשית ג ז. [7] צ״ל פן אפשיטנה ערמה והצגתיה הושע ב ה. [8] מ״א ה כה. [9] ישעיה ג כד. [10] יחזקאל כ לז. [11] ד״ה ב׳ ב ט. [12] שמות כז כ. [13] ישעיה י טו. [14] ד״ה א׳ כ ג. [15] בראשית כה כט. [16] איוב לח לז. [17] במדבר כא ו. [18] מ״א ו יח. [19] ישעיה מד ג. [20] שם מד יב. [21] שמות ד ב. [22] ישעיה ג טו. [23] יהושע ו ד. [24] ויקרא כג לט.

חוגג[1]. ד׳ תתבלע בה ד׳ אחרת[א] שרוד נשדרנו[2] כי הוא מן שד ושבר בגבוליך[3]. ה׳ לא תתבלע בה ה׳ אחרת כי אין לה תורת דגש. ו׳ תתבלע בה ו׳ אחרת חַוָּה כמו חַוֻּוָה. ז׳ תתבלע בה ז׳ אחרת תבזו לכם[4] בזונו לנו[5] כמו בזזנו. ח׳ אין לה תורת דגש. ט׳ תתבלע בה ט׳ אחרת בל נמטו פעמי[6] שרשו מטט. י׳ תתבלע בה יוד אחרת חַיִּים דינו חַיְיִים בג׳ יודים שתים שורש שהוא מבעלי הכפל והשלישית לרבים ומשקלו דַלִּים רבים תמים רכים זכים. כ׳ תתבלע בה כ׳ אחרת זכו נזיריה[7] שרשו זכך. ל׳ בל׳ אחרת סלּו[8] מן סללה[9][אא] גלו אליו[10] מן וגללו את האבן[11]. מ׳ במ׳ אחרת בחמו נדעכו ממקומם[12] מן חמימות[ג] תמים[13] מן תמימים. נ׳ בנ׳ אחרת רנו שמים[14] רני ושמחי[15] מן רֶנֶן ורננה. ס׳ בס׳ אחרת[ג] כי פסו אמונים[16] כמו תמו נכרתו[17] כדונג נמסו[18] שרשו מסס. ע׳ אין בה דגש. פ׳ תתבלע בה פ׳ אחרת חֻפִּים[19] מן מתפפות על לבבהן[20] חֹפֵּה מן חופף עליו כל היום[21]. צ׳ד בצ׳ אחרת למען תמצו והתענגתם[22] בשקל תסבו. ק׳ בק׳ אחרת חִקָּה כמו הוי החקקים חקקי און[23] ונמקו כל צבא השמים[24] בשקל ונסבו בתיהם[25] ונשמו דרכיכם[26]. ש׳ [ס]תתבלע בה שין אחרת[ה] אולי ימשני אבי[27] מענין כי משׁשת את כל כלי[28] וימשש ולא מצא[29] [ו]. אִשָּׁה אין דגשות תיבה זו[ז] בעבור שין אחרת כי אם בעבור י׳ איש. וי״א כי הדגשות בעבור נו״ן אנוש לזכר אִנְשָׁה לנקבה וכן אשות הזמה[30] דינו אִנְשׁוֹת. ורבים זכרים מלשון אנוש אנשים ומלשון איש אישים והסרו א׳ אנשים לנקבות ואמרו נשים. וכן אמרו בדגשות ט׳ חטה ושערה[31] כי הוא לנ׳ שהסר ובתרגום תמצאה חנטין[ח]. [י]וכן דגשות צ׳ בעבור הנ׳ הִצּן קצי דגשות הצ׳ עבור הנ׳[ט] כמו עד אנה תשימון קנצי למלין[32] [ס]ומצאנוה בדברי רבותינו בבבא בתרא בתוספות דמכרי כַּנְדֵּי[33] כמו כַּדֵּי[י] וכן דגשות ת׳ בעבור נ׳ עתו עתי דינו עֶנְתּוֹ ענתי ובתרגום מצאנוה די בעבר נהרה וכענת[34] כמו וכֶעֵת. והטיבו אשר דברו באלה השמות אך יתכן קצו וקצי מבעלי הכפל [ס]וכן עתו עתי בפלס פתו פתי מן פתות אתה פתים[35] מן וקצץ פתלים[36] ועתים מן לעות את יעף[37] שפירושו להחכים כמו ידעי העתים[38] יודעי החכמות ולעות היה דינו בחולם כדין בעלי הכפל[יא] לחוג לסוב וכמוהו לבור את כל אלה[39] ישוד בצהרים[40] דינו בחולם. ת׳ תתבלע בה ת׳ אחרת

[א] מ ב טוסי׳ וימדו. [אא] ב מוסי׳ של תשלו דלונו מאד .[ג] מ ב אשר בגדיך חמים (איוב לז יז). [ג] מ ב מוסי׳ כתנת פסים (בראשי׳ לז ג) פסת בר (תהלים עב יב) בשקל גנת ביתן. [ד] מ צדיק. [ה] מ ב בחברתה. [ו] מ ב את אשו הגדולה (דברים ד לו) אשה לריח ניחוח (ויקרא ג טז) מן אשש. [ז] מ ב ואין דגשות שין אשה. [ח] מ ב מוסי׳ וחטה דינו חנטה. [ט] ב וכן דגשות צ׳ קצי קצו לנ׳. [י] מ ב חסר. [יא] מ חסר.

[1] תהלים מב ה. [2] מיכה ב ד. [3] ישעיה ס יח. [4] יהושע ח ב. [5] דברים ג ז. [6] תהלים יז ה. [7] איכה ד ז. [8] תהלים סח ה. [9] ש״ב כ טו. [10] ש״א יד לג. [11] בראשית כט ג. [12] איוב ו יז. [13] שמות כו כד. [14] ישעיה מד כג. [15] זכריה ב יד. [16] תהלים יב ב. [17] יהושע ג טז. [18] תהלים צז ה. [19] ישעיה כד ח. [20] נחום ב ח. [21] דברים לג יב. [22] ישעיה סו יא. [23] שם י א. [24] שם לד ד. [25] ירמיה ו יב. [26] ויקרא כו כב. [27] בראשית כז יב. [28] שם לא לו. [29] שם לא לד. [30] יחזקאל כג מד. [31] דברים ח ח. [32] איוב יח ב. [33] עיין פסחים ל. [34] צ״ל ושאר עבר נהרה וכענת עזרא ד י. [35] ויקרא ב ו. [36] שמות לט ג. [37] ישעיה נ ד. [38] אסתר א יג. [39] צ״ל ולבור את כל זה קהלת ט א. [40] תהלים צא ו.

כתו אתיכם[1] מן וכתתו חרבותם[2] רעו עמים וחתו[3] מן תראו חתת[4] ודגשות ת׳ לאתים[5] אתיכם[6] אינו בעבור ת׳ אחרת כי אם בעבור י׳ והוא הנה אשר במלת את אֶחו ואת קרדמו[7] הא׳ בצרי והת׳ רפה. זה הכלל כל האל״ף בי״ת תתבלענה בחברותיהן זולתי אחהע״ר שאין להם דגש כאשר פירשתי.

שער
בעשר התנועות.

תדע כי הם חמש גדולות וחמש קטנות. אָ[א] תנועה גדולה והיא תקרא קמץ גדול. אַ[ב] תנועה קטנה והיא תקרא פתח גדול. אֵ[ג] תנועה גדולה ושמה צֵרִיד. אֶ[ה] תנועה קטנה ושמה סגול והיא פתח קטן. אֹו תנועה גדולה[ז] נקדה אחת מלמעלה ושמה חולם. אֳ[ח] תנועה קטנה ושמה חטף קמץ. אוּ תנועה גדולה והיא שורק בו״ו. אֻ תנועה קטנה והיא שורק בלא ו״ו °ושמה קבוץ שפתים[ט]. אִי תנועה גדולה נקדה אחת תחת האות ושמה חירק ביו״ד. אִ תנועה קטנה חירק בלא יו״ד. אלה עשר תנועות אחת גדולה ואחת קטנה משמשת לה קמץ חברתה פתח צרי חברתה סגול חולם חברתה חטף קמץ שורק בו״ו חברתה שורק בלא ו״ו °והוא הנקרא קבוץ שפתים[י] חירק ביו״ד חברתה חירק בלא יוד.

עתה אבאר לך דרך קריאתם. הגדולות יש להם עיכוב ואיחור בכל קריאתם הוץ אם טעם התיבה סמוך לה כמו שָׁמַר הטעם במ״ם לא תאריך קמצות השי״ן שָׁמַרְתָּ כמו כן וְשָׁמַרְתָּ מלרע הטעם בת״ו תאריך קמצות השי״ן. צרי כמו וּבֵרֵךְ הטעם ברי״ש לא תאריך בבי״ת בֵּרַכְתָּ כמוהו וּבֵרַכְתָּ שהטעם בתי״ו תאריך הצרי שבבי״ת מתג. חולם אוֹמֵר שׁוֹמֵר שהטעם סמוך לה לא תאריך החולם אך אוֹמְרִים שוֹמְרִים הטעם ברי״ש °תאריך החולם[יא]. שורק בו״ו קוּמָה שׁוּבָה הטעם למטה במ״ם ובבי״ת לא תאריך השורק. טוּבְךָ שׁוּבְךָ הטעם בכ״ף על כן תאריך השורק. חירק ביו״ד שִׁירָה חִידָה הטעם קרוב לא תאריך החירק שִׁירָתִי חִידָתִי תאריך[יב] החירק כי הטעם רחוק. וכל זמן שתהיינה חמש גדולות אלה על שבא לעולם תאריכם כמו שָׁמְרוּ °והדומים לו יֵשְׁבוּ וחבריו שׁוֹמְרִים ורעיו סִיסְרָא ואחיו פינחס שִׁירְךָ[יג]. והתנועות הקטנות לעולם תמהר בקריאתם זולתי אם תהיין על אותיות אחהע״ע אז תאריך התנועות הקטנות שעליהם למען הרחיב גבולם כמו

[א] מ אָה. [ב] מ אַה. [ג] מ אֵי. [ד] מ ב מוסי׳ הנקרא קמץ קטן. [ה] מ אֶי. [ו] מ אֹו. [ז] ב מוסי׳ בין מלא בין חסר [ח] מ אֳי. [ט] מ ב חסר. [י] מ ב חסר. [יא] מ ב והמתג בחולם להאריך. [יב] מ אתה מאריך. [יג] מ ב זָכרו רָדפו יֵשבו יֵדעו יֵרדו שומרים אומרים טובך פינחס סיסרא שירך ימינך.

[1] יואל ד י. [2] ישעיה ב ד. [3] שם ח ט. [4] איוב ו כא. [5] ישעיה ב ד. [6] יואל ד י. [7] ש״א יג כ.

יַעֲשה יַהֲלוך יֶאֱרוב יַחֲרִם היודין הם תנועות קטנות ואתה מעמידן בעבור אות אחה״ע וכן מהרו ועלו אל אבי[1] שאלו את שלום ירושלם[2] המ״ם והשי״ן פתוחות כי הם צווי מבנין קל ואת ברוך בן נריה שָׁאֲלוֹ[3] קמין והוא עבר. וכן וישחטו הפסח[4] צווי והוא פתח. וְשָׁחֲטוּ אתו כל קהל עדת ישראל[5] קמין והוא עבר והוי״ו השבאית תשיבנו עתיד. אך אם תהיין אלה חמש תנועות קטנות על אותיות אחה״ע והאות בשבא לבדה לא תאריכנה כמו לא תַחְמוד[6] לא תַחְמול[7].

ועתה אבאר ביאור השבא היאך היא נחה והיאך היא נעה ומה דרכה וחקה.

דע כי השבא אינה תנועה בפני עצמה ולא המליכוה בשבעה מלכים כי לא נתן עליה הוד מלכות. ודע כי שלש דרכים יש לה הראשונה כאשר תבוא על אחה״ע השנית על יו״ד השלישית כאשר תבא על שאר האותיות שאינם אחה״ע ולא יו״ד. דע כי כאשר תהיה השבא על אותיות אחה״ע קריאתה כקריאת אחה״ע כמו צְאוּ רְאוּ האל״ף בשורק גם השבא תקרא בשורק. צְאִי רְאִי האלף בחירק השבא תקרא כן[א] כְּאוֹב מארץ קולך[8] האלף בחולם גם השבא תקרא כמוה. נְהִי נהיה[9] ההא בחירק גם השבא תקרא כמוה ומלכיהם נהוגים[10] הה״א בשורק וכן השבא[ב] °אך כולם תחטף ותמהר קריאתם בדרך תנועה קטנה[ג] °קְחוּ לְחוּצִים ח׳ בשורק °וכן השבא[ד] קְחִי החי״ת בחירק וכן השבא כמוה רְעִי בחירק והשבא כמוה רְעוּ בשורק גם השבא כמוה[ה]. וכולם קריאתם בחטיפות לא תעכבם אך אם תצטרף עמהם געיא אז תאריך השבא בתנועות הנקראות אחה״ע כמו צֱאִי לך בעקבי הצאן[11] תקרא הצדי בחירק מעמד בתנועת חירק עם יו״ד. על הר נשפה שאו נס[12] יקרא השין כמו שורק בוי״ו. תהי נפשי ותהללך[13] יקרא התי״ו בחירק כמו החי״ת. קרבם בתימו לעולם[14] הלמ״ד יקרא בחולם וכן כולם. הדרך השנית כאשר תהיה שבא על יו״ד לעולם תקרא בחירק[ו] על כל התנועות כמו בידו בידי ויאמר וידע ובחטיפות אך אם תצטרף עמהם געיא אז תארכנה כמו בְיד משה ואהרן[15] הבי״ת תקרא בחירק מעמד הפך ים ליבשה[16] כמו כן בחירק מעמד. וכאשר תהיינה ב׳ שבאים באמצע התיבה והאחרונה על יו״ד הראשונה תהיה נחה והשנית נעה בחירק כמו יִרְמְיהו יְחִזְקִיהו הרי״ש והחי״ת נחות והמ״ם והדל״ת נעות בחירק[ו] וכן על אותיות אחה״ע אם תהיינה ב׳ שבאים °על תיבה אחת[ז] הראשונה נחה והשנית נעה כמו יִשְׁמְעוּ יִשְׁלְחוּ השי״נים נחות והמ״ם והלמ״ד נעות בשורק וכן תשמעי

[א] ב מוסי׳ בחירק. [ב] ה מוסי׳ וכולם קריאתם בחטפות. [ג] מ חסר. [ד] ב גם השוא כמוה. [ה] ה נהי נהיה ההא בחירק וכן השבא כמוה ומלכיהם נהוגים הה״א בשורק גם השבא כמוה. ב דעי בחירק . . . . דעו . . . . כמוה. [ו] מ בחירוק. [ז] ב בתיבה.

[1] בראשית מה ט. [2] צ״ל שאלו שלום ירו׳ תהלים קכב ו. [3] צ״ל ואת ברוך שאלו ירמיה לב יז. [4] שמות יב כא. [5] שם יב ו. [6] שם כ יד. [7] דברים יג ט. [8] ישעיה כט ד. [9] מיכה ב ד. [10] ישעיה ס יא. [11] שה״ש א ח. [12] ישעיה יג ב. [13] תהלים קיט קעה. [14] שם מט יב. [15] צ״ל ביד משה שמות לד כט. [16] תהלים סו ז.

תשלהי נעות בחירק. הדרך השלישית כאשר תהיה השבא על שאר אותיות שאינם לא אהה״ע ולא יו״ד לעולם תנטה לפתח שְׁמָנִים שְׁמָרִים גמלים רביבים גדולים קרובים כולם יקראו בפתח שלא בהעמדה. אך אם תצטרף געיא עמהם אז תעמודנה ותארכנה כמו שֱלמים הם אתנו[1] השיבנו י״י אליך וְנשובה[2] לֱכו חזו[3] לֱךָ אני[4] גֱרל חמה[5] ולחם לֱבב אנוש יסעד[6] ורבים כמותם לעולם[א] יקרא בקמץ[ב] גדול באריכות ובהעמדה. ואם תתחברנה באמצע התיבה הראשונה נחה והשנית נוטה לפתח כמו ישקלו ישמרו יזכרו.

ש ע ר

דע כי לשון הקדש תתחלק לשלשה ראשים שם ופעל ומלת הדבק. השם כאמרך סוס פרד גמל פשתה בגד שמים וארץ וכל אשר בהם. °והפֹעַל שמר זכר[ג] עמד אכל שתה ודומיהם. ומלת הדבק כאמרך את אל על עם גם רק לא אף אך ודומיהם. ונקראו מלות הדבק לפי שמדביקים השמות עם השמות ומשרתים לפעלים ולולי מלות הדבק °הרבה דברים היו מסופקים[ד] כמו ראובן הרג שמעון לא נודע מי הורג ומי הרוג כי חסר את שנופל לעולם על הפעול. ואין את כענין אל כי את נופל על ענין הדבר נתן אותו את עצמו נתן לאחר נתן אלי נתן לי דבר אחר. וכן ואהבת לרעך כמוך[7] אינו כמו ואהבת את רעך כמוך כי לרעך פירושו מה שיש לרעך אהב לו כמוך [כמו] שאתה אוהב מה שלך לנפשך וכל מקום שנאמר בו את רעך לא נאמר בו כמוך כי לא צוה הקב״ה שיאהב את רעהו °כגופו ונפשו[ה] כנפשו. וכאשר אמר ואהבתם את הגר[8] לא אמר כמוך. אבל ראובן עם שמעון לולי עם לא היה נודע °ענין ראובן שמעון[ו]. וכן הוא מסופק ורב יעבד צעיר[9] לא נודע מי העובד ומי הנעבד ואם היה שם את היה נודע. והשם מתחלק לשני ענינים דבק לפעלים ומופרד מהם הדבק כמו שמעון מן שמע ראובן מן ראה וכן הרבה שמות שלג מן תשלג בצלמון[10] חרב חרבו כל פריה[11] וכן שריד והשרידים שרדו מהם[12] וכן מן שכל שכל דוד[13] והשמות הנפרדים מן הפעלים כמו סוס גמל צמר בית שדה שור ושה ודומיהם שלא נמצאו פעלים מהם ומן כרם נעשה[ז] פעולה לכרמים וליגבים[14] אכריכם וכרמיכם[15] ופירוש יוגבים עובדי שדה. והתבונן[ח] בכל השמות שלא תמצא פעלים מהם שלא תשמש

א מ ב מוסי׳ לא. ב כמו קמץ. ג מ ב והפועל שמר וישמור זכר ויזכור. ד ב בהרבה דברים היינו מספקים. ה ב חסר. ו ב מי אכל עם מי. ז מ ב נמצא. ח ב והזהר.

[1] בראשית לד כא. [2] איכה ה כא. [3] תהלים מו ט. [4] מ״א כ ד. [5] משלי יט ט. [6] תהלים קד טו. [7] ויקרא יט יח. [8] דברים י יט. [9] בראשית כה כג. [10] תהלים סח טו. [11] ירמיה נ כז. [12] יהושע י כ. [13] ש״א יח ל. [14] מ״ב כה יב. [15] ישעיה סא ה.

בהם כפעלות °ואם תמצא מהן פעולה[א] תשמש באותו בנין כמו שלג שזכרנו בא ממנו תשלג בצלמון[1] והוא מבנין הפעיל השליג לא ישתמש בו בנין חזק ולא קל לא יאמר שִׁלֵּג כמו דִבֵּר שִׁבֵּר ולא שָׁלַג כמו שמר.

ודע כי השמות בחכמת המבטא שלשה חלקים שם שיש לו גוף והרגשה °ונראה לעינים[ב] כמו אדם ובהמה ובגדים ושמים וארץ ודומיהם. ויש שם שהוא נוצר ונברא ואינו נראה לעין כמו רוח חיים נשמה חכמה כח ויש שם שהוא נדבר[ג] ואינו נברא ולא דבר[ד] אך יקרא שם ללא דבר כמו מות חשך ערום אינם יש כי המות היא הסרת החיים והחשך הוא הסרת האורה והערום הוא הסרת המלבוש וכן הרעב הסרת השובע[ה] כי °כאשר תאמר ערום והלבישוהו[ו] נסתלק העירום וכן כלם. ואם תאמר הרי נמצא יוצר אור ובורא חשך[2] °כי כאשר יִשְׁקַע האור[ז] חשך העולם וזהו בעבור האדמה שמונעת האורה וכאשר ברא האדמה שהיא גורמת החשך הרי ברא חשך והרי יש בכח האדם לברוא את החשך אם יסגר °כל החלונות והפתחים של בית שהאור יכנס לשם[ח] הרי ברא חשך. וכן אתה אומר משביעו לאותו שנותן לו מאכל ומרעיבו אינו נותן לו לחם אלא מונע ממנו המאכל. וכן כאשר אתה אומר על הבורא יתברך מחיה המתים נותן לו חיים אבל ממית לא יתן לו מיתה אלא יסיר ממנו החיים והוא המיתה. וכן עושר וריש העושר הוא יש והריש אינו יש כי אם הסרת העושר הוא הריש וכן הסרת הכח הוא העייפות[ט] ורבים כמוהם.

שער

להודיע משקל השמות °במלת פעלי[י] ואיך ישתנו בהסמכם ובהפרדם.

פָּעָל זָכָר משל דבר חכם רשע וכאשר יהיו דבוקים °ישתנו מן הקמץ לשבא[יא] כמו מְשַׁל הקדמני[3] דבר י״י[4] חכם לב[5]. ויש במשקל זה מקצתם שם דבר ומקצתם שם התואר. ועתה אפרש[יב] מה הוא שם דבר ומה הוא שם התואר. אדם הוא שם דבר °וכאשר תפרש[יג] ענינו זה שם התואר גבור הוא חכם הוא יפה הוא טוב צדיק הוא או ארוך לבן ראש כסיל מכוער רשע רע קצר שחור אלו כולם יקראו שם התואר כי השם קודם לשם התואר °ובעבור השם שבו נקרא כן בעבור הגבורה שבו נקרא גבור ובעבור החכמה שבו נקרא חכם[יד] וכן כולם. וכן ישתנו כולם השמות ושם התואר כשהם סמוכים לכנויים הנפרדים ולכנויים המחברים

א ב והשם אשר נמצא בו צד פעלה. ב מ ב נראית לעין. ג מ נוצר. ד ה זכר. ה ב שָׂבָע. ו ב בהתלבש ערום. ז ב דע כאשר האור שקע. ח מ בבית כל החל׳ שיכנים בהם האור, ב חלונות הבית. ט ב חלשות. י ב חסר. יא ב יפול הקמץ ויכנס השבא תחתיו. יב מ ב אבאר לך. יג מ וכאשר תבאר. ב ובתארך. יד ב בעבור הענין שבו כמו גבורה חכמה צדקה נקרא גבור חכם צדיק. מ מוסי׳ ובעבור הצדק שבו נקרא צדיק.

[1] תהלים סח טו. [2] ישעיה מה ז. [3] ש״א כד יד. [4] בראשית טו א. [5] שמות לא ו.

כמו דבר דבר י״י דבר מלך זה כנוי נפרד וכאשר יאמר דברי דברו זה כנוי מחובר שהוא במלה אחת °דבר שלי דבר שלו דבורך דבר שלך[א]. ולרבים דברים משלים ובסמוך[ב] דברי ירמיהו[1] משלי שלמה[2] [ג] ומרבים לרבים דבריהם משליהם. ונמצאו מלות במשקל זה בדרך סברא ולא בפירוש בָּשָׂם מן אריתי מורי עם בשמי[3] °שהוא בשקל דבריך כי אם היה מגזרת בּוֹשֶׂם אז היה אומר בָּשְׂמִי כמו גָּרְנִי גָּרְני קדשי. ואם היה מגזרת וקנמן בֶּשֶׂם[4] היה בַשְׂמי הב׳ פתוחה כמו שמן שמני גפן גפני ארץ ארצי. °על כן נאמר כי הנפרד ממנו בָּשָׂם על משקל דָּבָר[ה]. וכן יש שם אחר במשקל זה בדרך הסברא וסגר דלתך[5] הנפרד ממנו בלא כנוי דָּלָת בשקל דבר דבורך דלתך כי אם היה מֶדֶלֶת היה אומר דַלְתְּךָ כמו מדרך דרכך כמו ויקב חר בדלתו[6]. ומגזרה זו במחלי ל׳ הפעל צמא ובכנויים צְמָאִי צמאו כמו מן צבא צבאו צבאי. וטועה האומר השותה מים לִצְמְאוֹ[7] הצרי בחירק כי דינה בשבא לִצְמָאוֹ על דרך הסמוך ועל צבא מטה[8]. ויש מגזרה זו שמות שהנח שב דגוש בו כמו גמל שפן גְּמַלִּים שְׁפַנִּים °הל׳ והנ׳ בדגשו °כי קודם הרבוי היו קמוצי ע׳ הפעל וכאשר הרבם שב הנח לדגש וע׳ הפעל בפתח ואין אתה יכול[ז] לשנות דתם הדגשים לרפים ולא הרפים לדגשים. ובסמוך תאמר °דִבְרֵי משלי מן הרפים ומהדגשים[ח] גְּמַלֵּי שפני °הפ׳ בשבא והע׳ פתוחה[ט]. ויש מגזירת פָּעָל החזק גַּנָּב סלח והוא שם התואר ויתכן שיהיה כמותם ורבה קשת[9] פירוש רובה יורה חצים קַשָּׁת יודע לעשות[י] הקשתות ויתכן להיות קשת שם דבר כמו קשת גברים חתים[10] והוא בשקל שַׁבָּת ויהיה מהם מן שבת את שבתתי תשמרו[11] ומן קשת וקשתותם תשברנה[12] שהוא דגוש השין ובמשקלו וקטת ונהלל[13] שם עיר[יא]. ומגזרת הדגושים חֲרָשִׁים פרשים לפי שלא נשתנו בקבוץ. ומאלו הדגושים לשון שקר ישנא דכיו[14] כמו דַכָּא היוד למשך °והו״ו מקום אלף לפי שהיא ל׳ הפעל[יב] כו״ו שָׁלֵו. וכמוהו בדמותו כצלמו עָנָיו מהרפים בשקל חכם היו״ד למשך °והו״ו מקום ה״א כמו דכיו[יג]. יש מגזרה זו מלות על דרך הסמוך הפ׳ בשבא זְמַן כתב יקר וכאשר יתחברו לרבים מן זמן זמנים דגוש ל׳ הפעל ומן כתב כְּתָבִים רפוי וכאשר יסמכו תאמר מן זמן זְמַנֵּי לא ישתנה מדרך זְמַן כי הוא בנוי על דרך דגשות[יד] ומן כתבים יאמר כְּתְבֵי קדש הפ׳

[א] ב חסר. [ב] ב ובסמוכים לכנוי נפרד תאמר. [ג] ב מוסי׳ ובסמוכים לכנוי מחובר ליחיד דבריו משליו דברי משלי. [ד] ב שנשקל למלת דברי מן דבר. [ה] ב חסר. [ו] בדגשות הלמד. [ז] ב ובמרביתם ובהתבודדם נקמצות ולא נוכל. [ח] ב חסר. [ט] ב ולא גְּמלו בחירק בעבור כבדות אופני הדגשות. [י] ב לתקן. [יא] ב ונדגש הטי״ת. [יב] ב מקום א׳ והו״ו מקום ה׳ שהיא ל׳ הפעל. [יג] ב מקום א׳ כיו״ד דכיו והו״ו מקום ה׳. [יד] ה דגשים.

[1] ירמיהו א א. [2] משלי א א. [3] שה״ש ה א. [4] שמות ל כג. [5] ישעיה כו כ. [6] מ״ב יב י. [7] ברכות פ״ו משנה ח׳. [8] במדבר י טו. [9] בראשית כא כ. [10] ש״א ב ד. [11] ויקרא יט ל. [12] תהלים לז טו. [13] יהושע יט טו. [14] משלי כו כח.

בחירק לפי שאינם בנויים על דרך דגשות. ואין דרך לשון הקדש להחליף הגזרות מן החזקים לרפים ולא מן הרפים לחזקים ושְׁטַר מגזרת כְּתַב יהיה הפ׳ בחירק שִׁטְרֵי חובותינו בשקל כתבי הקדש ולא יאמר שְׁטָרֵי כי אינו מגזרת זמן זמני. ומגזרה זאת קטן ליחיד ולרבים קטנים ולנקבה קטנה ולרבות קטנות בדגשות ל׳ הפעל ואינם מגזרת קָטֹן כי מן קטון יאמר קטוֹנים קטונה קטונות כמו מן גדול גדולים גדולה גדולות.

פֶּעֶל ארץ גפן שמן שלג דרך סתר כסף ורבים כמוהם. ויש מהם שם התואר כמו עבד מלך ילד וגזירה זאת °אחת היא[א] בסמוך ובמוכרת מלך מצרים ארץ כנען. °ואותם שנקודת הפ׳ בסגול[ב] כאשר יהיו באתנח או בסוף פסוק יהיו בקמץ[ג] וזה ברובם כי יש מהם שלא ישתנו כמו מלך נדר חרם אינם קמוצים לעולם וכסף אשר יהיה באתנח או בסוף פסוק אז יהיה כָּסֶף הכ׳ קמוצה זולתי אחד שהוא באתנח והוא בסגול כנפי יונה נחפה בכסף[1] [ד] °וכן ארץ יש ד׳ שהם באתנח ובסוף פסוק והם אֶרֶץ על פי המסרה א׳ בסגול[ה]. °וכל אותם שהם בצרי לא ישתנו לעולם כמו תבן נזר צדק ספר הפאין בצרי. וכשתהיה ל׳ הפעל ע׳ או ח׳ אז יהיה הע״ן בפתח[ו] זבח פתח נתח שלח בלע רשע בצע ורבים כהם. °ובכנוי מן זבח זִבְחוֹ הפ׳ בחירק[ז] טבח טבחו פתח פתחו. וטעה האומר מן שבח שְׁבָחוֹ שְׁבָחך הפ׳ בשבא כי אם יאמר מן פתח פְּתָחוֹ הפ׳ בשבא ענינו פתח אותו[ח] וטועה האומר ושְׁבָחֵךְ אלהים מפינו לא ימוש[2] [ט] כי אין נכון לומר כי אם שִׁבְחך הפ׳ בחירק בשקל זִבְחך או יאמר שְׁבָחֶיךָ מפינו לא ימושו בשקל ודם זבחיך[3]. ואם תהיה ע׳ פועל בגזרת השם הזה ע׳ או ח׳ אז תפקחנה פ״יו ועי״נו כמו שער בער תער נער שחר צחר שחל והה׳ בכלל זה רהב להב. ואין זָהָב מגזירה זאת כי אם מגזרת משל דבר שהם קמוצים וישתנו בסמוך וזהב הארץ ההיא[4] ויהי זהב תרומה[5] וכן נחש שרף[6] מגזירת זהב כי כלו קמוץ וישתנה בסמוך נחש נחושת[7]. ואין כמוהו כי לא נחש ביעקב[8] כי כלו פתוח[י] ולא ישתנה בסמוך. וכל גזירה זאת לא ישתנה בסמוך שער העיר[9] זבח י״י[10] כולם מלעיל ופתוחין ולא ישתנו בסמוך וגזירת משל דבר זהב כולם מלרע והם קמוצין וישתנו בסמוך.

[א] ב נשתוה. [ב] מ בסגל הפ׳. [ג] מ קמוצים. [ד] ב ואותם שמות שהפ׳ נסגל רֻבם ישתנו לקמץ באתנח וס״ף ומלת מלך לא ישתנה בנוחו במלות מנוחתו ובסופו ומלת כסף לפעמים לא ישתנה כמו כנפי יונה נחפה בכסף. [ה] ב חסר. [ו] ב ואותם שנקמצו בקמץ קטן כמו תבן נזר צדק ספר לא ישתנו באתנח וס״פ ובהיות ל׳ השם ע״ח יפתח הע׳ כמו. [ז] ב ובהתכנות מלת זבח הפ׳ נחרק זבחי. [ח] מ ב מוסי׳ וכן שמעתי הרבה שלוחי צבור אומרים. [ט] מ ב מוסי׳ ותעו מדרך השכל. [י] ב פתח ומלעיל.

[1] תהלים סח יד. [2] ברכת קרושה. [3] דברים יב כה. [4] בראשית ב יב. [5] צ״ל ויהי כל זהב התרומה במדבר לא נב. [6] דברים ח טו. [7] במדבר כא י. [8] שם כג כג. [9] יהושע ח כט. [10] צפניה א ח.

פֶּעֶל קֹדש חדש גרן עמר חמר שרש כולם מלעיל וחסרי ו״ו ולא ישתנו בסמוך כמו קדש יי״[1] חדש ימים[2] גרן הארונה[3] חשן משפט[4] חמר שערים[5] שרש ישי[6]. וכאשר ע׳ הפעל מאותיות אחה״ע תהיה פתוחה נַעַר בחן סהר צהר. ונמצאו מהם שנים שאינם פתוחים אהֶל מועד[7] כהֶן ידו[8]. ויש עם האלף תואַר וכאשר יתחברו לכנויים יאמר חָדְשׁוֹ קדשו °ומאהל ותואר תשוב התפארת שהיא החטף קמץ בע׳ כמו תָּאֳרוֹ אָהֳלוֹ[א]. ובאו מהם קמוצי הפ״א רק קדשיך[9] מתחת שרשיו יבשו[10]. ויש מגזירה מעט שמות שהם מלרע ויטעהו שרק[11] יובל היא[12] תחת שובך האלה[13] ובעבור שהם °בו״ו הם מלרע ובצרי[ב].

פָּעוֹל גדול קטון קרוב רחוק. זאת הגזרה שם התואר וישתנה בסמוך גדל העצה[14] קטן בניו[15] הפ׳ בשבא. ודע כי קטני עבה[16] °מגזרה זאת קודם[ג] היה קטון וכאשר חברו לכנוי היחיד המדבר לנפשו לא שינה הפ׳ וקמצותה כאשר בתחלה וכן עשו במלת בגודה אחותה יהודה[17] כי הזכר בנוד בשקל גדול ודינה לנקבה בְּגודה בשקל גדולה הפ׳ בשבא ואמרו בָּגודה על משקל גזרת היחיד הזכר וכן עשו במלת קטני וכאשר חסר ו״ו קטן ורצה[ד] להבליעה כדרך בליעת האותיות שינה הל׳ בדגש להסרון ו״ו ואמר קטני. ויש מגזירה זאת כאשר תחבר אותם לרבים או לרבות או לנקבה אחת יהיו דגושים חסרי ו״ו אדום אֲדֻמָּה אדמים וכן ערום ערמים וכן עבות תחת כל אלה עבתה[18] ומן עגול מרבעות ולא עגלות[19]. ודע כי ערמים שהם מלשון עֵרום המ׳ דגושה וערומים שהם °מלשון ערמה ותרמית[ה] המ׳ רפויה. ואמר בעל המסרה[ו] ערטילאי דגשין חכימאי רפיין[20]. וטעה האומר בברכות מלביש ערוֹמים הר׳ בחולם לפי שאלה הגזירות לא תתחלפנה מן הכבדים לקלים ולא הקלים לכבדים כי הכבדים חסרי ו׳ והם נבלעות בדגשות הל׳ כאשר לא יתכן מן קָרוֹב קְרֵבִים בשורק ובדגש כן לא יתכן לומר מן אָדוֹם אֲדוֹמים בחולם. ושם התואר מגזירה זו יכול בשקל גדול ולרבים יכולים בשקל גדולים והאומר יְכוּלִים בשורק טועה. ויש מגזירה זו ובמשקלה שמות אשרו חמוץ[21] מהול[22] אמון בן יאשיהו[23] שלום. אך ואהיה אצלו אמון[24] שם התואר בשקל גדול וכן והצילו גזול מיד עשוק[25] הוא שם התואר כמו גדול ועניגו כענין עוֹשק[ז].

[א] מ ומאוהל תואר תשוב תארו אהלו וכאשר נמצא ותארו מבני אדם. ב מוסי׳ וכבר נמצא תוארו מבני אדם. [ב] מ ב מלרע הם ווין כמו מופת [ב והקמחי אומר] ולי נראה שהם על משקל כוכב הקמוצים בקמץ גדול ובו״ו. [ג] ב נגזרה מגזרה זאת מקדם. [ד] ח דינה. [ה] מ ב בעלי [מ מרמה] ערמה. [ו] מ המוסרה. [ז] מ ב מוסי׳ ומזה הענין נביא פח יקוש על כל דרכיו (הושע ט ח) בשקל גדול כלומר הנביא פח ובעל מוקש הוא להם.

[1] מלאכי ב יא. [2] בראשית כט יד. [3] ש״ב כד טז. [4] שמות כח טו. [5] ויקרא כז טז. [6] ישעיה יא י. [7] שמות כח מג. [8] ויקרא ח כג. [9] דברים יב כו. [10] איוב יח טז. [11] ישעיה ה ב. [12] ויקרא כה יא. [13] ש״ב יח ט. [14] ירמיה לב יט. [15] ד״ה ב׳ כא יז. [16] מ״א יב י. [17] ירמיה ג ז. [18] יחזק׳ ו יג. [19] מ״א ז לא. [20] עיין מסורת גינצבורג אות ע׳ סימן תש״ף. [21] ישעיה א יז. [22] מ״א ד יא. [23] צ״ל אמון אבי יאשיהו. [24] משלי ח ל. [25] ירמיה כב ג.

פָּעוּל רוב גזירה זאת שם התואר וגם דגושים כמו חַנּוּן רחום לולא החי"ת היה דגוש על משקל שַׁבּוּלֶת. ויש מהם שמות טבור הארץ[1] חשוש ויגאל[2]. ויש מהם שמות רפים חנון בן נחש[3] ארץ כבול[4].

פּוֹעֶל ויתנהו בסוגר[5] חושם מארץ התימני[6]. ויש מהם שם התואר והם דגושים לנער הילד[7] איננו אכל[8] מעשה ידי אמן[9] בחטף קמץ ואחרים הם.

פִּיעוּל כנאד בקיטור[10] מן השיחור[11] שלחה בכישור[12] °צינור צינוק ציעור ג.

°פּוֹעֵל עולל אובר עצות[13] ג.

פִּיעוּל פגול לשם חתול.

פֵּעֶל רוכם שם התואר עִוֵּר חרש לולי הרי"ש היה דגוש ואינו כמו חרש לאמר[14] כי הוא מגזרת ארץ שמן והוא מלעיל ובסגול אבל חרש כלו צרי ומלרע. ומזאת הגזרה אִלֵּם גִּבֵּחַ פסח פקח בעבור הח'ד ויש שם דבר והדִּבֵּר אין בהם[15] הלא את הקטר אשר קטרתם[16] לי נקם ושלם[17].

פֶּעָל כִּכָּר ואסרה אסר[18] דגשותה לחסרון היו"ד.

פֻּעוּל אפוד אזוב אזור אבוס אעפ"י שהוא בשורק אחרים הם וכמוהו אטון מצרים[19] בנים לא אמון בם[20]. ואלה השמות לא ישתנו בסמוך הנפרד אזור פשתים[21] אבוס בעליו[22] אפוד בד[23] אך הסמוכים אל הכנוים המחברים ישתנו אם ילין על אבוסך[24] האלף בשבא ופתח ויתכן להיות אֱזורו אֱזורך בשבא וסגול.

פָּעִיל מקצתם שם התואר ומקצתם שמות ויש דגושים ויש רפים שם התואר שכיר שריד פליט סרים פריץ אסיר. וישתנו בסמוכים הנפרדים והמחברים שכיר שנה[25] זה נפרד שכיריה[26] זה מחבר שרידיו פליטיו הם מחברים סרים פרעה ז °אף הוא נפרד ק. ויש מהם שמות קציר בציר נזיר וישתנו בסמוך קציר חטים[27] בצירך[28] מבציר אביעזר[29] ואת ענבי נזירך[30]. ויש מהם בשבא בלבד בסמוך ושאינו סמוך גביר ידיד אך נכר כי לא בא ממנו מוכרת °כי אם

א מ ב מוסי' ורחום פתח ותהי נבלתם כסוחה (ישעיה ה כה) הכ' בו עקר והוא בשקל שכול ותרגום לא תזמר (ויקרא כה ד) לא תכסח. ג ב ופועלו לניצוץ (ישע' א לא). ג מ ב חסר. ד מ ב מוסי' ואולת בידיה תהרסנו (משלי יד א) הוא שם התואר לנקבה ואולי השם לזכר אֱוִיל בשקל עִוֵּר. ה מ ב מוסי' ויש בדברי יחיד שם דבר הנני יסד (ישע' כח טז) בשקל ככר. ו ה בסמוך. ז מ ב מוסי' אסירי התקוה (זכר' ט יד) צָפִיר צְפִיר העזים (דניאל ח ה). ח ב חסר.

[1] שופטים ט לז. [2] ד"ה א' ג כב. [3] ש"ב י א. [4] מ"א ט יג. [5] יחזקאל יט ט. [6] בראשית לו לד. [7] שופטי' יג ח. [8] שמות ג ב. [9] שה"ש ז ב. [10] תהלים קיט פג. [11] יהושע יג ג. [12] משלי לא יט. [13] דברים לב כח. [14] יהושע ב א. [15] ירמיה ה יג. [16] שם מד כא. [17] דברים לב לה. [18] במדבר ל ד. [19] משלי ז טז. [20] דברים לב כ. [21] ירמיה יג א. [22] ישעיה א ג. [23] ש"א ב יח. [24] איוב לט ט. [25] ויקרא כה נג. [26] ירמיה מו כא. [27] ברא' ל יד. [28] ירמיה מח לב. [29] שופטים ח ב. [30] ויקרא כה ה.

סמוך למלה או המוך לכנויים ידידו ידידי[א] וכן שבילי עולם[1] לא נמצא מוכרת אך נדון אותם בשקל נתיב לא ידעו עיט[2] שהוא °מענינו והוא קמוץ ונמצא אחד מוכרת[ב] ובמים עזים נתיבה[3] בשבא. ויש מהם דגושים אביר הרעים אשר לשאול[4] כביר אדיר פטיש. ומן הדגושים פְּרִיצִים עָרִיצִים לולי הרי״ש היו דגושים ובעבור אשר לא נשתנו ברבים אמרתי כי הם מהדגושים כי לא ישתנו ברבים ובסמוכים ופָּרִיץ וסָרִים מקצתם מהדגושים ומקצתם מהרפים ופריץ חיות[5] מהרפים כי הוא בשבא ופָּרִצִים[6] שהוא קמוץ מהדגושים וכן על שני סריסיו[7] לסריסים אשר ישמרו[8] מהדגושים[ג] סריסי פרעה[9] מהרפים[ד]. ויש מהם בקמץ והוא מהרפים שליש ושלשם על כלו[10] ומגזרה זאת והורדתי בריחים כלם[11] כי הוא מלשון ברח והוא שם התואר אותם שברחו והוא מהדגושים לפי שלא אמר בְּרִיחִים בשבא.

פָּעֵל מלרע רבם שם התואר יבש כבד שמן שלו המץ ערל וישתנו בסמוך כבד פה[12] שכן שמרון[13] ערל שפתים[14] זקן ביתו[15]. ויש מלשון זה בשקל אחר עֲרֵל לב וערל בשר[16] וזה דומה למלות אחרות כמו גדר מזה[17] או בגזל[18] ולכתף השנית[19] על כף הירדן[20] וכשיסמכו יהיו גדר אבנים[21] גזל אח[22] אל כתף הבית[23] ערל לב[24]. וכמותם תשופנו עקב[25] יאחז בעקב פח[26] הסמוך בעקב עשו[27] וכן חדר נסמך בשני דרכים ואל חדר הורתי[28] ובחדר משכבך[29].

°**פֵּעָל** ענב ודם ענב[30] שכר נכר[ה].

פְּעָל דבש פרת דדן שבא גבל יקר ואת יקר תפארת[31] פתוח כי הוא סמוך יקר וגדולה[32] קמוץ כי הוא מוכרת. ויש בשקל הזה שם התואר וגדל כח[33] גדל חמה[34] וכמוהו קצר אפים[35] ויתכן שיהיו המוכרתים משני אלה גָּדֵל קָצֵר ובסמוך גְּדַל קְצַר ויהיו מגזרת כָּבֵר כְּבַד פה.

פְּעוּת שבות פדות ראות עינים[36] כסות עינים[37] דמות אחדים הם בסמוך ובמוכרת ויש מהם בקמץ בסמוך ובמוכרת גלות גלות ירושלם[38] הלמדין חסרות והו׳ והת׳ נוספות כמו עבדות ילדות שהרות שפלות ודינם היה פְּדִיוּת שביות בפלס שפלות וכמוהו מן הרגושים פתיות בל ידעה מה[39] היו״ד דגושה.

א ב חסר. ב ב מענין נתיבים. ג ה מוסי׳ סמך ראשונה דגושה. ד ב מוסי׳ כי נשתנו לשבא. ה ה חסר.

[1] ירמיה יח טו. [2] איוב כח ז. [3] ישעי׳ מג טז. [4] ש״א כא ח. [5] ישע׳ לה ט. [6] ירמיה ז יא. [7] ברא׳ מ ב. [8] ישע׳ נו ד. [9] בראשית מ ז. [10] שמות יד ז. [11] ישעיה מג יד. [12] שמות ד י. [13] הושע י ה. [14] שמות ו יב. [15] ברא׳ כד ב. [16] יחזק׳ מד ט. [17] במדב׳ כב כד. [18] ויקרא ה כא. [19] שמות כו טו. [20] ברא׳ לב לב. [21] צ״ל וגדר אבניו משלי כד לא. [22] יחזקאל יח יח. [23] מ״א ו ח. [24] יחזק׳ מד ט. [25] בראשית ג טו. [26] איוב יח ט. [27] ברא׳ כה כו. [28] שה״ש ג ד. [29] שמות ז כח. [30] דברים לב יד. [31] אסתר א ד. [32] שם ו ג. [33] נחום א ג. [34] משלי יט ט. [35] שם יד יז. [36] קהלת ה י. [37] בראשית כ טז. [38] ירמיה מ א. [39] משלי י יג.

פָּעוֹן חרון שרשו חרה כמו ועצמי חרה מני חרב[1] הלי׳ חסרה כי דינה חֵרָיוֹן בשקל עליון וכמוהו קלון שרשו קלה כמו ונקלה אחיך[2] מקלה אביו[3].

פָּלוֹן זדון ששון הע׳ הסרה כי הם מן יזיד איש[4] ישיש עליך[5] ושתי גזירות אלו ישתנו בסמוך חרון אף[6] זדון לבך[7] קלון בית ארניך[8] ששון ישעך[9] בשבא.

פַּלּוֹן ברגש חלון אסר חרון[10] שם איש חמון וקנה[11] שם עיר כבון ולחמס[12] שם עיר סלון ממאיר[13] אעפ״י שהוא בחירק אחדים הם וכמון יזרק[14] דינם חַלְּלוֹן חַדְּרוֹן חַמְּמוֹן כַּבְּבוֹן כממון וכן כלם בשקל חצצון תמר[15] וחלון מענין חלל שהוא נקב פתוח.

מִפְעָלָה מִלחמה מַמלכה מֶמשלה ג׳ תנועות אלה שוין סגול פתח וחירק וכן מן גפן גפנו בפתח מן סתר סתרו בחירק ומן עבר עברו בסגול איש לעברו פנו[16]. ומגזרה זו מלאכה דינו מַלְאָכָה בשקל מלחמה ובסמוך מלחמת ממשלת ובא מלחמת שלא בסמוך והיה ביום מלחמת[17] מלאכת סמוך ולרבות מַמְלָכוֹת מֶמְשָׁלוֹת[א] ובסמוך מַמְלְכוֹת מֶמְשְׁלוֹת מלחמות תעי[18][ב].

מִפְעָל משכן מקדש משען קמוצים וכאשר יסמכו יהיו פתוחים משכן י״י[19] מקדש מלך[20] ורבים משכָּנות מוכרת בקמץ והסמוך בשבא משכנות עול[21] מקדשי י״י[22][ג].

מַפְעִית מרבית ביתך[23] אבן משכית[24] שרשם רבה שכה.

תַּפְעִית תכלית תרמית תבנית ואין כמוהו ומדדו את תָּכְנִית[25] כי הת׳ בחטף קמץ והת׳ שרש כמו ותכן לבנים תתנו[26] ומשקלו פָּעְלִת בשקל גפרית ומלח[27] וכמוהו בורית כי דינו בָּרְרִית.

תִּפְעָה תכלה ואלוה לא ישים תפלה[28].

תַּפְעִיל תכריך בוץ[29] תלמיד ומשקלם וכתנת תשביץ[30] [0]הצרי והחירק שוים[ד].

תְּפוּלָה תרומה תשובה תנופה תבונה תקומה[ה] וכשיתחברו לכנויים תהיה הה׳

[א] מ ב מוסי׳ כקול מרכבות על ראשי ההרים (יואל ב ה) ובהדבקו מרכבות פרעה.
[ב] מ ב מוסי׳ מלאכות התבנית (ד״ה א׳ כח יט). [ג] מ ב מוסי׳ מִסְפָּד קמץ ובהדבקו יאמר מִסְפֵּד כמספד על היחיד (זכריה יב י) כמספד הדרמון (שם יב יא) וכמוהו מקל שקד (ירמיה א יב) ודרור קן לה (תהלים פד ד) ובהדבקם קן צפור (דברים כב ו) מקל לבנה (בראשית ל לז) והנפרד מקל. [ד] ב חסר. [ה] מ ב מוסי׳ תכונה אבל ואין קצה לתכונה (נחום ב י)[ז] הת׳ בו עקר ואינו מענין אבוא עד תכונתו (איוב כג ג) כי הת׳ בו כת׳ תרומה אבל תכונה הוא אוצר על דרך את הכסף המתוכן (מ״ב י״ב יב) והוא כשקל גבורה מלוכה.

[1] איוב ל ל. [2] דברים כה ג. [3] שם כז טז. [4] שמות כא יד. [5] ישעיה סב ה.
[6] במדבר כה ד. [7] ירמיה מט טז. [8] ישעיה כב יח. [9] תהלים נא יד. [10] מ״ב יט לז.
[11] יהושע יט כח. [12] שם טו מ. [13] יחזקאל כח כב. [14] ישעיה כח כה. [15] בראשית יד ז.
[16] צ״ל איש לעברו תעו ישעיה מז טו. [17] ש״א יג כב. [18] ש״ב ח י. [19] ויקרא יז ד.
[20] עמוס ז יג. [21] איוב יח כט. [22] צ״ל מקדשי בית י״י ירמיה נא נא. [23] ש״א ב לג. [24] ויקרא כו א. [25] יחזקאל מג י. [26] שמות ה יח. [27] דברים כט כג. [28] איוב כד יב. [29] אסתר ח טו.
[30] שמות כח ד.

ת׳ תרומתכם תשובתכם תבונתכם. ובא מהם חסר ת׳ ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם[1] כתבון שלהם על כן יתכן לאמר תְבון ואין ראיה מן הזר על חבריו כי אם על עצמו בלבד כי לא יאמר תרומם ולא תרום. וצורם לבלות שאול[2] חסר ת׳ כי דינו צורתם ויאמר ממנו צור ענין צורה. וכגונא כי יצפנני בסכה[3] דינו סכתו ויאמר ממנו סוך בענין סֻכָּה בשקל חק חֻקו על עלו רק רקו ואז יהיו שני שמות סך וסכה כמו חק וחקה ומן חקה חקתו ומן סכה סכתו. וכן עבר בשוק אצל פנה[4] חסר ת׳ דינו פנתה ויאמר ממנו פֵּן בשקל קֵן וממנו נאמר קִנוֹ קִנָּה פִּנוֹ פִּנָּה ואינו ראיה על חבריו. וכמוהו להיות פֶּחָם בארץ יהודה[5] חסר ת׳ דינו פחתם פחה שלהם ויאמר ממנו פֶּחַ ב.

פְּעֻלָּה נשמה צדקה נדבה ברכה ובסמוך נשמת חיים[6] צדקת י״י[7] נדבת לבו[8] ברכת אובד עלי תבא[9] ג ולרבות נשמות צדקות נדבות ברכות ובכנויים נשמתו צדקתו נדבתו ברכתו ולרבים נשמותינו צדקותינו הפ׳ בחירק והאומר נְשָׁמוֹתינו המופקדות לך[10] הפ״א בשבא טועה ד.

פְּעָלָה שמלה שפחה כבשה שמלתי שפחתי כבשתי שמלות שפחות ובסמוך כבשות הצאן[11] שמלות שפחות הפ׳ בחירק. והגזרה והבניה[12] מזאת הגזירה ולרבות גזרות בשקל כבשות ובסמוך גזרות הפ׳ בחירק.

פְּעֵלָה אבדה גזלה חשכה אפלה ה ושם התואר כבדה יבשה לנקבה וכאשר יסמך לכנויים יאמר אֲבֵדָתו גזלתו אבדתך גזלתך לא ישנה אותו. ודע כי חשכת מים[13] אינו מגזרה זו כי אם מגזרת שִׂמלה חֶמדה חמלה וזאת הגזרה תהיה הה׳ ת׳ בסמוך אבדת אחיך[14] גזלת העני[15].

שער

ברוך החשבונות לבאר דרך הצמדם ו והפרדם לזכרים ולנקבות ו.

אֶחָד לזכר ולנקבה אחת ודינו אחדת בתוספת ת׳ הנקבה על הזכר וכן נחסר הד׳ מן אחד לזכר ועשה אח מאחד מאלה[16] וגזל גזל אח[17] אח לא פדה

א ב וכן מן סכה. ב מ ב מוסי׳ כרתו עצה (ירמיה י ו) אינו מפיק ה׳ והיא על משקל דגה כלומר עצים הרבה. ג מ ב מוסי׳ ענין אחר תעלה בהדבקו יאמר תעלת הברכה (ש״ב יח יז) כי אין הת׳ בו עקר כי שרשו עלה וכן מערה ובדבק מערת המכפלה (בראשית כג ט) והוא נוטה קצת לפעולה בשקל מצוה אתך (בראשית כז ח) על שמערים עפר ואלו היה המ׳ בו עקר בהדבקו יאמר בו מְעָרַת כמו מן קערה קערת יערת נשמה נדבה בהדבקן נשמת נדבת ליחיד.

ד מ חסר. ה מ ב מוסי׳ נבלתי יקומון (ישעיה כו יט) אבל ובנבלתם (ויקרא יא ח) השם ממנו נְבֵלָה כמו שפחה שפחתם כי מן נְבֵלָה נבלתם כמו אבדתם. ו מ ב ודין הפרדם לזכר ולנקבה.

[1] הושע יג ב. [2] תהלים מט טו. [3] שם כז ה. [4] משלי ז ח. [5] נחמיה ה יד. [6] בראשית ב ז. [7] דברים לג כא. [8] לא נמצא במקרא כי אם נדבת ידך דברים טז י. [9] איוב כט יג. [10] ש״ע ברכת הודאה. [11] בראשית כא כח. [12] יחזקאל מא יג. [13] תהלים יח יב. [14] דברים כב ג. [15] ישעיה ג יד. [16] יחזקאל יח י. [17] שם יח יח.

יפרה איש[1] וכן נחסרה האלף מן אחד ודבר חד אל חד[2]. ושמשו ממנו בבנין התפעל התאחרי הימיני[3] ושמשו ממנו בבנין קל אל תחד כבדי[4] לא תחד אתם[5] ושמשו ממנו [א]בבנין חזק דרך צווי[א] יחד לבבי ליראה את שמך[6] לולי הח' היה דגוש.

שנים לזכרים ולנקבות ישתים ואין בכל המקרא אות שבאית בראשית תיבה ואחריה אות בג"ד כפ"ת אלא רפי זולתי שתים שתי ואמרו בעלי הלשון מקצתם כי הרגש מביא נו"ן ודינו היה שְׁנְתַּיִם כי משנים הוא בא והוסיפו לנקבות ת' וזה לא יתכן כי דגש קל אינו נבלע בו אות לעולם כי אם היה כך היה אומר שַׁתַּיִם[ב] וכן שְׁתֵּי שַׁתֵּי. ואמרו מקצתם כי חסר א' ודינו היה אֶשְׁתַּיִם. ושמשו משנים מחשבון זה בבנין קל ויאמר שנו וישנו[7] ולא אשנה[8] ולדעת אונקלוס[ג] היה ממנו אם שנותי ברק חרבי[9] ואמר אם על חד תרין כחידו ואינו כן כי אם לשון חִדּוּד כמו חִץ שנון[10] ושננתם[11] שהם מפעלי הכפל כמו וסכותי[12].

שלשה לזכרים ולנקבות שלש ונמצא שלשת בין לזכרים בין לנקבות ושלשת נשי בניו[13] ושלישת האנשים האלה בתוכה[14]. ונמצא מחובר לכנוי הרבים[ד] כמו שלשתכם[15] ויצאו שלשתם[16]. ונמצא ממנו שם התואר בלשון גדולה ויען השליש[17] ושלשם על כלו[18] והוא השר אשר תחת המשנה אשר למלך המלך הוא הראשון והשני לו בגדולה יקרא משנה ואשר מדרגתו[ה] תחת מדרגת המשנה יקרא שליש. ונמצא ממנו שם מדה וכל בשלש עפר הארץ[19] ושמא יקרא לה שליש שהיא שליש מן המדה הגדולה כמו ותשקמו בדמעות שליש[20]. יש מי שפירש[ו] ג' גליות ויש מי שמפרשו על גלות בבל לבדו ואמר כי היה שליש של גלות מצרים כי גלות מצרים היה רד"ו וגלות בבל שבעים הוא השליש. ושמשו בזה החשבון בבנין חזק ויאמר שלשו וישלשו[21].

ארבעה לזכרים ולנקבות ארבע והה' תוספת אמתינ"ה בחשבון הזכרים. ונמצא מחובר לכנוי הרבים ארבעתם[22]. ונכפל[ז] במקום אחד ואת הכבשה ישלם ארבעתים[23]. ושמשו ממנו בבנין חזק מרבעות ולא עגלות[24]. ומבנין הפעיל לא תרביע כלאים[25].

חמשה לזכרים ולנקבות חמש. ובא ממנו בכנוי היחיד וחמישתו יסף עליו[26] וכן נמצא שלישיתו[27] רביעת ההין[28] ולא נמצא ממנו חֲמֶשְׁתָּם[ח]

א ב בגזרת בנין חזק. ב מ ב מוסי' השין פתוחה והת' בדגש חזק. ג מ ב בעל התרגום. ד ב הזכרים. ה ה חסר. ו מ חסר. ז מ ב ונמצא בכפל. ח ב חֲמֶשְׁתָּם.

[1] תהלים מט ח. [2] צ"ל ודבר חד את אחד יחזקאל לג ל. [3] שם כא כא. [4] בראשית מט ו. [5] ישעיה יד כ. [6] עיין ירושלמי ברכות ז ע"ד וברכת אהבה רבה. [7] מ"א יח לד. [8] ש"א כו ח. [9] דברים לב מא. [10] משלי כה יח. [11] דברים ו ז. [12] צ"ל ושכתי שמות לג כב. [13] בראשית ז יג. [14] יחזקאל יד יח. [15] במדבר יב ד. [16] שם שם. [17] מ"ב ז ב. [18] שמות יד ז. [19] ישעיה מ יב. [20] תהלים פ ו. [21] מ"א יח לד. [22] דניאל א יז. [23] ש"ב יב ו. [24] מ"א ז לא. [25] ויקרא יט יט. [26] במדבר ה ז. [27] אולי צ"ל שלישתה יחזקאל כא יט. [28] שמות כט מ.

כמו שלשתם ארבעתם וכן לא יאמר שלשתים חמשתים כמו שאמרו ארבעתים. ושמשו ממנו בבנין חזק וחִמֵּשׁ את ארץ מצרים[1] ומבנין קל וחמֻשים עלו[2] ועניננו כמו חגורי חומש ומן ויכהו אל החמש[3].

ששה לזכרים שש לנקבות ובא ממנו שישיתו[4] כמו המישיתו ולא בא ממנו שִׁשְׁתָּם. ושמשו ממנו בבנין חזק וששיתם האיפה[5] בשקל ועניתם את נפשתיכם[6]. ובא ממנו מבעלי האלף ושבבתיך וששאתיך[7] הצרי שיש בשין השנייה יורה עליו כי בעלי הה״א דינם בחירק כמו כאשר צויתך[8].

שבעה לזכרים ולנקבות שבע ויש בחשבון זה שאינו דווקא כמו והחזיקו שבע נשים[9] [א]. ובא ממנו שבעתם ויפלו שבעתם ארצה[10] ולא נמצא ממנו פעולה.

שמֹנָה לזכרים בקמץ ולנקבות שמֹנֶה בסגול ולא חסרו הה״א לנקבות כדרך שאר החשבונות ואמרו שמיניתו כמו חמישיתו [ב] ולא בא ממנו שמֹנָתם ולא פעולה.

תשעה לזכרים לנקבות תשע ואין לו שמוש בפעלים.

עשרה לזכרים לנקבות עשר ובא ממנו השבון שאינו [ג] דווקא ואפו עשר נשים[11] והחזיקו עשרה אנשים[12] ואעפ״י כי דרך הדרש הוא דווקא וכן תרגמו יונתן. ובא ממנו פעולה מבנין קל צאנכם יעשר[13] אין לו שני מבנין קל ומבנין חזק עשר תעשר[14] עשר אעשרנו לך[15] ומבנין הפעיל כי תכלה לעשר[16].

מכאן ואילך תוסיף הה׳ בחשבון הנקבות ותחסר אותה בחשבון הזכרים לזכרים יאמר אחד עשר יום[17] לנקבות אחת עשרה. שנים עשר לזכרים שתים עשרה לנקבות [ד]. וזה בתוספת הה׳ לנקבות וחסרון לזכרים בחשבון מעשרה ואילך וכן עד עשרים. עשרים אחד לזכרים ולנקבות וכן שלשים ועד מאה ומאה ואלף כמו כן. וכאשר תוסיף חשבון של עשרים פעם יתקדם הרוב ופעם יתאחר עשרים ואחד אחד ועשרים.

ודע כי כאשר תחשוב שנים תאמר שנה אחת שתי שנים שלש שנים וכן עד עשר ומכאן ואילך אין שנים אלא שנה שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר ושלש עשרה שנה מרדו[18] וכן כולם. וכן עשרים זה לי עשרים שנה[19] וכן עד מאתים שנה [ה] וכולם עד אלף. ובחשבון אלף חזר לשנים כי אלף שנים בעיניך[20]. יום חשבונו כחשבון שנה אך שנה לשון נקבה ויום לשון זכר יום אחד

[א] מ ב מוסי׳ כי שבע יפל צדיק וקם (משלי כד טז). [ב] מ ב מכלם. [ג] ב מוסי׳ נמצא. [ד] מ מוסי׳ שלשה עשר שלש עשרה. [ה] מ מוסי׳ מאה שנה.

[1] בראשית מא לד. [2] שמות יג יח. [3] ש״ב ד ו. [4] לא נמצא במקרא. [5] יחזקאל מה יג. [6] ויקרא טז לא. [7] יחזקאל לט ב. [8] שמות כג טו. [9] ישעיה ד א. [10] ש״ב כא ט. [11] ויקרא כו כו. [12] צ״ל יחזיקו עשרה אנשים זכריה ח כג. [13] ש״א ח יז. [14] דברים יד כב. [15] בראשית כח כב. [16] דברים כו יב. [17] שם א ב. [18] בראשית יד ד. [19] צ״ל זה עשרים שנה בראשית לא לח. [20] תהלים צ ד.

שני ימים וכן עד עשרה. מכאן ואילך אחד עשר יום מחרב[1] שנים עשר יום וכן כולם אין שם ימים. עשרים יום ארבעים תספרו חמשים יום[2]. וחשבון מאה אין לו שמוש אך אלף ורבבה שמשו בהם מאליפות מרבבות[3] מאליפות °מפעילות מבנין חזקא מרבבות מְפֻעלות.

נשלמו שערי השמות והחשבון עם הכללים והתנועות.

זה החלי לעשות קנין. ולבנות בנין. ולהודיע פשר ענין.

פָּעַל שָׁמַר. תדע כי נסמכה דעת בעלי לשון הקדש חכמי הדקדוק לשקול כל הפְעֻלות קלות וחמורות במאזני פָעַל וקראו לאות הראשונה מכל שרש ושרש פ׳ פעל ולשניה ע׳ פעל ולשלישית ל׳ פעל כמו שָׁמַר הש׳ פ׳ פעל והמ׳ ע׳ פעל והר׳ ל׳ פעל. וכאשר תחסר אות מן השורש אם הראשונה תחסר יקרא מחֻסרי הפ״א ואם השניה תחסר יקרא מחסרי העין ואם השלישית תחסר יקרא מחסרי הלמד. ואם תהיה האות החסרה מאותיות אהו״י יקרא זה מְנָחֵי הפ׳ או מנחי הע׳ או מנחי הל׳. ויש מי שקראם חלקי הפ׳ והע׳ והל׳ אך אני כאשר ראיתי מן המורה הגדול ר׳ יהודה היוגב קרא אותם בלשון ערבי מעתלה ופירושו מְחֻלּוֹת שאין להם הרגשה בדבורג כשאר אותיות והם כמו חולים בהולי שאינם נקראים בהרבה מקומות ונחסרים בהרבה מקומות מן המכתבד וימלאו הסרונם אחת מתנועות הגדולות כאשר אפרש במקומם קראתי לאשר יחסר פ׳ השרש מְחֻלָּה הפ׳ וכאשר יחסר הע׳ מחלה הע׳ וכשיחסר הל׳ מחלה הל׳ וכאשר יחסרו הפ׳ והל׳ °אז קראתיה שמם מְחֻלֵּי הקצוות ולא יקרא מְחֻלָּה בעבור הסרון אות אחרת כי אם בעבור אות אהו״י לפי שארבעתם אלה תהיין נכתבות בהרבה מקומות ואינן נקראות מה שאין כן בשאר אותיות. האל״ף יקרה לה הולי בראש התיבות ובסוף כמו אמר אכל כאשר תאמר ממנו אית״ן שהם אותיות העתיד תחסר הא׳ מן הקריאה באותיות ית״ן אך הן נכתבות יאמר תאמר נאמר °ובא׳ תחסר מן המכתבו כמו אֹמַר אל אלוה אל תרשיעני[4] ואֹכַל את פתי לבדי[5] האלפים אלפי המדבר לעצמו כא׳ אשמר אעשה ואלפי השרש אינן נכתבות ולא נקראות אלא בהשמעת קול °וכן א׳ יאמר תאמרז. ובא חסר עם הת׳ ולעמשא תֹמְרוּ[6] ההולם עומד במקום אל״ף. ובסוףח כמו קרא נשא מצא ובעתיד אמצא אקרא אשא.

א ב מאלף מבנין הפעיל מרבבות מבנין חזק מאליפות מפעילות. ב ה מ ב בן חיוג. ג ה חסר. ד מ המקרא. ה ב חסר. ו ה והא׳ מן המכתב, מ ב והא׳ תחסר קריאתה ומן המכתב. ז מ ב וכן אלפי יאמר תאמר נאמר יו״ד לשאינו נמצא ת״ו לנכח נו״ן לרבים. ח מ ב מוסי׳ יקרה לה חולי.

[1] דברים א ב. [2] ויקרא כג טז. [3] תהלים קמד יג. [4] איוב י ב. [5] שם לא יז. [6] ש״ב יט יד.

והיו״ד יקרה לה חולי בראש כמו אשב ארד ישב ירד ישבו ירדו הי׳ מהעתיד לשאינו נמצא ויוד״י השרש נחסרין מהמכתב ונסתרים בנחים שכין אות האית״ן והע׳. ואלה ד׳ אותיות של אהו״י הם הנקראים אותיות הנוה כי ינוחו ויסתרו בראש ובאמצע ובסוף זולתי הה׳ שלא תסתר לעולם לא בראש ולא באמצע אך תחסר[א] בסוף כה׳ עשה בנה קנה פנה במלת עשו בנו קנו פנו. והשלש אותיות או״י הם אותיות המשך כי תבאנה להמשך עם התנועות כמו א׳ צואר י׳ שריד ופליט ו׳ שומר. ודע כי הפעלים השלמים שמר זכר עמד פקד שאין בם אותיות אהו״י ולא אות כפל ולא נו״ן לא יתכן להסר משלש אותיות השרש כי ישחת ענינו ויהרס בנינו. אם יחסר מן שמר ש׳ או מ׳ או ר׳ אינן לשון שמירה[ג]. ותדע כי בבנין פעל הקל שלש גזרות פָּעַל פָּעֵל פָּעוֹל. פָּעַל שמר זכר. פָּעֵל יבש חציר[1] כבד לב פרעה[2] כי חפץ בבת יעקב[3] הם לשון עבר. פָּעוֹל ולא יכל יוסף[4] קטנתי מכל החסדים[5] יקשתי לך וגם נלכדת[6] כי יגרתי מפני האף[7] הם לשון עבר[ג]. וג׳ גזרות אלה תמצאנה בשם התואר פָּעָל חכם זכר רשע אך השמות כולם קמוצים והפעולות קמיץ ופתח. °פָּעֵל חמיץ שמן אמן ירך כתף[ד]. פָּעוֹל שלום אמון חמוץ. וכאשר תאמר מן שָׁמַר שָׁמְרָה לנקבה כן תאמר מן כָּבֵד כבדה מאד יד האלהים[8] ומן יכול ולא יכלה עוד הצפינו[9]. ולרבים שמרו כבדו זכרו ולא יכלו לעשת הפסח[10]. ובאתנח ובסוף פסוק איש אל משפחתו ישובו כמו את משמרת י״י שמרו[11] והמלחמה כבדה[12] להוציא את הכנים ולא יכלו[13]. ויש פעמים שתהיינה לאתנח או לסוף פסוק כשתי תפארות בתיבה אחת מפניך הרים נזלו[14] בחולם ובדגש הל׳ חדלו פרזון בישראל חדלו[15] °הד׳ בצרי[ה] והל׳ דגושה קנה וסוף קמלו[16] יש בו אחת הצרי והל׳ רפויה לשונם בצמא נשתה[17] בשתים קמץ בש׳ ודגש בת׳ כי הוא מן נשתה גבורתם[18]. היא הוהדה חרב והיא מרטה[19] קמץ ודגש בט׳[ו].

ועתה אבאר סדר הבנין הקל.

שמר לזכר °בין הש׳ והמ׳ נח[ז] כמו אלף ואם היתה נכתבת א׳ המשך היה שְׁאָמַר. לנקבה שָׁמְרָה לרבים ולרבות שָׁמְרוּ. דרך אחד הוא לזכרים ולנקבות

[א] ב תסתר. [ב] מ מוסי׳ אך מחסרי הנו״ן והיו״ד יתבלעו ברגש כמו תפול מן נפל ידור מן נדר הציב מן יצב. [ג] מ מוסי׳ ושלש פעלים אלה נמצאו בפסוק אחד (שמות מ לה) ולא יכל משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד י״י מלא המשכן. [ד] ב פָּעֵל חמיץ כבד ודומיהם ובשמות פָּעָל משל דבר פָּעֵל שלם אמן ירך כתף. [ה] מ ב הע׳ צרויה. [ו] מ ב מוסי׳ בעזבוניך נתנו (יחזקאל כז יט) שהוא כעין נתנו. [ז] ה הש׳ והמ׳ נחים, מ הש׳ והמ׳ נח.

[1] ישעיה מ ז. [2] שמות ז יד. [3] בראי׳ לד יט. [4] שם מה א. [5] שם לב יא. [6] ירמיה נ כד. [7] דברים ט יט. [8] ש״א ה יא. [9] שמות ב ג. [10] במדי׳ ט ו. [11] שם ט כג. [12] שופטים כ לד. [13] שמות ח יד. [14] ישעי׳ סג יט. [15] שופטי׳ ה ז. [16] ישעי׳ יט ו. [17] שם מא יז. [18] ירמי׳ נא ל. [19] יחזק׳ כא טז.

בכל הבנינים שמרתיך לזכר שמרתיך לנקבה שמרתני לזכר שמרתיני לנקבה שמרני לזכר שמרתני לנקבה שמרהו לזכר או שמרו [a]ולנקבה שמרתהו או שמרתו ברנשות בחלוף ה׳ בת׳ להבלעת ת׳ הנקבה בת׳ הנחלפת בעבור כי הה׳ אין לה חוק דגשה. שמרוני אחד לזכרים ולנקבות ולרבים שמרתיכם ולנקבות שמרתיכן ורבים לאחד שמרנוך לנקבה שמרנוך שמרנוכם שמרנוכן שמרתוני שמרתונו אחד לזכרים ולנקבות. פועל שומר זוכר לזכר שומרת לנקבה שומרים שומרות. הפעול שמור שמורה שמורים שמורות. הצווי שמור לזכר לנקבה שמרי ויתכן בחטף קמץ שמרי כמו לכי את מלכי עלינו[1] ולרבים שמרו בחירק ויתכן בחטף קמץ שמרו כמו משכו אותה וכל המוניה[2] ובחירק משכו וקחו לכם[3] ולנקבות שמורנה. ודע כי יתחבר בצווי הרבים לרבים שמרום ולא יוכל לחבר הנקבות כי אם בשתי מלות שמורנה אותם. ודע כי הצווים בזה הבנין ו׳ חלקים שמר וכר קרב לבש ולא יחליפם פעול לפעל לא יאמר זכר שמר ולא קרב לבש. ודע כי הצווי רודף אחר האית״ן אם האיתן אשמר הצווי שמר ואם האיתן אקרב אלבש הצווי קרב לבש ויש אשר נמצאו משתי גזרות אלו כמו וידר יעקב[4] וידר נדר[5] ויתכן הצווי נדר או נדר וכן וישבת המן[6] למה תשבת המלאכה[7] הצווי מהם שבת או שבת. ויש צווי בתוספת ה׳ שמרה זכרה וזה מן שמר וכר אך מן פעל שמע שלח בחירק שמעה שלחה את הנער[8] ובא בינם זר קרבה אל נפשי גאלה[9] שהיה דינו בחירק. ויש שנים אחרים זרים מן פעול אספה לי שבעים איש[10] ערכה לפני התיצבה[11] שהם מן אסוף ערוך וכן נצרה על דל שפתי[12] שהוא כמו נצר לשונך[13]. ויש צווי פעלה כמו העמק שאלה[14] ים ודרום ירשה[15] י״י שמעה י״י סלחה[16] ויש אחד מלרע רפאה נפשי[17] גם הוא צווי. ויש צוי פעול שמור זכור. ודע כי הצווי לנקבה אם מגזרת פעול פעולנה כמו שמור שמורנה ואם מפעל פעלנה שלח שלחנה. והמקור כמו הצווי שמור זכור ויש בשבא כי זכר אני ואתה[18] עמד פתח האוהל[19] [b] ויש בשקל פעלה שמרה ולדבקה בו[20]. ויש פעלה ליראה אתי[21]. ויש פעל לשכב את בת יעקב[22] שלח אצבע ודבר און[23]. ויש פעלה רגזה בטחות[24] הרי נמצאו הצווין והמקורות בשש גזרות. והצווי מן פעל לנקבה כאשר יהיה באתנח או בסוף פסוק יהיה שלחי שמעי [c] ולזכרים שמעו שלחו ומגזרת פעול שמורו זכורו ולנקבה שמורי זכורי. אית״ן אשמר ישמר תשמר נשמר האלף בסגול ית״ן לעולם בחירק.

---

[a] ה חסר. [b] ב מוסף׳ דסיסרא. [c] מ מוסף׳ לצולה חרבי (ישעיה מד כז).

[1] שופטים ט י. [2] יחזקאל לב כ. [3] שמות יב כא. [4] בראשית כח כ. [5] במדבר ל ג. [6] יהושע ה יב. [7] נחמיה ו ג. [8] בראשית מג ח. [9] תהלים סט יט. [10] במדבר יא טז. [11] איוב לג ה. [12] תהלים קמא ג. [13] שם לד יד. [14] ישעיה ז יא. [15] דברים לג כג. [16] דניאל ט יט. [17] תהלים מא ה. [18] ש״ב ט כה. [19] שופטים ד כ. [20] דברים יא כב. [21] שם ד י. [22] בראשית לד ז. [23] ישעיה נח ט. [24] שם לב יא.

הא׳ היא המדבר בעבור נפשו והי׳ לשאינו נמצא והת׳ לנוכח והנ׳ לרבים הנמצאים. והא׳ משמשת לעולם ליחיד והנ׳ לעולם לרבים והי׳ והת׳ ליחיד ולרבים ישמר ישמרו תשמר תשמרו. ודע כי במקום י׳ לזכרים ת׳ לנקבות ישמר האיש תשמר האשה ישמרו האנשים תשמרו הנשים א ולא נהגו במקרא מנהג זה כי אם בשני מקומות בלבד ותקרבו עצמות [1] ואלמנותיך עלי תבטחו[2] אך בשאר מקומות אחדים לנוכח ושלא לנוכח הלהן תשברנה[3] לנוכח ושלא לנוכח ותדברנה לפני המלך[4] ותקרבנה בנות צלפחד[5]. ויתכן להוסיף ה׳ בעתיד ב אֶשְׁמְעָה אשמרה ישמעה ישמרה ולרבים נשמעה נשמרה נשלחה. ובמוכרת מגזרת פעֹול יפעֹולוּ ישמורו ומגזרת פְּעַל יִפְעָלוּ ישלחו ישמעו. ומאשר דברנו כי אותיות ית״ן מבנין קל לעולם בחירק כאשר לא יהיו על אותיות אחה״ע אבל עליהם יהיה פתוח ית״ן יחמוד יעבור יהלוך יהרוג יהרוס. ועל א׳ ג יהיו כל אותיות אית״ן בסגול אֶאֱסוֹף יאסוף תאסוף נאסוף יארוב תארוב. ויש מלות שיש י׳ על ע׳ והע׳ פתוחה ויש בשבא זה הכלל כל לשון עזיבה הי׳ והע׳ פתוחות כמו יַעֲזָבְךָ יעזבנו יעזבם אל תעזבני[6]. וכל לשון עזרה לעולם הי׳ פתוחה והע׳ בשבא ס כמו יַעְזְרֵךָ יעזרנו יעזרהו יעזורכם ועזיבה במוכרת בפתח או בשבא ד.

בנין פִּעֵל בנין חזק בכל בנינו דגוש הע׳ תמורת הנח של א׳ המשך שהוא בשמר כן י׳ בכאן למשך גִּדֵּל דִּבֵּר דגשות העין בעבור י׳ המשך ואם היו כותבים אותו כדרך כל חירק בי׳ אז היה דִיבֵר גִידֵל הע׳ ברפי וראוי להבליע י׳ המשך בע׳ וצחצחו הקריאה שלא תהיה כולה רפויה ולא כולה דגושה. וכאשר אמרו מְדַבֵּר אדבר ידבר הבליעו בדגש א׳ המשך לתקנת הלשון כי אם היו כותבים אותה היו אומרים אֲדַאבֵר יְדַאבֵר הע׳ ברפי ולא יהיה הלשון צח ה. הפועל בתוספת מ׳ מְדַבֵּר מדברת מדברים מדברות. והפעול מְדֻבָּר מדברת מדברים מדברות. והצווי דַּבֵּר דברו דברי דברנה. והמקור דַּבֵּר כמו הצווי ובתוספת ה׳ דַּבְּרָה. אית״ן אֲדַבֵּר תדבר ידבר נדבר ידברו תדברו תדברנה. ודע כי כל זה הבנין דגוש הע׳ זולתי אם תהיה מאותיות אחהע״ר תשוב הפ׳ לאיתנו קמץ מְבָרֵךְ

א מ ב הנקבות. מ ב מוסי׳ תאהבו (משלי א כב) דינו תאהבו בשקל תאזורו והצרי במקום פתח. ב ב מוסי׳ לזכר אחד. ג ה מוסי׳ אחה״ע. ד ב יעזורך יעזורנו יעזרה אלהים (תהלים מו ו) אך מקצתם שבא ופתח יַעְזְרוּ (ישעיה ל ז) אך לשון עזיבה לעולם בפתח או פתח ושבא יַעַזְבוּ (יונה ב ט) וזה במוכרת. ה מ מוסי׳ (ב בגליון) ודיגום (ירמיה טז טז) שרשו דגה ויתכן להדגיש הי׳ (צ״ל הג׳) כמו גִּלּוּם כשדים (לא נמצא במקרא) ושמו בו י׳ לגלות על משקל כבד והיא נקראת י׳ המשך ולא הבליעוה בדגש כאשר עשו באחרים. ושמעתי כי שרשו דג והוא מעלומי הע׳ ואלו היה על משפטו היה וְהֶדִיגוּם (ב וְהַדִיגוּם) כאשר מפרש במדוע אליו ריבות (איוב לג יג) דינו הריבות.

[1] יחזקאל לז ז. [2] ירמיה מט יא. [3] רות א יג. [4] מ״א ג כב. [5] במדבר כז א.
[6] תהלים קיט ח.

אֲבָרך יברך. והפעול בחולם מְבוֹרָך מבורכת מבורכים מבורכות. ובאה מלה אחת בבנין זה רפויה בכל שמושה ואביכן התל בי[1] היה דינו הֻתַּל בשקל גֻּדַּל אם כהתל באנוש תהתלו בו[2] דגשות למר תהתלו לסוף פסוק כי בו מלה זעירא אינה נחשבת כל כך[א]. ודע כי כל בנין זה עובר לפעול ובנין פעל קל מקצתם בודדים ומקצתם עוברים שמר זכר דבר אחר שמר וזכר וכמוהו עשה בנה והבודדים ישב עמד עלה שמה ירד כי הוא הפיעל והוא הפעול הוא העומד °הוא העמוד[ב] הוא היושב °הוא הישוב[ג] ועולה ויורד יתכן היות להם פועל ופעול אעפ"י כי הוא עצמו הכל לפי שיש זמן ארוך בם כי העולה או היורד יכול שיעלה הר גבוה או יורד ממנו. ותדע לך כי כל פעולה °שימצאו בה שם התואר אין בה לא פוֹעֵל[ד] ולא פָעוּל כמו צדיק שהוא שם התואר לא תאמר ממנו צודק ולא צדוק אעפ"י שנמצא בבנין אם צדקתי לא אשא ראשי[3] וכן רָשָׁע שהוא שם התואר אין בו לא רוֹשֵׁע ולא רשוע °אעפ"י שנמצא בבנין אם רשעתי אללי לי[4][ה] כי רשע עומד במקומו. °וחכם נמי אין בו[ו] לא חוכם ולא חכום אעפ"י שנמצא בבנין אם חכמת חכמת לך[5] כי חכם שהוא שם התואר עומד במקומו. וכן כי לא בכח יגבר איש[6] אין בו לא גובר ולא גבור כי גבור עומד במקומו °אך נמצא בבנין התפעל על אויביו יתגבר[7][ז] וכן כל הבודדים שנמצא מהם שם התואר[ח]. וכן אמרו כי כאשר ימצא לשון נפעל בפעלים ולא ימצא פעול שישמשו בנפעל כמו נורא אלהים ממקדשיך[8] לא יאמר יראוי ולא ירוא כמו שאמר אחד מן הפייטים °יראוי ומאוים[ט] והלא היה לו טוב לומר השם הנורא ויהיה מקום הפעול. ומזה הבנין החזק הצווי דַּבֵּר גַּדֵּל דברי גדלי דברנה גדלנה. והמקור דבר או דברה בתוספת ה' כמו כי טוב זמרה אלהינו[9]. ודע כי בבניני אותיות ית"ן בשבא והא' בשבא ופתח. ובא מקור מבנין זה בשני דרכים כמו דבר ידברו[10] שבר תשבר[11] והדרך השני יסר יסרני יה[12] ויברך ברוך[13] לולא הר' היה דגוש כמו יִסּוֹר וכן שאול ישאלו באבל[14] לולא הא' היה דגוש וי' ישאלו יורה על בנין כבד. ויתכן היות בָרוֹך ושָאוֹל מבנין קל כי נמצאו ברוך[15] ברוכה את[16] וכן שאלתי[17][יא] אעפ"י כי מלת ויברך ומלת ישאלו מן הכבד.

[א] מ מוסי' ובא על משפטו ויהתל בם אליהו (מ"א יח כז). ושמעתי כי התל מן הכפולים וה"א תהתלו היא ה' הנוסף כי תְסֵבּוּ תחלו תהסבו תהחלו. ב מוסי' ובא על משפטו ויהתל בם אליהו. [ב] ק חסר. ב והעמוד. [ג] ק חסר. ב והישוב. [ד] ק חסר. [ה] ב חסר. [ו] ב וכן חכם. [ז] ב חסר. [ח] מ מוסי' יקום במקומם. [ט] מ ב השם היראוי. [י] ב מוסי' החזק הזה. [יא] ק מי יתן תבא שאלתי (איוב ו ח).

[1] בראשית לא ז. [2] איוב יג ט. [3] צ"ל וצדקתי לא א' ר' איוב י טו. [4] שם שם. [5] משלי ט יב. [6] ש"א ב ט. [7] ישעיה מב יג. [8] תהלים סח לו. [9] שם קמז א. [10] ש"ב כ יח. [11] שמות כג כד. [12] תהלים קיח יח. [13] יהושע כד י. [14] ש"ב כ יח. [15] דברים כח ג. [16] רות ג י. [17] תהלים כז ד.

בנין הפעיל בנין כבד מה' אותיות בכל פעולתו בתוספת [א]יו"ד המשך והפועל והפעול ממנו בתוספת[ב] מ' כדרך בנין פיעל החזק הגדיל השליך לזכר ולנקבה הגדילה השליכה לרבים ולרבות הגדילו השליכו. הפועל מגדיל מגדילים מגדילה מגדילות והיה דינם כְּהַגדיל מהגדילה מהגדילים מהגדילות והפעול מֻגדל מגדלה מגדלים מגדלות ודינם מְהֻגדל מהגדלה מהגדלים מהגדלות ובא ממנו[ג] תמים מהקצעות[1] בספר יחזקאל במשכנה. והצווי הַגְדל הגְדִילו הגדלנה והמקור הגדיל כמו הצווי. ויש מקור בשקל אחר כהנדף עשן תנדף[2] כהנדוף הוא המקור ועובר הוא ופירושו כהנדוף הרוח את העשן כן תנדוף את הרשעים וכמוהו כהתוך כסף בתוך כור כן תתכו בתוכה[3] אעפ"י שהוא[ג] בשורק אחדים הם. ומקור בשקל אחר הַיְשַׁר לפני דרכך[4] כפך מעלי הרחַק[5] שניהם פתוחי הע"ן. אית"ן[ד] אַגְדִיל יגדיל תגדיל נגדיל פתוחי אית"ן ובזה האות נכרים הפעלים העתידים מבנין הפעיל כי כלם פתוחי אית"ן. וזה בשלמים ובמהלי הל'י וכן הוא ניכר בנין פעל קל בחירק כמו שזכרנו למעלה זולתי אם יהיה על אהה"ע וזה כמו כן בשלמים ובמחלי הל'. ובבנין פֵּעֵל החזק בכל השלמים וכל המהלים דרך אחד להם לעולם אית"ן בשבא. ויש מלות שהם על אה"הע ולא נודע דרך פתחותם אם הוא לענין אהה"ע או לענין שהם מבנין הפעיל כמו יעשרנו המלך[6] יכול לומר כי הוא מבנין הפעיל וחסר יו"ד המשך ויכול לומר כי הוא מבנין קל אך מה שהוא עובר יוכיח עליו כי הוא מבנין הפעיל והיה דינו יעשירנו ובא בחסרון י' המשך כמו שחסרה מן וידרכו את לשונם[7] וידבקו גם המה[8] שהיה דינם וידביקו וידריכו ואשר בא ממנו בבנין קל הוא בודד כמו לא יעשר ולא יקום הילו[9] ויעשרנו המלך עובר יעשיר אותו המלך. ובבנין זה הַגְדִיל והַגְדֵל בצווי הזכר אחרים כי הצרי שיש בהגדל חלוף הי' שהוא בהגדיל וכן בעתיד אגדיל יגדיל אגדֵל יגדֵל ויוסיף ה' בצווי הזכר ובאית"ן הַגְדִיל הַגְדִילָה אגדיל אגדילה ונמצא הצווי בבנין זה בחסרון י' המשך והסרון הצרי שהוא בעבור הי' הישר לפני דרכך[10] כפך מעלי הרחק[11][ה].

בנין נִפְעַל[ו] נשמר נשמרה נשמרו לזכרים ולנקבות. ויש שני חלקים בבנין נפעל נפעל בעומד בו ונפעל שכבר עבר העומד בו כמו אני נאסף אל עמי[12] והוא קמוץ בשכבר עבר כמו כאשר נאסף אהרן אחיך[13] והוא פתוח. אך כאשר יהיה הפעל העבר באתנה או בסוף פסוק יהיה קמוץ כמו ובנביא נשמר[14]

א ב חסר. ב מ ב מוסי' בתשלומו. ג מ ב מוסי' כהנדוף בחולם והתוך. ד ב איתנו. ה ב מוסי' פתוחי ע'. ו ה מוסי' נִפְעָלָה.

[1] יחזקאל מו כב. [2] תהלים סח ג. [3] יחזקאל כב כב. [4] תהלים ה ט. [5] איוב יג כא. [6] ש"א יז כה. [7] ירמיה ט ב. [8] ש"א יד כב. [9] איוב טו כט. [10] תהלים ה ט. [11] איוב יג כא. [12] בראשית מט כט. [13] במדבר כז יג. [14] הושע יב יד.

°שהוא קמוץ והוא לשון עבר מפני שהוא סוף פסוק[א]. וכאשר יהיה נפעל בעומד בו °סמוך למלה אחרת[ג] אז יהיה פתוח כמו ונאמן רוח יכסה דבר[1] שענינו נאמן של רוח והמוכרת ממנו בכל ביתי נאמן הוא[2] קמוץ. ולנקבה כאשר עבר יהיה הטעם בע׳ כמו אחת מהנה לא נשברה[3] ואם הוא בעומד בו יהיה הטעם מלרע בל׳ זבחי אלהים רוח נשברה[4]. ובבנין זה אין בו לא פועל ולא פעול אך ימצא בו מקור מעין צווי כמו הִשָּׁמֵר תשמר[5] והצווי נמצא בו כמו כן הִשָּׁמֵר לזכר השמרי לנקבה השמרו לרבים השמרנה לרבות כי הצווי הזה והמקור בתוספת ה׳ בעבור דגשות הפ׳ להביא נ׳ מן נפעל לא לדבר אחר ובעבור קלותה להכנס על המלות בחרו בה. ויש מקור בלא ה׳ וַנִעתור להם[6] וְנִשְׁלוח ספרים[7] וְנַהֲפוך הוא[8]. ולא נמצאת נ׳ נפעל שלא בהבלעה כי אם בלשון עבר ובשלש מקומות הללו ובאותן נפעלים העומדים בם. ובאית״ן לעולם תתבלע בפ׳ אֶשָּׁמֵר ישמר תשמר נשמר הפ׳ דגושה להבלעת הנ׳. וכאשר תהיה הפ׳ אחת מאותיות אחהע״ר שלא יקבלו דגש אז תהיה אות האית״ן בצרי כי בתחלה היא בחירק בדרך בנין קל °כי בנין נפעל קל[ג] כמוהו וזה כמו יֵאָמֵן נא דברך[9] °יאסף הביתה[10] החלצו מאתכם[11] יֵהָרֵס יֵעָשֶׂה[ד] הרגעי ודמי[12]. ויש מלות שאמר הרב ר׳ יונה °אבן גנאח[ה] המדקדק שהם מבנין נפעל והם ונבל כעלה כלנו[13] שהיה דינו וַנִּנָּבֵל בשני נונין בנ׳ הרבים ונ׳ שהוא פ׳ הפעל ונבלעת בה נ׳ נפעל ואם היה שלם היה בשלש נונין וַנִנְנָבֵל ודגשות נ׳ הרבים אינה לצורך נ׳ אחרת כי כן הוא כל אות ית״ן שעליה ו׳ פתוחה כמו וַתֹּאמֶר וַיֹּאמֶר ונאמר ובעבור התחברות הנונין במלת וַנָּבֶל הראויים להיות בה חסרו השתים נ׳ הנפעל ונ׳ השרש שלא כדרכו והשאירו נ׳ הרבים ואמרו ונבל. ואמר כמו כן במלת כהנדף עשן[14] כהתוך כסף[15] כי הם מבנין נפעל ודינם כְּהִנָּדֵף כְּהִנָּתֵךְ וכבר בארתי אותם במה שקדמתי אך דעתי במלת ונבל כעלה כי הנ׳ הכתובה נ׳ הרבים והסר נ׳ השרש והיה דינו וַנָּבֵל בדגש ונ׳ הרבים פתוחה בשקל ויפל י״י אלהים תרדמה[16] והחליפו הדגש בנח כאשר עשו במלת ויזד יעקב נזיד[17] שהיא קמוצה והיה דינה להיות פתוחה והז׳ דגושה ולפי שסר דגשות הז׳ שבה הי׳ לקרמותה[ו] ושרש ויזד נזר וכמוהו וישר במגרה[18] הי׳ קמוצה והיה דינה להיות פתוחה והשין דגושה להבלעת נ׳ כי שרשו מענין נסרים שבלשון תלמוד ומענין זה אם יתגדל המשור[19] השין

[א]ב חסר. [ב]מ סמוך לענין במלה אחרת. ב ס׳ למלה א׳ בענין. [ג]ה חסר. [ד]ב יֵחלק יֵאסף יֵהרג יֵהרס יֵעשה יֵראה על שדה הארץ יחשב (ויקרא כה לא) החלצו מאתכם. [ה]ה אבן גנח. מ בן גאנח. ב בן גנאח. [ו]ב קמוצה.

[1] צ״ל מכסה דבר משלי יא יג. [2] במדבר יב ז. [3] תהלים לד כא. [4] שם נא יט. [5] לא נמצא במקרא. [6] דה״א ה כ. [7] אסתר ג יג. [8] שם ט א. [9] מ״א ה כו. [10] שמות ט יט. [11] במדבר לא ג. [12] ירמיה מז ו. [13] ישעיה סד ה. [14] תהלים סח ג. [15] יחזקאל כב כב. [16] בראשית ב כא. [17] שם כה כט. [18] דה״א כ ג. [19] ישעיה י טו.

דגושה בעבור הנ׳ ובשקל מַבּוּל מבוע אעפ״י כי משור בחולם ומבול ומבוע בשורק אחרים הם כאשר פירשתי. וכמו שאמרתי במלת וַנָּבֵל שדינו וַנָּבֵל בדגשות הב׳ כמו ויפל מן הִפִּיל הִבִּיל שהיה דינם הנפיל הנביל כך אמרתי במלת ואבדך כרוב הסוכך[1] ביחזקאל כי הוא מבנין הפעיל שהם דגושי הע׳ בעבור חסרון הפ׳ שדינו ואאבידך ודע כי החירק והסגול שוין כמו פן אכלך[2] שפירשנו בו שהוא כמו אִכַלְךָ °בחירק הכ׳ והוא מלשון כליון וממחלי הע׳[א] מן להכיל למען ברקי[3] שהוא כמו לכלות. ויש מי שפירש ואבדך כי חסר א׳ המדבר לנפשו כמו ברוך י״י וָאעשר[4] וכמו כן וָאענה את זרע דוד[5] וזה לא יתכן כי אלו ב׳ מלות נחסרו האלפין מן הקריאה °אבל נמצאות בכתיבה[ב] והכתיבה תורה עליהן וא׳ שנייה [של] ואבדך אינה נקראת ואינה נכתבת וקמצות ו׳ לא באה להורות על א׳ נחסרת[ג] כי אם בעבור שהתיבה לשון עבר כאשר הוריתיך במה שקדמתי. ואם יקשה אדם במלת ונבל שאמרתי שהוא בנין הפעיל והוא בודד אין לחוש על זה כי הרבה יש בבנין הפעיל שהם בודדים כמו וראשו מגיע השמימה[6] עד לשמים הגיע[7] וכן אמרתי במלת גוער בים ויבשהו[8] שדינו ויבישהו כמו ויציבהו ויפילהו.

בנין הִתְפַּעֵל התהלך נח[9] והצווי כמוהו התהלך לפני והיה תמים[10]. התהלכה לנקבה[ד] וכן צווי לזכר בתוספת ה׳ התהלכו לרבים ולרבות כאשר עבר וכן צווי הזכרים. והפועל מתהלך לזכר ולנקבה מתהלכת. ואין בבנין זה פעול כי הפועל הוא הפעול °ואין בבנין נפעל שהקדמנו לא פועל ולא פעול כי הנפעל אינו פועל אחרים והוא עצמו הפעול על כן אין לו פועל ולא פעול[ה] אך יש לו צווי ומקור ואית״ן. ובנין התפעל יש לו פועל והוא מִתְפַּעֵל אך אין שם פעול כי הוא עצמו המתפעל. ויש הפרש בין הנפעל וההתפעל כי הנפעל בין שהוא נפעל בעצמו או על ידי אחרים אחת היא כמו ובנביא נשמר[11] זה על ידי הנביא ונשמרת מכל דבר רע[12] זה על ידי עצמו אך המתפעל על ידי עצמו הוא ויתכן שיהיה לפעמים שקר כמו מתרושש והון רב[13] מתעשר ואין כל[14] מתהלל במתת שקר[15]. והצווי התהלך התהלכי התהלכו התהלכנה. והמקור כמו הצווי. אית״ן אתהלֵך יתהלֵך בצרי אתגדַל יתגדַל בפתח. ודע לך כי ההפרש וההכרה שהם בין בנין זה לבנין נפעל הוא הדגש כי בנין נפעל הוא בנין קל ובנין התפעל דגוש הע׳ כמו התכבד כילק[16] דנחום האלקושי דגוש העין הכבד ושב בביתך[17] דמלכים מבנין נפעל ותמצא כָּבּוֹד בבנין נפעל כמו והאיש נכבד[18]

[א] ב שפי׳ בו שהוא כמו אֲכִילְךָ ופירושו אֲכַלְךָ שהוא ממחלי הע׳ ל׳ כליון. [ב] מ ב חסר. [ג] ב אחרת. [ד] ב מוסי׳ התהלכי צווי לנקבה התהלכנה לנקבות. [ה] ה חסר.

[1] יחזקאל כח טז. [2] שמות לג ג. [3] יחזקאל כא לג. [4] זכריה יא ה. [5] מ״א יא לט. [6] בראשית כח יב. [7] דה״ב כח ט. [8] נחום א ד. [9] בראשית ו ט. [10] שם יז א. [11] הושע יב יד. [12] דברים כג י. [13] משלי יג ז. [14] שם שם. [15] שם כה יד. [16] נחום ג טו. [17] מ״ב יד י. [18] ש״א ט ו.

והוא נכבד מכל בית אביו[1] ובבנין התפעל כמו מתכבד וחסר לחם[2] מבנין פִּעֵל הדגוש כמו כי כבד אכבדך[3] ומבנין פוּעַל שלא נזכר פועלו כמו שומר אדניו יכבד[4] ולא ימצא לעולם לשון זה בבנין קל אך לשון כְּבֵרוּת ימצא בבנין קל כמו תכבד העבדה[5]. ויש תיבה אחת מזה הענין בבנין קל ורוב התלמידים טועים בה והיא למען שמי יכבד י״י[6] ומפרשים לשון כָבוֹד ואינו כן כי אם לשון כָבֵד[א] כי לא נמצא מבנין קל לשון כבוד בכל המקרא ופירוש אמרו אחיכם שונאיכם מנדיכם אמר הנביא[ב] ישעיהו אמרו הרשעים שבישראל שנאיכם מנדיכם המרחקים אתכם אמרו למען שמי יכבד י״י פירושו כובד משא הוא עלינו שם י״י ופירוש למען שמי בעבור שמי. ויש מלשון כבדות בנין חזק כמו ולמה תְּכַבְּדוּ את לבבים כאשר כבדו מצרים ופרעה את לבם[7].

בנין פֻּעַל[ג] כי שלח ברשת ברגליו[8] כֻּפַר שֻׁלְחוּ לרבים שֻׁלחה לנקבה כולם דגושי ע׳ חסרי ו׳. ואין בבנין זה לא פועל ולא פעול ולא צווי אך יש בו מקור כי גנב גנבתי[9]. אית״ן אֲשֻׁלַּח ישלח ולארץ לא יכפר[10] בנין זה בנין חזק והוא משמש לבנין פיעל הדגוש והוא יקרא בנין שלא נזכר פועלו כמו שלח ברשת ברגליו לא הזכיר מי המשלח וכן כל[ד] בנין זה ובנין הָפְעַל. וכאשר תהיה הע׳ מאותיות אחהע״ר שאין בהם דגש אז ישוב השורק לחולם כמו טרף טֹרַף יוסף[11] כי גֹרשו ממצרים[12] כי דינם היה כמו שֻׁלְחוּ. ואין זרמו מים עבות[13] מבנין זה כמו כי גורשו ממצרים כי אם מבנין מְרֻבַע כאשר אפרש כי לא יתכן פירושו זורמו המים שהיו עבות אלא העבות שהם כענין עבים כי העב לשון נקבה כמו הנה עב קטנה[14] אותן עבות זורמו מים וזורמו הוא עובר כי העבות זורמו המים. ובבנין זה אהדים הם °הקבוץ שפתים[ו] והחטף קמץ שֻׁדדה נינוה[15] כמו שֻׁדדה.

בנין הָפְעַל. זה יקרא כמו כן בנין שלא נזכר פועלו והוא משמש לבנין הפעיל כי כל בנינו בתוספת ה׳ הָשְׁלַךְ השלכה השלכו וכן בכאן אהדים °קבוץ שפתים וחטף קמץ[ז] והֻשלךְ מכון מקדשו[16] בשורק אשר הפקד אתו[17] בחטף קמץ. ואין בבנין זה לא פועל ולא פעול ולא צווי ויש מקור הֻגד הגד לעבדיך[18]. אית״ן אֻשְׁלַךְ ישלך תשלך דינו אֲהֻשלך יהשלך תהשלך. ודע כי כל

[א] מ ב כבדות. [ב] ב לנביא. [ג] מ פוּעַל. [ד] מ נראה לי (= נ״ל!). [ה] מ ב מוסי׳ מועכו שדיהם (יחזקאל כג ג) נוכל לומר כי הוא בשקל זרמו מבנין מרובע או יתכן היות מבנין פועל על משקל (ב פלס) גֹרשו ולשון ראשון נראה יותר כדי להשוותו למלת ושם עִשו דדי בתוליהן ויהיו שניהם פועלים (ב בפלס) עוברים. [ו] מ ב השורק. [ז] מ ב חטף קמץ ושורק.

[1] בראשית לד יט. [2] משלי יב ט. [3] במדבר כד יא. [4] משלי כז יח. [5] שמות ה ט. [6] ישעיה סו ה. [7] ש״א ו ו. [8] איוב יח ח. [9] בראשית מ טו. [10] במדבר לה לג. [11] בראשית לז לג. [12] שמות יב לט. [13] תהלים עז יח. [14] מ״א יח מד. [15] נחום ג ז. [16] דניאל ח יא. [17] ויקרא ה כג. [18] יהושע ט כד.

בנין פֻעַל שהקדמנו אות אית"ן שבאית והקבוץ בפ' אך בנין הָפעַל הקבוץ באות האית"ן אֻשלך יֻשלך אֻשלח תֻשלח. וכאשר תהיה הפ' מאותיות אחה"ע שהם מן הגרון ואין דרכם לעמוד [a]במקום צרא כי ירחיב גבולם ויהיה הקבוץ בפ' כמו יָעֳמַד חי' יחרם כל רכושו[2] כי לולא אות הגרון היה הקבוץ ביו"ד וכן תמצא דרך זה בפעולים שהם מבנין הפעיל השליך הגדיל היה מָעֳמָד במרכבה[3] וכן יאמר מלשון חרם מָחֳרָם ומלשון חזקה יאמר מָחֳזָק והאומר מוחזק מוחרם מועבר טועה בהם [b]אלא מָעֳבָר הגוברג.

בנין מְרֻבָּע. רוב בנין זה נמצא בבעלי הכפל ובמחלי העין כמו [c]כונן שובב קומם שהוא ממהלי הע'ג יכונן ישובב [d]ומבעלי הכפלד יסובבה

וכל בנין זה אשר כבר עבר ובעתיד וכל פעולתו על ארבע אותיות על כן נקרא בנין מרבע ולעולם כל בנינו חלומי הפ' תחלימהו ותחייהו. ונמצאו מבנין זה מהשלמים מלות מעטות כמו לִמשֹפְטִי אתחנן[4] לא נוכל לדון אותו מבנין אחר בשום פנים כי אם היה מבנין קל היה לשופטי ואם מבנין פִעֵל החזק היה לְמְשַפְּטִי כמו לְמְגַדְלִי ואם מבנין הפעיל היה לְמַשְפִיטִי כמוו מגדילי על כן נאמר כי משופטי בשקל מכוֹנני מרוממי משערי מות[5]. ומבנין זה זורמו מים עבות[6]. שֹפְטָה לנקבה כאשר עבר ויכול שיהיה כמוהו היא שֹפְטה את ישראל[7] דדבורה כענין שָפְטָה וזורמו פֳעָלוז. הפועל מְשוֹפֵט לזכר ולנקבה משופטת לרבים ולרבות משופטים משופטות. והפעול משופָט משופטה משופטים משופטות והצווי שופט כמו כונן רומם ולנקבה שופטי כמו כונני שופטו כמו כוננו שופטנה כמו כוננה דגושה הנ' השנייה שהיא נ' הנקבות בעבור נ' הכפל. והמקור שופט כמו עבר וכמו הצווי כמו כונן תכונן. אית"ן אכונן יכונן תכונן נכונן. וכאשר תמצא ממנו בנין פועל שלא נזכר פועלו כך הוא כמו הצווי. הזכרים במוכרת ביום הבראך כּוֹנָנוּ[8] ולזכר האחד כּוֹנַן פתח ולנקבה כּוֹנָנָה לרבים כוננו כמו שאמרתי. אית"ן אכוֹנַן יכונן תכונן נכונן אשופט ישופט תשופט נשופט. הפעלים האלהק שלמים הם אתנו בכל שמושם שאם תחסר אות אחת משלש אותיות הללו של שורש לא יהיה הענין קיים כמו שמר שאם תחסר הש' או המ' או הר' אינו לשון שמירה מה שאין כן במחלים על כן נקראו שלמים.

ועתה אבארט בפעֻלות המחֻלים ואבאר בתחלה כי יש תיבה שימצאו בו שני בנינים‎י בנין קל ובנין חזק שמר בנין קל משמרים הכל שוא[9]

א ה במקום עד. ב מ חסר. ג ב חסר. ד ה חסר. ה ה חסר. ו מ מוסי' שורש בארץ גזעם (ישעיה מ כד) מענין זה. ז ב בפלס. ח מ ב מוסי' וכבנין הזה כל פעולתו. ט מ ב שאמרנו. י מ ב אחל לבאר. יא ב מוסי' ויש ג' ויש יותר עד ז' שמר נמצא בשני בנינים.

[1] ויקרא טז י. [2] עזרא י ח. [3] מ"א כב לה. [4] איוב ט טו. [5] תהלים ט יד. [6] שם עז יח. [7] שופטים ד ד. [8] יחזקאל כה יג. [9] יונה ב ט.

חזק כי אם היה מהקל היה שומרים[א]. ויש תיבה שנמצאו בה שבעה בנינים פָּקַד בנין קל פִּקַד בנין חזק יי׳ צבאות מפקד צבא מלחמה[1] ומבנין הפעיל ויפקדהו על ביתו[2] ומבנין נפעל לא נפקד ממנו איש[3] ומבנין התפעל ויתפקדו בני בנימין[4] ומבנין הפעל °הפקד אתו[5] ומבנין פוּעַל אשר פֻּקַד על פי משה[6] הרי נמצאו כל בנינים ונמצא מורכב משני בנינים מבנין הפעל[ב] והתפעל לא התפקדו בתוכם[7]. ומן הֻפעל והתפעל הֻרשנה מחלב[8] ודגשות הד׳ לחסרון ת׳ התפעל והיה דינו דגשות השין להכרת התפעל כאשר פירשתי °בפירוש תנ״ו אלי״ה[ג]. ומשרש חלה נמצאו ז׳ בנינים חָלָה קל ויפל אחזיה בעד השבכה בעליתו אשר בשמרון ויחל[9] חִלָּה כבד כמו אשר חלה יי׳ בה[10] ומהפעיל וגם אני החלית הכותך[11] ומנפעל מכה נחלה[12] ולא נחלו על שבר יוסף[13] והתפעל ויתחל[14] ופוּעַל גם אתה חֻלֵּית כמונו[15] וְהָפעל והוציאני מן המחנה כי החליתי[16] הרי שבעה בנינים במלה אחת מענין אחד מה שאין כן במלת פקד כי עניניו משנים. ויש בלשון דִּבּוּר מבנין קל אשר אנכי דבר אליך[17] ואין שם הדבירו הרביר ויתכן לדבר בו מבנין קל דָּבַר דָּבַרְתְּ דברתי דברה הפועל דובר דוברים דוברת דוברות הפעול דָּבוּר דבורה דבורים דבורות והצווי דְּבוֹר דִּבְרִי דברו דבורנה המקור דָּבוֹר תִּדְבּוֹר אית״ן אֶדְבּוֹר ידבור תדבור נדבור. וכן מלשון ברכה מבנין קל בָּרַךְ ברכו כמו שמרו פועל בּוֹרֵךְ בורכת בורכים בורכות הפָּעוּל ברוך ברוכה ברוכים ברוכות צווי בְּרוֹךְ בִּרְכִי ברכו ברוכנה המקור בּרוֹךְ בחולם ויברך ברוך אתכם[18] אית״ן אֶבְרוֹךְ יברוך תברוך נברוך. ויש מלה נרכבת מבנין קל ומבנין פִּעֵל החזק והיא ואסערם[19] תחלתה מן וְאֶסְעֲרֵם בשקל אֶשְׁמְרֵם ומן הס׳ והלאה כדרך פִּעֵל החזק אֲסָעֲרֵם כמו אֲבָרְכֵם. ויש מלות בפעלים הבודדים משתי תיבות חזקתני ותוכל[20] חזקת יותר ממני בני יצאוני[21] יצאו ממני ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח[22] ויסע עמם עם הדלת ועם הבריח ישׂשום מדבר[23] ישושו עמם ויתכן ישושום כמו ישושון מ׳ בעבור נ׳[ד]. ויש מלה נרכבת מזכר ומנקבה והיא מבליגיתי עלי יגון[24] °הפועל ממנו מבליג לזכר מבליגָה לנקבה ובכנוי הי׳ היה מבליגי לזכר מבלינתי לנקבה וכאשר אמר מבליגיתי עלי יגון[ה] בנה אותו מן מבליגי ומן מבליגתי והיודין שבו מן גי ותי תוספות כי׳ חצבי

[א] מ ב מוסי׳ ונמצא בבנין נפעל ובנביא נשמר (הושע יב יד) ומבנין התפעל וישתמר חקות עמרי (מיכה ו טז). [ב] ה חסר. [ג] ב חסר. [ד] מ ב מוסי׳ ישראל לא תנשני (ישעיה מד כא) לא תנשה ממני. [ה] ה חסר.

[1] ישעיה יג ד. [2] בראשית לט ד. [3] במדבר לא מט. [4] שופטים כ טו. [5] ויקרא ה כג. [6] שמות לח כא. [7] במדבר א מז. [8] ישעיה לד ו. [9] מ״ב א ב. [10] דברים כט כא. [11] מיכה ו יג. [12] ירמיה יר יז. [13] עמוס ו ו. [14] ש״ב יג ו. [15] ישעיה יד י. [16] מ״א כב לד. [17] יונה ג ב. [18] יהושע כד י. [19] זכריה ז יד. [20] ירמיה כ ז. [21] שם י כ. [22] שופטים טז ג. [23] ישעיה לה א. [24] ירמיה ח יח.

מרום[1] שכני סנה[2] ולנקבה בתוספת י׳ כיו״ד גנבתי יום[3] אהבתי לדוש[4] וכן °הפשט במלת[א] מבליגיתי[ב] אם יש איש מבליג או אשה מבליגה ומתחזקת עלי יגון אני אומר להם שעלי לבי דוי כדי שיורוני היאך הם עושים ואעשה כמותם. וכן מלת בעותיך צמתתוני[5] מורכב מן צמתוני ומן צמתתני קנאתי כי ימצאו בלשון הקדש פעלתוני הפעלתונו כמו למה העליתנו ממצרים[6]. וכן תבאתה לראש יוסף[7] מורכב מן תבא ומן באתה ויכול להיות שיהיה ענינו °רצון שוכני סנה[ג] תבא אתה לראש יוסף. ותבאת לקראתי[8] מן ותבאי ומן בָאתְ לנקבה או ותבאי אתְ[ג].

חלק שני[ד] במחלי הפ׳ ישב ירד ילד ידע מקצתם בודדים ומקצתם עוברים ישב ירד בודדים ולא יכנסו עליהם הכנויים[ה] לא יאמר ישבתיך ולא ירדתיך כמו שיאמר ידעתיך בשם[9] אני היום ילדתיך[10]. ויש הפרש בין שניהם כי ידעתיך אינו כמו הודעתיך כי ידעתיך עובר לשני ידעתי אותך יש בו ידוע ויודע אך הודעתיך עובר לשלישי המודיע והדבר והשלישי לאשר יודיענו. ואין הפרש בין ילדתיך ובין הולדתיך בדבר הזכר כי ושלח ילד את עברי[11] כמו הוליד ואין לשון הולדה באשה. ולנקבה ישבה ולרבים ולרבות ישבו. ובשלש דרכים לשון האיש והאשה שוים הדרך האחת °לשון עבר לרבים כמו שמרו וחבריו[ו] אחד לזכרים ולנקבות והשנית המקורות אחד לזכרים ולנקבות והשלישית כל דבר שהאנשים מדברים והנשים מדברות בעבור עצמם או היחיד והיחידה אחד הוא אשמור נשמור שמרתי שמרנו. והפועל יושב יושבת יושבים יושבות ואין צריך פעול בתיבה הזאת כי היושב הוא הישוב כאשר פירשתי[ז]. הצווי שֵׁב רֵד דַע פתוח בעבור הע׳ וכמו כן מן נתן תן ומן לקח קח ולנקבה שבי רדי דעי קחי תני לזכרים שבו רדו לכו לנקבות שֵׁבנה רֵדנה לֵכנה. ודע כי נשתוו הצוויים במחלי הפ׳ ובמחלי הלמ״ד רדו שבו דעו כמו בנו קנו פנו וכאשר יבאו בהפסק דבר יהיו שֵׁבו לֵכו כמו השפילו שבו[12] דירמיה אך בנו קנו לא ישתנו לעולם. וכן בלשון נקבה רדִי שבִי כמו בני קני עשי ראי דרכך בגיא[13]. ותוסיף ה׳ בצווי רדָה שבָה °וכאשר יהיה בהפסק דבר יהיה רֵדָה כמו מהרה רדה[14] דמלכים[ח]

[א] הַ מ ב מלת הפשט. [ב] הַ חסר. [ג] מ מוסי׳ תאכלהו אש לא נפח (איוב כ כו) מורכב מן תאכלהו ותאכלהו והושבתים כי רחמתים (זכריה י ו) מורכב מן שב וישב מן השיבותים והושבתים. [ד] מ החלק השני. ב חלק השני. [ה] מ ב מוסי׳ ולא בשום בודד בין מן השלמים בין מן המחלים כי אותם שיכנסו עליהם יתפרשו בשתי תיבות כאשר פרשתי יצאוני חזקתני שהם מן יצא חזק שהם בודדים וכמוהם גדלני כאב (איוב לא יח) גדל עמי ורבים כהם וכן. [ו] הַ עברו שמרו. [ז] מ מוסי׳ הנני יוסף (ישעיה כט יד) הוא פועל וכן בשלמים תומיך גורלי (תהלים טז ה). [ח] ב חסר.

[1] ישעיה כב טז. [2] דברים לג טז. [3] בראשית לא לט. [4] הושע י יא. [5] תהלים פח יז. [6] במדבר כא ה. [7] דברים לג טז. [8] ש״א כה לד. [9] שמות לג יב. [10] תהלים ב ז. [11] ברא׳ י כד. [12] ירמיה יג יח. [13] שם ב כג. [14] מ״ב א יא.

ובא על דרך זרות דֵעַת חכמה לנפשך[1] בצרי בשקל בְּנֵה עשה והיה דינו דֵּעָה בקמץ גדול כמו רְדָה שבה אך יש מקומות שישתנו התנועות כמו ואשעה[2] בקמץ מן שעה כמו וָאֵדְעָה מן ידע והיה דינו ואשעה כמו ואקנה ואבנה. ויש צווי מאלה מחלי הפ׳ בקמץ אשר לא כרת הבה נרדה[3] הבה את אשתי[4] היה דינו °הֲבָה כמו רְדָה שבה בשבא הה׳ הראשונהא וכן קבה לי[5] היה דינו קְבָה כמו תנה את נשיי[6] גשה[7] כי קבה שרשו נקב מן יקבהו אררי יום[8] וכן תמצא רבים שהם מבעלי הכפל ומחסרי נ׳ וענינם אחד כמו נקב וקבב מן וקבתו לי משם[9] מה אקב לא קבה אל[10] ויקב[11] יתכן שיהיה שרשו קבב בשקל ויסוב [מן] סבבג או נקב בשקל וידור נדר. ויכול להיות ויסוב מן נסב °כי יש שרש נסבג מן ונסב הגבול[12] ורחבה ונסבה[13] דיחזקאל ופעל כמו ויצא הגבול[14] ותאר הגבול[15] ואינו ונסבב הגבול וכן שני שרשים מן נקל וקלל נתם ותמם מן ויתמו ימי בכי אבל משה[16] ששרשו נתם בשקל וינשו וידרו ויפלו ויש תמם מן תמו נכרתו[17] שהוא תַּמְמוּ ויש נדם ודמם מן ידמו כאבן[18] נדם מן דמו עד הגיענו אליכם[19] דמם ורבים כהם. וישתוו שני צוויםד שבו מן ישב וכן שבו °מן ושבה שביך בן אבינעםה והניקוד אחד אך ענינם יפרידם וכאשר יאמר לנקבות צווי מן ישב יאמר שֵׁבְנָה ומן שָׁב שֹׁבְנָה בנותי[20] ומן שבה שְׁבֶינָה כמו צאנה וראינה[21] הא׳ מן צאנה נחה ואינה נקראת כי משקלו שֵׁבְנָה והא׳ היא הל׳ ואין בה יכולת להראות בשבא לבדה כמו ב׳ שבנה והם חסרי הפ׳ וראינה ועשינה חסרי הל׳ והי׳ היא במקום הה׳. ואמר רבי׳ שמואל הנגיד ז״ל כי שחי ונעברה[22] שרשו ישח כמו רדי מן ירד וכן הוא וישחך בקרבך[23] שהוא בשקל וישעך תתן לנו[24] שהיוד״ין בסגול והם שורש בם והם שמות. והשיב עליו °אבן גנאחו ואמר כי שחי בשקל בני קני וישחך אע״פ שהי׳ בסגול הסגול הרי הוא מקום הפתח והיה דינו וְיַשְׁחֵךְ ישחה אותך בשקל וַיִּפְרֵךְ וירבך יפרה אותךז. והמקור יָשֹׁב אשב[25] ירד ירדנו[26] וילדח שקר[27] בחטף קמץט. ויש מקור בשקל אחר שֶׁבֶת לדת רדת

א ב בח״פ הבה כמו רדה שבה כי הבה מן יהב. ג מ ב מוסי׳ או נפעל וכן וַיִּכּוֹן שהוא ממחלי העין כי אין ביניהם כי אם הדגש לבד. ג ב חסר. ד ב מוסי׳ במחלי הפ׳ והל׳. ה מ ב מן שבה וכן ושבה שביך בן אבינועם ולנקבה אחת כמו כן שבי ושבי לזה ולזה. ו ב בן גאנח. ז מ מוסי׳ ומן השחה הרבה הפרה. ח ה הרה עמל וילד. ב וְיָלְדָה. ט מ ב (בגליון) מוסי׳ ירא את י״י (יהושע כב כה) וכן לירוא מפני דוד (ש״א יח כט) דינו לִירְוא והצירי במקום י׳.

[1] משלי כד יד. [2] תהלים קיט קיז. [3] בראשית יא ז. [4] שם כט כא. [5] במדבר כב יא. [6] בראשית ל כו. [7] שם כז כא. [8] איוב ג ח. [9] במדבר כג כז. [10] שם כג ח. [11] ויקרא כד יא. [12] במדבר לד ה. [13] יחזקאל מא ז. [14] במדבר לד ט. [15] יהושע טו ט [16] דברים לד ח. [17] יהושע ג טז. [18] שמות טו טז. [19] ש״א יד ט. [20] רות א יא [21] שה״ש ג יא. [22] ישעיה נא כג. [23] מיכה ו יד. [24] תהלים פה ח. [25] ש״א כ ה. [26] בראשית מג כ. [27] איוב טו לה. (נראה כי רי״ק קרא שקר במקום און וילדה במקום וילד כאשר נקדו כ״י ב).

לשבת ללדת לרדת דַעַת לדעת פתוח בעבור הע׳ צֵאת בהעלמת הא׳ וכן מלשון לקח נתן קחת פתוח בעבור הח׳ תֵּת מן נתן חסר ל׳ כי דינו תֶּנֶת בשקל רדת שבת בחסרון הפ׳ וכאשר יאמרו תת חסר הפ׳ והל׳ ואין שם מהשרש כי אם ת׳ בלבד והת׳ האחרת היא הנוספת כאשר תחסר הפ׳. ויש מלה אחרת זרה בלשון נתן והיא לתתן שם את ארון ברית[1] דמלכים הל׳ יורה עליו שהוא מקור או שם כי אותיות בכל״ם לא יבאו על אית״ן לעולם כי לא יאמר לְתעשה לתשמר לתתן אלא לשמור לעשות לתת שיהיה דינו לתנת כמו לשבת ועתה נאמר ממלת[א] לתתן דינו היה לְתִנְתֵּן והנ׳ הכתובה היא הל׳ והת׳ שעליה היא הע׳ והפ׳ שהיא נ׳ נבלעת בדגשות הת׳ שהיא הע׳ °והת׳ הראשונה היא תוספת השמות[ב] ויהיה תנתן שם דבר בשקל וכתנת תשבץ[2] והחירק והפתח שוין בת׳ אמתינ״ה כמו תִכְלָה תַכְלִית. ודע כי האית״ן מחסרי הנ׳ כמו נתן איננו כדין מחסרי הנ׳ כי אם כדין מחלי הפ׳ אֶתֵן יתֵן תִתֵן כמו אֵשֵׁב ירד תלד שהם בצרי[ג] כי אם היה כדין מחסרי הנ׳ היה אֶתּוֹן יתון בחולם כמו יפול ידור או אתַן יִתַן בפתח כמו יגש תגש. ובעבור שהפ׳ והל׳ הם הנונין שבו בהבלעה בשקל מחלי הפ׳ וכן אמר °במקור לקול תתו[3] נבלעת הלמד בשקל[ד] שבתו רדתו תִּתּוֹ דינו תִנְתּוֹ. אית״ן אֵשב ישב תשב נשב ובתוספת ה׳ אֵשבה יֵשבה אותיות אית״ן בצרי בעבור הסרון הפ׳. ודע כי יש הפרש בין וישבו בארץ ויסחרו אתה[4] ובין וַיָּשבו ובין ויֵדעו וַיָּדעו כי היוד״ין במלות וַיָּשבו וַיָּדעו הקמוצים פאי הפעלים ומשקלם וּפָעֲלוּ בשקל וזכרו ושמרו והיוד״ין אשר במלות וַיֵּשבו וַיֵּדעו הצרויין הן הן יו״די העתיד והפאים בנחים הנסתרים שבין אות העתיד והע׳.

בנין פִּעֵל החזק, יִשֵּׁב וישבו טירותיהם בך[5] ידעת השחר מקומו[6] יִשְּׁבָה לנקבה בשקל דִּבְּרָה לרבים ולרבות ישבו כמו דברו ודגשות הע׳ בעבור י׳ המשך. הפועל מישב מישבת מישבים מישבות והפעול מְיֻשָּׁב מישבים מישבה מישבות כולם דגושי ע׳ °כמו השלמים וכל הבנין כמוהו[ה]. והצווי יַשֵּׁב כמו דַבֵּר ואיננו כמו יַשֵּׁב רוחו יזלו מים[7] ששרשו נשב ודגשות הע׳ לחסרון הנ׳ והוא בשקל ויפל י״י אלהים תרדמה[8] יַגֵּד יַגֵּשׁ שהם מבנין הפעיל והצרי והחירק שוים יַגֵּד יַגִּיד יפל יפיל ודגשות ש׳ יַשֵּׁב שהוא צווי להכרת בנין פִּעֵל החזק ובעבור אות המשך. והמקור יַשֵּׁב כמו הצווי. אית״ן אֲיַשֵּׁב יישב תישב נישב ובתוספת ה׳ אישבה יישבה.

בנין הפעיל הוֹשִׁיב הוריד הווי״ן הן פא״י הפעלים והיודי״ן למשך. ולנקבה

[א] ב כי. [ב] ה חסר. [ג] מ ב מוסי׳ אך אלו נבלעים בדגש ואלו נסתרים בנחים. [ד] ה חסר. [ה] ה חסר.

[1] מ״א ו י״ט. [2] שמות כח ד. [3] ירמיה י יג. [4] בראשית לד כא. [5] יחזקאל כה ד. [6] איוב לח יב. [7] תהלים קמז יח. [8] בראשית ב כא.

הושיבה הורידה לרבים ולרבות הושיבו הורידו. הפועל מושיב יחידים ביתה[1] מוריד לנקבה מושיבה מורידה או מושבת מורדת ובאתנח או בסוף פסוק מוֹשָׁבֶת מוֹרָדֶת כמו הם מגישים אליה והיא מוצקת[2] שרשו יצק מבנין הוציק והו"ו היא הפ'א. פעול מוּצָק מוצקתב מוצקים °שבעה ושבעה מוצקות לנרות[3] בשורק ובפועלת בחולם כמו מוצקתג. והצווי הושב הורד הוצק לנקבה הושיבי הורידי הושיבו הושבנהד. והפעול מזה השורש והפעול ממחלי הע' שוים מוּשָׁב מן ישב ומושב מן שָׁב המושב בפי אמתחתיכם[4] מודעת זאת[5]. והצווי הושב הורד הודַע פתוח בעבור הע' וישתוה לו או הודע[6] אלא שהוא לשון עבר מבנין הפעל שלא נזכר פועלוה. ואחרים הם הצווי ואשר עבר הושיבו צווי הורידו לארץ ראשון[7] עבר. אית"ן אושיב תושיב יושיב נושיבה הווי"ן במקום י' והיה דינם אַיְשִׁיב יישיב תישיב נישיב בשקל יפעיל ודינם בה' הפעיל יְהַיְשִׁיב יְהַפְעִיל וכן כל הבנין דינם בתוספת ה' הפעיל. ויש גזרה אחרת בזה הבנין אשר נשתנו פעלותיו ושמושיו היטיבו דרכיכם[8] צווי היטיבו את אשר דברו[9] עבר כמו שהושיבו והורידו אחרים בצווי ועבר. והפועל מֵיטיב ואיננו כמו מֵקים מֵשיב שהם ממחלי הע' כי מקים משיב אין י' אחרי המ' ומיטיב יש בו י' שיורה עליו שהוא ממחלי הפ'. ועוד כי כאשר יאמר מן מקים משיב לרבים יחסר הנח מן המ' ויאמר מְקימים מְשיבים מְשימים כל המימי"ן בשבא בעבור כי לא יהיה הצרי במלת מֵקים שרש כי אם בעבור אות המשך שחסר והיא יו"ד והיה דינו מַקְיִים בשקל מַפְעִיל מגדיל וכאשר הסרו אות המשך ואמרו מקים שמו צרי במ"ם בעבור היותו במקום הנוסף אך כאשר רִבּוּהוּ ואמרו מקימים לא הששו לצרי שהוא בעבור המשך והנה במלת מֵיטִיב כאשר רבוהו לא נפל הצרי מן המ'ו ואמרו המה מיטיבים את לבם[10] שלשה המה מיטיבי צעד[11]. ויש כאשר בא האית"ן מהם בתנועות שני יודי"ן י' אית"ן וי' השרש יְיֵלִיל מואב[12] ואלמנה לא ייטיב[13] ונכה ממרחק יידע[14] °משני שרשיםז ויש כאשר יניחו האחת והיה הטוב ההוא אשר ייטיב[15]. ודע כי טוב וייטיב משני שרשים. °ויש מלה ממחלי הפ' כנגזרה אחרתס בחירק י' אית"ן אירש תירש יישן תישן יירא תירא ואלה מבנין קל ובא מהם מבנין פעל החזק

א מ ב מוסי' כי אם היה מבנין קל מן יוצק היה אומר יוצקת בשקל יורדת יושבת. ב מ ב מוסי' בשורק ובפועלת בחולם. ג מ ב חסר. ד מ ב מוסי' ולנקבה הושיבי ולרבים הושיבו [ב ולרבות הושיבנה]. ה מ ב (בגליון) מוסי' נוֹבל במלה זו בלשון עתיד בחרו בשורק יותר מן החולם לחלק בקריאתו בינו ללשון אכילה. ו מ ב מוסי' כי הצרי בעבור הפ' שהוא עקר. ז מ ב חסר. ס ב ויש מאלה ממחלה הפ' גזרה אחת.

[1] תהלים סח ז. [2] מ"ב ד ה. [3] זכריה ד ב. [4] בראשית מג יב. [5] ישעיה יב ה.
[6] ויקרא ד כג. [7] איכה ב י. [8] ירמיה ז ג. [9] צ"ל היטיבו אשר דברו (דברים יח יז).
[10] שופטים יט כב. [11] משלי ל כט. [12] ישעיה טז ז. [13] איוב כד כא. [14] תהלים קלח ו.
[15] במדבר י לב.

יירש הצלצל[1] הי׳ השבאית תורה עליו שהוא מבנין חזק וכן כל אותיות אית״ן כלם בשבא ומבנין הפעיל הוריש אשר יורישך כמוש אלהיך[2].

בנין נִפְעַל נושב נושע נולד נושבו נושעו נולדו ובמוכרת לא נוֹשָׁבוּ[3] בקמץ ועקבותיך לא נודעו[4] וכן לנקבה ונודעה החטאת[5] ובמוכרת ונוֹדְעָה ישראל נושע בי״י[6] פתוח והוא עבר אין המלך נושע ברב חיל[7] קמוץ ועומד כו ולרבים נושעים נולדים קמוצים והווי״ן בהם פא״י פעלים. ואין בו פועל ולא פעול ויש צווי הִוָּדַע הושע ההא״ן בחירק והווי״ן קמוצין וכמוהם באית״ן למען תִוָּרֵא[8] אשר יולד בבקרך[9] הווי״ן דגושין להבלעת נ׳ נפעל כי לא תראה לעולם בפועל עתיד ונראתה במקור בלבד כאשר זכרנו במלות ונעתור להם[10] ונהפוך הוא[11] ונשלוח ספרים[12]. המקור כמו הצווי הושב הודע ויבא אית״נו בתוספת ה׳ אודעה יודעה.

בנין הִתְפַּעֵל התילד התיעץ בי׳ ובו׳ הִתְוַדַּע ועם ישראל יתוכח[13] באית״ן והפועל מתוכח מתיעץ אין לו פעול כי הפועל הוא הפעול והצווי התוכח התיעץ לנקבה התוכח. ולרבים התוכחו התוכחנה לרבות ובתוספת ה׳ לזכר התוכחָה והמקור כמו הצווי. והאית״ן אתוכח יתוכח ויתילדו על משפחתם[14] רפוי הע׳ שלא כדת התפעל וכן ויתיעצו על צפוניך[15]. ודע כי בבנין התפעל תמצא הפ׳ פעמים י׳ ופעמים ו׳ אך בנין נפעל לעולם הפ׳ ו׳ אין זר אתם וכאשר תסתר ת׳ התפעל כדרך בנין נפעל דגשות הע׳ יורה על התפעל ואם הע׳ מאותיות אחהע״ר אשר לא נמצא בהן דגש אם הפ׳ ו׳ ולא נודע אם מנפעל או מהתפעל יגיד עליו רעו אם נמצא מהתפעל ולא נמצא מנפעל תדינהו בו וכן אם נמצא מנפעל ולא מהתפעל ואם נמצא משניהם תדינהו לרוב מאיזה בנין נמצא רֻבּם. וטעה האומר כי ירה יירה[16] מבנין נפעל כי אם היה כן היה יִוָּרֶה בו׳ כמו [o]בלשון יראה למעןא תורא[17] ב. וכן אומר כי וייחל עוד[18] מבנין התפעל ודינו ויתיחלג והוא מלשון תוהלת ולא בא תוהלת מבנין נפעלד כי אם מבנין פִּעֵל רֻבּם כאשר יחלנו לך[19] פִּעַלְנוּ מבנין חזקה ויחלו כמטר לי[20] כמו ודברו

א ה חסר. ב מ ב מוסי׳ ויחל עוד (בראשית ח י) אמר חיוג כי דינו וייחל ממשקל כבד כי כן נאמר מן ויבשהו ואמר אבן גאנח (ב גגאח) כי הוא מבנין נפעל והיה משפטו וייחל כמו ונבל (ישעיה סד ה) אשר משפטו וננבל ואם יעליל המעליל על ונבל כעלה שהוא מלרע וויחל מלעל העמדנוהו על וינחם י״י (בראשית ו ו) ויצמד ישראל (במדבר כה ג) וישאר אך נח (בראשית ז כג) ויאסף אל עמיו (שם כה ח) וילחם בישראל (במדבר כא ב). ג מ ב מוסי׳ כי אם היה מנפעל היה ויוחל ולא בא מלשון זה. ד מ ב קל. מב מוסי׳ יחל ישראל (תהלים קל ז) צווי כמו דבר ולולא הח׳ היה דגוש.

[1] דברים כח מב. [2] שופטים יא כד. [3] יחזקאל כו יט. [4] תהלים עז כ. [5] ויקרא ד יד. [6] ישעיה מח יז. [7] תהלים לג טז. [8] שם קל ד. [9] דברים טו יט. [10] דה״א ה כ. [11] אסתר ט א. [12] שם ג יג. [13] מיכה ו ב. [14] במדבר א יח. [15] תהלים פג ד. [16] שמות יט יג. [17] תהלים קל ד. [18] בראשית ח יב. [19] תהלים לג כב. [20] איוב כט כג.

השטרים[1] לי שמעו ויחלו[2] כמו היטיבו אשר דברו[3] שהם במוכרת ודגשות הל׳ בעבור שהוא באתנח והוא בשתי תפארות ובא מבנין הפעיל הן הוהלתי לדבריכם[4] הוחילי לאלהים[5] ומבנין נפעלה ותרא כי נוהלה[6] [א] ומהתפעל וייהל עוד[7] דגשות הי׳ השנית בעבור ת׳ התפעל ודגשות הי׳ הראשונה כדרכם לעולם אחרי ו׳ פתוחה דגש והשם ממנו תוחלת בשקל תולדת ובא ממנו ממחלי העין ויחל עוד[8] כמו וַיָּקָם וכן ויחילו עד בוש[9] כמו ויקימו.

בנין הָפְעַל[ב] שלא נזכר פועלו חֻלַּד הלדה הלדו יום הלדת את פרעה[10] מקור אית״ן אֻלַּד[ג] יֻלַּד חֻלַּד נֻלַּד דינם בה׳ אֻהֻלַּד יהלד תהלד נהלד ומבנין זה תחתיך יצע רמה[11] דינו יהוצע בשקל יהופעל ואין כמוהו יֻצַּע לרבים[12] כי זה [ס]פעל שעבר[ד] והי׳ שרש וי׳ תחתיך יצע רמה י׳ העתיד.

בנין פֻּעַל שלא נזכר פועלו יֻלַּד ילדו על ברכי יוסף[13] יצע לרבים[14] הי׳ שבו פ׳ פעל והדגשות לחסרון ו׳ המשך ודגשות צ׳ יצע רמה[15] לחסרון פ׳ פעל כי הי׳ לעתיד.

בנין מְרֻבָּע יושב יושבה יושבו נלמד בנין זה מן ישבת בלבנון[16] אעפ״י שנאמר בו כי הוא נרכב מן יָשַׁבְתְּ ומן יוֹשֶׁבֶת כמו מקננת בארזים[17] מן קִנַּנְתְּ ומן מְקוֹנֶנֶת וכן נאמר במלת וילדת בן[18] אך יתכן היותם שניהם מבנין מרבע ויהיה כל שמושם כאשר זכרנו בשמוש שופט ומן למשופטי אתחנן[19] [ה].

חלק שלישי באותם הפעלים חסירי י׳ ויתבלעו ברגש אפילו בנין קל ודרכם כדרך מחסרי הנ׳ כי אצק מים[20] שרשו יצק והפ׳ נבלעת בצ׳ שהיא העי״ן וכן [ס]ובמקבות יצרהו[21] ואינו כמו יצרנהו כאישון עינו[22] ששרשו נצר וכלם נבלעים בעתידים הפ׳ נבלעת בע׳ כדרך מחסרי הנ׳ הפועל יוצק יוצקת יוצקים יוצקות הפעול יצוק יצוקה יצוקים ביציקתו[23] יצוקות ב׳ ביציקתו בחירק והי׳ נעלמת כי כן דרך כל י׳ שהוא בשבא כאשר יבא סימן בוכל״ם עליהם אין

[א] מ ב מוסי׳ והוא עקור מן יחל כי אלו היה נגזר מן חלה היה לו לומר כמו נעשתה נחלתה. [ב] ב הֻפעל. [ג] מ מוסי׳ אמר אבן עזרא לא נמצא בכל המקרא בנין מתפעל (צ״ל אֻפעל) בלתי אחד מבטן לקבר אובל (איוב י יט) ושרשו יובל. [ד] ב פֻּעל עבר. [ה] מ ב מוסי׳ ואת הנערים יודעתי (ש״א כא ג) יש אומרים שדינו להיות הודעתי כי אותיות אהו״י מתחלפות ונכון לומר כי הוא מבנין מרבע. [ו] ה יִצוֹר.

[1] דברים כ ה. [2] איוב כט כא. [3] דברים יח יז. [4] איוב לב יא. [5] תהלים מב ו. [6] יחזקאל יט ה. [7] בראשית ח יב. [8] שם ח י. [9] שופטים ג כה. [10] בראשית מ כ. [11] ישעיה יד יא. [12] אסתר ד ג. [18] בראשית נ כג. [14] אסתר ד ג. [15] ישעיה יד יא. [16] ירמיה כב כג. [17] שם שם. [18] בראשית טז יא. [19] איוב ט טו. [20] ישעיה מד ג. [21] שם שם יב. [22] דברים לב י. [23] צ״ל ביִצֻקתו מ״א ז כד.

להם הרגשה ויסתרו[א] ויתעלמו ותהיה חירק נקרה אחת באות בוכל"ם כמו ישועה בישועה וישועה כישועה לישועה מישועה ישורון בישורון וישורון כישורון לישורון מישורון[ב] ודרך זה לאותיות בוכ"ל חק לאונס ידוע כי לא תתחברנה לעולם שני שבאים בתחילת התיבות וכאשר תכנס אות בוכ"ל על שם שתחלתו שבא[ג] ודין בוכ"ל להכנס בשבא °שלא בידוע[ד] על כן נשתנו כמו רְאובן בראובן וראובן כראובן לראובן מראובן המ' בצרי וכן דינה על אותיות אחהע"ר ועל שאר אותיות בחירק כי אין דרכה לשמש בשבא כמו אותיות בוכ"ל על כן נתברר כי לא נשתנה הי' שאחרי המם לשום אונס כי בעבור שהמ"ם מחברת בוכ"ל נתחברה עליהם ושמשה כמוהם[ה] כי יתכן הנעת הי' אחרי המ' בשבא שיאמר מִיְקר מִיְשועה מִיְשורון בהנעת היודי"ן כי אין המ' בשבא כמו בוכ"ל אבל נמשכה אחריהם לעשות כמעשיהם והסתירו הי' השבאית אחריה להזדוג עם הברותיה ואמרו מימי הגבעה חטאת ישראל[1] ורבים מישני אדמת עפר יקיצו[2] הי' נעלמת נחה וקודם המ' היה יְמֵי הי' בשבא °ואם היה בא על הי' אות בוכ"ל יהיה דינו בשבא[ו] וכאשר אינו על י' כמו כן כמו בְאיש ואיש כאיש לאיש אך המ' בצרי מֵאיש על כן היה דינם על הי' להשתנות מן השבא כשתבא על אות שבאית והמ' לא היה צריך להסתיר הי' שאחריה אם לא על הזווג וההבור שזכרנו. והתבונן כאשר תמצא דגש אחר אות אית"ן בע' הפעל כי בעבור נ' או בעבור י' הוא לעולם כמו הדגש שיש בְיִסַע ידור יפול יגש כי הוא בעבור נ' כי מצאנו[ז] משרשם כתובי נ'. וכאשר תראה דגש כמו במלות יצור במקבות יצרהו[3] אצק מים[4] שנמצא מהם יצר יצק[ח] יודע לך כי הדגיש בעבור הי'. וכאשר תמצא דגש במלות שלא נמצא מהם לא נ' ולא י'[ט] תדינהו מחסרי נ' כי הם הרוב כמו הַגִּיד לא נמצא בפעולתו לא נ' ולא י' נדינהו בחסרי נ' ונאמר כי שרשו נגד זולתי מלה אחת שהיא בדגש ולא מצאנו ראיה לא לנ' ולא לי' ונדינהו לי' ולא לנ'[י] והיא ותנח בגדו אצלה[5] והניחם שם[6] ששרשם ינח לפי שלא נמצא בשרשי הפעלים כפולי אות פ' וע' שנאמר ששרשו ננח בשתי נונ"ין[יא]. והצווי מן יצק יצק בו מים[7] בשקל שמור ויש חסר צק לעם ויאכלו[8] בשקל גש פגע בו[9] שהוא מחסרי הנ' ולנקבה יִצְקִי ולרבים יצְקו ולרבות יצוקנה. והמקור יָצוֹק או

[א] ב מוסי' היודי"ן. [ב] ב מוסי' יְקר ביקר ויקר כיקר ליקר מיקר. [ג] מ ב מוסי' או פעולה. [ד] מ ב שאינו ידוע. [ה] מ ב מוסי' להעלים י' אחריה. [ו] ח חסר. [ז] ב מוסי' השרשים. [ח] מ ב מוסי' בטרם אצרך (ירמיה א ה) באותי ואסרם (הושע י י). [ט] מ ב מוסי י' ידוע בשרשו. [י] מ ב מוסי' וזאת המלה לשון הנחה. [יא] מ ב מוסי' ויש מלה אחת נתבלעה בדגשות הע' ל' והיא לָקח יִקח תִקח בידוע שהיא ל' כי לא נמצא ראיה לא על נקח ולא על יקח.

[1] הושע י ט. [2] דניאל יב ב. [3] ישעיה מד יג. [4] שם מד ג. [5] בראשית לט טז. [6] ויקרא טז כג. [7] יחזקאל כד ג. [8] מ"ב ד מא. [9] ש"ב א טו.

צֶקֶת בצקת עפר למוצק[1]. איתּ"ן אֶצוֹק יצוק תצוק נצוק ודע כי כל יִצֹק שתמצא בחומש כולם רפויים כמו ויצק שמן על ראשה[2] וחבריו. והיה דינם דגש[א].

בנין פִּעֵל החזק יִצֵּב יצבה יצבו הפועל מיצב מיצבת מיצבים מיצבות והפעול מְיֻצב מיצבת מיצבים מיצבות הצווי יַצֵּב יצבו יצבי יצבנה והמקור יצב כמו הצווי יצב גבלת עמים[3] הוא מקור וממנו נלמוד הבנין וי"א שהוא מבנין הפעיל בשקל יַפֵּל יַגֵּד ואינו נופל בענין הראשון.

בנין הִפְעִיל הציב הציבה הציבו משחית אנשים ילכדו[4] [ב] הפועל הנה מציב לו יד[5] מציבה מציבים מציבות. הפעול והנה סלם מֻצב ארצה[6] מצבה מצבים מצבות. צווי הַצֵּב הציבי לך צינים[7] הציבו הצבנה הה' פתוחה. מקור הַצֵּב כמו הצווי. איתּ"ן אַצִּיב יציב תציב נציב או אַצֵּב יצב תצב נצב הצרי לחסרון י' המשך ויתכן בתוספת ה' אציבה יציבה.

בנין נִפְעַל נִצָּב לריב י"י[8] נצבו כמו נד[9] נצבה[ג] צווי הִוָּצֵב הוצבי הוצבו הוצבנה בתנועת הוי"ן בקמץ והם דגושות בעבור נ' נפעל. איתּ"ן אֶוָּצֵב יוצב [ו]ויתכן בתוספת ה' כמו אוצבה יוצבה[ד].

בנין התפעל [ו]התיצב והכן לך[10] התיצבי התיצבו התיצבנה[ה]. הפועל מתיצב מתיצבת מתיצבים מתיצבות. מקור התיצב כמו הצווי. איתּ"ן אתיצב תתיצב יתיצב נתיצב ויתכן בתוספת ה' כמו כנו.

א מ ב (בגליון) מוסי' ויצקו על העולה (מ"א יח לד)] הי' מעמדת בגעיא להורות על הי' שהיא פ' הפעל החסרה כמו ויטבו דבריהם (בראשית לד יח) ומלת כי אצק (ישעיה מד ג) הי' נבלעת וכן בטרם אצרך (ירמיה א ה) [ב חיוג] כמדומה לפי דבריו שמלת ויצקו הוא פועל עתיד וי' יצק חסרה וי' האית"ן נשארה ואבן גאנח (ב גנאה) אמר שהוא צווי כמו [כן] מן יצק ואמר יִצְקו ותדע כי אמר בראש הפסוק מלאו ארבעים כדים מים ויצקו על העלה ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו הרי לך ראיה שהיא צווי וי' מעמדת אעפ"י שאין צורך וחסרון כהעמדת מ' מִשְׁכוּ וקחו לכם (שמות יב כא) וק' קראו צום (מ"א כא יט) וש' שחרו בעדי (איוב ו כב) ודומיהם וכל לשון צווי לפאר המלה בלא צורך וכן מן ים ודרום ירשה (דברים לג כג) יאמר ירשו ומן ירא יאמר יראו ומה שאמר יראו את ד' קדשיו (תהלים לד י) עיקרו להיות יִרְאוּ ולהבדיל בינו ובין כאשר (צ"ל כי) יראו אתך המצרים (בראשית יב יב) עשו כן. ב מ ב מוסי' והניחה שם על מכנתה (זכריה ה יא) מורכב מן הִפְעִילָה ומן הָפְעלה [ב מ"ה]. ג מ ב (בגליון) מוסי' הנחמים באלים (ישעיה נז ה) אמר אבן גאנח [ב גנאח] ששרשו יחם וי' הפעל מובלעת בתוך הח' ולולא הח' היה דגש כצ' [ב כצדיק] הנצבים ושמעתי כי שרשו נחם ונ' הנפעל בתוכה ונ' השרש מובלעת בע' הפעל בשקל הנגרים ארצה (ש"ב יד יד) אשר שרשו נגר ופירשו פרחן [ב פירוש פרחון] או יתכן היות שרשו חמם בשקל אתם נארים (מלאכי ג ט). ד ב חסר. ה מ ב התיצב התיצבה התיצבו אחת בלשון עבר ובצווי וכן התיצבה לנקבה כאשר עבר וכן בצווי הזכר בתוספת ה'. ו מ ב (בגליון) מוסי' ומלת ותתצב אחתו מרחק (שמות ב ד) הי' נבלעת בין שני התוין ויורה עליו משך הת' והנעתה בצרי. והנה על דרך ויסתבל החגב (קהלת יב ה). ובדין שתהא הי' נבלעת אחר הת' השניה אך לא יוכל מפני הצ' הדגושה כי אם בהראות הי' והנה משקל ותתצב ותפתעל ומשקל ותתיצב ותתפעל. חיו"ג.

[1] איוב לח לח. [2] בראשית כח יח. [3] דברים לב ח. [4] ירמיה ה כו. [5] ש"א טו יב. [6] בראשית כח יב. [7] ירמיה לא כא. [8] ישעיה ג יג. [9] שמות טו ח. [10] ירמיה מו ד.

בנין פּוּעַל[א] יצע לרבים[1] אית״ן איצע ייצע[ב].

בנין הֻפְעַל תחתיך יֻצע רמה[2] כבר בארתי דין שניהם באשר קדמתי.

חלק רביעי מחסרי הנו״ן נסע נטע נדר נפל נטש. לעולם לא תחסר הנ׳ בפעל עבר ולא בפועל ולא בפעול[ג] ובצווי נמצאו חסרי פ׳ קומו סעו[3] מן נסע שאו אליו כפים[4] מן נשא גשו נא אלי[5] מן נגש וכן תן תנו מן נתן. ובאו מן הצוויים בשני דרכים גש פגע בו[6] בפתח ויאמרו גש הלאה[7] בסגול. ויש במקור שלם נָתוֹן תתן לו[8] הלוך ונסוע הנגבה[9] כי נשא אשא להם[10]. ויש חסר תת שאת עת לטעת[11] פתוח בעבור הע׳ לשאת את הארן[12]. אך האית״ן לעולם בהבלעת הנ׳ אֶסַע יסע יטע ידור וידרו נדרים[13] ויפלו[14] יגשו אז ידברו[15] ותגשן השפחות[16]. ויתכן להוסיף ה׳ אדרה אגשה[ד].

בנין פִּעֵל החזק כבנין השלמים נִתַּק נתקו מוסרות[17] מְנַתֵּק מְנֻתָּק אֲנַתֵּק ינתק[ה].

בנין הפעיל הגיד הגיש הפיל בכל בנינו מתחלתו עד סופו תתבלע פיה״ו בעי״נו. הפּוֹעל מגיד מגיש מפיל פעול מֻגש מגשת מגשים צווי הַגֵּש הגישי הגישו הגשנה. מקור הגש כמו הצווי כי הגד הגיד לנו[18][ו]. אית״ן אגיד אגיש יגיד יגיש ויש בצרי ובעל כנפים יגיד דבר[19] כלם חסרי נ׳ והיא בלועה בע׳. ובא מקור בשקל אחר כהנדף עשן[20] כהתוך כסף[21] וכבר פירשתיו בענין הפעיל בשלמים.

בנין נפעל הלא נסע יתרם בם[22] אף בל נטעו[23] ונקה האיש מעון[24] ונכה ומת[25] הנוני״ן הנכתבות מהנפעל ונוני השרש נבלעות בדגש אך והפשתה והשערה נכתה[26] והחטה והכסמת לא נכו[27] הנוני״ן שרש והם מבנין

[א] ה מוסי׳ יֻלַּד יֻתַּן סגור. [ב] מ מוסי׳ בנין פועל שלא נזכר פועלו כי שלח ברשת ברגליו (איוב יח ח). [ג] ב מוסי׳ אבל הי׳ תחסר כמו והיום רד מאד (שופטי׳ יט יא). [ד] מ ב בגליון מוסי׳ ואנחנו נִתַּן לך אלף כסף (שופטי׳ טז ה) בא שלא כדין כי דינו נְתֵּן. [ה] מ ב מוסי׳ כל בנינו כדרך השלמים בלא מגרעת. [ו] מ מוסי׳ גנון וְהִציל (ישעיה לא ה) דינו הַצל וכמוהו בשלמים הִמליט (שם שם) וכן שכל אדם הֶאריך אפו (משלי יט יא) דינו הַאריך בשקל גם הכלים לא ידעו (ירמיה ו טו) הִשמידם (יהושע יא יד) דינו הַשמידם הִקצות (ויקרא יד מג) דינו הַקצות.

[1] אסתר ד ג. [2] ישעיה יד יא. [3] דברים ב כד. [4] צ״ל שאי אליו כפיך איכה ב יט. [5] בראשית מה ד. [6] ש״ב א טו. [7] בראשית יט ט. [8] דברים טו י. [9] בראשית יב ט. [10] הושע א ו. [11] קהלת ג ב. [12] שמות כה יד. [13] יונה א טז. [14] בראשית ד ה. [15] ישעיה מא א. [16] בראשית לג ו. [17] ירמיה ה ה. [18] ש״א י טז. [19] קהלת י כ. [20] תהלים סח ג. [21] יחזקאל כב כב. [22] איוב ד כא. [23] ישעיה מ כד. [24] במדבר ה לא. [25] ש״ב יא טו. [26] שמות ט לא. [27] שם ט לב.

פְּעל שלא נזכר פועלו. והצווי הִנָּטַע הנסע הנטעי הנסעי הנטעו הנסעו הנטענה הנסענה. המקור הנטע כמו הצווי הנטוע כמו הנתן תנתן[1] אית״ן אֶנָּסַע אנטע ינסע ינטע תנסע תנטע ינסעו ינטעו תנסענה תנטענה.

בנין התפעל התנפל התנפלה התנפלו. הפועל מתנפל מתנפלת מתנפלים מתנפלות. הצווי התנפל כמו עבר התנפלי התנפלו התנפלנה [א]ויתכן בתוספת ה׳ התנפלה[א]. המקור כמו הצווי. אית״ן אתנפל יתנפל בצרי או בפתח ואתנפל לפני י״י[2].

בנין פֻּעל [ב]כי ארמון נֻטש[3] נטשה. אית״ן אֲנֻטש ינטש. המקור כמו הצווי.

בנין הָפְעַל[ג] הֻתַּץ הֻגַּד הגש. והמקור הגד הגד לעבדיך[4]. אית״ן אגד יגד תגד ויגד למלך מצרים[5] תנור וכירים יתץ[6] וכי יתן מים על זרע[7] דינם יְהֻנְגַּד יהנתץ יהנתן.

חלק חמישי ממהלי העין קם שב שם מהם עוברים ומהם בודדים קם שב בודדים שם נד עוברים והם קמוצי פ׳ בעבור נח להביא הע׳. לנקבה קָמָה שָׁבָה שָׂמָה הטעם בפ׳ מלעיל. ולרבים קָמוּ שָׁבוּ שָׂמוּ כמו כן מלעיל. אך שְׁבוּ בְנוּ קְנוּ שהם ממחלי הל׳ טעמם מלרע לבד אם תהיינה על מלה זעירה כמו ברושים משניר בְּנוּ לך[8] שהוא מן בנה והוא מלעיל ולא עָשׂוּ חֶסֶד[9] הטעם בע׳ עשו בעבור שהטעם בח׳ הסד. ובאו מאלה מחלי הע׳ מלרע שלא כדרכם והוא כי שמו אותי בבור[10]. ונמצאת מלה אחת מלשון בינה בבנין קל בשקל קם קמת בנתה לרעי מרחוק[11] וישמש ממנו כל הבנין בָּן בָּנָה מלעיל כמו קמה אלמתי[12] [ב]בְּנוּ בשקל קמו בָּןג בָּנָה מלרע כמו שם התואר מבינה בנים כמו מבינים בנות כמו מבינות והם בשקל קם קמים קמות[ד] והפעול יהיה בון בונה בונים בונות כמו על פי אבשלום היתה שומה[13] ומדרכיו ישבע סוג לב[14] שובי מלחמה[15] נוגי ממועד[16] ואנחנו נחליץ חשים[17] האחד חוש[ה]. וכל הפועל והפעול בפעלים הבודדים הם שם התואר עצמם כמו עומד יושב עולה יורד קם שב חש כמו עמוד ישוב קום שוב הוש[ו]. והצווי קום שוב חוש ולנקבה קומי שובי חושי

א ב חסר. ב ח חסר. ג ב חסר. ד מ מוסי׳ (כל). הקומים (מ״ב טז ז). ה ב מ מוסי׳ וכמוהו וסורי בארץ יכתבו (ירמיה יז יג) פי׳ אותם שסרו ממני [ב אמר ירמיה]. ו מ ב מוסי׳ וכמוהם חום בכבשים (בראשית ל לה) כי מלים היו (יהושע ה ה) על שם הפור (אסתר ט כו) פעול פור התפוררה ארץ (ישעיה כד יט) וכן גוש עפר (איוב ז ה) פעול לדברי בעל הפרחון גוש עפר מוגש לעפר.

[1] ירמיה לח ג. [2] דברים ט יח. [3] ישעיה לב יד. [4] יהושע ט כד. [5] שמות יד ח. [6] ויקרא יא לה. [7] שם יא לח. [8] יחזקאל כז ה. [9] שופטים ח לה. [10] בראשית מ טו. [11] תהלים קלט ב. [12] בראשית לז ז. [13] ש״ב יג לב. [14] משלי יד יד. [15] מיכה ב ח. [16] צפניה ג יח. [17] במדבר לב יז.

ולרבים קומו שובו חושו ולרבות קֻמנה שֹבנה חֹשנה והמקור שוב אשוב אליך[1] שום תשים עליך מלך[2]. אית״ן אקום יקום תקום נקום ומן בנתה לרעי[3] אבון יבון תבון נבון. וכן נמצאת מלה אחת מבנין קל ויכוננו ברחם אחד[4] השורק יורה עליו שהוא מבנין קל ואם היה בחולם אז היינו דנים אותו מבנין מרובע מן יכונן תכונן אך הוא בשורק על כן נדין אותו כמו יצודנו למדחפת[5] גד גדוד יגודנו[6]. וכן יבנה ממנו בנין כָן כַנְת כנתי כָנָה לנקבה בשקל שבה יבמתך[7] כָנו לרבים ולרבות בשקל קמו מלעיל וכן יאמר כן כנָה מלרע כי זה הפרש לנקבה בין שעברה ובין שעומדת כמו ורחל בָאה עם הצאן אשר לאביה[8] זה לשון עבר ותרגומו אָתַת שכבר באה והנה רחל בתו בָאָה[9] באותה שעה היתה באה ובעומד בו והתרגום אַתְיָא. והצווי בון בוני בונו בונָה בדגשות נ׳ הנקבות להבלעת נ׳ השרש. אית״ן אכון יכון תכון בשקל אקום יקום יכונו תכונָה בשקל תקומנה ודגשות נ׳ הנקבות לצורך נ׳ השרשא. [א]והמקור שוֹב בחולם שוב אשוב אליך[10] קום יקומו דברי[11] שום תשים עליך מלך[12] ויש שוב שנתחבר ללשון ישיבה אם שוב תשבו בארץ הזאת[13]ב. ונמצא מקור מלשון ישיבה שנתחבר ללשון תשובה אם ישוב ישבני יי׳ ירושלם[14] דאבשלוםג ואם היה ישוב תשבו או שוב ישיבני אז היה נכון. ויש מפרשים כי הם הפוכים הפ׳ לע׳ והע׳ לפ׳ אם שיוב ישיבני אם ישוב תשבו. ויתכן פירושד אחר כי כאשר אמר ירמיהו לשארית הגולה כאשר נהרג גדליה בן אחיקם כי אם שוב תשבו היה יודע כי על כל פנים ישובו למצרים ולא ישארו בארץ ישראל על כן אמר להם אם שוב כי ישובו אך תֵשבו היה להםה טוב ואבשלום כאשר אמר אם ישוב ישיבני יי׳ ירושלם יושב היה בירושלם והלך לחברון שימלוך שם ודעתו לשוב לירושלם ורמז לשני ענינים בזה וגם בזה. ודע כי בבנין קל זה ג׳ גזרות ושלשתם מבנין קל הגזרה הראשונה רב הבנין שהוא קָם שָב שָׂם כאשר הקדמנו. והשנית מֵת זֵר לֵץו שהם שם התואר והם בלשון עבר כי נמצא מת בעבר משה עבדי מת[15] למה לא אמר מָת קמוץ וכן שם התואר לֵץ זֵר למה לא אמר לָץ זָר כמו קָם שָב שהם שם התואר כמו הנני שב שבות אהלי יעקב[16] הנני קם[17]. והגזרה השלישית הבקר אור[18] כי טוב לכם[19] ולא אמר אָר טָב כמו קָם שָב ולא אמר אֵר טֵב כמו מת בצרי.

א מב (בגליון) מוסי׳ ותקח קמח ותלש (צ״ל ותקח את הבצק ותלוש ש״ב יג ח) נכתב בו״ו ותקרא בלא ו״ו להורות על ויקם וישב ותקם ודומיהם שכן דינם בו״ו והקמץ הוא במקום חטף קמץ המתחלף בשורק ברוב מקומות ובבא באתנח וסוף פסוק נהפכים לחולם בעבור הטעם היורד למטה כמו ויָמֹת הים ראה וינס (תהלים קיד ג). ב ה חסר. ג ה מוסי׳ כי אם שוב תשבו בארץ הזאת דירמיה. ד ב פתרונם. ה מ ב מוסי׳ יותר. ו מ ב (בגליון) מוסי׳ לָן מרוע אתם לנים (נחמיה יג כא) דעזרא.

[1] בראשית יח י. [2] דברים יז טו. [3] תהלים קלט ב. [4] איוב לא טו. [5] תהלים קם יב. [6] בראשית מט יט. [7] רות א טו. [8] בראשית כט ט ו. [9] שם כט ו. [10] שם יח י. [11] ירמיה מד כט. [12] דברים יז טו. [13] ירמיה מב י. [14] ש״ב טו ח. [15] יהושע א ב. [16] ירמיה ל יח. [17] לא נמצא במקרא. [18] בראשית מד ג. [19] צ״ל כי טוב לנו במדבר יא יח.

עתה אבאר לך למה נחלקו ג׳ גזרות אלו בבנין קל כי כאשר נחלקו בשלמים כן נחלקו במהלי הע׳. יש בבנין קל בשלמים ג׳ גזרות פָּעַל שמר זכר פָּעֵל חפץ יבש כבד זקן פָּעֹל יכול יגור יקוש כן קָם שָׁב מגזרת פָּעַל אבל שמר וכן מֵת זֵד לֵץ מגזרת פָּעֵל יבש כבד חפץ וכמו כן אוֹר טוֹב מגזרת פעול יכול יגור והיה דינם קָאַם מן פָּעַל או קָיֵם מָיֵת מן פָּעֵל כָּבֵד חָפֵץ טָאוֹב אָאוֹר או אָיוֹר מן פָּעוֹל יגור יקוש יכול.

בנין פִּעֵל החזק קים את דברי הפורים[1] קימו וקבלו היהודים[2]. ראיתי בני אדם שכותבין ב׳ יודין במלת קים וטעות הוא בידם וכן °כאשר כותבים[א] נכון וְקִיָּם כי בנין זה דרך אחת לו בין בשלמים בין במחלים כאשר תמצא בשמוש השלמים כן תשמש בזה.

בנין הִפְעִיל הֵקִים הֵשִׁיב היה דינם בתשלומים הִקְיִים הִשְׁיִיב בשקל הגדיל השליך בי׳ השרש ובו׳ המשך בתנועת י׳ השרש והנחת י׳ המשך כי׳ הגדיל וראו להניח י׳ השרש ולחסר י׳ המשך ושמו במקומה צרי בה׳ הפעיל אשר היא ה׳ הֵקִים למלאות הסרון י׳ המשך וכן עשו בכל מה שחסר י׳ המשך. ולנקבה הֵקִימָה השיבה השימה לרבים ולרבות הקימו השיבו. והפועל מֵשִׁיב מֵקִים המ׳ בצרי למלאות חסרון י׳ המשך והיה דינם מַשְׁיִיב מַקְיִים י׳ השרש בחירק וי׳ המשך נחה והמ׳ פתוחה. מְקִימָה מקימים מקימות וכולם דינם כאשר פירשתי. והפָּעול מוּקָם מוּשָׁב והיה דינם מוּשְׁיָב מוּקְיָם בשקל מושלך מוגדל. ומוּשָׁב שהוא פעול והוא מלשון ישיבה היה דינו מוּיְשָׁב הי׳ שהיא הפ׳ מוקדמת ומוּשָׁב שהוא מן שב הי׳ מְאֻחרת מוּשְׁיָב °והשורק שבו[ב] בעבור המשך. והצווי הָשֵׁב הָקֵם הָרֵם ויש צווי חסר ה׳ מבנין הפעיל שים כה נגד אחי ואחיך[3] שימה נא ערבני עמך[4] וכן יאמר קִים שִׁיב °כמו הָקֵם הָשֵׁב וכן שִׂים[ג] במקום השם כי אם היה מן הקל היה אומר שׂוּם כמו קוּם שוּב וכן נמצא בין תבין[5] בחסרון ה׳ הפעיל בינתי בספרים[6] דינו הבינותי מדוע אליו ריבות[7] דינו הריבות. וכן מלשון עבר °הֱבאתי הֱרמתי הֱנפתי דינם הביאותי הרמותי הניפותי[ד] הווי״ן למשך במקום הצרי שיש בה׳ למשך כמו כן וכן בבנין קל בשני דרכים בעתיד הנקבות תָבֹאנָה תְבוֹאֶינה תשבן לקדמתן[8] תשבינה לקדמתכן[9] ותשבנה הערים[10]. והצווי הָקֵם הקימי הקמנה. והמקור הָקֵם כמו הצווי הקם תקים עמו[11]. אית״ן אָקִים יקים תקים נקים אָקֵם אָשִׁיב אָשֵׁב וכן כולם ישיבו יקימו ולנקבות בשני

[א] ה בכתובים (צ״ל בִּכְתָבָם). [ב] מ ב והו״ו בהם או השורק. [ג] ב מן הקם כמו שים נא. [ד] מ ב הבאתי שתי גזרות הבאתי הביאותי הרמתי הרימותי הנפתי הניפותי השבתי השיבותי.

[1] אסתר ט לב. [2] שם ט כז. [3] בראשית לא לז. [4] איוב יז ג. [5] משלי כג א. [6] דניאל ט ב. [7] איוב לג יג. [8] יחזקאל טז נה. [9] שם שם. [10] ש״א ז יד. [11] דברים כב ד.

דרכים תְּקֻמְנָה תְּקִימֶנָה תְּרֵמְנָה תרימֶנה הקים תקימנה את נדריכם[1] ודרך אחרת ידיו תביאינה את אשי י״י[2] וכן בנין זה חסר ה׳ הפעיל בעתידים בכל בנינוא.

בנין נִפְעוֹל ג נָבוֹן נכון כי תועבת י״י נלוז[3] ויהי כל העם נדון[4] מלשון דין וכן אמרו רבותינו ז״ל דיו לבא מן הדין להיות כנדון[5] בחולם ונרוץ הגלגל אל הבור[6] ג. צווי הִכּוֹן הכון לקראת אלהיך ישראל[7] ולנקבה הבוני הכוני ולרבים הבונו הכונו ולרבות הבוּנָּה הכוּנָּה בדגשות נ׳ הנקבות לנ׳ השרש וכולם דגושי הפ׳ לחסרון נ׳ נפעל ודינם היה בתשלומים כמו השלמים הִשָּׁמֵר כן הִבָּוֵן הִכָּוֵן ההאי״ן בחירק ס והכ׳ והב׳ד בקמץ ותנועת הע׳ בצרי שהם הווי״ן. והמקור כמו הצווי הִכּוֹן הִבּוֹן. אית״ן אֶכּוֹן יכוןה תכון נכון. ואם הפ׳ אות אחהע״ר שאינם מקבלות דגש אות האית״ן תהיה בצרי כמו בתפשם בך בכף תרוץ[8] כאיש אשר יעור משנתו[9]. ויש מי שאמר כי נֵעוֹר ממעון קדשו[10] הנ׳ נ׳ נפעל ס ובעבור שנמנע דגשות הפ׳ על כן הנ׳ בצרי והוא מבנין נפעל ו ונתחלף תנועת הקמץ לצרי כדרך התחלפות התנועות וזה בעבור הע׳. וי״א כי הנ׳ של נֵעוֹר שרשו מן נערו כגורי אריות[11] ומלשון רבותינו שאמרו חמור נוער[12]. ואם תאמר כי נעור ממעון קדשו על הקדוש ברוך אומר כן נמצא לאריה בשתי לשונות שאגה לו כלביא[13] ואמר נערו כגורי אריות[14] וכן אמרו י״י מציון ישאג[15] ואמר כי נעור ממעון קדשו[16] והוא מגזרת פָּעוֹל כמו ולא יכל יוסף[17] וכמו כן בעבור הע׳ נתחלפה התנועה.

בנין התפעל. בא ממנו בהתחלפות ת׳ התפעל בט׳. וילכו ויצטירו[18] מלשון וציר בגוים שלח[19] ציר אמונים[20] הִצטידנו אתו מבתינו[21] מן צֵדָה לא עשו להם[22] ששרשו ציד בשקל שיבהז וכאשר יתחברו צֵדָה שֵׂבָה לכנויים יאמר צֵדָתוֹ שֵׂבָתוֹ ולא תורד שיבתו בשלם שאל[23] ח אך שֵׁנָה דֵעָה עֵצָה

א מ ב (בגליון) מוסי׳ [ב בנין הפעיל] יגיל ישיב ישים יריב ולא נמצא בהם בנין קל כי לא תאמר יגול ירוב כאשר תאמר יקום וככה ישתנו הצווי והמקור כי יאמר שים שית ריבו באמכם (הושע ב ד) שיתו לבכם (תהלים מח יד) שים נא (בראשית כג ב) והמקור לריב לשית לגיל מן קם שב יאמר אחרי שובי (ירמיה לא יט) ליום קומי לעד (צפניה ג ח) ומן שת רב שם יאמר למען שיתי (שמות י א) ריבי בכל מוצאיהם ישתנו. ב מ ב נפעל. ג מ ב (בגליון) מוסי׳ נמולים (בראשית לד כב) מורכב מן בנין נפעל מבעלי הנ׳ והשניים מן מל ומן נמל. ויש אומרים שהוא שם התואר בשקל גבורים להיות נמולים על משקל נפעולים כמו שאמרו נחתום בטבעת המלך. ד מ ב והפאין. ה מ ב לא יכון אדם ברשע (משלי יב ג). ו ב חסר. ז מ ב מוסי׳ כי אינם חסרי י׳ לעולם. ח מ ב מוסי׳ את צידת העם (צ״ל את צדה העם שופטים ז ח).

[1] ירמיה מד כה. [2] ויקרא ז ל. [3] משלי ג לב. [4] ש״ב יט י. [5] בבא בתרא קיא. [6] קהלת יב ו. [7] עמוס ד יב. [8] יחזקאל כט ז. [9] זכריה ד א. [10] שם ב יז. [11] ירמיה נא לח. [12] ברכות ג. [13] ישעיה ה כט. [14] ירמיה נא לח. [15] עמוס א ב. [16] זכריה ב יז. [17] בראשית מה א. [18] יהושע ט ד. [19] עובדיה א א. [20] משלי יג יז. [21] יהושע ט יב. [22] שמות יב לט. [23] מ״א ב ו.

כאשר יתחברו לכנויים יסור הנח שבין הע׳ והל׳ כי אינם שרש ויאמרו שְׁנָתִי שְׁנָתוֹ עֲצָתִי עצתו ומן דֵעָה דַעְתִּי דעתו בעבור הע׳ אך שיבה צידה לא יסור בעבור כי הי׳ הוא הע׳[א]. הִצְטַיֵּד הצטידה הצטידו הצטיר הצטירה. הפועל מִצְטַיֵּר מצטירת מצטיד מצטידת. הצווי הצטיר הצטירי הצטירו הצטירנה הצטיד הצטידי הצטידו הצטידנה. המקור הצטיר כמו הצווי. אית״ן אצטיד יצטיד אצטיר יצטיר או אצטירה אצטידה בתוספת ה׳[ב].

בנין הֻפְעַל[ג] הוקם על[1] הושב כספי[2] ובמשקלו מן ירד הורד מצרימה[3] אך הו׳ בהוקם למשך השורק וק׳ הוא הפ׳ והו׳ בהורד היא הפ׳ בעבור י׳ ירד ואם באו בתשלומים יהיו הוקם הורד הוּקַּם הוּרַד בשקל הֻשְׁלַךְ. ודע כי הוקם הורד שניהם פתוחים כי כן [ד]דרך הורד פתוחה הר׳ כי אם היה בתשלומו כמו הוּפְעַל היה הוּרַד הר׳ פתוחה וכן כאשר יאמר הוּקַם הק׳ בשבא והי׳ פתוחה ואם חזרה הק׳ מן השבא לפתח לא הפסידה כלום לא ירדה כי עלתה.

והמקור הֻקַם הוּקַם מסברת הגד הגר[4] אית״ן אוקם יוקם יוקמו תוקמנה.

בנין מְרֻבָּע כונן כאשר כונן להשחית[5] ולנקבה כוננה כוננו לרבים ולרבות. והבנין הזה שלם בכל פעלתו ואין בודד במועדיו כי כלם יש להם פָּעוּל ופוֹעֵל. על כן טעו המפרשים על כן לא תרומם[6] כענין לא תְרוֹמְמֵם[ה] כי אינו כן אלא לא תרומם לחלק יגיד לאותם שיגידו דברי חלקות לרעים. הפוֹעֵל מכונן משובב מקומם אות הכפל אינו שרש בהם כי אם תוספת לעשותו מרבע כי אין שרש מכונן כנן ולא שרש מקומם קמם כי אם קום כון. ויש מבנין זה הרבה מבעלי הכפל כמו מסובב מגולל הו׳ משך ושרשם סבב גלל ואינו כמו מקומם והבריו כי הווין שרש והם עיני הפעלים והאות הכפולה תוספת. ויש מלות שלא נוכל לדין מאיזה הם כמו ורומם תחת לשוני[7] יתכן מן רם ונשא[8] ירומו סלה[9] כמו יקומו ויתכן היותם מבעלי הכפל מן רמם כי נמצאו מהם בדגשות המ׳ בעבור מ׳ אחרת כמו הרמו מתוך העדה[10] רמו מעט[11] שהוא בשקל וימררוהו ורבו[12] ששרשו רבב. והפָעוּל מכוֹנָן מרומם. והצווי כונן כמו פעל עבר כונני כוננו לרבים כוננה לנקבות ברגשות נ׳ הרבות בעבור נ׳ שהיא תוספת הכפל. המקור כונן תכונן כמו עבר וצווי. אית״ן אכונן יכונן תכונן נכונן. ויש מורכבים מבנין זה ומן התפעל יתבונן יתכונן יתקומם וכל בנין זה אינם חסרי ו׳ וכולם חלומי פ׳. ויש מזה פוּעַל שלא נזכר פועלו כוּנַן פתוח כוננה ביום הבראך כוננו[13]

א ב מוסי׳ ויאמר מן הצטידנו. ב מ ב מוסי׳ ועוד לא מצינו במקרא במחלי הע׳ מבנין זה אלא מה שזכרנו. ג ב הָפְעַל. ד ב דינם הורד פתח. ה מ תתרומם. ב תְּתְרוֹמֵם. ו מ ב מוסי׳ בדמות עבר.

[1] ש״ב כג א. [2] בראשית מב כח. [3] שם לט א. [4] יהושע ט כד. [5] ישעיה נא יג. [6] איוב יז ד. [7] תהלים סו יז. [8] ישעיה ו א. [9] תהלים קמ ט. [10] במדבר יז י. [12] איוב כד כד. [12] בראשית מט כג. [13] יחזקאל כח יג.

וכן חוֹלֵל הן בעון חוללתי[1] באין תהמות חוללתי[2] ומזה שלא נזכר פועלו שמש זרחה ונודד[3] והוא מבעלי הכפל אך חוללתי מלשון חיל וכן [ט]חולל אילות תשמר[4] [א] מחוללת תנין[5] הווי״ן עיני הפעלים והלמדי״ן האחרונות תוספת הכפל בבנין מְרֻבַּע.

חלק ששי ממחלי ל׳ הפעל עשה בנה קנה עלה פנה לזכר [ב] ולנקבה עשתה בנתה פנתה קנתה התוין במקום הלמדין שהם ההאי״ן והה׳ לנקבה בשקל שמרה אכלה. ויש מקומות שתבא י׳ במקום ה׳ חסיה נפשי[6]. דליו שוקים מפסח[7] בשקל שמרו. וכן עשו בנו קנו דינם עשיו בניו קניו כי כבד עליהם לאמר עשהו בנהו קנהו. וכן עשיתי בניתי קניתי פניתי היודי״ן שלאחרי הע׳ הם במקום ה׳ שהיא הל׳ ודינם בתנועת הי׳ עָשִׂיתִי בָּנִיתִי קָנִיתִי בשקל שָׁמַרְתִּי פעלתי וכן עָשִׂינוּ בשקל פָּעַלְנוּ. הפועל עוֹשֶׂה בוֹנֶה קוֹנֶה עוֹלֶה לזכר ולנקבה עוֹשָׂה בוֹנָה קוֹנָה פוֹנָה בחסרון הל׳ כי ההאין הנכתבות הם לנקבות והיה דינם עוֹשִׂיָּה בוניה פוניה קוניה בשקל שלמה אהיה כעטיה[8] [ג] וכן על אלה אני בוכיה[9] המיה היא וסוררת[10] [ט]המ׳ והכ׳ בחירק [ד] ואחדים הם. עושים בונים קונים עולים לנקבות עושות בונות קונות עולות דינם היה עוֹשִׂיִּם עוֹשִׂיּוֹת וכן כלם בשקל שומרים שומרות. והפעול עשוי בנוי קנוי עשויה בנויה קנויה עשויים בנויים קנויים עשויות בנויות קנויות. והצווי בְּנֵה בני בנו בְּנֶינָה ודינם בְּנִיִי בְּנִיוּ בשקל שמרי שמרו בְּנֶינָה דינו בְּנַיְנָה בשקל קְרַבְנָה[ה]. והמקור בנֹה בניתי בית זבול לך[11] וגזרה אחרת עשות בנות קנות עלות בהר[12]. וטועה האומר מן ועדית עדי[13] לעוד נזם כי היה לו לומר לעדות[ו]. ובא מהם בחלוף י׳ אית״ן והטאתם מלפניך אל תמחי[14] כמו תמחה את זכר עמלק[15] [ז] וכמוהו צור ילדך תשי[16] הי׳ הוא הל׳ ודינו תְּנַשֶּׁה בתשלומו כמו כי תבנה בית חדש[17] אך חסרו הג׳ שהיא הפ׳ ושמו

[א] מ ב יחולל אילות. [ב] מ ב (בגליון) מוסי׳ הרה ללת (ש״א ד יט) יתכן לומר שני פנים שיהיה עקרו ללה ועניינו לנקבה על משקל דוה כלה יפה והת׳ במקום ה׳ כמו ושכרת ולא מיין (ישעיה נא כא) אם אתן שנת לעיני (תהלים קלב ד) מאת ומאריך לו (קהלת ח יב) על כן נפתח הל׳ כי נדמה [ב נראה] לדבקות או יהיה פועל עבר לנקבה והיה ראוי להיות ללתה ובאה על דרך ועשת את התבואה (ויקרא כה כא) והרצת את שבתתיה (שם כו לד) או הוא שם דבר מבעלי הכפל על משקל לבס [ב לָבַן] מרון בן גאנח [ב בן גנאח]. [ג] מ ב מוסי׳ פוריה וענפה (יחזקאל יט י). [ד] מ ב צופיה הליכות ביתה (משלי לא כז) כגפן פוריה (תהל׳ קכח ג) [ב על אלה אני בוכיה] הכף של בוכיה בחירק. [ה] מ מוסי׳ אם תבעיון בעיו (ישעיה כא יב) דינו בְּעָיוּ אך לפי שהוא באתנח נשתנה לקמץ כאשר עשו בשלמים ואם לא חדלו (זכריה יא יב) החרשים שמעו (ישעיה מב יח). [ו] מ ב מוסי׳ על משקל לעשות. [ז] מ ב מוסי׳ קול מלאכה (נחום ב יד) ה׳ במקום י׳ תחלואיכי חייכי.

[1] תהלים נא ז. [2] משלי ח כד. [3] נחום ג יז. [4] איוב לט א. [5] ישעיה נא ט. [6] תהלים נז ב. [7] משלי כו ז. [8] שה״ש א ז. [9] איכה א טז. [10] משלי ז יא. [11] מ״א ח יג. [12] שמות יט יג. [13] יחזקאל כג מ. [14] ירמיה יח כג. [15] דברים כה יט. [16] שם לב יח. [17] שם כב ח.

תמורת הדגש שהיה דינו כדינו[א] חסרי נ׳ נח כמו שמפורש במלת ויזד יעקב נזיד[1] וכן תנו ציץ למואב כי נצא תצא[2] צ׳ תצא היה דינו דגש להבלעת הנ׳ ונחלף לנח ונצא תצא פירושו עוף תעוף °מן והסיר את מראתו בנצתה[3] ומן נצו נם נעו[4] [ב]. ואם תאמר הרי ת׳ תשי בסגול והיא תנועה קטנה °ושמה פתח קטן[ג] ואינה[ד] מביאה נח דע כי עמה טעם שמושכת ומארכת הת׳ לתנועה[ה] גדולה והיא אתנחתא. אית״ן אבנה יבנה תבנה נבנה יַעשה פתוחה הי׳ בעבור הע׳ וכן יעלה יחנה. ויש כאשר יהיה יַעֲלֶה מן הקל יהיה בודד מן עלה וכן כאשר יהיה עובר °יהיה מן הפעיל[ו] כמו אלף עלות יעלה שלמה[5] ונקודם אחד וכן ויעל משה מערבת מואב[6] ויעל עלת במזבח[7] ויעל משה דינו היה בחירק וַיֶעֶל לולי העין בשקל ויבן ויפן, ויעל עולות היה דינו וַיֶעֶל הי׳ בסגול כמו ויפן זנב אל זנב[8] שהוא מן הפנה אחרים ויקש את ערפו[9] מן הקשה וירב בבת יהודה[10] מן הרבה ויגל את שארית ישראל[11] מן הגלה ובה׳ היה דינם וַיַפְנֶה ויקשה וירבה היודין בפתח להורות על בנין הפעיל כמו יגדיל ישליך וכאשר חסרה הה׳ חזר הפתח הגדול לפתח קטון שהוא סגול[ז] אך בבנין קל כאשר חסרו הה׳ נקדו אות ית״ן בחירק וגעיא עמו להאריך התנועה למלאות החסרון כי במלת יבנה שני נעים ושני נחים וכן במלת יִבֶן ב׳ נעים וב׳ נחים הי׳ שהיא בחירק נעה והגעיא שבה מביאה נח והב׳ נעה והנ׳ נחה. והא׳ בבנין קל לעולם בצרי להורות על בנין קל כמו ואפן וארד מן ההר[12] °ות׳ ותרף[13][ח] כמו ותבן צר מצור לה[14] °שהוא בחירק וגעיא[ט] וכן ויעל שהוא מן הקל דינו היה בצרי או בחירק וגעיא. והפעול כאשר יסמך יהיה בשבא כמו בזוי עם[15][י] ובמוכרת בזוי אתה מאד[16] שְׁתֻם שְׁתֻם העין[17]. ויש בלשון רָאָה וַיַרְא לשון ראייה ובא מלשון כבד וַיַרְא אתם את בן המלך[18] כמו וַיַרְאֶה הי׳ בפתח. ויש מהמדקדקים שאמרו[יא] כי וַיַרְא °שהוא מבנין קל כמו ויראה היוד בחירק[יב]. ולא נמצא בשאר אותיות אית״ן זולתי בי׳ שנמצא וַיַרְא ולא נמצא וָאַרְא וַתַּרְא וַנַּרְא כי אם וַתֵּרֶא וָאֵרֶא וַנֵּרֶא כולם בסגול ומה שלא נמצא לא יאמר כי אם הנמצא בלבד. וכן אמרו כי נמצא וַיִשְׁתַּחוּ ולא נמצא וָאֶשְׁתָּחוּ

[א] מ ב כדרך כל. [ב] מ ב מן נוצא. [ג] מ ב חסר. [ד] מ ב ואתה. [ה] מ ב יותר מתנועה. [ו] ב הוא מן המפעילים. [ז] מ ב מוסי׳ הוסיפו לה אומץ געיא תחת הי׳. [ח] מ ב ותלך ותתע (בראשית כא יד) [צרי] בת׳ כמו וַתֵּתַע בחירק וגעיא. [ט] מ ב חסר. [י] מ ב מוסי׳ כמו שאמרנו בשלמים מן שמור קמץ יאמר שְׁמוּר בשבא וכן מן זָכוּר יאמר זְכוּר. [יא] מ ב אומר. [יב] ה מבנין קל כמו וַיַרְאֵה שנמצא במקרא בפתח.

[1] בראשית כה כט. [2] ירמיה מח ט. [3] ויקרא א טז. [4] איכה ד טו. [5] מ״א ג ד. [6] דברים לד א. [7] בראשית ח כ. [8] שופטים טו ד. [9] ד״ה ב׳ לו יג. [10] איכה ב ה. [11] צ״ל ויגל את ישראל מ״ב יז ו או ויגל השארית ד״ה ב׳ לו כ. [12] דברים ט טו. [13] אולי צ״ל ותרב בראשית מג לד. [14] זכריה ט ג. [15] תהלים כב ו [16] עובדיה א ב. [17] במדבר כד ג. [18] מ״ב יא ד.

וַתִּשְׁתָּחוּ לזכר לנוכח וַנִּשְׁתָּחוּ על כן לא נאמר אלא מה שנמצא אלא אם יוסיף ה׳ יתקן הלשון כמו וָאֶשְׁתַּחֲוֶה וכן כולם. ואין דעתי נוטה לזה כי אם נמצא מאותיות אית״ן ונזרה[א] אחת אחריה רעותיה מובאות באותה גזרה. וכבר ביארתי לך היאך נשתוו וירא שהוא מן ראה עם וירא שהוא מן הֶרְאָה באותיות ובנקוד אך הענין יפריד ביניהם ויורה עליהם וכן נשתוו באותיות ויעט כמעיל קנאה[1] כמו ויעט בהם[2] דנבל הכרמלי אך נקדתם איננה שוה כי ויעט כמעיל פתוח כולו כמו ויעש ויען ששרשם עשה ענה עטה ויעט בהם ממחלי הע׳ והי׳ קמוצה ולולי הע׳ היה כמו וַיָּקָם וישָׁב אך דרך הע״ר כך כמו ותהש על מרמה רגלי[3] שהת׳ קמוצה והה׳ פתוחה ולולי הה׳ היה כולו קמוץ כמו ותקם[ב] ותשב וכן ותסר בגדי אלמנותה[4] ויסר נח את מכסה התבה[5] שהם עוברים ומבנין כבד שוים עם וַיָּסַר אליה האהלה[6] ויסר לראות את מפלת האריה[7] שהם בודדים ומבנין קל וכולן נִקוּדם אחד הוא העוברים והבודדים והענין יורה עליהם. כי הבודדים מן סָר כמו קם שב והיה דינם וַיָּסָר בקמצות כמו וישב ויקם[ג] והעוברים[ד] מן הֵסִיר ודינם היה וַיָּסֶר בשקל ויקם משה את המשכן[8]. ותדע ותשכיל ממוצא דבר כי מי אשר לא יבין מה יש בין בודד ובין עובר ואיזהו עובר ואיזהו בודד לא נתקימה לשונו בידו ואפילו ידע כל הדקדוק כי עליו כל כבודו תלוי כי הרבה מלות תמצא שהם משרש אחד ומבנין אחד והאחד בודד והאחד עובר כמו נָטָה שנמצא ממנו בודד ונמצא ממנו עובר הבודד[ה] ויט אליה אל הדרך[9][ו] והעובר[ז] ויט אהלו עד אלון[10] הם בצרי ומבנין קל אך מבנין כבד ויט את לבב ישראל[11] אל תט לבי לדבר רע[12] ויט עלינו הסד[13] הם פתוחים כי הם מן הטה ועוברים וכן בשלמים נמצא עובר ובודד הבודד ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה[14] ופרעה הקריב[15] והעובר והקריב את עולתו[16]. והרבה בני אדם טבעו במצולת הפתיות אשר לא הכירו דרך האמת ולא ידעו בחור בטוב בדברם בבודדים כמו בעוברים. כמו האומר בתפלתו בנשמת כל חי[ח] מקיץ רדומים כי כל הקיץ מקיץ שבמקרא כולם בודדים ומי יתן והיו מקיצים משנתם בראותם כי כולם בודדים לא הקיץ הנער[17] אין רואה ואין מקיץ[18] ורבים מישני אדמת עפר יקיצו[19] עד בלתי שמים לא

[א] מ ב בגזרה. [ב] מ ב מוסי׳ ועוד מצאנו שרש אחר מעיל צדקה יעטני (ישעיה סא יא) בשקל יעצני ששרשו יעץ שרשו יעט. [ג] מ ב מוסי׳ ויסר ותסר שהם עוברים הם. [ד] מ ב חסר. [ה] מ ב מוסי׳ כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה (מ״א ב כח). [ו] מ ב מוסי׳ שהוא בצירי והוא בנין קל ובודד. [ז] מ ב מוסי׳ אין נטה עוד אהלי ומקים יריעותי (ירמיה י כ) עובר וכן. [ח] מ ב חסר.

[1] ישעיה נט יז. [2] ש״א כה יד. [3] איוב לא ה. [4] בראשית לח יד. [5] שם ח יג. [6] שופטים ד יח. [7] שם יד ח. [8] שמות מ יח. [9] בראשית לח טז. [10] שופטים ד יא. [11] צ״ל ויט את לבב כל איש יהודה ש״ב יט טו. [12] תהלים קמא ד. [13] עזרא ט ט. [14] בראשית יב יא. [15] שמות יד י. [16] צ״ל והקריב את קרבנו במדבר ו יד. [17] מ״ב ד לא. [18] לא נמצא במקרא. [19] דניאל יב ב.

יקיצו[1] וכן העירה והקיצה למשפטי[2] העירה אחרים והקיצה אתה וכן הוא אומר הקיצה אל תזנח לנצח[3] ואין הפרש בין עורה והקיצה כי שניהם בודדים אך העובר מן עורה יעיר לי אזן[4] מעיר ויעירני כאיש אשר יעור משנתו[5]. ועוד נמצא מבנין קל מלשון העיר עובר כמו לא אכזר כי יעורנו[6] ענינו יעור אותו בשקל יצודנו למדחפת[7]. ואם תאמר למה לא נאמר מן הקיץ הקיץ אחרים °פַּיִיט אַבְלֵייר ב״לא הרי נתברר כי שתי לשונות הם במקרא אחת שהוא עצמו הישן כמו מֵקִיץ ואחת במעיר אותו משנתו כמו שנמצאו שתי לשונות בענין ב שתייה והשקאה כי השותה הוא השותה מים או יין והמשקה הוא הנותן לו לשתות ולא תוכל להחליפם לאמר מלשון שתייה הַשְׁתֵּנִי אלא הַשְׁקֵנִי ולא יאמר מַשְׁתֶּה אלא מַשְׁקֶה ולא שָׁקִיתִי שקית במקום שתיתי שתית הרי שתי לשונות מועדות ג בלשון עבר אחת לשותה ואחת למשקה וכן שתי לשונות אחת למקיץ שהוא הישן ואחת למעיר אותו משנתו. ועוד שנית טועים באמרם רְדוּמִים כמו שטועים במקיץ כי רדומים אין בעברי אלא נרדמתי על פני[8] מה לך נרדם[9] אין בזה הלשון לא רָדַם רוֹדֵם רָדוּם רדומה רדומים רדומות ולא אֶרְדַּם °כמו שאמר אחד הפייטים ביוצר של הנוכה ד יִרְדַם תִּרְדַּם בשקל תִּפְעַל ולא אֶרְדוֹם ירדום בשקל אֶפְעוֹל אשמור ישמור כי אם מבנינו הנודע ה וישכב וַיֵּרָדַם[10] ולולי הרי״ש היה דגוש כמו ויגדל הילד ויגמל[11] והיה להם לומר מעורר ישנים ומעיר נרדמים. ועוד שלישית טועים שאומרים מֵשִׂיחַ אלמים כי המשיח הוא הדובר עצמו כמו °משיח לפי תמו[12] ישיחו בו[13] אשיחה בפקודיך[14] כמו ואדברה בעדתיך[15] ז ויש אומרים מַשִּׂיחַ השין בדגש וזה רע ומר מכלם כי אז לא יהיה מלשון שיחה כי אם משרש נָסַח כמו יחתך ויסחך מאהל[16] בית גאים יסח י״י[17] ונסחתם מעל האדמה[18] משמרת הבית מסח[19] בשקל מטע י״י[20] מפל בר[21] שהם מן נטע ומן נפל ח. ועתה דע ט כי מה אשר הוסיפו בנשמת כל חי סומך נופלים. וזוקף כפופים °פוקח עורים י ומתיר אסורים אין זה בסדר הגאונים כי כבר ברכנו בברכות בתחלה °אלו הברכות ומה צורך לשנותם יא.

א מ ב חסר. ב מ ב בלשון. ג מ ב מודעות. ד מ ב חסר. ה מ מוסי׳ וטעה האומר שם בנימן צעיר רדם (תהלים סח כח) מלשון תרדמה כי ענינו רודה בהם וכן. ו מ ב חסר. ז מ ב מוסי׳ והם רפויים. ח מ ב מוסי׳ ועוד אמרו אלמים הל׳ ברפה וטוב להם שיאלמו ולא ירפו החזק כי מלשון הדגש הוא שמא יאמרו כי הנה אמר הכתוב מן עִוֵּר הדגוש עורים ברפה ואין זה טענה כי אם דבר הנביא והוא ידע העקר איך הוא ולמה ישנה דברי הנביא שאמר כי כלם כלבים אלמים (ישעיה נו י) דגש הלמד וכן ירפו כל הדגושים שהם בשבא בשרו מיום אל יום ישועתו (דה״א טז כג) שהוא חזק. ט מ ב מוסי׳ לך. י מ ב חסר. יא ה חסר.

[1] איוב יד יב. [2] תהלים לה כג. [3] שם מד כד. [4] ישעיה נ ד. [5] זכריה ד א. [6] איוב מא ב. [7] תהלים קמ יב. [8] דניאל ח יח. [9] יונה א ו. [10] שם א ה. [11] בראשית כא ח. [12] גטין כ״ח: [13] תהלים סט יג. [14] צ״ל בפקודיך אשיחה תהלים קיט טו. [15] שם קיט מו. [16] תהלים נב ז. [17] משלי טו כה. [18] דברים כח סג. [19] מ״ב יא ו. [20] ישעיה סא ג. [21] עמוס ח ו.

בנין פִּעֵל כִּסָּה גִּלָּה עִנָּה צִוָּה בִּלָּה בשרי[1] לזכר בִּלְּתָה לנקבה °בִּלּוּ לרבים ולרבות ודינם בליו[א] הפועל °מְבַלֶּה מבלָּה מבלים מבלות[ב] פעול °מבוּלֶּה מְבֻלָּה מְבֻלִּים מְבֻלּוֹת ודינו מְבֻלָּיָה[ג] והצווי °בַּלֵּה בלי בלו בלינה[ד] ויתכן חסר[ה] °כאשר נכתבו[ו] והמקור[ז] כמו הצווי[ח]. °לנקבה כִּסְּתָה צותה לרבים ולרבות כסו גלו ענו חסרי למ״ד ודינם כסיו גליו עניו. והפועל מְכַסֶּה מגלה מענה מגלָּה מגלים מגלות מענה מענים מענות. הפעול מְעֻנֶּה מְעֻנָּה מְעֻנִּים מְעֻנּוֹת. הצווי עַנֵּה עַנִּי ענו ענינה גַּלֵּה גלי גלו גלינה. והמקור כמו הצווי. הפעול מְכֻסֶּה מְכֻסָּה מכסים מכסות בחסרון הל׳ כי הה׳ לנקבות ודינו מְכֻסָּיָה בשקל מְגֻדָּלָה והצווי כַּסֵּה גַּלֵּה כַּלֵּה כסי כסינה כלי כלינה כסו כלו מעשיכם דבר יום ביומו[2] ויתכן חסר כַּס גַּל צו כַּל בַּל והמקור כַּסֵּה גַּלֵּה כמו הצווי אם ענה תענה את בנותי[3] וגזרה אחרת יום ענות אדם נפשו[4] השכח חנות אל[5] ויהי ביום כלות משה[6] כסות צוות[ט]. ואין גלותי את חרפת מצרים[7] מלשון גִּלָּה אעפ״י שנמצא גל מעלי חרפה ובוז[8] [י] כי אם היה ממנו היה אומר גִּלִּיתִי כמו כסיתי צויתי אך גלותי משרש גלל בשקל סַבּוֹתִי דלותי קלותי ואם תאמר מקור הוא כמו צוותו ענותו צוותי ענותי אם היה כן היה הטעם בת׳ וזה הטעם בל׳ היום גלּוֹתי. אית״ן אֲכַסֶּה יכסה אצוה יצוה ובחסרון ה׳ אכס יכס אצו יצו י״י אתך[9] [יא] אגל יגל כמו אגלה יגלה אען יען כמו אענה יענה אכל יכל כמו אכלה יכלה אבל יבל כמו אבלה יבלה. ויאמר כמו כן אֲבַךְ יבך תבך נבך כמו אבכה מן רחל מבכה על בניה[10] נשים מבכות את התמוז[11] וכן אֲפַךְ יפך תפך נפך מן והנה מים מפכים[12] וכן אֲרַץ ירץ תרץ נרץ מן בניו ירצו דלים[13] וכן בצווים בַּךְ פַּךְ רַץ כמו גל כס צו. ולרבים כסו גלו בנו פנו כלם חסרים כי דינם כסיו גליו בניו פניו בשקל דִּבְּרוּ גדלו. ודע כי יש הפרש במחלי הל׳ האלה בין בעלי הה׳ ובין בעלי הא׳ בעלי הה׳ סלה כל אבירי[14] כלה כסה שמים הודו[15] כולם קמוצי הע׳ ובעלי הא׳ תחת אשר קנא לאלהיו[16] וחטא את הבית[17] כולם בצרי בשקל דִּבֵּר ושבר. והפעול מבעלי הה׳ מְעֻנֶּה מגלה מצוה מכסה בצרי ומבעלי הע׳ מְדֻכָּא

[א] מ ב לרבים ולרבות כסו גלו חסרי ל׳ ודינם גליו כסיו. [ב] כן ב מכסה מצוה דינם מכסיה מכסיים מכסיות. [ג] מ ב מְכֻסֶּה לזכר מכֻסָּה לנקבה בחסרון הל׳ כי הה׳ לנקבות ודינם מכוסיה בשקל מגודלה מכוסים מכוסות מגולים מגולות חסרים. [ד] ב כסה גלה ענה כסי כסו כסינה כלה כלי כלו כלינה. [ה] מ ב מוסי׳ כס גל צו גל כל ען. [ו] מ ב חסר. [ז] מ ב מוסי׳ כסה גלה. [ח] מ ב מוסי׳ אם ענה תענה אתו (שמות כב כב) וגזרה אחרת יום ענות אדם נפשו (ישעיה נח ה) כסות גלות צוות. [ט] מ ב חסר. [י] מ ב מוסי׳ דומה לגלותי את חרפת. [יא] מ ב מוסי׳ ואצו אתכם (דברים ג יח).

[1] איכה ג ד. [2] שמות ה יג. [3] צ״ל אם ענה תענה אתו שמות כב כב. [4] ישעיה נח ה. [5] תהלים עז י. [6] במדבר ז א. [7] יהושע ה ט. [8] תהלים קיט כב. [9] דברים כח ח. [10] ירמיה לא טו. [11] יחזקאל ח יד. [12] שם מז ב. [13] איוב כ י. [14] איכה א טו. [15] חבקוק ג ג. [16] במדבר כה יג. [17] ויקרא יד נב.

מעונותינו[1] בקמץ. וכן בבנין קל נפרדו בעלי הה׳ מבעלי הא׳ אראֶה אבנֶה אקנֶה ומן הא׳ אקרָא אמצָא אשָא. ובעבר לרבים עשו בנו קנו פנו מצאו קראו נשאו. והפעול עשוי בנוי קרוא מצוא אני קרוא לה עם המלך[2]. ובאית״ן יש נכתבים בא׳ ° ואינם קמוצים[א] ישנא הכתם הטוב[3] כמו יבנה יקרה ומבעלי הא׳ יקרָא ימצָא. וכן נִסָה עלינו[4] בה׳ ונקרא כמו בעלי הא׳ קרָא מצא וכן הנסה דבר אליך הלאה[5] כתוב בה׳ ונקרא כדין בעלי הא׳ כמו ישא י״י פניו אליך[6] נשא לבבנו[7] ודין הנסה דבר להיות כתוב בשין ופירושו אם נשא דבר אליך ידעתי כי תלאה כי טורח יהיה לך אך מי יוכל לשתוק ולעצור במליו. וכן בבנין הפעיל נפרדו בעלי הא׳ מבעלי הה׳ כי מבעלי הא׳ יאמר המציא המציאו אליו לנתחיה[8] ומבעלי הה׳ יאמר הרבה הפנה[ב].

בנין הִפְעִיל הִרְבָּה הפנה הֶראה בסגול ובחירק שוים ולנקבה הרבתה להתפלל אל י״י[9] הפנתה לנוס[10] לרבים ולרבות הרבו הפנו. והפועל מרבה מפנה[ג] מרבים מפנים ומבעלי הא׳ משגיא לגוים ויאבדם[11] ולנקבה מרבה מפנה מרבות מפנות. והפעול מֻרבה מֻפְנֶה או מָֻרבה בחטף קמץ כמו מָֻפנה דיחזקאל[12] ולנקבה מֻרְבָּה מפנה הה׳ לנקבה והל׳ חסרה דינו מֻרביה מפניה בשקל מֻגְדָּלָה מֻרבים מרבות מפנים מפנות. הצווי הרבה[ד] הרבו הרבי הרבינה הפנה הפנו הפני הפנינה. והמקור הרבה העצים[13] כמו הצווי או הרבה בקמץ הרבה ארבה את זרעך[14] או הרבות הראות התוים למד״י הפעלים במקום ההאין והווי״ן למשך. ויש צווי בהסרון הל׳ הרף ממני ואשמידם[15] הרב כבסני מעוני[16]. ויש מקור הרב להעלותם משאת העיר[17][ה]. וכאשר תבא האות בכל״ם על המקור יאמר להרבות להראות העמים והשרים את יפיה[18] בהראות כהראות מהראות ויש ° חסרי הה׳ס לנחתם הדרך[19] לראתכם בדרך[20] ° לצבות בטן ולנפל ירך[21] לשמד מעזניה[22] ולשבית

א מ ב ומקראם כמו בעלי הה׳. ב מ ב (בגליון) מוסי׳ ובמלאת הימים האלה (אסתר א ה) מלה זו נכתבה בא׳ ונקראת בה׳ כדין כל בעלי הה׳ בסופם כמו בעשות בבנות כן אתה קורא בְמַלֹּות ובעבור כי זאת המלה נשתמשו בה בשני ענינים בה׳ בסופה כמו שאמר מלו תוכך (יחזקאל כח טז) ובא׳ בסופה על כן כתבוה כבעלי הא׳ וקראוה כבעלי הה׳ כי אלו נקראת כבעלי הא׳ יתכן לומר בְמִלְאות או בִמְלֹאַת על משקל שנאת וכטעם [זה] יתכן היות ביום חטאתו לבלתי קראת לנו שנאת רע כי זאת הקריאה לא מצאנוה כי אם בפעלים שהל׳ שלהם ה׳ כמו עשות ראות ויתכן לכתוב [ב להיות] ביום חֲטאת קְרֹאַת לנו שנאת רע וכן יתכן לומר חוטאים לי״י קוראים אל י״י והוא יענם כי א׳ וה׳ שוים בפועל עבר בהיותם ל׳ הפעל. ג מ ב מוסי׳ ומשפטו [ב ודינם] מהרבה מהפנה ובלשון ארמי והוא מהשנא (דניאל ב כא). ד ה מוסי׳ כמו הרבה לה (?) ויש שם הרבה מאד (בראשית טו א). ה מ ב כאשר תחסר הה׳.

[1] ישעיה נג ה. [2] אסתר ה יב. [3] איכה ד א. [4] תהלים ד ז. [5] איוב ד ב. [6] במדבר ו כו. [7] איכה ג מא. [8] ויקרא ט יג. [9] ש״א א יב. [10] ירמיה מט כד. [11] איוב יב כג. [12] יחזקאל ט ב. [13] שם כד י. [14] בראשית טז י. [15] דברים ט יד. [16] תהלים נא ד. [17] שופטים ב לח. [18] אסתר א יא. [19] שמות יג כא. [20] דברים א לג. [21] במדבר ה כב. [22] ישעיה כג יא.

עניי ארץ[1] [א] אך להנותכם[2] מבנין קל בשקל לעשותכם והוא בודד ונפחתה הלי' בעבור הח'[ב]. אית"ן ארבה ירבה תרבה נרבה ודינם אהרבה יהרבה וכן דין הפועל והפעול מְהַרבה מְהֻרבה ועוד בהשלמת הלי' מהרביים מהרביות. אית"ן חסרי ל' אֶרֶב ירב תרב נרב וירב בבת יהודה[3] ויפן זנב אל זנב[4] ויפר את עמו מאד[5] ויקש את ערפו[6] ויגל את ישראל[7] כולם אות האית"ן בסגול ובמתג[ג] עבור חסרון הלמ"ד[ד]. ונמצאו מלות בבנין זה שהם חסרות הלי' ובשתי שבאים יפת אלהים ליפת[8] וישק את הצאן[9] דינם יפתה [ו]תרגום של ירחיב[10] [ה] ישקה וכן נמצאו בבנין קל וישב ממנו שבי[11] ויף בגדלו[12] ויז מרמה אל הקיר[13] היודי"ן בחירק להורות שהוא מבנין קל והם בודדים ויז ממנו על המזבח[14] [ו]ויך יי' בעם[15] ויט את לבב ישראל[16] כולם פתוחים והם עוברין מבנין הפעיל ודינם ויזה ויכה ויטה[ו].

בנין נִפְעַל נראָה נבנה נפנה נקנה לזכר ולנקבה נראתה נבנתה נקנתה נפנתה התי' במקום הי' שרש וההי' לנקבה ולרבות נראו נבנו נקנו חסרי ל' ודינם נִרְאִיו נבניו נקניו בשקל נשמרו. ויש נפעל בעומד בו נראֶה נבנה נקנה ונעוה לב[17] בסגול לזכר אך לנקבה בקמץ נראָה נבנָה נקנָה בשקל כנפי יונה נחפה בכסף[18] ונפש נענה תשביע[19] אין אבן נראה[20] [ז]. ויש מלה זרה כי היום יי' נראה אליכם[21] בקמץ היה דינו בסגול נִראֶה[ח] ויש אומרים כי נראה לשון עבר במקום עתיד ורבים כמוהם במקרא[ט] והיה דינו כי היום יי' יראה אליכם. ותדע כי מה שהוא לזכר בנפעל שעבר הוא לנקבה בנפעל שעומד כמו נִרְאָה לזכר בלשון עבר ובעומד בו לנקבה. ודע כי בן נעות המרדות[22] נחלקו עליו יש אומרים ששרשו עוה ממחלי הה' וכאשר נסמך נחלפה הה' לת' נעוֶה לזכר כמו ונעוה לב[23]

[א] מב חסר. [ב] מ מוסי' ולולא כן היה קמוצה ב מוסי' ולולא חחי היתה בחירק. [ג] מ ב וגעיא. [ד] מ ב מוסי' ובשרש זה נשתוו הקל והכבד כמו יעלה ויעלה מן עלה ויעלה מן העלה וכן ויעל משה (שמות יט כ) מן עלה ויעל עולות (בראשית ח כ) מן העלה והענין יורה עליהם כי הבודד הוא מן הקל והעובר הוא מן הכבד. [ה] מ ב חסר. [ו] מ פתוח והוא עובר מן הפעיל ודינו מן ויז ויזה כמו ויך ויכה ויט ויטה. מ ב מוסי' ובה"א דינו ויהזה ויהטה ויהכה [ב ובהשלמת הפ' הבלועה בדגש ויהנזה ויהנכה ויהנטה] [ב בגליון] יחתך (תהלים כב ז) חיוג חשבו למשקל נוסף בשקל ישקך יפרך ואבן גאנח [ב גנאח] תמה עליו למה לא חשבו ממשקל קל מן תחת גערה (משלי יז י) ופתחות הי' מפני הח' וכמוהו יחגרו ביזע (יחזקאל מד יח) יחפרו בעמק (איוב לט כא) למען יחסרו לחם ומים (יחזקאל ד יז) והיה עקר יחתך להיות הי' בחירק בשקל הירצה או הישא פניך (מלאכי א ח) היקרך דברי (במדבר יא כג). [ז] מ ב מוסי' לביתך נאוה קדש (תהלים צג ה). [ח] ב מוסי' אם יתפרש בעומד. [ט] מ ב עבר במקום עתיד ועתיד במקום עבר אך בדברי הנבואות הרבה הם עבר במקום עתיד כי מה שיגזור האל יתברך עשוי הוא כי אין מונעין [ב מונעו].

[1] עמוס ח ד. [2] דברים א לג. [3] איכה ב ח. [4] שופטים טו ד. [5] תהלים קה כד. [6] דה"ב לו יג. [7] מ"ב יז ו. [8] בראשית ט כז. [9] שמות ב יט. [10] דברים יב כ. [11] במדבר כא ב. [12] יחזקאל לא ז. [13] מ"ב ט לג. [14] ויקרא ח יא. [15] במדבר יא לג. [16] עיין לעיל דף 57 הערה 11. [17] משלי יב ח. [18] תהלים סח יד. [19] ישעיה נח י. [20] מ"א ו יח. [21] ויקרא ט ד. [22] ש"א כ ל. [23] משלי יב ח.

ולנקבה נעוָה בקמץ ובסמוך נעות המרדות. ויש אומרים כי שרשו עָוַת מן מעות לא יוכל לתקן[1] כי מי יוכל לתקן את אשר עותו[2] שהוא בשקל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו[3] בבנין חזק וכאשר אמרו ממנו נפעל לזכר אמרו נעוַת הת׳ ל׳ נפעל והו׳ עינו של נפעל וקמוצה בעומר בו בשקל נעמן נטעי נעמנים[4] נאמן וכאשר נסמך אמר נעוַת המרדות הו׳ פתוחה נעות של המרדות.א והצווי מבנין זה הִבָּנֵה הבני הבנו הבנינה. והמקור הבנה כמו צווי או הִבָּנות הפ׳ דגושה לנ׳ נפעל. ט ובאית״ן כאשר תהיה האות מן אחהע״ר תהיה בצרי כמו אֵרָאה יראה יעשה ב וביום הראות בו[5] ביום העשותו[6] וביום העלות הענן[7] ג. ובחסרון ד הל׳ אֵבָן אקן יגל ויגל כמים משפט[8] ארא יראה אעש ט עד חצי המלכות ותעש ו[9] ותחץ לארבע רוחות שמים[10] ויחצו הנה והנה[11] ז.

בנין התפעל התכסה התגלה ולנקבה התכסתה התגלתה ט וכן צווי לזכר בתוספת ה׳ ולרבים ולרבות כאשר עבר התכסו התגלו וכן בצווי ח. והפועל מתכסה מתגלה ולנקבה מתכסה מתגלה בקמץ ודינו בתשלום מתכסיה בשקל מתגדלה או מתכסית בשקל מתגדלת. והמקור לבלתי הכסות[12] דמלאכי חסר ת׳ והיא בלועה בפ׳ ודינו התכסות והע׳ דגושה להכרת בנין התפעל וכן ותנשא מלכתו[13] הפ׳ והע׳ דגושות ודינו ותתנשא כי אם היה מהנפעל לא היה דגוש הע׳ ט. אית״ן אתכסה יתכסה אתגלה יתגלה ובחסרון הל׳ אתכס אתגל יתכס יתגל וכן בצווי החסר התכס התגל. ויש מלה מורכבת מנפעל ומהתפעל כמו אשת מדינים נשתוה[14] שהוא בנפעל עומד בו לנקבה ולזכר היה בסגול נשתוֶה והפסוק מחסר הל׳ לדלף טורד ביום סגריר אשת מדינים נשתוה והעין בו רפויה כי נמשכה המלה אחרי בנין נפעל.

א מ ב מוסי׳ שאתה נעות מצד המרדות שאתה מורד בי כי בוחר אתה לבן ישי והוא פתוח העין להסמכו וכן נאמן רוח מכסה דבר (משלי יא יג) ומרדות שם דבר כמו ילדות שחרות עבדות כי אין ענינו מורדת כאשר פירשו. ב מ ב וכאשר תהיה אות מן אחהע״ר תרפה הפ׳ ואות האית״ן תהיה בצרי כמו. ג מ ב מוסי׳ וכן האיתן כמו המקור אבנה יבנה תבנה נבנה ובאות אחהע״ר אֵראה יראה יחלק יעשה יהרס יאמן נא דברך (מ״א ח כו) ירצה לקרבן אשה (ויקרא כב כז). ד ב ובבנין זה תחסר. ה מ מוסי׳ יחלק יעשה יהרס יאמן נא דברך. ו מ חסר. ז מ ב מוסי׳ עד חצי המלכות ותעש (אסתר ז ב) [ב בגליון] והעצמות יחרו (יחזקאל כד י) חיוג חשבו משרש חרה לשון נפעל ויתכן שיהיה שרשו חרר מבעלי הכפל בשקל אם ימדו השמים (ירמיה לא לז) יסבו (יחזקאל א ט) מה נחנת (ירמיה כב כג) יתכנו בו שני פנים האחד שיהיה שרשו חנן וחסרה ממנו אות הכפל ועל משפטו יהיה נחננת או יתכן שיהיה שרשו חנה וחסרה [ב וחסרו] ממנו הל׳ והיה ראוי להיות נחנית על משקל נבנית נעשית והניחו [ב והניעו] תנועת הנ׳ לחברה ולסמכה לאחריה והניעו הח׳ בפתח להקל כמו שעשו במלת וילדת בן (בראשית טז יא) שכנת (ירמיה נא יג) אבן גאנח [ב גנאח]. ח מ ב חסר. ט מ ב מוסי׳ זה הכלל הנפעל רפוי הע׳ והתפעל דגוש הע׳.

[1] קהלת א טו. [2] שם ז יג. [3] אסתר ה יא. [4] ישעיה יז י. [5] ויקרא יג יד. [6] יחזק׳ מג יח. [7] צ״ל ובהעלות הענן שמות מ לו. [8] עמוס ה כד. [9] אסתר ז ב. [10] דניאל יא יד. [11] מ״ב ב ה. [12] לא נמצא במלאכי רק ביחזקאל כד י יש לבלתי הִכָּסוֹת והוא נפעל. [13] במדבר כד ז. [14] משלי כז טו.

בנין פֻּעַל החזק צֻוָּה ואתה צויתה זאת עשו[1] כאשר צויתי[2] את אשר יצוה[3].

°בנין הָפְעַל הָגְלָה לזכר ולנקבה הגלתה והצב גלתה העלתה[4] הגלו הגלית הגליתי וכאשר תהיה הפ׳ מאותיות אחה״ע תהפך לחטף קמץ החליתי[5]. אית״ן אָגלה יגלה תגלה נגלה דינם אהוגלה יהוגלה תהוגלה נהוגלה[א].

בנין מְרֻבַּע. נמצא בחלק זה מלה אחת ועתודתיהם שוסיתי[6] שלא נוכל לדון אותו לבנין אחר[ב] שאם היה מן הקל היה שָׁסִיתִי כמו עשיתי ואם מהחזק היה שִׁסִּיתִי כמו כִּסִּיתִי ואם מההפעיל היה הִשְׁסֵיתִי כמו הרביתי ואם מהנפעל היה נשסיתי כמו נבניתי ואם מההתפעל היה השתסיתי כמו השתחויתי ואם מן פֻּעַל ומן הָפְעַל שלא נזכר פועלם היה שֻׁסֵּיתִי כמו צֻוֵּיתִי או הָשְׁסֵיתִי כמו הפניתי הראיתי על כן נדינהו בבנין מרבע והיה דינו שׁוֹסַיְתִי כמו כוננתי אך נעלמה הל׳ בו כדרך מחלי הל׳ ונחלמה הפ׳ כדרך כל בנין מרבע שהם חלומי הפ׳ ואין זר אתם ויהיה כל בנינו כאשר הקדמנו במלת כוננתי[ג].

הלק שביעי במחלי הקצות ירה בים[7] מבנין קל אשר יריתי ביני ובינך[8] ולנסתרת ירתה ירת כמו עשת ירו. והפועל אשר אנכי יורה[9] יוֹרָה יורים יורות ודינם בתשלומים יוריה יוריים יוריות כמו ירדה מים[10] יורדים יורדות. והפעול ירוי ירויה ירויים ירויות בשקל עשוי עשויה עשויים עשויות. והצווי יְרֵה ירי ירו ירינה במשקל עשה עשי עשו עשינה ובא ממנו ירה ויור[11] ירה צווי הוא ומן הקל ויור כמו ויורה והוא מן הפעיל כמו הורה כי אם היה מהקל היה יְרֵה וַיִּר בשקל ויִף בגדלו[12] ויז מדמה[13][ד]. וכאשר יהיה הצווי מבעלי הא׳ יאמר יְרָא את י״י בני ומלך[14] בשקל קרא אלי[15] מצא נא את החצים[16]. והמקור ירה יירה[17] או ירות בשקל קנות לירת במסתרים[18] בהסתרת הי׳ שהיא פ׳ הפעל כי כן דרך הי׳ עם אותיות בכל״ם כשהי׳ שבאית קודם כמו יְשוּעָה ויהי לי לישועה[19] וחבריו איננו מניה לו לישון[20] לנטע שמים וליסר ארץ[21][ה]. אית״ן מבנין שהקדמנו אִירה יירה תירה נירה בשקל אבנה יבנה תבנה נבנה אך הי׳ נחה נעלמת ומבעלי

[א] ה ב חסר. [ב] מ ב מוסי׳ כי אם מן הבנין מרבע. [ג] ב מוסי׳ בנין הפעל (= צד 63 שורה 5—3. [ד] מ ב מוסי׳ ואם היו מן הפעיל שניהם היו הורה ויור. [ה] מ ב מוסי׳ ויצא מזה הכלל ורבים מישני אדמת עפר יקיצו (דניאל יב ב).

[1] בראשית מה יט. [2] יחזקאל יב יז. [3] שמות לד לד. [4] נחום ב ח. [5] מ״א כב לד. [6] ישעיה י יג. [7] שמות טו ד. [8] בראשית לא נא. [9] בשמואל א׳ כ לו יש אשר אנכי מורה. [10] איכה א טז. [11] מ״ב יג יז. [12] יחזקאל לא ז. [13] מ״ב ט לג. [14] משלי כד כא. [15] ירמיה לג ג. [16] ש״א כ לו. [17] שמות יט יג [18] תהלים סד ה [19] שמות טו ב. [20] קהלת ה יא. [21] ישעיה נא טז.

האי אירא ירא תירא נירא בקמץ כמו אמצא אקרא וכן במחלי הקצות יָנָה ינתה ינו הפועל יונֶה מפני חרב היונה[1] לנקבה יונים יונות והפעול ינוי ינויה ינויים ינויות אית״ן אֵינה יינה תינה נינה ומהם אמרו בלבם נינם יחד[2] נינה אותם ומשקלו ונירם אבר חשבון[3] ונירה אותם וכמוהם ויעה ברד מחסה כזב[4] והאית״ן ממנו איעה ייעה תיעה ניעה.

בנין פִעֵל החזק יִדָה ידתה ידו גורל[5] הפועל מְירה מידה מירים מידות הפעול מְיֻרה מירה מידים מידות הצווי יַדֵה ידי ידו ידינה. המקור יַדֵה כמו הצווי או ידות לידות את קרנות הגוים[6] וא״ר יהודה בן חיוג כי וידו אבן בי[7] מבנין זה ומשרש זה ומענין זה והיה דינו וַיְיַדּוּ א ולפי שהוכבדו ב שני יודי״ן לומר הראשונה בשבא נעה והשנית נעה בפתח הבליעו י׳ האית״ן בי׳ השרש ואמרו וידו וכן אמר גוער בים ויבשהו[8] כי דינו וייבשהו ג ואני אמרתי כי וידו אבן בי מן הִדָה כמו ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו[9] מן הכה וכמו ויטו משפט[10] מן הִטָה ד וכן אמרתי במלת ויבשהו דינו וַיְבִישֵׁהו וחסרו י׳ המשך והבליעו הי׳ שהיא הפ׳ בע׳ ה.

בנין הפעיל הודה הודתה הודו ו הונה הונתה הונו כמו ועני ואביון הונו[11] והפועל ז מונה מונה מונים מונות ח כמו ומודה ועזב ירחם[12] מורה שקר[13] והאכלתי את מוניך את בשרם[14] מענין ולא תונו איש את עמיתו[15]. והצווי הודֵה הודי הודו הודינה הונה הוני הונו הונינה והמקור הודה או הודות בשקל ז הרו והגו[16]. אית״ן אודה יודה תודה נודה ובחסרון הל׳ אוד יוד און יון כמו ירה ויור[17] האית״ן ממנו אור יור ומענין זה מי כמוהו מורה[18] הן יי׳ ישגיב בכח מי כמהו מורה פירושו כאשר ירצה הקב״ה להעלות בני האדם משגיבם בכחו ומי כמוהו משליך ומשפיל כאשר ירצה להשליכם ולהשפילם וכמוהו הרני לחמר[19] ומשורש זה ושמתיה ביד מוגיך[20] מן אשר הוגה יי׳[21] ח.

בנין נפעל נוגָה נוגֶה בתולתיה נוגות[22] נוגי ממועד[23] והם חסרי הל׳. והצווי הִוָּגֵה הוגי הוגו הוגינה כולם דגושי ו׳ שהיא הפ׳ וקמוצים והרגשות

א מ ב לפי שכבד עליהם. ב מ ב מוסי׳ וכן וישרם למטה מערבה (דה״ב לב ל) ויחל עוד (בראשית ח י) ויגה בני איש (איכה ג לג) דינם ויישרם וייגה. ג מ ב מוסי׳ וכן וידו גורל מן הדה כמו יטו אביונים מדרך (איוב כד ד. ד מ ב מוסי׳ ואעפ״י כי הב׳ בשבא אין לחוש כי מצאנו וידרכו את לשונם (ירמיה ט ב) וידבקו גם המה אחריהם (ש״א יד כג) כאשר מפורש לעיל. ה מ ב מוסי׳ לשון עבר ולשון צווי אחד הם. ו מ ב חסר. ז מ ב טוב להורות (תהלים צב ב) וכמוהו. ח מ ב כמו מוריך מן הורה.

[1] ירמיה מו טז. [2] תהלים עד ח. [3] במדבר כא ל. [4] ישעיה כח יז. [5] יואל ד ג. [6] זכריה ב ד. [7] איכה ג נג. [8] נחום א ד. [9] במדבר כא לה. [10] ש״א ח ג. [11] יחזקאל כב כט. [12] משלי כח יג. [13] ישעיה ט יד. [14] שם מט כו. [15] ויקרא כה יז. [16] ישעיה נט יג. [17] מ״ב יג יז. [18] איוב לו כב. [19] שם ל יט. [20] ישעיה נא כג. [21] איכה א יב. [22] שם א ד. [23] צפניה ג יח.

לנ׳ נפעל כמו אחרי הודעי ספקתי על ירד[1]. מקור הֻוּגָה או הֻוּגוֹת. אית״ן אֶוּגֶה יונה תוגה נוגה ומבעלי הא׳ למען תורא[2] אורא יורא נורא.

בנין התפעל התודה והתודה אשר חטא[4] לזכר ולנקבה התודתה והתודו את עונם[3] הפועל מתוֹדֶה מתוֹדָה מתודים מתודות הצווי התוֹדֵה התודי התודו התודינה. המקור התודות. אית״ן אתודה יתודה תתודה נתודה.

חלק שמיני בבעלי הכפל[א] ושלל שללה ובזז בִּזָּה[5] דגושה הז׳ בעבור ז׳ אחרת שהיא אות הכפל ומשקלו כי היתה סבה[6] ותעבר הרנה[7] איש מדה[8]. הפועל סובב סובבת סובבים סובבות. הפעול סבוב סבובה סבובים סבובות. הצווי סבוב סְבֹבִי סבבו סבבנה הפאי״ן בחירק זולת סבוב הפ׳ בשבא אך במוכרת סְבוֹבוּ כמו עמדו עמדו[9]. והמקור סבוב כמו זכור שמור. אית״ן אֶסְבוֹב יסבוב תסבוב נסבוב. ורב בנין זה בא בחסרון אות הכפל כמו אם תם הכסף[10][ב] במקום תָּמַם וכן סב במקום סבב ולנקבה תַּמָּה סַבָּה מלעיל[ס] כמו קָמָה אלמתי[11] שָׁבָה יבמתך[12][ג] ולרבים ולרבות סבו תמו נכרתו[13] בזזנו לנו[14] פעלנו זה בשלמים ובחסרים בזונו לנו[15] בדגשות הז׳ בזותי בשקל דלתי ולי יהושיע[16] היום גלותי את חרפת מצרים[17] הן קלתי מה אשיבך[18] וסבותי אני ליאש את לבי[19]. ויש מהם מלרע ומתי בל יעבר פי[20] חמותי ראיתי אור[21] והקות עליה עיר[22]. והפועל ושם התואר סב כמו תם וישר[23] לרבים תמים על ראשו[24] לנקבה תמה כמו בכרה קלה[25] תמות[ג]. והצווי סב דמה לך דודי[26] לזכר ולנקבה קחי כנור סבי עיר[27] ולרבים סבו ציון[28] ולרבות סובנה בשקל שובנה לכנה אשה אל עמה[29] והמקור רב לכם סב את ההר הזה[30] כמו הצווי. אית״ן אָסֹב יסוב תסוב נסוב[ד] ודע כי אין בין מחלי הע׳ ובעלי הכפל כי אם הדגש והחולם[ה] קומי לכי[31] בשורק

[א] ב מוסי׳ סבב סבבה סבבו. [ב] מ ב חסר. [ג] מ ב מוסי׳ ידו גורל (יואל ד ג) פתחות הי׳ יורה עליו שהוא מבעלי הכפל ושרשו ידד כמו רכו זכו ויהיה הצווי לזכר ווֹד ולנקבה יודי יודו יודנה אבל ידו אליה (ירמיה נ יד) לידות את קרנות הגוים (זכריה ב ד) שרשם ידה מנחי [ב מחטופין] הל׳ הפועל. [ד] ה מוסי׳ והסמך בהם בדגש. [ה] מ ב מוסי׳ ממחלי הע׳ קמו שבו ברפי ובעלי הכפל תמו נכרתו (יהושע ג טז) בדגשות הל׳ לחסרון הע׳ ומלעיל לנקבה קמה שבה ומבעלי הכפל תמה קלה בדגשות ומלרע קמים שבים תמים חמים שבות קמות קלות חמות סבות תשבינה לקדמתכן (יחזקאל טז נה) הנה תסבינה אלמתיכם (בראשית לז ז) צווי סֹבּוּ בחולם ודגש.

[1] ירמיה לא יט. [2] תהלים קל ד. [3] ויקרא ה ה. [4] שם כו מ. [5] יחזקאל כט יט. [6] מ״א יב טו. [7] צ״ל ויעבר הרנה מ״א כב לו. [8] דה״א יא כג. [9] נחום ב ט. [10] בראשית מז יח. [11] שם לז ז. [12] רות א טו. [13] יהושע ג טז. [14] דברים ב לה. [15] שם ג ז. [16] תהלים קטז ו. [17] יהושע ה ט. [18] איוב מ ד. [19] קהלת ב כ. [20] תהלים יז ג. [21] ישעיה מד טז. [22] יחזקאל ד א. [23] איוב א א. [24] שמות כו כד. [25] ירמיה ב כג. [26] שה״ש ב יז. [27] ישעיה כג טז. [28] תהלים מח יג. [29] צ״ל לכנה שבנה אשה לבית אמה רות א ח. [30] דברים ב ג. [31] מ״א יד יב.

ורפי[א] סֹבִּי עיר[1] בחולם ודגש אית״ן יָסֹּבּו בחולם ודגש יקומו בשורק ורפי אֶסֹּב בחולם ודגש אקום בשורק ורפי ובתוכם יתערב זר מבעלי הכפל ישוד צהרים[2] ולבור את כל זה[3] בשורק ורפי וכן ממהלי הע׳ ישׁוֹב אפך ותנחמני[4] בחולם ורפי.

בנין פֻּעַל החזק סִבֵּב גלל כמו גדל שבר כלו שלאנן ושלו כשלמים °נשלם זה הבנין וכל הענין[ב].

בנין הִפְעִיל וְהֵסֵב לב מלך אשור עליהם[5] הקל ארצה זבלון[6] הדק לעפר[7] וזה בחסרים ובשלמים הסביב הקליל הדקיק ולנקבה הֵסֵבָּה בצרי או הֵסַבָּה בפתח כמו אחרי הסבו אתו[8]. והפועל מֵסֵב מקל ולנקבה מְסִבָּה מקלה בשקל השם מְגִלָּה מסבים מקלים מסבות מקלות ויש מְסִבּוֹת שם והוא מסבות מתהפך[9]. והפעול מוסב מוסבה מוסבים מוסבת שם ואת שבמה[10] ויש הפרש עוד בין מהלי הע׳ ובין פעלי הכפל כאשר עבר וכן בעתיד הצרי והחירק יסֵבּו בצרי מבעלי הכפל יקימו ישיבו בחירק ממחלי הע׳ הֵסֵבּו עבר בצרי הקימו השיבו בחירק[ג]. ויש מלות[ד] במהלי הע׳ שיצאו ממלות הדבק ואני רוצה להזכירם בכאן כדי להועילך כי נסתרו מעיני הרבה מהמפרשים ותהינו לעלת ההרה[11] מלשון הן ליי׳ אלהיך[12] הן הנה היו לבני ישראל[13] וכמוהו הִנֵּה[ה] דגשותו בעבור חסרון י׳ ובמלת הֵן יש צרי להביא נח אמר להם משה ותהינו ואמרתם הננו ועלינו אל המקום אשר אמר יי׳. וכן מצאנו פעלה ממלת פֶּן נשאתי אמיך אפונה[14] אמר כי בכל ענינין ועסקי הייתי מתירא פן יגרום החטא והייתי אומר פן פן בכל שעה לא אשען בזכותי פן יגרום עלי החטא מקרה ופגע. ומה שאנו אומרים בהגדה של פסח כלנו מְסֻבִּים אין אני יודע איך יתכן דבר זה מבעלי הכפל מלשון סבב כי אם היה מבנין קל היה אומר סבובים בשקל פעולים °ומן החוק[ז] מְסֻבָּבִים ומן הפעיל מוסבין כמו מוסבת שם[15] ואם מלשון מֵסֵב שהוא הפועל לא יתכן מְסֻבִּים בשורק כי אם מְסִבִּים בחירק כמו מן מֵקֵל מקלים כי לא נאמר בשקל מְסֻבִּים כי אם ממחלי הל׳ מבנין פֻּעַל החזק מְצֻוֶּה מצוים מְעֻנֶּה מענים מגלה מגלים מכסה מכסים ושמא היה דעתם כולנו מוּסַבִּים וטעו המעתיקים לכתוב וכתבו מסובים ואשר באו בעקבותיהם לא נתנו את לבם להקור ולדרוש דרך האמת אם[ח] הלשון מבעלי הכפל אם בפועלים או בפעולים כי הפועלים מסִבִּים הס׳ בחירק והפעולים מוסבים ואם לא היה דעתם לאמר מבעלי הכפל הרי לא נמצא בלשון המקרא ולא בלשון התלמוד

[א] מ ב מוסי׳ ולנקבות יבאו השנים בחולם ורפה שובנה ובעלי הכפל בחולם ודגש סובנה. [ב] מ ב חסר. [ג] ה מוסי׳ תסבו בצרי תקימו תשיבו בחירק. [ד] מ ב מוסי׳ הרבה. [ה] ה מוסי׳ לא שמעתי. [ו] מ ב מעשי. [ז] מ ב ומבנין פיעל החזק הדגוש. [ח] מ ב היאך דרך.

[1] ישעיה כג טז. [2] תהלים צא ו. [3] קהלת ט א. [4] ישעיה יב א. [5] עזרא ו כב. [6] ישעיה ח כג. [7] מ״ב כג טו. [8] ש״א ה ט. [9] איוב לז יב. [10] במדבר לב לח. [11] דברים א מא. [12] שם י יד. [13] במדבר לא טז. [14] תהלים פח טז. [15] במדבר לב לח.

סִבָּה עבר בשקל גִלָּה כסה צוה שהם לשון עבר מבנין חוק עד שיאמר ממנו מְסִבִּים כמו מצוים מכסים מענים א. ויש מלה אחת מבעלי הכפל בחירק במקום צרי כי בהרבה מקומות החירק והצרי שוים כמו יקים יקֵם ישיב ישב יסיר יסר אך מסיך הוא את רגליו[1] כמו מֵסֵך בצרי שהוא הפועל כי הצרי יורה על בעלי הכפל והחירק לא יורה עליהם בפועל ומלת מסיך כמו מסך ולשונו מלשון סָכוּךְ וסכך שהוא לשון צניעות כמו שאמר ויבא שאול להסֵך את רגליו[2] בשקל להסב את המלוכה[3] מלשון סבב ואם נאמר ב כי דינו של מסיך היה כן בחירק ג אז נדין אותו מלשון סיכה ומשיחה מן אסוך שמן[4] וסוך לא סכתי[5] ויסך דוד[6] ורחצת וסכת[7]. והמפרש ואני נסכתי מלכי[8] ד מהם טועה ג כי איננו כן אלא לשון שררה ומלכות מן נסיכי מואב[9] ושמנה נסיכי אדם[10]. והצווי מבנין זה שהקדמנו הָסֵב הסבו הסבי עיניך[11] הסבינה הפ׳ בחירק והע׳ דגושה ובצרי והמקור הסב כמו הצווי. אית״ן אסב יסב תסב נסב ה הס׳ בכולם בדגש ד ואותיות אית״ן קמוצות או פתוחות והפ׳ דגושה כמו ויסב אלהים את העם[12] ויתכן שנאמר כי ויסב אלהים ממחסרי הנ׳ ששרשו נסב כי הרבה מלות נשתוו בענין ומקצתם מבעלי הכפל ומקצתם מחסרי הנ׳ כאשר פירשנו במה שקדם ומבנין זה ויגל את האבן[13] וידק לעפר[14] וירד על הכרובים[15] שרשו רדד וענינו כענין וירקע כי כן תרגומו של וירקעו את פחי הזהב[16] ורדידו ית טסי וכולם מן הֵסֵב הֵגֵל הֵרֵר הֵדֵק ובתשלומם יאמר הִרְדִיד וכן כולם.

בנין נִפְעַל ונסב לכם הגבול[17] ויורה עליו ונסבו בתיכם לאחרים[18] בשקל ונשמו דרכיכם[19] ונדמו נאות השלום[20] ואלו היה מן נסב היה ונסבו בלא דגש כמו ונפלו אך ונסב לכם הגבול זפרונה[21] יתכן משרש נסב כמו ותאר ויצא ה. ודע כי בבנין זה בלשון עבר ג׳ גזרות ו קמץ וצרי וחולם קמץ ז נָסָב נָשָׁם נָדָם ז נסבו נשמו נדמו ודע כי אין לעולם אחרי קמץ דגש ואם תאמר הרי נשמו נסבו נדמו למה שמה ימה כולם קמוצים ודגש אחריהם אין זה אחרי הקמץ כי הטעם באות שבה הקמץ וכבר נפסק אך אם היה טעמם מלרע כמו שַׁמָּה יָמָּה

א מ ב מוסי׳ ודע כי דרך בעלי הכפל בפועל בצרי כמו מֵסֵב מקל מגן ומחלי העין בחירק משים מקים. ב ה דינו היה בצרי. ג מ ב מלשון סיכה טעה טעות גדולה. ד מ ב חסר. ה מ מוסי׳ ונפל חלל (יחזקאל ו ז) יש אומרים שהוא נפעל מפעלי הכפל ודינו הראוי להיות ונפלל וחברו ביחזקאל (יחזקאל כח כג) ונפלל חלל בתוכה ובעל הפרחון אמר כי ונפלל חלל דינו ונפל כמו ונפל חלל וזהו רחוק מדרך הסברא כי לא נמצא זולתו במקרא בדרך הדקדוק. ו מ מוסי׳ נמצאו בנפעלים מפעלי הכפל. ז ב נסָב נשָם נדָם.

[1] שופטים ג כד. [2] ש״א כד ד. [3] צ״ל להסב מלכות שאול דה״א יב כד. [4] מ״ב ד ב. [5] דניאל י ג. [6] צ״ל ויקם דוד .... ויסך ש״ב יב כ. [7] רות ג ג. [8] תהלים ב ו. [9] צ״ל נסיכי סיחון יהושע יג כא. [10] מיכה ה ד. [11] שה״ש ו ד. [12] שמות יג יח. [13] בראשית כט י. [14] מ״ב כג ו. [15] מ״א ו לב. [16] שמות לט ג. [17] במדבר לד ד. [18] ירמיה ו יב. [19] ויקרא כו כב. [20] ירמיה כה לז. [21] לא נמצא במקרא רק במדבר לד ט יש ויצא הגבל זפרנה.

למה אז היו רפויים וכן כל למה שבמקרא כאשר הוא מלעיל יהיה דגוש א וכאשר הוא מלרע יהיה רפה ושניהם קמוצים ולא יתכן שיהיה מלרע וקמוץ ודגיש. הצרי נמס לבי בתוך מעי[1] נקל לצל לנטות עשר מעלות[2]. ב החולם ונגלו כספר השמים[3]. ושלש גזרות אלו כנגד ג׳ גזרות שזכרנו בבנין קל בשלמים וכן במהלי הע״ג בשעבר ודין כולם נְסַבַּב נקלל נגלל גסבבו נקללו נגללו וכן ונמקו כל צבא השמים[4] והארץ נשמה אחריהם[5] ונדמו נאות השלום[6]. דינם ונמקקו נשממה ונדממו והצווי הִסַּבּו הדמו המקו או הסֹבו הדמו המֹקו בחולם בשקל הרמו מתוך העדה[7] הה׳ בצרי בעבור שהר׳ אינה מקבלת דגש. והמקור הבוז תבוז הארץ[8] הבוק תבוק הארץ[9] שהם מן בזז בקק ד ובהשלמם ג הבֹוֵז תבוז וכן הבֹקֵק תבוק או הבוזֹז הבקוֹק בשקל הנתן תנתן העיר[10]. והאית״ן בשני דרכים אסוב יסוב כל הארץ[11] או אסַב יסַב בפתח ובדגשות הס׳ בשקל ד וישח רום אנשים[12] אשר לא ימד ולא יספר[13] ששרשם שחח מדד אם ימדו שמים ממעל[14] וישחו כל בנות השיר[15] לולי החי׳ היה דגוש וכן ידל כבוד יעקב[16] ימך המקרה[17] דינם יְדֻלַּל יְמֻכַךְ או ינדלל ינמכך.

בנין התפעל התפלל התפללתי והתפללו אליך דרך ארצם[18] רפוי העין אשר לא כדת אך בעלי הכפל דינם כך במלת התפללו והדומים לו כאשר תהיה הה׳ מעמדת במתג ה ואות הכפל הראשונה בשבא ובפתח כמו ו התבה שזכרנו. הצווי התפלל התפללי התפללו התפללנה. המקור כמו הצווי להתפלל אליך[19]. אית״ן אתפלל יתפלל תתפלל נתפלל יתפללו תתפללנה. ויש ו מלה מורכבת ז מבנין התפעל ומבנין מרבע מתגולל בדם[20] בעמים הוא יתבולל[21] עודך מסתולל בעמי[22]. והמקור להתעולל עללות[23] להתגלל עלינו[24].

בנין פֻּעַל קֻלל קללה קללו. האית״ן אֲקֻלַּל יקלל תקלל חלקתם[25] דאיוב ובתולותיו לא הללו[26] העיר ההללה[27] הה׳ במקום אשר ופתרונו אשר הללה כה׳ ההלכוא אתו[28] דיהושע את השוק והעליה[29] דשמואל ההושיב נשים נכריות[30] דעזורא שהם במקום אשר.

א מ ב מוסי׳ אם לא על פי המסורת כאשר פירשתי בנקוד בשער דגש אך חוץ מאותם המנויים במסורת כל למה שבמקרא כאשר הוא מלעיל [מ בצרי] יהיה דגוש. ב ב מוסי׳ קָם מֵת אוֹר טוֹב. ג מ ב ודינם בתשלומם. ד מ בפלס. ה מ ב בגעיא. ו מ והתפללו. מ ב מוסי׳ וכן כל הללו הללויה שבמקרא פתחין ורפיין בשבא ופתח וכן צללו בשוא ופתח ובעין זה התהללו בשם קדשו (תהלים קה ג) ויתהללו רעים (?). ז מ ב מורכב.

[1] צ״ל היה לבי כדונג נמס בתוך מעי תהלים כב טו. [2] מ״ב כ י. [3] ישעיה לד ד. [4] שם שם. [5] זכריה ז יד. [6] ירמיה כה לז. [7] במדבר יז י. [8] ישעיה כד ג. [9] שם שם. [10] ירמיה לח ג. [11] זכריה יד י. [12] צ״ל וישח אדם ישעיה ב ט. [13] הושע ב א. [14] ירמיה לא לז. [15] קהלת יב ד. [16] ישעיה יז ד. [17] קהלת י יח. [18] מ״א ח מח. [19] ש״ב ז כז. [20] שם כ יב. [21] הושע ז ח. [22] שמות ט יז. [23] תהלים קמא ד. [24] בראשית מג יח. [25] איוב כד יח. [26] תהלים עח סג. [27] יחזקאל כו יז. [28] יהושע י כד. [29] ש״א ט כד. [30] עזרא י יד.

בנין הֻפְעַל[ה] הֻסַב הסבה הסבו דינם הֻסְבַב הסבבה הסבבו כמו הֻשלך השלכה השלכו. אית"ן אֻסב יסב כמו על כמן יוסב[1] דגשות הס' בעבור ו' המשך ודינו יֻסֻבַב כמו יֻשְׁלַךְ.

בנין מרבע סובב סובבה סובבו והפועל מסובב מסובבת מסובבים מסובבות והפעול מסובָב[ב] מסובָבָה מסובָבִים מסובָבוֹת כל הפעולים והפעוּלות בקמץ והפועלים והפועלות בשבא. והצווי סובב בשקל כונן סובב צווי ועבר אחדים הם סובבי סובבנה. והמקור סובב יסובב. אית"ן אֲסובב יסובב תסובב נסובב יסובבה על חומתיה[2] תסובבו לעולם בנין זה חָלוֹם[ג] וכן מה שבא ממנו שלא נזכר שם פועלו כמו[ג] שמש זרחה ונודד[3] דנחום האלקושי ולרבים נוֹדְדו כמו כוננו ובמוכרת נוֹדָדו כמו ביום הבראך כוֹנָנו[4][ד].

[ו]קְרא ושנה וּשלש ספרְך זה וְרבַע וְחַמֵש בו וְשַשֵׁה
וְיִגַע את בְשָׂרֶךָ וְתועיל וְאל ירע בְעיניך וְיִקְשֶׁה
וְשימהו כְחותם על לְבבך וְלא תשכח דְבר סודו וְתִנְשֶׁה
ובמצולות תְבוּני תבא וְלִשְׁמֵי יְקר תמשוך לך משם וְתִמָשֶׁה
וְיום וָלֵיל תְהִי הוגה סְתריו בְשמחת לֵב וְאל תדום וְתֶחְשֶׁה
וְאז תבין יְסוד עברי כְדָתו אֲשר צוה אֱלהינו לְמשֶׁה.

סיימתי ספר הזכרון
תהלה לאל ראשון ואחרון[ס].

[ה] ב הֻפְעַל. [ג] מ ב בחולם. ג מ ב כמוה. [ד] מ נשלם ספר זכרון שבח לאל ראשון ואחרון. ב בריך רחמנא דסייען מרישא ועד כאן. [ס] ב חסר. אבל נמצא השיר הזה גם בכ"י פארמא מספר 809. [ו] בה בגליון מוסב על המלה הזאת: ואל תשיבני אם כן נאמר תְקוּם והלא יכול להיות לו' כן שהרי מצינו כתבונם עצבים (הושע יג ב) וצריך לומר מן תרומה תרומתם ומן תקומה תקומתם.

[1] ישעיה כח כז. [2] תהלים נה יא. [3] נחום ג יז. [4] יחזקאל כח יג.

נוספות.

שלשה בתי שיר על נקוד הצווי עם פירושם.

עיין הקדמה עמוד XI.

בְּצַוּוֹתְךָ בְּעֵין פֹּעַל בְּפַתַח   חֲרוֹק פִּיהוּ בְּהוֹסֵף הֵ״י בְּסוֹפוֹ
וְאִם תַּחְלוֹם בְּחֶסְרוֹן הֵ״י לְצַוּוֹת   וְכוֹר בְּהֵ״י לְקָמְצוֹ אַף לְחָטְפוֹ
קְרַב וּמְכוֹר עֲרוֹךְ וּנְטוֹר [צ״ל ונצור] אֱסוֹף שִׂים   לְנוֹכְרִים נַחְשׁוֹב אֵיפֹה וְאֵיפֹה

אלו החרוזות יסוד הר״ר יוסף קמחי.

וזהו פתרונם זה הכלל כשתעשה צווי מן הפעלים שעי״ן פעל שלהם נקודה בפתח כגון שְׁמַע שְׁלַח שְׁכַב כשתטיל ה״י בסוף הצווי אז תנקד פא הפעל בחירק כמו שִׁלְחָה שִׁמְעָה שִׁכְבָה ואם עין הפעל נקודה בחולם בחסרון הה׳ כגון שְׁמוֹר שְׁפוֹט ודומיהם כשתטיל ה״י בסוף הצווי פ״א הפעל בחטף קמץ כגון שָׁמְרָה שָׁפְטָה בר מן ה׳ קרב ומכור נצור וערוך אסוף מתנכרים הם מן האחרים כלומר קרב נקוד עין הפעל [פתח] ועין הפעל מן קרב זהו רי״ש והיה לו לומר בתוספת הה׳ קִרְבָה ומצינו קָרְבָה אל נפשי גאלה והוא מן המתנכרים. מכור גם הוא מתנכר שעין הפעל שלו בחולם ובתוספת הה״א היה לו להנקד פ״א הפעל בחטף קמץ ולומר מָכְרָה כמו שמרה וגם בתוספת הה׳ מצינו אותו בחירק מִכְרָה כיום כי הוא מן המתנכרים. וכן עֲרוֹךְ בתוספת ה״א היה לו לינקד בחטף קמץ והיא נקודה בצרי עֶרְכָה לפני התיצבה. ונצור כמו כן היה לו לינקד בחטף קמץ נָצְרה כמו שפטה וקרא כתי׳ אֶסְפָה לי והצרי דומה לחירק כי הצרי ממשקל כבד כמו החירק. ועל זה יסד הר״ר יוסף קמחי אביר הדוקנים אלו שלשה הבתים.

[שער חלוף האותיות.

עיין הקדמה עמוד XI. כ״י פארמא נסמן באות פ.

חלוף אחה״ע. האמון ההמון אגאלתי הגאלתי אשתללו השתללו אתחכר התחבר [ב ופ נעתם נחתם] הוברי חוברי מתאב מתעב עד ימלה ימלא פרעהו פראהו הינהק הינאק ויעפילו ויאפילו.

חלוף גיב״ק. דברי כוש קיש מטכסין מטקסין כביר גביר סוגה בשושנים סוכה תקן תכן סכר סגר.

חלוף זסשר״ץ. יעלוץ יעלוס צעקה זעקה יזורבו יצורבו בשצף בשזפתני בשורי מהם בסורי השירו ולא ידעתי [ב כ׳ הסירו לדברי מי שאמר שְׁפַּדְנָה סְפַּדְנָה] המשור המסור [ב ואל יתעל בשריונו מרקו הרמחים לבשו הסריונים צדקה כשריון] שר סר ספון צפון לצדיק (ב תחת זה: וספוני יצפון לישרים).

חלוף ר״ל. [ב לפעמים] ארמנותיו אלמנותיו נמרצו נמלצו מזרות מזלות.

חלוף דטלנ״ת. תעה טעה נתשת נטשת לשכה נשכה לטושה נטושה אל אן לועז עם נועז ישימות ישימון גן נעול גל נעול נהמא לחמא נמס למס יעלים יענים האבל הגדולה האבן שנים שתים שני שתי יעבטון יעבתון.

חלוף בומ״ף. מרך פרך מרק פרק בזר פזר ברזל פרזל גב גו (בב תחת זה גף) הגלבים הקלפים רטפש רטוב ערים מצורות ד״ה בצורות ארגמן ארגון אין כהה מן לא יגהה.

חלוף מ״ן. מסך נסך [ב ממשק נשקו בר] נפלאות מפלאות נסכה מסכה (בב תחת זה נסיבה מסיבה).

חלוף יהו״א. ימלה ימלא יקרחה יקרחו שפכה שפכו ותקרא מן הקרה אין לה ולד ילד בור באר כהקיר ביר איך היך (בב תחת זה איך נפלו גבורים היך יוכל אדני זה בדניאל) נצתה נצתו הלא הלה כלו כלה קווי קויי בכה בכו יובל אובל (בב תחת זה יובל ישלח שרשיו נהר אובל) אחד יחד אוי הוי אל תמחי תשי תמחה תנשה [בב חבי חבה].

חלוף ש״ת. הרושה חרותה ותוללינו ושוללינו.

חלוף ז״ג. לבג לבז [ב ב גבול זבול].

עד היסוד בה הבית הראשון ביסדו פי׳ יוֹסֶד שלו מוסד מוסד ממסד עד הטפחות היסוד המעלה שיר יסודתו הרי ששה יסוד יוֹסֶד מוסד מסד יסוּד יסודה ולדברי האומר הנני יסד בציון שהוא שם דבר בשקל ככר אסר הרי שבעה (בב ובכ״י אוקספורד הרשום במספר 1465 לא נמצא הדבר הזה).

הוספות בכ״י ב בתוך דברי הספר.

עיין הקדמה עמוד X.

לעמוד	שורה	
11	7	אחר מלת פתוחה: ומלבדה יש עוד אחת המבלי אין קברים ה׳ פתוחה ומ׳ רפויה נ״ל.
15	19	אחר מלת נזיד: הי׳ קמץ בעבור דגשות הו׳ שחסר להביא נח.
16	16	אחר מלת איש: והוסיפו על איש ה׳ לנקבה והבליעו הי׳ בש׳.
—	27	אחר מ׳ ת׳ אחרת: שתו בשמים פיהם כצאן לשאול שתו דינם ישתתו כי אלו היו נגזרים מן שתו לא היו נדגשים ונגזרים מבעלי הכפל והיו שתותיה.
17	4	אחר מ׳ דגש: וזה הסימן ר״ל תנ״ו אלי״ה ר״ל נבלעו בחברותיהן ושלא בחברותיהן.
20	1	אחר מ׳ כפעלות: כמו מן אבן לא נאמר אָבַן או הֶאֱבִין מבנין הפעיל.
23	11	אחר מ׳ המדבר לנפשו: היה לו לומר קְטוֹנִי [כמו] מן גדול גדולי קרוב קרובי אך בזאת.
24	4	אחר מ׳ התימני: רגל מוערת יוקשים בני האדם מזה הענין והשם מהם מוּעָד יוקָש דינם מְעוּדָה יְקוּשִׁים. חיוג.
26	12	אחר מ׳ ממשלת: עד המפשעה וישלחם ד״ה (עיין הוספות כ״י פארמא לעמוד 26 ש׳ 13).
27	14	אחר מ׳ כבשה: וכן בשקתות המים ממנו המובדל שִׁקְתָה שאם היה נגזר מן שוקת יתכן לומר כמו מן חֹדֶשׁ או גֹּרֶן אֹהֶל ודומיהם.
28	8	אחר מ׳ אשתים: ובא על דרך ישרו ברפי ואנקמה נקם אחת משתי עיני דשמשון.
42	9	אחר מה שנכתב בהערה ב: ר״ל כשיתרבו שהאמר מבעלי הכפל יְסֹבּוּ הבי״ת דגש ויכונו הנ׳ בלא דגש אבל בנקוד שוין.
47	12	אחר מ׳ מישני: ס״א הי׳ נעה.
50	1	אחר מ׳ פועלו: ופי׳ רש״י כמו פרעה נְכֹה שאם היה נפעל היה הֻכָּה או הֻכְּתָה ס״א נִכּוּ או נִכְּתָה.
52	21	אחר מ׳ הָרֵם: ואין אומר הָשָׁב דינו הָשֵׁב אבל השב באמתהותינו אינו כן למבין וכן השב אל תערה.
55	3	אחר מה שנכתב בהערה ו: כי לעוד נזם על משקל לקום לשוב.
56	5	אחר מ׳ גדולה: ודי לה בעבור הנה.

לעמוד	שורה	
59	15	אחר מ׳ מקור הוא: כמו ביום צותו את בני ישראל ויהי מלשון גִלָּה דע כי אז היה מלרע ביום צותו.

הוספות בכ״י ב על הגליון.

עיין הקדמה עמוד X.

2	14	שנכנס בעקר הלשון ובבית הבליעה והוא ראש הקנה ושורש הלשון.
—	19	ר״ל קמץ פתח צרי סגול חולם שורק חיריק ולא חשב ג׳ האחרים כי ח״ק בכלל חולם וחירק בלא י׳ בכלל הירק בי׳ ושֻׁרק בכלל שורק.
3	6	ורבי הנ״ר אהרן י״צ נתן רמז וסימנין לאותיות משמשות בשתי פנים אהן שמי בל תוך שני האות בל כה.
4	10	טי כל קר שת אף כי י״כ ר״ש שוים מכל מקום רחוקים הם בזוגות כי ט״י זוג לברו וכל זוג לבדו וכן קר שת.
—	21	א אזרוע מ משמר ת תפארת י יקום נ נסיבה ה הצלה להנפה גוים.
12	2	פי׳ ביוד מפיק.
13	22	ר״ל קמץ שהפתח בא ממנו.
18	8	עיין בתחלת הזכרון.
22	14	שהצרי היא תנועה גדולה.
34	9	עולה יקרא מיד אחר שיתחיל לעלות ועלוי אינו נקרא כי אם אחר שגמר עלייתו והוא בראש ההר וכן החלוק בין יורד וירוד.
35	19	ואני אומר כי מלת וידרכו וידבקו נפתח העתיד על דרך הפעלים שהפ׳ ח׳ ע׳ כמו ויחדלו לבנות ויעזרו ונכנס פ״ג (= פתח גדול) תחת חירק וידרכו וידבקו וטוב לדונו כך מלדונו על בנין הפעיל ונחסר אות המשך ועוד רוב בניניהם נמצא על דרך הקל נמצא וידבק אותו בהר הגלעד אש״ר צעי״ר המדקדקי״ם.
45	5	וסימנך עשירים מקמצים ר״ל שהמלך עשיר הוא.
46	16	אלו השנים יושבת יולדת אבל מקננת אי אפשר לישב רק שהוא מורכב מן קננת ומן מקוננת מחמת המ״ם שבו שמורה שהיא מפועלת.
50	1	מפני קירוב נגינות.
51	19	ס״א תשובו.
53		בסוף הערה א׳: הר׳ ר׳ ברכיה.
56	14	(מוסב להערה ז) ר״ל הנגינה.
—	21	וירא בלק הב׳ דגושה כי דינו היה נַיֵרֶא כמו נַיִבֶן כי שניהם מחלי הל׳.
57	8	מן השניים.
61	4	כרפי׳ לקמן בבנין עתיד הקל.
63	25	לפי הניקוד כמו אהיה דינו אֶיֶרֶה אך הניחו הי׳ והעלימוה וקראו אִירֶה נירה.
64	14	(להערה ד) ר״ל שהיא בע׳ פעל בשבא ודרך הע׳ של הפעיל להיות בחירק.

לעמוד	שורה	
67	21	ר"ל מחסרי הנ' ופעל קל ולא מן הכפולים.
69	8	ר"ל מגזרת כפולים.
—	10	ר"ל שהוא ממחלי הע' כדלעיל ועיין לעיל.

חלופי נוסחאות מכ"י פארמא.

עיין הקדמה עמוד XI.

עמוד	שורה		במקום
1	7	לו בחתום	לו בסתום
—	9	מן הסכל	על הסכל
—	11	ולעלגי שפה	ולעלגי לשון
—	20	על אופניה	אל אופניה
3	27	שהוא	שהיה
5	7	יקים	ירים
—	—	יקום	ירום
6	1	למד	לשון
7	20	המשרתות	המשמשות
8	23	שרברנו	שזכרנו
—	28, 27	הנוספת	התוספת
—	33	תהיינה הווין קמוצות	תהיה הו"ו קמוצה
10	11	שעברו	שעבר
—	27	דגושה	ברגש
19	3	בלא	שלא
—	14	הנופל	שנופל
20	16	והיא	והוא
21	8	מעניין	במשקל
—	14	ירבו	הרבם
23	11	מקמצותה	וקמצותה
—	25	בפלם	בשקל
24	1	והם	וגם
—	14	שהם	שהוא
26	11	כי דינו הוא	דינו
28	5	רפוי	רפי
—	6	להיות	היה
38	4	תועים	טועים
39	10	ובכל פעולתו בעל	וכל פע' על
44	17	כולם	כל
45	13	כי אם	כי
46	6	כמו הראשון	הראשון
49	3	לא בפעל	בפעל
50	19	הענין	הבנין
51	3	במלה	מלה
53	2	בעתיד	בעתידים
54	19	קים כין	קום כון
—	21	והאותיות הכפולות	והאות הכפולה
56	21	מבנין	מלשון
58	18	המדבר	הדובר
62	13	בתשלומו	בתשלום
63	15	בתשלומם	בתשלומים.

הוספות בכ"י פארמא.

עיין הקדמה עמוד XI.

לעמוד	שורה	
5	17	אחר מלת בונין מוסי' עושין קונין פונין.
9	31	אחר מ' שקדם מוסי' ולא אות עתידה.
11	13	אחר מ' השליך מוסי' השביר הגדיל הקריש.

לעמוד	שורה	
11	24	אחר מלת גבה מוסי׳ תמה.
19	2	אחר מלת לפתה מוסי׳ כמו.
20	23	אחר מלות גבור הוא מוסי׳ חלוש הוא.
25	18	אחר מלות גבל יקר מוסי׳ יש סמוך ויש מוכרת.
26	13	אחר מלת תעי מוסי׳ עד המפשעה וישלחם ד״ה (דברי הימים א יט ד) [גם בכ״י ב לעמוד 26 שורה 12].
32	24	אחר מלת זכור מוסי׳ כבוד מכל כלי המדה (נחום ב י) הוא מקור ופירושו מענין התכבד [כ]ילק (שם ג טו) לשון מכבדין את הבית.
33	21	אחר מלת אותה מוסי׳ אלף המשך.
39	29	אחר מלות ובנין הזק מוסיף ויש שלש ויש יותר עד שבעה.
52	21	אחר מלת הרם מוסי׳ ההוספה הנמצאת גם בב.
56	5	אחר מלת גדולה מוסי׳ ודי לה בעבור הנח.
65	1	אחר מלת כמו מוסי׳ הודע.
—	8	אחר מלת סובב מוסי׳ לזכר ולנקבה.
67	7	אחר מלת סבב מוסי׳ וכן יסב יסך וגו׳.

שגיאות הדפוס.

עמוד 4 שורה 29 אחר מלת תבא צ״ל החולם. — ע׳ 6 הערה יב מלת בגליון צ״ל אחר ה. — ע׳ 8 שורה 21 צ״ל סימן עגול לפני הת׳. — ע׳ 11 ש׳ 16 צ״ל ליל במקום לילה. — ע׳ 14 ש׳ 10 אחר מלת שלמים צ״ל מחלי הפ״א. — ע׳ 24 ש׳ 13 צ״ל דגשותם במ׳ דגשותה. — ע׳ 30 ש׳ 2 צ״ל ארבעים יום. — ע׳ 32 ה׳ ב׳ צריך למחוק ב. — ע׳ 33 ש׳ 18 צ״ל וראו במ׳ וראוי. — ע׳ 40 ש׳ 13 צ״ל הפעיל במ׳ הדבירו (וכן הוא בכ״י ב). — ע׳ 41 ש׳ 21 צ״ל רדנה במ׳ רדגה. — ע׳ 45 ש׳ 14 במקום התוכח. צ״ל התוכחי. — ע׳ 52 ש׳ 12 צ״ל ובי׳ במ׳ ובו׳. — ע׳ 53 ש׳ 12 צ״ל ונתחלפה במ׳ ונתחלף. — ע׳ 56 ש׳ 1 צ״ל תמורתה במ׳ תמורת. — ע׳ 61 ה׳ ט צ״ל מוסי׳ אחר מב. — ע׳ 62 ש׳ 9 צ״ל אֶבָן במ׳ אֶבֶן. — ע׳ 64 ה׳ ח׳ צ״ל מוסי׳ אחר מב.

לוח הענינים.

הערות על ספר הגלוי

לרבי יוסף קמחי.

מאת

יעקב רייפמאנן.

הערות על ספר הגלוי לרבי יוסף קמחי.

1) בהקדמה צד 1: והוא לא שמעם עצמם באזן ולא ראם בעין עכ"ל. נלקה בְאֵי סדר ובשבוש וכה צ"ל. והוא עצמו לא שמעם באזן ולא ראם בעין.

2) שם: נכיר כי בורא אחד בראו. ואלוה חנם המציאו עכ"ל. תחת: חנם (בנו"ן). צ"ל: חכם (בכ"ף).

3) שם צד 2: ואמרו כי חכמת הרפואות אינה שלימה ותמימה עד שיכיר וידע במזלות עכ"ל. כעין זה כתוב בספר: מבוא הגדול להחכם באלינום אשר ישנו בידי בכתב יד ישן נושן. וז"ל והרופא כשלא ידע במה שבגלגל לא יקבלו האנשים תועלת כרפואתו. ולכן אמר אפלטון באגרת הטבע: אלו ידעו האנשים הצורות לא היו צריכים אל הסמים . . . אין ראוי שישליט על גופו אלה הרופאים הסכלים ויחטא על נפשו החטא המבואר עכ"ל.

4) שם: ואמר פלוסוף אחד בהשיבו על אפלטון ראש החכמים: האמת ואפלטון שניהם אהובינו והאמת יותר חביבנו עכ"ל. בהקדמת ספר המאור לרז"ה הובא זה בלשון „ריב לאמת עם אפלטון" ושניהם אהובינו אך האמת אהובה יותר".

5) שם צד 3: והיה המשל הזה בדברי ר' יונה בן גנאח: יותר הוצאתי בשמן לנרות ללמוד מאשר הוציא הסובא ביין עכ"ל. בספר מבחר פנינים (שער החכמה) הובא זה בלשון „שאלו לחכם אחד מפני מה חכמת יותר מחבריך? והשיב: לפי שהוצאתי בשמן יותר ממה שהוציאו חברי ביין".

6) שם: והשינה ידם לחפש ולבנות מצפוני התבונה. עכ"ל. תחת: ולבנות אשר לא יתכן פה צ"ל: ולכנוס שענינו אסיפה וקבוץ.

7) בגוף הספר (צד 9 ד"ה לבן): ורשע גדול כזה שאמר מזמור עליו לא יתכן להיות מזמר אותו עכ"ל. תחת: להיות מזמר. צ"ל: לבלתי היות מזכיר. ור"ל לא יתכן לבלתי יזכר ויפקד בשום מקום.

8) בצד 14: ואני בנימין אומר. כי מה שהשיב הקורא וכו' עכ"ל. ר' בנימין כנה בהרבה מקומות את ר' יוסף קמחי בשם „הקורא" על רדפו את ר"ת ואת מנחם בן סרוק כאשר ירדוף הקורא בהרים. יעוין שמואל א' כ"ו כ'.

9) בצד 64: ומה שאמר כי מלוה מן ענין לחים אין לחלוק בדברו זה עכ"ל. תחת: לחלוק הבלתי מובן צ"ל: לחלות. ור"ל שבדברו זה אין גם לחלוח טעם ודעת. והוא ע"ד: שלא היתה בהן „לחלוחית של מצוה" (סוטה מ"ו ב'). ודרך אגב אעיר. כי גם בירושלמי המובא בפי' הר"ן על הרי"ף (מגלה פ"ג ד"ה בתי כנסיות שבבבל). צ"ל: מלוחלה. תחת: מלוכלך. ראה נא והביטה את הלשון שם: וגרסינן בירושלמי רבי אמי מפקד לספריא אילו אתי לגביכון איניש מלוכלך באורייתא תהוון מקבלין ליה ולחמריה ולמאניה עכ"ל. ומי האיש אשר לא יאמר

כי בלשון „מלוכלך באורייתא". כדי בזיון וקלון לאורייתא? ואיככה עבר רבי אמי על אזהרת רז"ל לספר בלשון נקיה ולבלתי יוציא אדם דבר מגונה מפיו (פסחים ג' א')? ולכן אין כל ספק כי צ"ל תחתיה: מלוחלח באורייתא. וכי ענינו הוא שיש בו להלוחית של אורייתא. והוא ע"ד לישון „להלוחית של מצוה" הנ"ל. והנה הר"נ שם כתב: פי' מלוכלך משוח כלומר שיש בו קצת תורה. וכדאמרינן בהגדה (ויקרא רבה ס"פ כ"ב) גבי יבטח כי יגיח ירדו אל פיהו אין בו כדי לכלוך פה. כלומר לטבול בו קצת הפה עכ"ל. ודעתי העניה נוטה יותר להגהתי: מלוחלח מטעם הנ"ל.

10) בצד 84: ויש אדם שמגישים ביתו ואין לו בלכתו בחוץ עכ"ל. נלקה בחסר וכה צ"ל: ואין לו מנוח לא בלכתו בחוץ.

11) בצד 94: (ראש ד"ה זרם): ואמר זרמתם שנה יהיו (תהלים צ' ה') עמהם עכ"ל. תחת: ואמר. צ"ל: וחבר.

12) בצד 28 (ד"ה עב): והם קרובים לענין אל"ף עכ"ל. תחת: אלף. צ"ל: אחר.

13) שם (ד"ה ענ): ולשניהם צריך פרוש אחר עכ"ל. תחת: ולשניהם: צ"ל: ולשני. ותחת: אחד (בדל"ת). צ"ל: אחר (ברי"ש). ור"ל ולהחלק השני שהוא הלהן תענגה צריך פירוש אחר. והוא אמרו אחריו: תענגה לשון עיכוב וכו'.

14) בצד 142 (ד"ה פרע): באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר במדת הדין ובמדת הרחמים אהללנו [צריך להקדים בה' אהלל דבר לבאלהים אהלל דבר. כי כן הוא בתהלים] עכ"ל. ורמז לדרש רז"ל בברכות (ס' ע"ב) „בה' אהלל דבר זו מדה טובה. באלהים אהלל דבר זו מדת פורענות".

15) בצד 155 (ד"ה שע): אמר בחלק א' ואל קין ואל מנחתו לא שעה. וישע ה' עכ"ל. תחת: אמר. צ"ל: חבר.

16 בצד 157 (ד"ה שבר): ויכול שיהיה נופל על הלחם בלבד. ויהיה הסר לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב עכ"ל. אחרי מלת כסף צ"ל: לחם לפי האמור לפניו „ויכול להיות שיהיה נופל על הלחם בלבד". ולחם הוא החסר.

17) בצד 160 (ד"ה תל): וחבר עמהם ותוללינו שמחה (תהלים קל"ז ג'). ושרשו ילל וכו' ופתרונו כי היללה שלנו שמחה היה להם. ויש מפרשים ותוללינו שמחה כמו ושוללינו. וכן פתרונו. כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ושוללינו שאלונו דברי שמחה עכ"ל. השבתי לנכון להציג פה כליל את מאמרי אשר כתבתי בשכבר הימים על אדות באור מלת „ותוללינו". וזה הוא:

באור מלת ותוללינו אשר בתהלים (קל"ז ג').

הראב"ע אמר בפירושו „ומלת ותוללינו קשה". ועל פי' ר' יהודה המדקדק [הוא ר' יהודה חיוג] אמר שהוא בדרך רחוקה. ועל פי' ר' משה הכהן אמר שלא דבר נכונה. ועל פי' הראב"ע ופי' מנחם המובא בפי' רש"י ופי' רש"י יאמרו כל גדולי החכמים היותם להוצים ודחוקים עד מאד. יעוין היטב כל הפירושים האלה. והפי' הנכון והקים והישר הוא אך הפי' האחרון אשר בספר מחברת הערוך

לר׳ שלמה פרחון (ערך תלל.) וז״ל ויש לומר. כי ותוללינו כמשקל עוללינו. עולליה הלכו שבי (איכה א׳ ה׳). וכמשקל תושבינו. ופירושו שוללינו בחילוף שי״ן לתי״ו. כמו חרושה על לוח לבם (ירמיה י״ז א׳) שהיא חרותה. חרות על הלוחות (שמות ל״ב ט״ז). וכן רהיטנו ברותים (שיר השירים א׳ י״ז) פירש ברושים. עכ״ל. וכן הארמי תרגם: ובזזנא. וגם הסורי תרגם: ודבורין. שהוראתו: ולוקחינו. שהוא כמו: ושוללנו. ולמען יתברר ויתלבן ויצרף היטב הפי׳ הזה אוסיף עליו נופך משלי. וזה הוא: דע לך קורא מקשיב על דבר אמת! כי דרך הלשון הארמית היא להחליף השי״ן אשר בלשון עברית בתי״ו. ולראיה ע״ז הא לך ל״ד מלין אשר בהן החליפה שי״ן בתי״ו.

	עברית	ארמית
1)	אשה	איתא (יעוין תרגום ישעיה מ״ד י״ג).
2)	אשכל	אתכל.
3)	אשור	אתור.
4)	בוש	בהת (במלה הזאת החליפה גם וא״ו בה״א).
5)	ברוש	ברות (יעוין למעלה בשם מחברת הערוך).
6)	דשא.	דתאה.
7)	חדש	חדת.
8)	חרושה.	חרותה (יעוין למעלה בשם מחברת הערוך.)
9)	ירש.	ירת.
10)	ישב.	יתב.
11)	אש (ש״ב י״ד י״ט)	אית.
12)	משל.	מתל.
13)	נשב.	נתב.
14)	נשך	נכת (הוא כמו נתך בהפוך האותיות, ע״ד כבש, כשב, שמלה שלמה, ועוד הרבה כאלה).
15)	עכביש	עכובית.
16)	עשר	עתר.
17)	פרש	פרת (יעוין ערוך ערך פרת ב׳).
18)	שב	תב
19)	שוב	תוב.
20)	שבר	תבר.
21)	שר	תר (יעוין ערוך ערך תר).
22)	שומים	תומי.
23)	שור	תור.
24)	שכל	תכל (יעוין ערוך ערך תכל ב׳).
25)	שלש	תלת.
26)	שש	שת.
27)	שם	תם.
28)	שמנה	תמניא.

עברית	ארמית
29) שמרות (תלים ע״ז ה׳).	תימורי (יעוין ערוך ערך תמר ד׳).
30) שועל.	תעלא.
31) שלג.	תלג.
32) שער	תרע (הוא כמו תער בהפוך האותיות. ויעוין למעלה מלת נכת).
33) שקל.	תקל.
34) שרה.	תרה (יעוין ערוך ערך תר ו׳).

ועל פי ל״ד עדים אלה יקום דבר הפרחון והתרגומים. כי ותוללינו הוא ושוללינו בתמורת שי״ן בתי״ו. וגם כי זה הוא אך דרך השפה הארמית. הנה יש בספרי קדשנו עוד הרבה מלות אשר הן ע״ד השפה הארמית. ואלה הן ע״ס א״ב:

1) אֶגְאָלְתִּי (ישעיה ס״ג ג׳). באל״ף תמונה ארמית ובה״א תמונה עברית.

2) אַזְכָּרָה (ויקרא כ״ד ז׳). היא תמונה ארמית. כמו: אַדְכַּרְתָּא (תרגום הארמי שם. ור״ה י״ח ב׳). אַחֲוָיַת (דניאל ה׳ י״ב). ולפי התמונה העברית היה צ״ל: הַזְכָּרָה. כמו: הַכָּרַת (ישעיה ג׳ ט׳). הֲנָחָה (אסתר ב׳ י״ח). הַצָּלָה (שם ד׳ י״ד).

3) אַחֲרִין (איוב ל״א י׳). בנו״ן תמונה ארמית ובמ״ם תמונה עברית.

4) אַשְׁכִּים (ירמיה כ״ה ג׳). היא תמונה ארמית. ובתמונה עברית היה צ״ל: הַשְׁכֵּים ככתוב שם (מ״ד ד׳). ובמשלי (כ״ז י״ד). ע״ד: הַשְׂכֵּל (משלי א׳ ג׳). הַמְיֵשֵׁל (איוב כ״ה ב׳).

5) אֶשְׁתּוֹלְלוּ (תהלים ע״ו ו׳). באל״ף תמונה ארמית ובה״א תמונה עברית.

6) אֶתְחַבַּר (ד״ה ב׳ כ׳ ל״ה). באל״ף תמונה ארמית ובה״א תמונה עברית.

7) בַּחַיִּין (איוב כ״ד כ״ב). בנו״ן תמונה ארמית ובמ״ם תמונה עברית.

8) הַאִדָּרֹשׁ (יחזקאל י״ד ג׳). לפי התמונה העברית היה צ״ל: הַהִדָּרֹשׁ. כמו הִנָּתֹן תִּנָּתֵן (ירמיה ל״ח ג׳). אך בא בתמונה ארמית.

9) הָאִין (יחזקאל כ״ו י״ח). בנו״ן תמונה ארמית ובמ״ם תמונה עברית.

10) הַיָּמִין (סוף דניאל). בנו״ן תמונה ארמית ובמ״ם תמונה עברית.

11) הֶמְסִיו (יהושע י״ד ח׳). במכלול להרד״ק (קל״ד ב׳ דפוס פיורדא) כתוב: כתב רבי יהודה, כי: הֶמְסִיו בא על דרך לשון ארמי אִשְׁתִּיו חמרא (דניאל ה׳ ד׳). וּרְמִיו לגוא אתון נורא (שם ג׳ כ״א). הַיְתִיו מאני דהבא (שם ה׳ ג׳). וכן עשו בכל תגמולוהי (תהלים קט״ז א׳) שנהגו בו על דרך: יְדוֹהִי וְרַגְלוֹהִי עכ״ל. ומדברי ר׳ יהודה אלה לקוח הכתוב במחברת הערוך לר׳ שלמה פרחון (ערך מסה): הִמְסִיו. משפטו: הֵמַסּוּ. אבל אמרוהו במשקל התרגום [הארמי]. דכתיב אִשְׁתִּיו חמרא עכ״ל.

12) חיטין (יחזקאל ד' ט'). בנו"ן תמונה ארמית ובמ"ם תמונה עברית.

13) מלכין (משלי ל"א ג'). בנו"ן תמונה ארמית ובמ"ם תמונה עברית.

14) מקוא (ד"ה ב' א' ט"ז). ובמלכים (א' י' כ"ח): מקוה. והאל"ף בסוף השמות היא דרך ארם כידוע. ובשמות אנשים ונשים יש הרבה כזה בדה"י כמו: סבתא (שם א' א' ט'). תחת: „סבתה" אשר בתורה (בראשית י' ז'). רעמא (ד"ה שם ושם ט'). תחת: „רעמה" אשר בתורה (שם). שלמא (ד"ה שם ב' י"א). תחת: „שלמה" אשר ברות (ד' ב').

15) שלהבת (יחזקאל כ"א ג'). ד"ל אוה"ש (שרש להב): השי"ן מורה כי הוא מארמית וכו' שנהגו להוסיף שי"ן. כמו: „שעבוד" עכ"ל ויעוין מחברת הערוך הנ"ל (חלק הדקדוק סוף אותיות המשמשין).

16) תגמולוהי (תהלים קט"ז ב'). וכתוב ע"ז בפי' הראב"ע: ודקדוק תגמולוהי על [דרך] לשון ארמית. עלוהי כמו עליו עכ"ל. ויעוין למעלה (מלת המסיו). ומלבד אלה יש בספרי קדשנו ששה מבטאים היוצאים להם בעקבי שפת ארם ורמ"ה שרשים ארמים שלמים. כאשר בררתי במאמרי: „חלקת השדה" שהוא הלק מצער מספרי הגדול: „שדה ארם" המכלכל כל הליטעראטור הארמית אשר ליהודים. ולפי הדברים והאמת האלה קרובים: וקול „התור" נשמע בארצנו (שה"ש ב' י"ב). הוא כמו: וקול „השור" נשמע בארצנו. והשור הוא ע"פ תמורת אותיות אהו"י כמו: „השיר" שהוא אח: „הזמיר" הקודם לו או הוא המקור מן שיר. וקול השור הוא קול הצפרים אשר הן בנות השיר. אבל תורים ובני יונה אינם מהעופות המזמרים ומשמיעים קול רננה. וכן נ"ל. כי לא „יתנו" מעלליהם לשוב אל אלהיהם (הושע ה' ד'). הוא כמו: לא „ישנו". ור"ל לא ישנו מעלליהם הרעים למען שוב אל ד'. וכי ידברו „עתק" (תהלים צ"ד ד'). הוא אחד עם „עשק" ממרום ידברו (שם ע"ג ח').

18) בשיר אשר בסוף הספר. וכל שועל מחבר אשכלות בין עכ"ל. תחת: מחבר (ברי"ש). צ"ל: מחבל (בלמ"ד). והוא עש"ה: שועלים קטנים מחבלים (שה"ש ב' ט"ו).

19) שם: יעביר אפל לכבות עכ"ל. תחת: לכבות (בכ"ף ובי"ת). צ"ל: לבבות (בשתי ביתי"ן).

20) שם: ונודד לקצוי לעגי שפה שכון עם יטור נפיש ואל קדמה ולחדר עכ"ל. יטור נפיש וקדמה וחדר הם שמות בני ישמעאל. יעוין בראשית (כ"ה ט"ו). וירמז בזה אל לשון ישמעאל ובניו שהוא לשון ערבי. ככתוב בתוי"ט (עוקצין פ"ג משנה ה' ד"ה וחלות הריע) „ולשון ישמעאל הוא לשון ערב". ור"ל. כי במלות אשר לא יוכלו להתבאר ע"פ לשוננו הקדושה נלחץ להיות נודד ללשון ערבי לבארן על פיה. ויעוין טעם הבחירה בלשון ערבי בפי' הראב"ע על שיר השירים (סוף הפירוש מהפעם הראשונה): וז"ל והעומד על זה החבור אולי יתמה למה אומר „כן בלשון ישמעאל." בעבור קוצר דעתנו. כי לא נדע מלשון הקודש כי אם הכתוב במקרא שהוצרכו הנביאים לדבר ומה שלא הוצרכו לא נדע שמו. ובעבור היות לשון ישמעאל קרוב מאד ללשון הקדש. כי בניניו ואותיות יהו"א והמשרתים ונפעל והתפעל והסמיכות דרך אחת לשתיהן. וכן בחשבון. ויותר מחצי הלשון ימצא כמהו בלשון הקדש. על כן כל מלה שלא נמצא לה חבר במקרא

ויש דומה בלשון ישמעאל נאמר אולי פירושה כן אע״פ שהדבר בספק עכ״ל. ואשר כנה את השפה הערבית בשם „לעג שפה" הוא בעבור אשר רבים אומרים שהשפה הערבית היא שפת עבר שהשתבשה ויש בשיר הזה דברים אשר לא נדע פשרם. ואלה הם: יליד דת מוץ ומיץ – ושים כסל בכף רגל תבונות וכו׳ — ובוז לא של לאהל — דרכם באשורי לב ומדד. ומי כהחכם יודע פשר הדברים האלה. וגם פשר המאמר אשר בהקדמה מן „והפאיר יצורי עולמי בשלשה כתרים מפוארים בספר וספר וספור" עד „ואחרי אשר הפאיר הבורא". נעלם ממני גם כי כתב „ואגלה אני רז פתרונם" ומי יבינהו לי? ואולי יגלה לי פתרונם בהשיגי הספרים האחרים ממנו. כי יוכל היות אשר הסתום בספר הזה הוא פתוח בספר אחר כדרך ד״ת שהם עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

שעברשין ד׳ תמוז תרמ״ת.

עוד הערות על „ספר הגלוי".

1) בהקדמת המוציא לאור (ד"ה מהבוריו ר' יוסף לא הזכיר): והוא תופש על מלות אשר נמצאו בפיוטי הקליר ור' יהודה הלוי וכו' עכ"ל. ובהערה ע"ז: והוא תפש ג"כ על דברי המשורר האומר ייני רקחי וכו' ועל מנחם שאמר אבוד מגש עכ"ל. למה זה לא זכר גם תפשו על מלות אשר נמצאו בפיוט ר' שמעון ב"ר יצחק המתחיל ברוך ה' יום יום. יעוין תשובות דונש ומנחם (סי' ל"ה): ושמעתי שאומר בשבה יום שבת על השלחן, ברוך ה' יום יום. להוריד בריחים נמנה בינימו, ואומר בגלות בבלה שולה למענימו וכו' והאומרים בפיוט להוריד בריחים לא הבינו ולא ידעו מה הוא. כי פתרון המקרא כך הוא וכו' עכ"ל. ודרך אגב אעיר על אמרו „בשבה יום שבת". כי לפנינו אין בפיוט הזה שמץ מני שבה יום שבת וגם שם „שבת" לא יזכר ולא יפקד בו. ובמ"א בררתי. כי נוסד לחג המצות.

2) בהקדמת המחבר (ד"ה מי חכם): הוא עמוד יכין וכו' הוא עמוד הימני בו עז עכ"ל. הוא עש"ה: ויקם את העמודים לאלם ההיכל ויקם את העמוד הימני ויקרא את שמו יכין ויקם את העמוד השמאלי ויקרא את שמו בעז (מ"א ז' כ"א). ומלת: בעז חלק המחבר לב' מלות: בו עז. ובעבור אשר בענין שיודבר בו פה יש חוזק יותר בעמוד בעז כנהו בשם ימני הפך המקרא הנ"ל: כי הימין הוא חזק יותר מהשמאל.

3) שם: כמו דבריהם שנאמין בעיירות עכ"ל צ"ל להפך: כמו שנאמין דבריהם בעיירות.

4) שם: וכן אמר בחכמת התורה והמצוה ובשמוש הלשון שמי שחננו וכו' גם למדו ספרי הדקדוק מפי החכמים בדקדוק הלשון עכ"ל. תחת: שמי. צ"ל: יש מי. ככתוב למעלה: ויש מי שחננו אלהים וכו'. כי לפי הכתוב לפנינו חסר הנשוא.

5) שם (ד"ה ואני הצעיר): ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למי ששונהו מאה ואחת עכ"ל. כן אמור בחגיגה (ט' ב').

6) שם (ד"ה יתברך ויתרומם): וגלו בינות עם עמקי שפה וכבדי לשון כמו בעזרא חציים מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית (נחמיה י"ג כ"ד) נשתכחה מהם רוב לשה"ק עכ"ל. כל משכיל על דבר מבין. כי הראיה מעזרא צ"ל אחרי מלות „נשתכחה מהם רוב לשה"ק".

7) שם: והמשיג הכחות עכ"ל. תחת: והמשיג. צ"ל: והמשיב. ור"ל והמשיב את הכחות אשר נחלשו לאיתנם.

8) שם: ואגלה אני רז פתרונם. כי לא פורש. ספר חשבון. ספור דבור. ספר צורה. כי צורת המכתב מפוארה מכל ציור וצורה וכו' באלה שלשה הכי נכבד והועלה כבוד האדם על שאר הנולדים עכ"ל. השבון הוא כמו ובקש חכמה וחשבון (קהלת ז' כ"ה) שפירשו הראב"ע „מחשבת הדעת". וצורה היא הכתב שהוא היפה שבצורות. והאדם נעלה על כל יצורי חלד בשלשה דברים שהם: מחשבת דעת. ודבור. וכתב. ושלשה אלה רמוזים לדעת המחבר בספר וספור וספר אשר בספר יצירה. ספר הראשון הוא מלשון ספירה והחשבון. והוא רומז למחשבת הדעת. וספור הוא הדבור. וספר השני נגזר מן עט סופר (תהלים מ"ה ב'). והוא רומז למעלת הכתב אשר הוא אך לאדם לבדו ואין ליתר היצורים אתו. והנה כדבריו בהוראת שמות: ספר. ספור. ספר. כתוב גם בכוזרי (מאמר רביעי סי' כ"ה). וז"ל רצונו בספר השיעור והפילוס וכו' ורצה בספור הדבור וכו' וספר רצה לומר המכתב וכו' עכ"ל. וכן בפירוש ספר יצירה להנשיא ר' יהודה בר' ברזילי הברצלוני כתוב: ופירוש ספר זו היא כתובה שהיא מכתב וכו' וספר זה חשבון והוא המספר וכו' וסיפור זו הדיבור והוא המאמר וכו' עכ"ל. אולם בבאור עניני השמות האלה לא כמחשבותיהם מחשבות הקמחי כמבואר לכל מעיין משכיל על דבר. ואמרו „ואגלה אני רז פתרונם. כי לא פורש" מורה. כי לא ראה שום פירוש על ספר יצירה ולכן הלך בדרך לא עדה עליו מפרש.

9) שם: נכחד מהם הצורה והספירה והחשבון עכ"ל. תחת: והספירה. צ"ל: והדבור. כאשר יוכיחו הדברים אשר לפני זה.

10) שם: וברום ראש המדברים בלשון הזה לרמיונם באותות והפכם בפתרון. וכה אמר עם הספר שבחי שלומות וכו' עכ"ל. השתבש מאד. וכה צ"ל: „ובחר" בלשון הזה לרמיונם באותות והפכם בפתרון. וכה אמר ראש המדברים עם הספר שבחי שלומות. ור"ל ובחר בעל ספר יצירה בלשון ספר וסיפור וספר בעבור דמיונם באותיות והבדלם בפתרון. וכה אמר ר' סעדיה גאון המכונה בהקדמת ספר מאזנים להראב"ע בשם „ראש המדברים." שבחי שלומות וכו'. ויעוין היטב קובץ על יד השרישי (נספחים סוף הערות שזח"ה על פירוש ספר יצירה) בשם פירוש הר"א מגרמיזא.

11) שם וכן נמצא ברבותינו ז"ל שאמרו אותם שהיו מקפידים נתקיימה תורתם בידם עכ"ל. ורמז להאמור בערובין (נ"ג א'): בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתם בידם עכ"ל. ופי' רש"י: שהקפידו על לשונם לדבר בלשון צח ולא בלשון מגונה [בפי' רש"י אשר בעין יעקב כתוב: מגומגם. וכצ"ל] כדאמרינן לקמן בבני גליל עכ"ל.

12) בתשובות דונש ומנחם (סי' ד'): לשון הכמים לעצמו ולשון מקרא לעצמו עכ"ל. כ"ה בע"ז (נ"ח ב') אך תחת: „מקרא" כתוב שם: תורה.

13) שם: ואמר העצמות זה בשרים עכ"ל. תחת: זה בשרים. צ"ל: והכשרים.

14) בסימן ה': ונכה רגלים מהטופי למ"ד בשקל דוה לבנו (איכה ב' י"ז) בסמוך ובמוכרת דוה נכה בקמץ עכ"ל. השתבש מאד. כי דוה לבנו איננו בסמוך אך נכה רגלים הוא בסמוך. ובשינויי נוסחאות כתוב: דוי לבב. תחת: דוה לבנו.

וזה היה נכון לו היה כתוב בספרי קדשנו. ולכן נ״ל. כי המחבר עצמו כתב: נכה רגלים מהטופי למ״ד בשקל קשה ערף (שמות ל״ב מ׳). בסמוך. ובמוכרת דוה לבנו (איכה ה׳ י״ז) בקמץ. והמעתיקים והסופרים הפוחזים שבשוהו.

15) בסימן ו׳: כדברי רבנו עכ״ל. המלות האלה הן ט״ס וצריך למחותן.

16) בסימן ח׳: ואינו כידודי אש בכ״ף ידודי בלא כף עכ״ל. תחת: ואינו. צ״ל: ואין. והוא רומז בזה לפי׳ ר״ת בהכרעתו יעו״ש.

17) שם: ועניננו כענין כדור וכו׳ שהכ״ף בו שמוש, ודבר זה מפינו לא ימוש עכ״ל. תחת: ועניננו. צ״ל: ואינו. והכתוב בשינויי נוסחאות: „שרש״. תחת: „שמוש״ הוא שגיאה גדולה כי „שרש״ לא יוחרז עם: ימוש. רק עם: שמוש. והכתוב בסימן הזה „כי כיור מהנדגשים״ קשה ממני.

18) בסוף סימן יו״ד: ודרור שם העוף וכו׳ לשון חפש. ובן חורין שדר בבית ובשדה ובארמון המלכים עכ״ל. אמרו: „שדר בבית ובשדה״ ורמז להאמור בשבת (ק״ו ב׳): למה נקרא שמה צפור דרור? מפני שדרה בבית כבשדה עכ״ל. ובמאמרי: טבע הדרור בררתי שצ״ל: שאינה דרה בבית כבשדה. ואמרו „ובארמון המלכים״ לא נזכר בשבת שם.

19) שם י״א: ואמרו (צ״ל: ולמדו) משם שהמונה ישראל אפילו לדבר מצוה כגון להלחם עם אויביהם חוטא וכו׳ והקשו כי בזק שם עיר וכו׳ והעמידו הדבר ממה שכתוב ויפקדם בטלאים עכ״ל. הוא ביומא (כ״ב ב׳).

20) שם: ופתרון סכות עיר לא מגזרת עיר עכ״ל. מגזרת עיר הוא עש״ה: בגזרת עירין (דניאל ד׳ י״ד). ור״ל כי הפתרון הזה איננו משפט מלאך החף משגיאה כי אם משפט בן תמותה אשר רשת השגיאה מזורה לרגליו.

21) שם: שם ירקד שעיר. גדול ורב וצעיר. לבי בו אגעיר. סר ויהי לו עיר עכ״ל. חתום לפני.

22) בסימן י״ב: ואמרו הקדמונים הוא מקום עולמו עכ״ל. הוא בב״ר (סדר ויצא פרשה ס״ח).

23) שם: ואיך יאמרו במדת הרוחניים וכו׳ אך ביושר אמר וכו׳ עכ״ל. תחת: איך. צ״ל: אך. ותחת: ביושר. צ״ל: באשר.

24) שם: שכן אמר המשכיל עכ״ל. המשכיל הוא כנוי לשלמה המלך.

25) בסימן י״ז: מסת. הודה רבנו לדברי דונש וכו׳ ולא לשון מס וכחו ישר. כי סמכו באמת וביושר עכ״ל. נפלאת בעיני מאד שתיקת ר׳ בנימין פה מהעיר כדרכו שרז״ל אמרו שהוא לשון מס. ככתוב בחגיגה (ח׳ א׳) „מאי משמע דהאי מסת לישנא דחולין הוא דכתיב וישם המלך אחשורוש מס על הארץ״.

26) בסימן י״ח: כמו נשא במשא עכ״ל. תחת: כמו. צ״ל: כנו״ן.

27) בסימן כ״ז: מלשון בשפיר ובשליא עכ״ל. בברכות (ד׳ א׳).

28) בסימן ל״ה: ובמדרש רבותינו בכל מקום שישראל גולין שכינה עמהם. שנאמר למענכם שלחתי בבלה עכ״ל. במגלה (כ״ט א׳).

29) שם: שדרשו חכמים והורדתי בריחים על ישראל שהם ריחים שהיו מטחינים בהם ישראל וכו׳ עכ״ל. במדרש איכה (פסוק בחורים טחון נשאו).

30) שם: כמו שדרשו שהקב״ה עצמו בגלות ושב עמהם וכו׳ עכ״ל. במגלה (שם).

31) בסוף סימן מ"ה: לא היה לו צבוע אך מגללים הם ברם עכ"ל. אחרי מלת „לו" צ"ל: לומר.

32) בסוף סימן נ"ה: גם רבינו שלמה (הוא רש"י) כן פתרו שבבים בתרגום נסרי לווחין וכו' גם בסנהדרין (ז' ע"ב). עד שיבא מכשור הביא טעם לדבריו כי שבבים היה מוכיח כפתרון רבנו עכ"ל. תחת: עד צ"ל: על. ור"ל כי גם בסנהדרין על מלות „שיבא מכשורא" הביא רש"י טעם לדבריו מפסוק כי שבבים יהיה. ולפני „מוכיח כפתרון רבנו" חסר הדבר המוכיח.

33) בסימן ס"ב: לאגורת כסף פתר מנחם אגרה בקציר ויתכנו דבריו עכ"ל. תחת: ויתכנו צ"ל: ולא יתכנו. כאשר מוכיח הכתוב אחריו „אך דברי דונש וכו' כהוגן וכשורה".

34) בסימן ס"ג: כי הכחוש והשמן שניהם מבינים כשיובילום לטבח עכ"ל. לפני „מבינים" צ"ל: אינם.

35) בסימן ס"ז אין מרחמים בדין עכ"ל. הוא לשון ר' עקיבא בכתובות (פ"ט משנה ב').

36) בסימן ס"ח: כמו שאמרו רבותינו למה נקרא שמו עמוס? שהיה עמוס בלשונו עכ"ל. בויקרא רבה (סדר צו פרשה יו"ד).

37) בסימן ס"ט: כי כבוד אומר עליו עכ"ל. תחת: עליו. צ"ל: כלו. כאשר יורה החרוז. והוא עש"ה ובהיכלו כלו אומר כבוד (תהלים כ"ט ט').

38) בסוף סימן ע"ב: וכמו שאמרו רבותינו שמן שסכתני אמי החזירני לימי נעורותי עכ"ל. בחולין (כ"ד ב'). ולפנינו הנוסח: המין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי.

39) בסימן ע"ה: כי החורשת רוה ועונה עכ"ל. תחת: ועונה. צ"ל: ומעונה.

40) בסימן ע"ט: וכן מצינו בדברי רבותינו שאמרו שהצדיקים מפחדים כל ימיהם שמא יגרום החטא עכ"ל. רומז להאמור בברכות (ד' א') על יעקב אבינו „אמר שמא יגרום החטא."

41) בסימן פ"ד: לא כדברי מנחם הפותרן מוריד ריר משוגעים עכ"ל. תחת: מוריד ריר משוגעים. צ"ל: מן ויורד רירו (ש"א כ"א י"ד) כדרך משוגעים ובהוספת „כדרך משוגעים" רמז גם למנחם ור"ל שפתרונו הוא דרך משוגעים. והוא ע"ד שכנה הראב"ע את ר' מרינוס בשם: משוגע.

42) בסימן פ"ז: לא יהיה להם שארית שאחר השרפה תשאר הנחלת להתחמם אליו. היו כקש שאין בו שארית עכ"ל. תחת: אלו. צ"ל: אלא. וצריך למחות הקו המפסיק אשר אחרי מלת „אליו."

43) שם: פתרון מעולם כפתרונו עכ"ל. תחת: מעולם. צ"ל: מצולה.

44) בסימן ק"א: מרוה אשך שפתרונו מעוך וכתות ביצים. כי כן אומרים ביצי שועל אשכי תעלא עכ"ל. לקוח אם מספר רסאלה לר' יהודה בן קריש (צד 28 ד"ה או מרוח אשך). ואם מכתאב אלאצול (ספר השרשים). לר' יונה אבן גאנח (ערך אשך).

45) בסימן קי"ג: שכבר הבאת סימניך בחל וסמל עכ"ל. תחת: וסמל (בסמ"ך). צ"ל: וצמל (בצד"י). והוא לשון רז"ל בנדה (מ"ז א' במשנה). ויעו"ש הפירושים.

46) בח"ב (מלת: אזוב): שמנה נכנסו לפרדס והוא גן עדן עכ"ל. הלשון הזאת לא נמצאה בשום מקום. אך בהגיגה (י"ד ב') כתוב „ארבעה נכנסו בפרדס" והפרדס הזה איננו גן עדן ככתוב בפי' רש"י ותוס' שם. ובמסכת דרך ארץ זוטא (ספ"א) כתוב „תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן." ובלי ספק שגה זכרון המחבר ודמה. כי תחת: תשעה כתוב: שמנה. ותחת: בגן עדן כתוב: בפרדס, ככתוב בחגיגה הנ"ל. ויעוין מאמרי: „שגגת הזכרון" אשר בסוף המחברת הראשונה מהמכתב החדשי: „מצפה" דגמא גדולה משגגות הזכרון שיצאו מלפני שליטים דגולים מרבבה.

47) במלת אחשתרנים: אע"פ שאמר ורבנן לא הוו ידעי מהו בני הרמכים (שם) עכ"ל. (במגלה י"ח א'). לא כתוב כן כי אם „אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן". וזכרון המחבר נתעה על ידי האמור שם תכף אחרי מאמר: אטו אנן „לא הוו ידעי רבנן מאי סירוגין".

48) שם: וראיתי בפי' רבנו סעדיה הגאון כי בג' מקומות במגלה נמצא אחש מורכב. אהשורוש. פרושו גדול וראש. אחשדרפנים גדול דר פנים, דר בפנים ורואה פני המלך. אחשתרנים. גדול מתרי מינים וכו' ופירוש אחש בלשון מדי גדול עכ"ל. מה תפל הפירוש הזה! ומה סרת טעם היא הרכבת לשונות שונות במלה אחת כאחשורוש ואחשדרפנים שהורכבו לפי פי' רס"ג מלשון מדי ומלשון עבר ואחשתרנים שהרכבה לפי פי' רס"ג מלשון מדי ומלשון ארמית ומלשון עברי! ולפירוש כזה טוב יותר שלא נברא משנברא.

49) במלת את: ולא יאמר ממנו כמו שיאמר הקליר את חיל יום פקודה. כאשר לא יאמר מן בנה בן ולא מן קנה קן ומן פנה פן עכ"ל. הקליר אמר גם: בן. קן. פן. ועוד הרבה כאלה. יעוין היטב פיוטיו.

50) במלת בן: אלו בני פוטיפר שהשליכו עליו עכ"ל. תחת: שהשליכו. צ"ל: שהלשינו.

51) בסוף מלת בלע: ומדרשו שבעים איש שהיו שקולים כחמשים אלף עכ"ל. הוא בסוטה (ל"ה ב').

52) במלת ברק: ועל כן נקרא דבורה אשת לפידות שהיתה אשת ברק עכ"ל. כ"ה בילקוט שופטים (פסוק ודבורה אשה נביאה). יעו"ש. ואך בזה לבדו יצא לו המחבר בעקבי הדרש ועזב את הפשט.

53) במלת גה: והביא ענין ולא יגהה מכם מזור ואמר כי ענינו יסיר ואין ענינו כי אם רפואה וכו' עכ"ל. הפשט הברור הוא. כי יגהה הוא כמו: יהגה בהפוך האותיות ע"ד כבש כשב. שמלה שלמה. ויהגה ענינו יסיר כמו הגו סיגים מכסף (משלי כ"ה ד').

54) במלת דלף: אחר כך אמר צפניה צפן רוח וכו' וכמו שלא יוכל לצפון שמן אפרסמון שהוא בימינו אם יסגור ימינו עליו ריחו נודף ולא יוכל להצפינו. כך מלא יוכל להצפינה עכ"ל. הפירוש הזה כתב הרב החכם הגדול מו"ה שי"ר ז"ל מדעתו במכתבו להחכם מו"ה זלמן כוכב טוב אשר בראש ספר תשובות תלמידי מנחם ותלמיד דונש. וז"ל וזהו לדעתי פירוש המקרא צפניה צפן רוח ושמן ימינו יקרא. סוף המקרא הוא משל חדש. כמו מי שמושח ימינו בשמן טוב לא יוכל להחבא כי השמן יקרא ויכריזהו בקול גדול למרחוק כן לא יוכל

לצפון אשת מדנים עכ״ל. ומי יגלה עפר מעיני שי״ר לראות כי הבין מדעתו לפרש המקרא הסתום הזה כר׳ יוסף קמחי ושמח אלי גיל.

55) במלת זג: וכן בלשון רבותינו כל חמרא דלא מזיג עכ״ל. כן היה נורס בשבת (ע״ז א׳) תחת: כל חמרא דלא „דרי״ אשר לפנינו.

56) במלת חב: וחבר עמו לטמון בחובי עוני וכו׳ ופירושו לשון חבה ואהבה וכו׳ אם כסיתי פשעי לטמון בחבי ובאהבתי וברצוני עוני עכ״ל. הוא דחוק עד מאד וללא אמת. והאמת הוא כי: בחובי. הוא כמו בעובי בחלוף אהח״ע. ובעובי הוא ובחיקו. ומלת: עובא בהוראת חיק מצויה הרבה בתרגום משלי ובשפה הסורית. ולכן תרגם הארמי פה: בעובי.

57) במלת חר: חוריה ואין שם. וכו׳ ויש מפרשים כמו זקנים לבנים בשיבה וכו׳ ומוכיח על זה אי לך ארץ שמלכך נער ואמר נגדו אשרך ארץ שמלכך בן חורים. זקן ולא נער עכ״ל. מאד אגיל ואשמח על אשר אנכי בארתי כן מדעתי במאמרי „מלות סוריות בספרי קדשנו״. אשר בבית תלמוד (שנה שניה) ואז ישב הספר הזה במהשכים.

58) במלת טל: כי האשה תמצא אתר מרחמים עכ״ל. תחת: אתר. צ״ל: יותר.

59) במלת טף: ואמר ענין מור וטיפה הם. ומה ענין לומר באלה המלות עכ״ל. לא התבונן. כי מור (בוא״ו) הוא ט״ס. וכי תחתיו צ״ל: מר (בלא וא״ו). והוא מלשון: כמר מדלי (ישעיה מ׳ ט״ו): שהוא אחי טיפה. ויעוין הלאה מלת מר: כמר מדלי שהיא הטיפה שתחת הדלי שיגביהוה מן הבור עכ״ל.

60) במלת לו א׳: ולגלמי באותם ימים בור אחד בהם עכ״ל. מה „בור״?

61) במלת לז: ואינם לא מיני ארזים ולא מענין עכ״ל. מה „מענין״?

62) במלת לאט: וכמה היטיב א״ר יונתן עכ״ל. תחת: „א״ר״ צ״ל: ר׳. והוא המתרגם יב״ע.

63) במלת ספ: ויעשה דבר זה למען ספות הרוה את הצמאה. הרוה היא העוה״ב וכו׳ והצמאה היא העוה״ז וכו׳ עכ״ל. תם אני ולא אדע ולא אבין את המקרא לפי הדברים האלה.

64) במלת עין: וכן חבר עם עצת ה׳ לעולם מקום שיפול העץ שם יהוא (קהלת י״א ג׳). וכן הוא עכ״ל. בפי׳ הראב״ע על קהלת שם הובא הפירוש הזה בשם „מפרש אחר״. וז״ל ואמר מפרש אחד כי זה העץ הוא מן עצה. והאומר כזה לא אכל מעץ הדעת עכ״ל. וכבר בררתי במ״א. כי המפרש האחד הוא המתרגם הארמי שתרגם: אתר דאתגזר למתקיימא ההיא עיטא תמן משתלחא למהוי עכ״ל. והשתוממתי לפ״ז על רהב הראב״ע לאמר על המתרגם הארמי שלא אכל מעץ הדעת. גם הראיתי שם עוד דברים מהתרגום הזה אשר הראב״ע רמז להם בפי׳ על קהלת. ומאשר לא זכר ר׳ יוסף קמחי פה את התרגום נראה. כי לא היה התרגום הזה לפניו. ואולי גם כל תרגומי כתובים לא היו לנגד עיניו. והדבר הזה דורש עוד עיון גדול.

65) במלת פגל: וכן פרשוהו רבותינו עכ״ל. הוא בחולין (ל״ז ב׳). ושם לא הובא הפי׳ הזה על בשר פגול רק על נבלה וטריפה.

66) במלת פלח: ולמה לא עשה כן במחברת עבד שיחלקנו ב׳ חלקים. א׳ ועבדך שש שנים. (דברים ט״ו י״ב) והב׳ ויעש אלהים (בראשית א׳ ז׳) ועבד אלהים וכו׳ עכ״ל. השאלה הזאת בלתי מובנת לי. כי הבדל גדול יש בין תרגום הכתוב בספרי קדשנו ובין תרגום אשר איננו כתוב בספרי קדשנו רק בתרגומם הארמי.

67) במלת צפר: נודי הרכם צפור (תהלים י״א א׳) וכה פתרונו נודי הר כמו צפור. הרכם מורכב משתי מלות עכ״ל. ר״ל. כי הרכם מורכב מן הר כמו. וכ״ה בתרגום הארמי. ויש אפוא גם מפה ראיה שלא ראה תרגום כתובים. כי לא הביא ממנו עזר לפתרונו.

68) במלת שא א׳: הביא בחלק ג׳ כי תשה ברעך ושרשו נשה. וכדרכו כונן נשה עכ״ל. תחת: כונן. צ״ל: הנו״ן. ונשה הוא לשון שכחה. ור״ל כי מנחם שכח כדרכו את הנו״ן השרשית.

69) במלת שף: אמר חלק א׳ וכו׳ עכ״ל. תחת: אמר. צ״ל: חבר.

70) במלת שת: כמו שאמרו רבותינו לא בשתיה של יין עכ״ל. בשבת (יו״ד ע״א).

71) במלת שאר: וגזרה על זה הן הכה צור וכו׳ עכ״ל. תחת: וגזרה. צ״ל: ומורה.

72) במלת שכר: ויכול שיהיה נופל על הלחם בלבד ויהיה חסר לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב, קחו בלא מחיר עכ״ל. המאמר הזה נלקה בחסר וביתר. וכה צ״ל: והיה חסר לכו שברו לחם בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב קחו.

73) במלת שמע: וכן אמרו רבותינו בין טוב לרע אין מבחינין קרבן מביאין לפני עכ״ל. בברכות (כ״ג א׳) ושם הנוסח והם מביאין קרבן לפני.

74) במלת שקט: שקט הוא אל שמריו. השמר והשקט. והם ענין שמרים כאשר פתר עכ״ל. למלות „והם ענין שמרים כאשר פתר" אין שחר. כי מה לשמרים פה? ומה ענין שמרים אצל שקט? וגם אמרו „כאשר פתר" בלתי מובן. כי במחברת מנחם אין כל פתרון על לשון שקט. ולבי ירחש בזה דבר אשר לא יהיה לרצון לפני הרבה קוראים ובכל זאת לא אמנע מגלותו יען כי אצפה אשר בעיני קוראים אחרים ימצא חן ושכל טוב ודי לי בהם. והוא. כי המחבר עצמו כתב לפני מלת שקט מלת שקד אך ברוב הימים חסר באהו. וכי מלות „והם ענין שמרים כאשר פתר" הן יתר פלטת מלת שקד אשר גלה ממקומו ובא אל מלת שקט. וכי תחת: שמרים. צ״ל: שמירה. וע״ז יכון היטב אמרו „כאשר פתר". כי במלת שקד אשר במחברת מנחם נמצא הפתרון: ענין שמירה המה.

75) שם: ארץ יראה ושקטה. כמו ורעשה. וכן בהשקיט ארץ מדרום ענין הפך שקט עכ״ל. כ״ה במחברת הערוך לר׳ שלמה פרחון. וז״ל בערך שקט: מ״א היפוך הראשון. ארץ יראה ושקטה פי׳ רגזה ורעדה. וכן אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום. פי׳ בהרגיז רוח דרומית יתחמם העולם עכ״ל. והראב״ע בפירושו על בהשקיט ארץ מדרום הביא את הפי׳ הזה בשם „רובי המפרשים" ודחה אותו באמרו: וזה רחוק להיות מלה אחת מתפרשת לפירוש [צ״ל: לדבר. ככתוב בפירושו

על התורה (שמות י״ד כ׳): כי לא יתכן בכל לשון שיהיה פי׳ מלה אחת דבר והפכו עכ״ל] והפכו ולא יהיה לה שנוי בבנין וכו׳ עכ״ל.

76) במלת תאב: תאבתי לישועתך נשברתי בעבור יהול לישועתך עכ״ל. הוא רחוק ודחוק מאד. והאמת הוא. כי תאבתי הוא מן „לתאבון״ אשר בדברי רז״ל שהוא לשון תאוה וחמדה.

וביתר הדברים אשר יש לי על הספר הזה ועל מחברו אחכה עד אשר יצא „ספר הזכרון״ מאת המחבר הזה לאור ויבא בידי.

ב׳ הערות על ספר: זכרון לראשונים מחברת רביעית.

1) בהערות ותקונים (צד 373 ד״ה עמוד 190 סימן שע״ד): והראיה שהביא מאין הקב״ה מקפח שכר וכו׳ (נזיר כ״ג. קמא ל״ח והוריות יו״ד) אינה ראיה. כי המאמר הזה נאמר בשלשת המקומות שציננו בבנות לוט עכ״ל. הראיה איננה מהנאמר בשלשת המקומות שציין כי אם מהנאמר במכילתא (פרשת משפטים פסוק לכלב תשליכון אותו). וז״ל לכלב תשליכון אותו. ללמדך שאין הקב״ה מקפח שכר כל בריה. שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. אמר הקב״ה תן לו שכרו. והלא הדברים ק״ו ומה אם היה [כמ״ד שהכלב הוא מין חיה בכלאים ספ״ח וכן בביצה כ״ה ב׳ „כלב בחיות״. ויעוין תוס׳ בכורות ח׳ א׳ ד״ה ומאין] כך אדם כל שכן שאינו מקפח שכרו עכ״ל.

2) שם (צד 385 ד״ה סימן תק״כ): ומתשובה זו נוכיח דהאי מאן דאמר הוא רבנו חננאל עכ״ל. כבר כתוב בשו״ת רשב״ץ (ח״ב סי׳ רע״ב): ובכל מקום שכתוב בהלכות [הרי״ף] ואיכא מאן דאמר הוא רבנו חננאל עכ״ל. ובזה לבדו דחיתי במ״א דעת האומרים שהרי״ף היה תלמיד רבנו חננאל. הן תלמיד לא יזכיר את רבו בלשון: ואיכא מאן דאמר.

שעברשין, ער״ח מנחם אב תרמ״ח.

3 1761 08713616 4